

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SOFÇULAR KÖYÜ SÖZ VARLIĞI
(ARAÇ/KASTAMONU)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Hacer KARGIN

Danışman
Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ

Nevşehir
Temmuz, 2021

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SOFÇULAR KÖYÜ SÖZ VARLIĞI
(ARAÇ/KASTAMONU)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Hacer KARGIN

Danışman
Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ

Nevşehir
Temmuz, 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Hacer KARGIN

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Sofçular Köyü Söz Varlığı (Araç/Kastamonu)” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Hacer KARGIN

Danışman

Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ danışmanlığında Hacer KARGIN tarafından hazırlanan “Sofçular Köyü Söz Varlığı (Araç/Kastamonu)” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

İMZA

Danışman Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih vesayılı Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Okumaya ve okutmaya olan merakını ömrünün sonuna kadar yaşatıp her zaman bize destek olan dedem Mehmet Ulusoy'a, tez için veri toplamamda çok büyük katkısı olan ve yaşayan bir tarih olarak gördüğüm babaannem Hacere Ulusoy'a, çocukları için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan annem Meryem Ulusay'a, varlığı ve sesiyle her zaman umut olan babam Musa Ulusay'a ve ailemdeki diğer kişilere ayrı ayrı teşekkür ederim.

Çocukluk arkadaşlarım ve köylülerim olan Nuray Canbaz, Habibe Köse, Songül Köse ve Nurdan Yetim'e köy ağzından yaptığım derlemelere olan katkılarından ve bu çalışmaya verdikleri önemden dolayı teşekkür eder, sonsuz sevgilerimi sunmak isterim. Köyümüz hakkında yapılan ilk dil çalışması olmasından dolayı bu sevinci benimle birlikte yaşayıp destek olan ve derleme esnasında yardımlarını esirgemeyen tüm köy halkına çok teşekkür ediyorum.

Üniversiteye başladığım ilk yıl Türk diline ilgi duymama vesile olan, tavsiyeleriyle ufku açan Hocam Doç. Dr. Erkan Hirik'e ve yetişmemde emeği bulunan bütün hocalarıma katkılarından dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bu çalışmaya gösterdiği büyük sabır ve titizlik için, her zaman yanımda olduğu ve beni yüreklendirdiği, sorunları çözmeye takıldığı nazik tavır ve yetişmemde gösterdiği özveri için Türk diline "sevgim" diyen ve öğrencilerine sevgisini armağan eden danışmanım Doç. Dr. Mustafa Karataş'a bir teşekkürden daha fazlasını borçluyum.

Hiçbir zaman varlığını, desteğini esirgemeyen ve bana olan inancını yitirmeyen hayat arkadaşım Aykut Kargın'a gözlerindeki inanç ve kalbindeki sevgi için teşekkürlerin en özelini sunuyorum.

SOFÇULAR KÖYÜ SÖZ VARLIĞI (ARAÇ/KASTAMONU)

Hacer KARGIN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz 2021

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KARATAŞ

ÖZET

Canlılar arası iletişimde önemli bir işleve sahip olan dil; yapısı, işleyişi, sistemi ve içerdiği unsurlar bakımından insanların dikkatini çekerek pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu unsurların başında söz varlığı gelmektedir. Dildeki göstergeler olan sözcükler, dili kullanan toplumların tüm bilgi birikimlerini, dünyaya bakışlarını, yaşam biçimlerini, duyu ve düşünce dünyalarını yansıtıcıları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, dildeki her bir yapı ve dilde yer alan her türlü söz varlığı ögesi sadece dilin sistemini, işleyişini veya yapısını değil, o dili kullanan toplumları da anlayabilmek ve tanıyabilmek için çok değerli bir inceleme malzemesidir.

Kastamonu ili Araç ilçesine bağlı bulunan Sofçular köyünün söz varlığının incelendiği bu çalışmanın temel amacı, köyde kullanılan temel söz varlığını belirlemek ve bunları dil açısından incelemektir. Böylece bu çalışmayla Türk dilinin sahip olduğu söz varlığına ve Türklük biliminde yapılan ağız çalışmalarına da katkıda bulunulacaktır.

Sofçular köyü halkı ile yapılan birebir görüşmelerle yörede yapılan derlemeler sonucunda elde edilen söz varlığı, çalışmada *Adlar*, *Fiiller* ve *Kalıplaşmış Dil Birimleri* olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Yöreden derlenen söz varlığındaki adlar, temel bir ayırım olan *Özel Adlar* ve *Genel Adlar* olarak ikiye ayrılmış ve bunlar da söz varlığındaki örneklerle göre çeşitli alt gruplara ayrılarak incelenmiştir. Sofçular köyünden derlenen metinlerde isimlere göre daha az sayıda ve çeşitlilikte olduğu görülen fiiller de *Oluş Fiilleri*, *Durum Fiilleri*, *Hareket Fiilleri* ve *Mental Fiiller* başlıkları altında sınıflandırılarak örneklendirilmiştir. Türkçenin söz varlığında çok önemli bir yer tutan Kalıplaşmış Dil Birimleri ise Sofçular köyü ağız söz varlığında da zengin bir biçimde görülmektedir. Bu birimler de *Atasözleri*, *Deyimler*, *İkilemeler*, *Bilmeceler*, *Kalıp Sözler* başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda, Sofçular köyü ağızından derlenen söz varlığı unsurları göz önünde bulundurulduğunda bölgenin sahip olduğu tarihsel ve kültürel zenginliğin dile de yansıdığı, ölçünlü dilde kullanımda olmayan pek çok unsurun ağızda yaygın olarak kullanıldığı ve Türkçenin canlılığının küçük bir yerleşim yeri özelinde bile gözler önüne serilebileceği görülmektedir. Bu küçük örnekle dahi Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmaların, Türkçenin sahip olduğu ve ağızlarda yaşayan zengin söz varlığı öğelerinin belirlenerek kayıt altına alınmasının ne kadar büyük bir önem taşıdığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili/Türkçe, Ağız, Kastamonu Ağızı, Söz Varlığı, Sofçular Köyü.

VOCABULARY OF SOFÇULAR VILLAGE (ARAÇ/KASTAMONU)

Hacer KARGIN

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature, Master Thesis, July 2021

Supervisor: Assoc. Prof. Mustafa KARATAŞ

ABSTRACT

Language, which has an important function in communication between living things; In terms of its structure, functioning, system and the elements it contains, it has attracted the attention of people and has been the subject of many studies. One of these elements is vocabulary. Words, which are the indicators in the language, are of great importance in terms of reflecting all the knowledge of the societies using the language, their view of the world, their way of life, their world of feelings and thoughts. So, every structure in the language and any vocabulary element in each language is a very valuable study material in order to understand and recognize not only the system, functioning or structure of the language, but also the societies that use that language. The main purpose of this study, which examines the vocabulary of Sofçular village, which is in Kastamonu province, Arac district, is to determine the basic vocabulary used in the village and to examine them in terms of language. Thus, this study will contribute to the vocabulary of the Turkish language and dialect studies in the science of Turkishness.

The vocabulary obtained as a result of the compilations made in the region through one-to-one interviews with the people of Sofçular village was examined under three headings as nouns, verbs and stereotyped language units. The nouns in the vocabulary compiled from the region are divided into two, which is a basic distinction, as Special Names and General Names, and these are divided into various subgroups according to the examples in the vocabulary. In the texts compiled from Sofçular village, the verbs that are seen to be less and more diverse than the nouns are classified and exemplified under the titles of Formation Verbs, Situation Verbs, Action Verbs and Mental Verbs. Stereotyped Language Units, which have a very important place in the vocabulary of Turkish, are richly seen in the vocabulary of Sofçular village dialect. These units are also evaluated under the titles of Proverbs, Idioms, Reduplications, Riddles, and Phrases.

In our study, considering the vocabulary elements compiled from Sofçular village dialect, it is seen that the historical and cultural richness of the region is also reflected in the language, many elements that are not used in the standard language are widely used in the dialect, and the vitality of Turkish can be revealed even in a small settlement. Even with this small sample, it is seen how important it is to identify and record the studies on dialects of Turkey Turkish, the rich vocabulary elements of Turkish and living in the dialects.

Keywords: Turkish Language / Turkish, Dialect, Kastamonu Dialect, Vocabulary, Sofçular Village.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	xiii

GİRİŞ	1
1. Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem	1
2. Kavram Alanlarına Göre Söz Varlığı ve Ağızlar	2
3. Yapılan Çalışmalar	4
4. Kastamonu- Araç- Sofçular Köyü.....	8
4.1. <i>Sofçular</i> Adı	9
4.2. Tarih	10
4.3. Fiziki ve Coğrafi Yapı.....	10
4.4. Ekonomik Yapı	10
4.5. Sosyokültürel Yapı.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLAR

1.1. “Ad” Kavramı ve Sınıflandırılması.....	12
1.2. Sofçular Köyü Ağzında Adlar.....	15
1.2.1. Özel Adlar	15
1.2.1.1. Kişi Adları.....	16
1.2.1.1.1. Erkek Adları	17
1.2.1.1.2. Kadın Adları.....	21
1.2.1.2. Lakaplar/Takma Adlar	24

1.2.1.2.1. Fiziksel Özelliklerine Göre Lakaplar	26
1.2.1.2.2. İş ve Uğraş Kaynaklı Lakaplar.....	35
1.2.1.2.3. Kişisel Özelliklerine Göre Lakaplar.....	36
1.2.1.2.4. Özellik Yönüyle Başka Bir Varlığa Benzetilenler	39
1.2.1.2.5. Kişi Adının Değiştirilmesiyle Oluşanlar	41
1.2.1.2.6. Mensubiyete Dayalı Lakaplar	42
1.2.1.2.7. Yaşanan Bir Olaydan Sonra Verilen Lakaplar.....	42
1.2.1.3. Sülale Adları.....	43
1.2.1.4. Hayvanlara Verilen Özel Adlar.....	46
1.2.1.5. Yer Adları.....	50
1.2.1.5.1. Dağ Adları (Çamlık, meşelik)	53
1.2.1.5.2. Tarla Adları	55
1.2.1.5.3. Pınar/Su Adları.....	64
1.2.1.5.4. Dere Adları.....	67
1.2.1.5.5. Doruk Adları	70
1.2.1.5.6. Bayır Adları.....	70
1.2.1.5.7. Kaya/Taş Adları	71
1.2.1.5.8. Yol/Geçit Adları.....	74
1.2.1.5.9. Mahalle Adları	75
1.2.1.5.10. Türbe Adları	75
1.2.1.5.11. Mera Adları	76
1.2.1.5.12. İn Adları	77
1.2.1.5.13. Bağ/Bahçe Adları	77
1.2.2. Genel Adlar	78
1.2.2.1. Yiyecek ve İçecek Adları	78
1.2.2.2. Giyim- Kuşam Adları.....	83
1.2.2.3. Hayvan Adları	85
1.2.2.4. Bitki Adları	89
1.2.2.5. Araç-Gereç Adları.....	99
1.2.2.5.1. Ev ile İlgili Adlar	99
1.2.2.5.2. Tarım Aleti Adları.....	106
1.2.2.6. Sağlık ile İlgili Adlar.....	110
1.2.2.6.1. İnsan Sağlığı (Hastalıklar ve Tedaviler) ile İlgili Adlar.....	110

1.2.2.6.2. Hayvan Sağlığı (Hastalıklar ve Tedaviler) ile İlgili Adlar.....	111
1.2.2.6.3. Bitki Sağlığı (Hastalıklar ve Tedaviler) ile İlgili Adlar	113
1.2.2.7. Coğrafya ile İlgili Adlar (Hava Olayı Adları).....	114
1.2.2.8. Zaman ile İlgili Adlar.....	116
1.2.2.9. Meslek Adları.....	117
1.2.2.10. Organ Adları/ Vücudun Bölümleri.....	119
1.2.2.11. Renk Adları	121
1.2.2.12. Akrabalık Adları.....	122

İKİNCİ BÖLÜM

FİİLLER

2.1. “Fiil” Kavramı ve Sınıflandırılması	125
2.2. Sofçular Köyü Ağzında Fiiller	128
2.2.1. Oluş Fiilleri	128
2.2.2. Durum Fiilleri	131
2.2.3. Hareket Fiilleri	136
2.2.4. Mental Fiiller.....	140
2.2.4.1. Duyu Fiilleri.....	142
2.2.4.1.1. Koku Alma Duyu Fiilleri	142
2.2.4.2. Bilişsel Fiiller	142
2.2.4.3. İfade Fiilleri.....	143
2.2.4.3.1. Duygu Fiilleri	143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KALIPLAŞMIŞ DİL BİRİMLERİ

3.1. Kalıplaşmış Dil Birimleri.....	145
3.2. Sofçular Köyü Ağzında Kullanılan Kalıplaşmış Dil Birimleri.....	149
3.2.1. Atasözleri	149
3.2.2. Deyimler.....	156
3.2.3. İkillemeler	162

3.2.4. Bilmeceler	167
3.2.5. Kalıp Sözlür.....	168
3.2.5.1. İlişki Sözlüri	168
3.2.5.2. Dualar	169
3.2.5.3. Beddualar	171
3.2.5.4. Yeminler.....	176
3.2.5.5. Seslenmeler/ Ünlemler	176
SONUÇ.....	180
KAYNAKÇA	185
METİNLER.....	193
KAYNAK KİŞİLER	256
DERLEMEDE SORULAN SORULAR.....	257
DİZİN	259
ÖZ GEÇMİŞ.....	270

KISALTMALAR

GTS : Güncel Türkçe Sözlük

DS : Derleme Sözlüğü

ADS : Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

HK : Habibe Kabaoğlu

MU : Meryem Ulusay

AU : Ayşe Ulusay

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

- ğ : Arka damak g'sı
- ā : Normalden uzun "a" ünlüsü
- ó : Yarı kalın, yuvarlak, geniş "o" ile "ö" arası bir ünlü
- ú : Yarı kalın, yuvarlak, dar "u" ile "ü" arası bir ünlü
- ħ : Hırıltılı h ünsüzü
- ä : Açık e ünlüsü
- é : Kapalı e ünlüsü
- ē : Normalden uzun "e" ünlüsü
- ñ : Damaklı geniz ünsüzü
- ◌̄ : Diftong işareti
- ◌̇ : Ulama işareti
- ï : Normalden uzun "i" ünlüsü
- ç : "ç" ile "ş" arası ünsüz

GİRİŞ

1. Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem

Ağız çalışmaları, Türk dilinin hâkim olduğu çeşitli yörelerdeki dil zenginliklerinin derlenerek incelenmesi ve böylece o bölgedeki Türk kültür unsurlarının tespit edilmesi açısından çok büyük önem arz etmektedir. Batı Karadeniz bölgesinde bulunan Kastamonu ili Araç ilçesine bağlı Sofçular köyü örneklemini üzerinde daha önce herhangi bir ağız ve söz varlığı çalışmasının yapılmamış olması ve bu bölgenin kültürel zenginliği bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır.

Araştırmada Sofçular köyünün temel söz varlığının belirlenip kaydedilmesi (yazılı ve dijital) için derleme yöntemi kullanılmış, söz konusu ağzın kullanıcıları olan köy halkına, anlatmaya ve konuşmaya dayalı (gelenek ve görenekler, çeşitli ritüeller vb.) çeşitli sorular yöneltilerek elde edilen veriler alfabetik sıraya göre maddelenmiş ve ses, biçim, söz dizimi ve anlam özellikleri bakımından sınıflandırılıp incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Sofçular köyüne ait söz varlığının derlenerek belirlenmesi ve bu kültürel dil verilerinin yapı ve işlev bakımından incelenerek Türkiye Türkçesinin ağız araştırmalarına katkıda bulunmaktır.

Çalışmada kullanılan çeviriyazı işaretleri konusunda Ergün Acar'ın Kastamonu ağzı ile ilgili hazırladığı doktora tezinden (Acar, 2012), kaynak kişiler hakkında bilgilerin verildiği tablonun oluşturulmasında ise Mehmet Naci Önal'ın *Muğla Efsaneleri* adlı kitabındaki kaynak kişiler tablosundan yararlanılmıştır (Önal, 2005).

Çalışmada incelenen sözler alfabetik sıralanarak tezin sonuna dizin olarak eklenmiştir. Dizde baş harfleri büyük olan sözler köy ağzında özel ad olarak kullanılan sözlerdir.

Çalışmadaki madde başı incelemelerinde ise şöyle bir yöntem izlenmiştir: Öncelikle sözcüğün köy ağzındaki anlamına ve daha sonra sözlüklerdeki anlamlarına yer verilmiştir. Sözcüğün morfolojik yapısı incelenmiş ve sözcükte meydana gelen ses olayları belirtilmiştir.

Örnek madde başı incelemesi:

Banduma: Köyde, çoğunlukla kaz yağına ve nadiren tavuk ve hindi yağına bir düzen içinde kesilmiş yufkaların bandırılıp çıkartılarak tabağa dizilip üzerine etlerin konulmasıyla yapılan bir yemektir. *Banduma* sözcüğü DS’de “Tavuk veya hindi suyuna parmak kalınlığındaki yufkaları batırıp, tepsiye dizdikten sonra üzerine hindi veya tavuğun etleri konularak yapılan yemek.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Ban-* fiiline, fiilden fiil yapan -Dır- ve fiilden isim yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcüğün ikinci hecesinde bulunan /r/ sesinin düştüğü ve /ı/ sesinin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *bandırma* > *banduma*.

2. Kavram Alanlarına Göre Söz Varlığı ve Ağızlar

İnsanların temel iletişim aracı dildir. Çok farklı özellikleri, katmanları, işlevleri olması nedeniyle dil araştırmacılar tarafından farklı açılardan tanımlanmıştır. Tanımların genelinde vurgulanan özellikleri göz önüne alındığında dilin şu şekilde kapsayıcı bir tanımının yapılması mümkündür: “Dil; nesne, hareket veya kavramların toplumca uzlaşmış sembolik sesler ve anlamlarıyla insan beyninin işlemlerini sağlayan, temel görevi iletişim olan ve yaşam biçimlerine, duygu ve düşünce dünyalarına göre şekillenerek ‘kültür’ü oluşturan bir veri saklama ve aktarım dizgesidir.” (Karataş 2019: 34). 21. yüzyılın en önemli dil bilimcisi kabul edilen Chomsky ise *Syntactic Structures* adlı eserinde dilin, sonlu ya da sonsuz cümleler kümesi olduğunu belirtir (1957: 13).

Duygu, düşünce ve temel gereksinimlerin ifade edilme ihtiyacı, dilin kullanımını zorunlu kılmaktadır. Dili meydana getiren ögeler (ses, biçim, sözcük, söz dizimi vb.) ve bu ögelerin kullanımı toplumlara ve toplumların farklı kesimlerinin sosyal, ekonomik, siyasi ve coğrafi özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Dilde yer alan ve iletişimin gerçekleşmesini sağlayan her türlü sözcük, sözcük grubu, deyimler,

atasözleri, kalıp sözler, mecazlar, kısaca dilde yer alan her öge o dilin söz varlığını oluşturmaktadır.

İşlendiği toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenip gelişen dilin söz varlığı; kullanıldığı coğrafyanın tarihî, etnik, fiziki, ekonomik ve sosyokültürel yapılarından etkilenmekte ve bunu kullanımı esnasında yansıtmaktadır. Her ağız bölgesinin o bölgeye özgü çeşitli dil bilgisi ve söz varlığı özellikleri bulunmaktadır. Anadolu, tarihte Oğuz ve diğer Türk boylarına ve bunların yanı sıra birçok yabancı unsura ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır. Anadolu'da birçok kültürün izlerinin görülmesine zemin hazırlayan bu durum, günümüzde hâlâ varlığını devam ettiren çeşitli Anadolu ağızlarının da oluşmasında etkili olmuştur. Karahan, Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında ses, şekil ve söz dizimi olmak üzere üç temel özelliğin dikkate alınarak Anadolu ağızlarının Doğu grubu ağızları, Kuzeydoğu grubu ağızları ve Batı grubu ağızları olmak üzere üç ana grupta incelenebileceğini belirtmiştir. Çalışmaya konu olan Kastamonu ili Araç ilçesine bağlı bulunan Sofçular köyünün ağzı, Karahan'ın tasnifine göre Batı grubu ağızlarına dâhildir (Karahan, 2011).

Anadolu ağızlarındaki dil malzemelerine yönelik yapılan çalışmalar, ağızların gerek Türk dilinin tarihinden izler taşıdığını gerekse çağdaş Türkçeye ayna tuttuğunu göstermekte ve içerdiği zengin verilerden dolayı Türk dilinin sözlü senetleri olma özelliğine sahiptir. Türklerin hayata bakışı, yaşam şekli, edindikleri tecrübeler ve dillerinde taşıdıkları pek çok kültürel öğeler sözlü olarak yaşamakta ve bu öğelerin sonraya aktarılması açısından verilerin kayıt altına alınması gerekmektedir. Akar, “canlı konuşma dilleri” olarak nitelendirdiği ağızların yazı dili gibi standart özellikler göstermediğini, doğal bir kullanıma sahip olduklarını belirterek ağızlar üzerine yapılan araştırmaların önemine dikkat çekmektedir (2016: 170). Demir, farklı nedenlerden dolayı dilde çeşitlenmelerin meydana geldiğini ve ölçünlü dilin de bu çeşitliliğe dâhil olduğunu belirterek dilin bir bütün olarak ele alınabilmesi için her tür çeşitlenmenin incelenmesinin gerekliliğinden dolayı anlamsal ve biçimsel olarak önemli bir içeriğe sahip olan Anadolu ağızlarından yapılan derlemelerin önemli olduğuna dikkat çekmektedir (2009: 183-191).

İnsanların çevresindeki nesnelere adlandırmaları ve bu adlandırmalar üzerinde uzlaşma sağlamaları dilleri toplumlara özgü kılmaktadır. Her toplumun uzlaşma sağlanmış bir kültürü, dolayısıyla dili bulunmaktadır. Kavramların göstergeleri olan sözcüklerin

incelenmesi, kullanıcılarının kavram dünyası hakkında bilgiler vermektedir. GTS’de “1. Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon. 2. Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, mefhum, konsept, nosyon.” şeklinde tanımlanan kavram, Vardar tarafından “(Alm. Begriff, Fr. concept, notion, İng. concept, notion) “Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen.” olarak ele alınmaktadır (2002: 132). Ağızlardan derlenen verilerin kavram alanlarına göre ayrıştırılıp incelenmesiyle yöre halkının kavram dünyasına ışık tutulmuş olmaktadır. Dilin söz varlığını oluşturan sözcüklerin, kapsamında oldukları alan dâhilinde incelenmesi esasına dayanan kavram alanı terimini Aksan, “birbirleriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların, içinde düşünüldükleri alan” şeklinde tanımlayarak anlam alanı, dil alanı gibi farklı adlandırmaların da araştırmacılar tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Sözcükleri alanlarına göre sınıflandırıp inceleyen bu kurama göre “her kavramın değeri, ancak kapladığı yerle ve öteki kavramlarla bağıntısına göre belli olmaktadır” (1971: 253-254). Söz varlığı incelemeleri bağlamında yürütülen çalışmalardan olan sözlük çalışmaları temelde alfabetik ve tematik olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Son yıllara kadar genellikle alfabetik düzenle sözlük oluşturma eğiliminin yaygın olduğu, son yıllarda ise verileri tema bakımından sınıflandırarak inceleme esasına dayanan kavram alanlarına göre sözlük hazırlama alanında gelişmeler olduğu belirtilmektedir (Kocapınar, 2014: 450). Söz varlığının kavram alanlarına göre incelenmesiyle toplumların hayata bakışı ve dili kullanımları, onların kavram pencerelerinden görülmüş olmaktadır.

3. Yapılan Çalışmalar

Dili oluşturan ter türlü sözcük ve kalıplaşmış birimler dilin söz varlığını oluşturmaktadır. *Kelime hazinesi, sözcük dağarcığı, sözcük dağarı, sözcük gömüsü* ve *vokabüler* terimleri ile ifade edilen bu unsurlar ilk kez Aksan tarafından, Almanca *wortbestand* teriminden çevirilerek *sözvarlığı* biçiminde kullanılmıştır (2004: 7). Aksan, *Türkçenin Sözvarlığı* adlı kitabında söz varlığı kapsamına giren yapılarla ilgili

bilgiler vererek bu yapıları art ve eş zamanlı olarak örneklendirmiştir. Çalışmasında ağızların söz varlığı ile ilgili bir bölüme de yer vererek ağızlarda, ölçünlü dilde yer almayan pek çok söz varlığı öğelerinin bulunduğuna dikkat çekmiştir. Karahan, bölgelere göre değişiklik gösteren Anadolu ağızlarının sınıflandırılması üzerine yaptığı *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı kitabında ağızların üç ana grupta (Doğu Grubu Ağızları, Kuzeydoğu Grubu Ağızları ve Batı Grubu Ağızları) incelenebileceğini belirtmiştir (Karahan, 2011).

Tüm bilimsel eserlerde olduğu gibi söz varlığı çalışmalarında da en önemli konu yöntemdir. Çalışmalarda ortak bir yöntemin kullanılması, yapılacak çalışmalar için de kaynak ve örnek oluşturmaktadır. Baş, *Söz Varlığı Üzerine Yapılan Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler* adlı çalışmasında sözlü veya yazılı kaynaklardan elde edilen verilerin incelenmesi noktasında ortak bir yöntem önerisinde bulunmuştur (Baş, 2011).

Söz varlığı konusunda yapılan çalışmalar arasında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanına yönelik tezler de bulunmaktadır. Barın, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel söz varlığını ve seviyelerini belirlemenin önemine dikkat çekerek sözcükler üzerinde titizlikle durulması gerektiğini belirtmektedir (2003: 311-317). Yahşi, *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Temel Düzey Söz Varlığını Belirleme: Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitapları ile Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazılı ve Sözlü Anlatım Uygulamalarına Dayalı Söz Varlığı* adlı doktora tezinde, Türkçenin öğretiminde temel düzey söz varlığının belirlenmesinin etkili ve kalıcı öğrenmeyi sağladığını belirterek bu alanla ilgili ders kitaplarından ve bu alanda öğrenim gören öğrencilerden sözlü ve yazılı olarak elde ettiği veriler ışığında bir derlem havuzu oluşturmuş ve sözcüklerin kullanım sıklığını belirlemiştir (Yahşi, 2020). *Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı ile Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazılı Anlatımlarındaki Söz Varlığı* adlı doktora çalışmasında Göçen, Türkçenin öğretiminde dilde kullanımı en sık ve en yaygın sözcüklerin öğretilmesinin gerekliliğine değinerek alanla ilgili 15 ders kitabından ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen 500 öğrenciden elde edilen veriler ışığında, dilde en sık kullanılan sözcükler ile ilgili karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır (Göçen, 2016). Bilgin, *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Hikâye Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi: Yunus Emre Enstitüsü Çocuk Hikâyeleri Dizisi Örneği (A1-A2)* adlı yüksek lisans tezinde Yunus Emre Enstitüsü

tarafından hazırlanan A1 ve A2 seviyesi hikâye kitaplarını söz varlığı açısından incelemiştir (Bilgin, 2020). Alana yönelik yapılan bir başka çalışma ise yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde şarkı kullanımının öğrencinin söz varlığını öğrenmesindeki etkisi üzerinde yapılan *Yabancı Öğrencilerin Türkçe Söz Varlığının Geliştirilmesinde Şarkıların Kullanımı* adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Maden, bu çalışma sonucunda şarkı kullanımının Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi noktasında faydalı olduğunu ve öğrencilerin de bu uygulamadan hoşnut olduklarını ortaya koymuştur (Maden, 2020).

Türk dili ve kültürü için önemi büyük olan yazıtlar, içerdiği dil malzemesi açısından araştırmacıların ilgi odağı olmuştur. Şirin, *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi* adlı eserinde Eski Türk yazıtlarının söz varlığı öğelerini tematik bir sınıflama yöntemi kullanarak incelemiştir (Şirin User, 2009). Tokay, *Bengü Taşların Söz Varlığı ile Anadolu Ağızlarının Söz Varlığının Karşılaştırılması* adlı yüksek lisans tezinde Göktürk, Uygur ve Yenisey yazıtlarının içerdiği söz varlığı ile Anadolu ağızlarındaki söz varlığını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bugün kullanımda olan ağız verileri ile yaklaşık 1300 yıllık geçmişi olan yazıtlardaki verilerin ortaklıklarını saptayarak Türk dilinin ilk yazılı örnekleri ile yaşayan Türkçeyi art zamanlı ve eş zamanlı olarak incelemiştir (Tokay, 2011).

Dillerin söz varlığını oluşturan birimler arasında yabancı dillerden alınanlar da bulunmaktadır. Yabancı dillerden alınan bu sözcüklerin fazla olması durumunda dillerin tehlikeye girmesi söz konusu olabilmektedir. Ersoy, *Türkçe ve Almanca Söz Varlığında Yabancı Kelimeler- Karşılaştırmalı-Sözlükbilimsel Bir Çalışma* adlı doktora çalışmasında Türkçenin ve Almancanın söz varlığını inceleyerek bu dillerdeki yabancı kelime oranlarının, dillerin varlığını tehdit edecek düzeyde olmadığını belirtmiştir (Ersoy, 2005).

Söz varlığı üzerine yapılan çalışmaların ağızlardaki verilerin derlenmesi veya yazılı metinlerin taranması şeklinde yürütülebildiği görülmektedir. Yazılı metinlerin taranması temelinde yapılan çalışmalardan olan *Hakas Türkçesine Ait Altın Arığ Destanı'nın Söz Varlığı* adlı yüksek lisans tezinde Öksüz, sözcükleri türlerine göre sınıflandırarak incelemiş ve kullanım sıklıklarını saptamıştır (Öksüz, 2021). Küçükadalı ise *Sabahattin Ali'nin 'Değirmen' Adlı Hikâye Kitabı Söz Varlığı-İnceleme, Sözlük* adlı yüksek lisans tezinde 16 hikâyeden oluşan kitaptaki deyim,

atasözü, ikileme, yerel söyleyiş, terim, argo ifadeler vb. söz varlığı öğelerini tespit etmiştir (Küçükadalı, 2020). Sabahattin Ali'nin şiirlerindeki söz varlığı ile ilgili bir çalışmayı da *Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Söz Varlığı* adlı yüksek lisans teziyle, Özen hazırlamıştır. Özen, yazarın eserleri ile ilgili yapılan söz varlığı çalışmalarının hepsinin roman ve hikâye odaklı olduğundan dolayı çalışmasını yazarın şiirleri üzerine gerçekleştirdiğini ifade ederek bu şiirlerdeki tüm sözcükleri sınıflandırarak incelediğini belirtmiştir (Özen, 2020). Şiirler üzerine yapılan bir diğer söz varlığı çalışması da Kerimoğlu'nun *Abdullah Tukay'ın Şiirlerinde Söz Varlığı* adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmada, Kazan Tatar Türkçesi söz varlığını şiirlerine fazlaca yansıtan Abdullah Tukay'ın şiirleri söz varlığı açısından incelenmiştir (Kerimoğlu, 2021). Sekman, *Orhan Veli Kanık'ın Öykülerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans çalışmasında Orhan Veli Kanık'ın hikâyelerindeki söz varlığı ve kelime gruplarını tarayıp kullanım sıklıklarını belirlemiştir (Sekman, 2020). Benzer bir yaklaşımla ortaya konulan bir diğer yüksek lisans tezi de Yiğit'in *Yaşar Kemal'in 'Çakırcalı Efe' Romanındaki Söz Varlığı* adlı çalışmasıdır. Yiğit romandaki deyim, atasözü, ikileme vb. söz varlığı öğelerini tarayarak Yaşar Kemal'in Türk dilinin söz varlığı unsurlarından etkin bir şekilde yararlandığını ortaya koymuştur (Yiğit, 2020). Kendzhalieva, *İsmail Gaspıralı'nın Eserlerinin Kavramlar Tasnifi ve Söz Varlığı* adlı doktora çalışmasında, Gaspıralı'nın eserlerindeki söz varlığını tematik sınıflandırma yaparak incelemiş ve eserlerdeki kelime grupları ile sözcüklerin kullanım sıklıklarını da belirlemiştir (Kendzhalieva, 2020).

Söz varlığının tematik bir sınıflandırma yaklaşımıyla incelenen çalışmalardan bir diğeri de Şenata tarafından hazırlanan *Dîvânü Lugâti't-Türk'te Tematik Söz Varlığı ve Çok Anlamlılık* adlı doktora tezidir. Bu çalışmada Dîvânü Lugâti't-Türk'te yer alan adlar tema bakımından sınıflandırılarak incelenmiş, adların temel adlarının yanı sıra kazandığı yan anlamların meydana getirdiği çok anlamlılık üzerinde durulmuştur (Şenata, 2020). Dîvânü Lugâti't-Türk üzerine yapılan bir başka çalışma da Tokat tarafından hazırlanan *Dîvânü Lugâti't-Türk'te Geçen Giyim Kuşam Kültürü ile İlgili Söz Varlığı ve Kazakçadaki Durumu Üzerine Bir İnceleme* adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada sözlükte yer alan giyim kuşam temalı söz varlığı unsurları saptanmış ve Kazak Türkçesindeki durumu incelenmiştir (Tokat, 2020). Osmanlı süreli basınlarından olan Tuna gazetesinin söz varlığının ve bu gazetedeki yabancı unsurların incelendiği *Tuna Vilayet Gazetesinin 1874 Yılı Sayılarının Söz Varlığı ve Alıntı*

Sözcükler Açısından İncelenmesi adlı yüksek lisans çalışmasında Birlik, 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesi yazı diline ve süreli basımına ışık tutmuştur (Birlik, 2020). Demirel ise *Molla Nasreddin Dergisi'nde Söz Varlığı İncelemesi (1909)* adlı yüksek lisans tezinde Azerbaycan edebiyatı basını olan Molla Nasreddin Dergisi'nin söz varlığını incelemiştir (Demirel, 2020).

Sağır, *Dîvânu Lugâti't-Türk ile Yakutçanın Söz Varlığı Bakımından Karşılaştırılması* adlı yüksek lisans tezinde kök durumunda ve yapım ekleriyle türemiş olan Türkçe kökenli sözcükler özelinde bir tarama yapılarak bu sözcüklerin Yakut Türkçesindeki durumu incelenmiştir. İnceleme sonucunda yaklaşık 6400 madde başından yaklaşık 1300 tanesinin Yakutçada kullanılmaya devam ettiği saptanmıştır (Sağır, 2020).

Tematik sınıflandırma temelinde yapılan çalışmalardan biri olan *Kazak Türkçesi Konu Çözümlemeli Söz Varlığı -Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırmalı-* adlı yüksek lisans tezinde Sönmez, Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi söz varlığını, konularına göre belirlenen başlıklar altında karşılaştırmalı olarak incelemiştir (Sönmez, 2020). Tekin, Arap harfleriyle yazılan son sözlük olma özelliğine sahip olan *Resimli Türkçe Kamus* adlı sözlükle ilgili bir söz varlığı çalışmasının bulunmadığını belirterek *Raif Necdet Kestelli'nin Resimli Türkçe Kamus'unda Söz Varlığı İncelemesi* adlı yüksek lisans tezinde bu sözlüğün söz varlığına dair incelemelerde bulunmuştur (Tekin, 2020). Kalaçay, *Aka Gündüz'ün 'Türk Kalbi' Adlı Eserinin Harf Aktarımı ve Söz Varlığı İncelemesi* adlı yüksek lisans tezinde, 1911 yılında basılan eserin Latin alfabesine aktarımı yapılarak eserin söz varlığı öğeleri incelenmiştir (Kalaçay, 2020). Kabadayı, *Kazak Türkçesinin At Koşum Takımlarıyla İlgili Söz Varlığı* adlı doktora tezinde tematik bir söz varlığı çalışması yaparak Kazak Türkçesi sözlüklerinden, at koşum takımları ile ilgili söz varlığını tespit etmiş ve bu sözleri Türkiye Türkçesine aktararak anlam, ses, şekil ve köken bakımından incelemiştir (Kabadayı, 2020).

4. Kastamonu- Araç- Sofçular Köyü

Eski dönemlerden beri birçok topluma ev sahipliği yapan ve bu yüzden zengin bir kültürel birikime sahip olan Kastamonu, Karadeniz bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde bulunan ve 372.373 kişilik nüfusa sahip bir ildir. MÖ 18. yüzyılda Gaslar ve daha sonra Hititler, Firigler, Kimmerler, Lidyalılar, Persler, Pontuslular, Romalılar ve Bizanslıların hâkimiyetinde olan bu şehir farklı kültürlerin uğrak yeri olmasından

dolayı tarihi bir değere sahiptir. Sahip olduğu doğal güzellikleri ve geniş ormanlarıyla turizm açısından da büyük öneme sahiptir.

Kastamonu adının nereden geldiği konusunda çeşitli görüşler vardır. Bazı araştırmacılar “Gas ülkesi” anlamına gelen bu adın *Gas* ve *Timoni/Timonna* sözcüklerinin birleşiminden meydana geldiğini ileri sürmektedir. Bazıları ise şehrin adının Bizans zamanlarında şehrin gelişimine büyük katkı sağlayan Kommenler ile ilişkili olduğunu ve “Kommenlerin kalesi” anlamına gelen *Kastra Kommen* sözünden geldiğini belirtmektedir.¹ Bu şehir için Hitit döneminde *Kastama* adının kullanıldığı da bilinmektedir (Ünal, 2003: 54). *Kastamonu* adının kökeni konusunda halk arasında yaygın olan bir efsane de bulunmaktadır. Bu anlatıya göre, *Kastamonu Kalesi*’nin Türkler tarafından fethi esnasında Bizans tekfurunun kızı *Moni*’nin Türk kumandana olan aşkı sebebiyle kalenin anahtarlarını ona teslim etmesinden sonra Bizans tekfuru, *Moni*’yi kale burcundan atarak onun ölümüne sebep olur. Bu olay sonucu Türk askerleri arasında “Kastın neydi *Moni*’ye” sözü yayılır ve zamanla halk dilinde “*Kastamonu*” şeklini alır.²

Kastamonu’nun bir ilçesi olan *Araç*, tarihî kaynaklarda *Timanidis* olarak geçmektedir. Civar yerleşim yerleri arasında önemli bir ulaşım yeri olduğundan dolayı ilçeye *Araç* adı verildiği belirtilmektedir. İlçe, 120 köy ve 6 mahalleden oluşmaktadır.³

Kastamonu ili *Araç* ilçesine bağlı bulunan ve il merkezine 95, ilçe merkezine 50 km uzaklığı olan *Sofçular köyü*; köy muhtarı *Tahir Ulusoy*’dan edinilen bilgilere göre, 115 kişilik nüfusa sahip bir yerleşim birimidir. Genç nüfusun şehirlere göç etmesinden dolayı köyün çoğunluğunu emekli ve yaşlı insanlar (65 yaş üstü) oluşturmaktadır.

4.1. Sofçular Adı

“*Sofçular*” adının nereden geldiği konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Köyün ileri gelenleri, eskiden köylerinde *sofu* adı verilen bilge kişilerin yaşadığını ve köyün adının buradan gelmiş olabileceğini ifade etmektedir. Bazı kişiler de yine bu görüşü destekler nitelikte, köyün *sofuların* yaşadığı bir yer olması sebebiyle adının *Sofular* olabileceğini ve zamanla *Sofçular*’a dönüştüğünü belirtmektedir.

¹ <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-91025/genel-bilgiler.html>

² <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-172466/kastamonu-isminin-efsanesi.html>

³ <http://www.arac.bel.tr/content/tarihce-106>

4.2. Tarih

Sofçular köyünün bağlı bulunduğu Araç ilçesi, 3122 yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Tarih boyu bölgeye Gas, Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Pontus ve Bizanslıların hâkim olduğu bilinmektedir. Türklerin bölgedeki varlığı ise 1105 yılında Danişmendliler'in bölgeye hâkim olmasıyla başlamış ve bu hâkimiyet Oğuz beyliklerinin bölgedeki varlıkları süresince devam etmiştir. Bu beyliklerin en önemlileri 1459'da devlet yönetimine hâkim olmuş olan Candaroğlu Beyliği'dir. Sümer, Oğuzların Selçuklu devletini kurmalarının yanı sıra bu devletin genişlemesini de sağladıklarını belirterek Orta Asya'dan gelmeye devam Türklerle birlikte bölgedeki Türk varlığının arttığını ifade etmektedir (1935: 134-137).

12. yüzyıldan beri bölgedeki hâkim unsur olan Oğuzlar, bu yörenin mevcut dilinin ve kültürünün zenginleşmesi noktasında önemlidir. Tarihte herhangi bir işgal yaşamamış olan ilçe 1866 yılında belediye ve 1868 yılında ilçe olmuştur.⁴ Sofçular köyünde bulunan çeşitli yer adları Oğuzların bölgedeki izlerini göstermektedir. Bunlara örnek olarak mahalle adlarından *Okçular*; mera adlarından *Duzlak*, *Davşanağnuğu*; tarla adlarından *Omarsırtı* vb. gösterilebilir.

4.3. Fiziki ve Coğrafi Yapı

Batı Karadeniz'de yer alan Kastamonu ili Araç ilçesine bağlı Sofçular köyü Karabük ve Kastamonu illeri arasında yer almaktadır. Karadeniz iklimi ile karasal iklim özelliğinin hâkim olduğu bölgede yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise karlı ve soğuk geçmektedir. İlkbahar ve sonbahar aylarında yağmur yağışları görülmektedir. Bölgede ormanlar geniş yer kaplamakta, yüz ölçümünün %83'ünü mera, yayla ve ormanlar oluşturmaktadır.⁵

4.4. Ekonomik Yapı

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Köyde 15 hanede büyükbaş, 2 hanede küçükbaş, hemen hepsinde kümes hayvancılığı (tavuk, kaz, hindi) ve birkaç hanede de arıcılık yapılmaktadır. Buğday, arpa ve yulaf ekimi yapılarak köydeki

⁴ <https://kastamonu.ktb.gov.tr/>

⁵ <https://kastamonu.ktb.gov.tr/>

insanlar ve hayvanlar için besin tedarik edilmektedir. Genellikle her hanede bahçe tarımı da yapılmakta ve özellikle yaz aylarında yiyecekler buradan sağlanmaktadır. Bölgenin iklimi elverişli olduğu için domates, biber, salatalık, mısır, fasulye gibi sebze; elma, armut, ceviz, şeftali gibi meyve hasatı yapılabilmekte ve bunlardan elde edilen gelir köyün geçim kaynakları arasında yer almaktadır.

Köydeki ailelerin bazılarında erkeklerin şehirde çalışarak köydeki ailesinin geçimini sağladığı da görülmektedir. Daha çok eski zamanlarda görülen bu durumun sebebi aile büyüğünün emekli olmasını sağlamaktır. Günümüzde köyden kente göçlerin artmasıyla bu durum aile geneline yansımış ve ailecek göçler görülmeye başlamıştır.

4.5. Sosyokültürel Yapı

Köy halkının iş ve uğraşlarının, yaşam şekillerinin benzer olması kişiler arasındaki iletişim ve etkileşimi de beraberinde getirmiş, dayanışma ortamının oluşmasını sağlamıştır. Gerek iş zamanlarında gerekse doğum, ölüm, bayram veya düğün gibi önemli evrelerde köylülerin birbirlerine destek olduğu görülmektedir. Özellikle yaz aylarında artan iş yükü, ihtiyaç duyulduğu zamanlarda komşularla paylaşmakta ve böylece köy halkı arasında dayanışma ortamı oluşmaktadır. Birlik ve beraberlikten doğan bu ortam köy kültürünün canlı kalmasını da sağlamakta ve sosyal hayata renk katmaktadır. Köylülere göre bu renklilik eskiye göre azalmış olsa da kent yaşamı ile kıyaslandığında canlılığın korunduğu görülmektedir.

Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı günlerinde köylülerin mezarlık, köy meydanı gibi toplanma yerlerinde bir araya gelmesiyle dualar edilmekte; evlerinde yaptıkları yufka ekmeklerin ve bayram helvalarının getirilmesiyle köy halkı arasında paylaşım sağlanmaktadır. Ayrıca bayram günlerinde köylülere yemek yeme imkânı sağlanmaktadır. Doğum veya ölümlerin görüldüğü evlere gidilerek kişilere destek olunmakta, hastası olan veya hastalık atlatmış kişilerin evlerine de ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Birlik ve beraberlik duygusunu pekiştiren bu uygulamaların köy halkı için değerinin ve öneminin büyük olduğu görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLAR

1.1. “Ad” Kavramı ve Sınıflandırılması

Nesnelerin, hareketlerin ve kavramların işaretleyicisi olan sözcükler anlam ve yapı bakımından uyum içinde bir araya gelerek iletişimin gerçekleşmesini sağlar. İnsanlar duygu ve düşüncelerini bu sözcükleri kullanarak anlatır. Çevreyi tanıma ve ifade etme ihtiyacı insanların sözcükleri kullanma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Ergin, sözcükleri anlamları ve görevlerine göre *isimler*, *fiiller* ve *edatlar* olmak üzere üç başlık altında inceleyerek Türkçedeki her sözcüğün bu üç gruptan birine dâhil olduğunu ifade etmektedir. İsimlerin nesnelere, fiillerin hareketleri karşıladığını ve edatların isimler ve fiiller ile birlikte kullanıldığında anlamlı birer dil birimleri olduklarını belirtmiştir (2009: 216-217). Hirik, insanların sözcükleri yalnızca varlık, kavram, hareket ve olguları adlandırmak için değil “kendisini, yani insanı betimlemek” için de kullandığını belirtmektedir. Bunun sonucunda “...insanoğlu etrafını şu türden kelimelerle tanımlamıştır: isimler ve fiiller. Evrende yer alan nesnelere, varlıklar ya da olgular dil içerisinde isimler ile kendisine yer bulurken yine evrendeki bu nesne, varlık ya da olguların gözlemlenebilen ya da gözlemlenemeyen hareketleri ise fiiller ile ifade edilmektedir.” (2021: 34-35). Ad, GTS’de “Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.” şeklinde tanımlanmaktadır.⁶Terim anlamı ise “Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan kelime türü...” şeklindedir (Korkmaz, 1992: 88). Hirik, adların farklı ölçütler temel alınarak sınıflandırıldığını belirterek temelde *isim*, *fiil* ve *edat* olarak yapılan üç ayırımın genel kabul gördüğünü ifade etmiştir. Dornseiff’in

⁶ <https://sozluk.gov.tr/>

kelime türü ayırt etmeden tematik sözcük sınıflandırması yaptığını ifade etmektedir: 1. Natur und Umwelt “Doğa ve Çevre”, 2. Leben “Hayat”, 3. Raum, Lage, Form “Uzay, Yer ve Biçim” Türkçede isimler üzerine yapılan tasnif çalışmalarında kavramsal ve tematik temelli sınıflandırmaların bulunduğuna değinen Hirik, Türkçe isimler üzerine yabancılar tarafından yapılan tasnif çalışmalarının da bulunduğunu belirtmektedir (2021: 39-41).⁷

İnsanların çevrelerindeki canlı veya cansız varlıklara ad vermesi onların doğayı anlamlandırma ve yaşadıkları çevreyi tanıma, tanımlama gereksinimlerinin bir sonucudur. Bu tanıma ve tanımlama işlemi varlıkların birbirinden ayırt edilmesi ve sınıflandırılmasıyla gerçekleşmektedir. Ayırt etme ve sınıflandırma gereksinimi ile ortaya çıkan ad verme işlemi sayesinde varlıklar bir kimlik kazanarak zihindeki yerini almaktadır. Sosyal bir varlık olan insan için iletişim, zihindeki bu adlar ve onların hareketini bildiren fiillerle sağlanmaktadır.

Adlar, göstergesi oldukları varlığa göre özel ve cins ad olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şahin, adların işaretleyicisi oldukları nesnenin tek bir kişi, belirli bir varlık veya düşünce olması durumunda *özel ad*, aynı türden varlıkları karşılamaları durumunda ise *cins ad*⁸ olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. Temelde cins ad olan bazı adlar zamanla özel bir varlığa ad olmakta ve bu geçiş bazen kısa bazen uzun süreli olabilmektedir. *Özelleşme* terimiyle karşılanan bu durumun tam tersi olan *türleşme* ise özel bir adın cins ad haline gelmesini ifade etmektedir (Şahin, 2019: 11-14).

Dil biliminde adlar üzerine çalışılan dala *adbilim/ad bilimi*⁹ adı verilmektedir. Aksan, *ad bilimi* kapsamında değerlendirilen çalışmaların iki gruba ayrılabilceğini belirterek bunlardan ilkinin herhangi bir kavramın dildeki anlatımı üzerinde durduğunu ve *geniş adbilim* olarak adlandırılabilceğini ve diğerinin ise özel adları incelediğini ifade etmektedir (1979: 32).

Batı’da adlarla ilgili yapılan çalışmalar *Kratylos Diyalogu*’na kadar uzanmaktadır. Eserde Hermogenes, Kratylos ve Sokrates nesnelere adlarını nasıl aldığı sorusu

⁷ Yapılan sınıflandırmalar için bk.: Hirik, 2021: 35-41).

⁸ Kaynaklarda *tür adı*, *genel ad* şeklinde de geçmektedir.

⁹ GTS’de *ad bilimi*, *halk bilimi* vb. şekillerinde yer alan terimler bazı bilimsel çalışmalarda *adbilim*, *halkbilim* vb. biçimlerinde kullanılmaktadır. Bu çalışmada Türk Dil Kurumunun yazım kılavuzu esas alındığından dolayı GTS’deki yazım temel alınacaktır.

üzerinde tartışmalar sürdürmüştür. Sonraları özel ad ve genel adlarla ilgili çalışmalar yapılmış, aralarındaki farklılıklar üzerinde durulmuştur. Başlangıçta felsefeciler tarafından yapılan fakat zamanla dilcilerin de dâhil olduğu bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir (Kurgun, 2011: 294-295). Şahin, adbilim araştırmalarının Türkiye’de ne zaman başladığı konusunda net bir tarihin verilemeyeceğini, eski zamanlarda yazılan bazı eserlerde (seyahatname, tarih, sözlük, coğrafya vb.) kişi ve yer adlarına yönelik çalışmalar yapıldığını fakat bu çalışmaların kuramsal alt yapıdan yoksun olduğunu belirtmektedir. Batı’da adbilim çalışmalarının başlamasıyla birlikte Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren Türkiye’de de bu alana yönelik çalışmalar başlamış ve tarih, dil, sosyoloji gibi alanlarda araştırmacılar ad bilimi alanı kapsamında çalışmalar yapmıştır. Saim Sakaoğlu’nun 2001 yılında Türk Dil Kurumu Yayınlarından çıkan *Türk Ad Bilimi* adlı çalışması Türk adbilim alanında yazılan ilk kitap olma özelliğine sahiptir. Yine ilgili alanda 2004 yılında Recep Albayrak tarafından hazırlanan *Toponim Teknikleri ve Kafkasya-Borçalı Yer Adları* adlı çalışma yapılmıştır. Toponimi alanı ile ilgili yapılan *Elazığ İli Yer Adları* adlı kitap Mustafa Şenel tarafından 2013 yılında yayınlanmıştır. Şahin, ad bilimi ile ilgili yapılan çalışmalardan bahsederken bu alanın en büyük eksiğinin kuramsal alt yapısının tam olarak oturmamış olması ve yapılan çalışmaların birçoğunun ad bilimi çalışması dikkatiyle incelenmemesi olduğuna değinmektedir. 2015 yılında ilk baskısı yapılan *Adbilim* adlı kitabında ad bilimi çalışmalarında eksik olan teorik altyapının oluşturulmaya çalışıldığını belirterek yaptığı sınıflandırmalarla, eserin bu alanda yapılan tezler için de faydalı olacağını belirtmiştir (2019: 4-8).

Canlı veya cansız bir varlığa ad vermek veya onun adını öğrenmek o varlığa karşı yabancılığı gidermenin ilk aşamasıdır. İnsanların varlıkları adlandırması ve bu adlandırmayla ortaya çıkan sözcükler, onların yapısı ve veriliş yöntemi gibi sorular araştırmacıların cevap aradığı konulardan olmuştur. Tezin birinci bölümü olan *Adlar* kısmında Sofçular köyü ağzında kullanılan adlar özel ve genel adlar olmak üzere iki ana başlık altında anlam, yapı ve ses bakımından incelenecektir.

1.2. Sofçular Köyü Ağzında Adlar

1.2.1. Özel Adlar

Dil biliminin alt dalı olan *ad bilimi* (onomastik) özel adları inceleyen bir bilim dalıdır. GTS’de “Dil biliminin adlar, özellikle kişi adları üzerinde duran ve onları köken bilgisi, tarihsel gelişim, dil ve kültür sorunları açısından inceleyen dalı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Vardar, ad bilimini “Özel ad niteliği taşıyan kişi ya da yer adlarının köken ve gelişimini inceleyen sözlükbilim dalı.” olarak tanımlamaktadır (1980: 16). Başlangıçta kişi ve yer adlarını inceleyen bir bilim dalı olarak tanınan ad biliminin araştırma alanı zamanla genişlemiş ve her türlü özel ad, ad biliminin inceleme konusu olmuştur. Ad biliminin tanımı ve kapsamı, diğer bilimlerle olan ilişkisi, alt dalları gibi konuları ele alan; ad biliminin evrensel niteliklerini tek bir dil özelinde değil genel olarak dil kapsamında incelenmesine *genel adbilim*, özel adların bir dil özelinde ele alınıp o dildeki durumlarının incelenmesine ise *özel adbilim* denilmektedir (Şahin, 2019: 16-18).

Kişi adları, lakaplar, sülale adları, yer adları gibi belirli bir varlığı karşılayan özel adlar onomastik bilimi kapsamında değerlendirilmektedir. Şahin, *Adbilim* adlı eserinde adbilim kollarını sınıflandırarak bu kolların kapsamı üzerinde durmuş ve adbilim alanındaki terim eksikliği ve karmaşasından dolayı çalışmasında terimlerin yabancı adlarının yanı sıra Türkçe karşılıklarını da vermiştir. Ad bilimi kollarını 17 ana başlıkta sınıflandırmıştır: *Anemonimi (rüzgaradbilim)*, *antroponimi (kişiadbilim)*, *astronimi (yıldızadbilim)*, *dokümantonimi (belgeadbilim)*, *ergonimi (örgütadbilim)*, *etnonimi (kökadbilim)*, *fitonimi (bitkiadbilim)*, *hrematonimi (eseradbilim)*, *hrononimi (zamanadbilim)*, *kozmonimi (uzayadbilim)*, *mitonimi (mitadbilim)*, *poreyonimi (araçadbilim)*, *pragmatonimi (ürünadbilim)*, *planetonimi (gökadbilim)*, *toponimi (yeradbilim)*, *urbonimi (kentlikadbilim)* *zoonimi (hayvanadbilim)*. Şahin, yaptığı sınıflandırmaların kapsamına dâhil olan alt başlıklara da çalışmasında değinmiş ve örneklerle konuyu somutlaştırmıştır (2019: 29-89).

Tezin özel adların incelendiği bu bölümünde köy ağzından derlenen özel ad verileri *kişi adları*, *lakaplar/takma adlar*, *sülale adları*, *hayvanlara verilen özel adlar* ve *yer adları* olmak üzere sınıflandırılıp incelenecektir.

1.2.1.1. Kişi Adları

Kişi adları bireyin toplumdaki sembolü ve ad alma işlemi kişinin toplum tarafından kabulüdür. Ad alan kişi yaşadığı sosyal çevredeki yerini almaya başlamakta ve bir kimlik kazanmaktadır. Sosyal ilişkilerdeki karmaşanın önlenmesi, kişilerin toplumdaki ayırıcı vasfını kazanması gibi konularda bir düzenleyici görevinde olan kişi adları; verilmesi, kökeni, anlamları ve rolleri açısından incelenerek insan yaşamındaki yeri üzerinde durulmaktadır.

Ad biliminin kişi adları ile ilgilenen koluna *antroponimi*¹⁰ (*kişiadbilim*) denilmektedir. Antroponimi “kişiadlarının ortaya çıkışlarını, kuruluş kanunlarını, üstlendikleri görevleri ve dilbilgisel gelişimlerini araştıran adbilim alanıdır”. Şahin, antroponimi çalışmalarının yalnızca kişi ön adlarını değil soy adları, lakapları, mahlasları, müstear isimleri, kod adlarını ve unvanları da kapsayabileceğine değinmektedir (2019: 32-33).

Kişi adları, diğer sözcüklerde olduğu gibi, dilin ve kültürün önemli işaretleyicileridir. Kişilere verilen adlar toplumun ortak hafızasının, kültürel birikimlerinin ürünleridir. Karpuz, kişi adlarının dilsel taşıyıcı olması noktasında büyük önem arz ettiğini belirterek Türkçenin 1300 yıllık tarihi seyrine bakıldığında din merkezli kültür alışverişinden kaynaklanan kişi adlarının çokluğuna değinmiş ve bu durumun Türkçenin aleyhine olduğunu ifade etmiştir (2006: 2). Kişi adlarının verilmesinde din, popülerlik, sosyal çevre ve kişisel görüş, siyasi olaylar gibi etkenler belirleyici olmaktadır. Toplumun birçok kesiminde ailedeki bir büyüğün adı olması sebebiyle “adı yaşasın” düşüncesiyle de ad konulmaktadır. Bu düşünceyle konulan adların anlamları bilinmeden, kişiye duyulan saygı ve sevgiden dolayı verildiği görülmektedir. Türk kültüründeki ad verme geleneğinde Arapça adların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Karahan, özellikle İslamiyet’in kabulünden sonraki süreçte Türk kültüründe Arapça ad verme geleneğinin yerleştiğini ve günümüzde adların en çoğunun dini kaynaklı adlar olduğunu belirtmektedir (2009: 18). Gülensoy, Türklerin tarih boyunca Türkçe, Arapça, Farsça, Çince, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Rusça kökenli sözcüklerden oluşan adlar kullandıklarını belirterek bu milletlerle kurulan ilişkiye değinmektedir (2011: 24). Şişman, Türklerin doğayla iç içe bir yaşam geçmişine sahip olmasının ad verme eğilimlerinin de doğadan yana olmasına zemin hazırladığına değinerek Türklerin bitki, hayvan ve alet isimlerinden etkilenecek ad

¹⁰ İng. *anthroponym*, Alm. *Anthroponym*, Fr. *anthroponyme*, Rus. *antroponim*.

koyduklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra adlandırmada ata erkil toplum düzeninin sonucu olarak kız isimlerinin verilmesinde güzellik, çekicilik, alımlılık ve değerlilik; erkek isimlerinde ise kuvvet, cesaret, ihtişam, yeterlilik anlamlarına gelen adların verilmesinin yaygın olduğu ifade edilmektedir (2018: 6).

Sözcüklerin tarihsel seyri incelendiğinde toplumda meydana gelen değişimlerin dile ve dilin kullanımına yansıdığı görülmektedir. Bu sözcükler arasındaki kişi adlarının incelenmesiyle de sosyokültürel yapının çözümlenmesi sağlanmakta ve geçmişe dair verilere ulaşılabileceği gibi ileriye dönük tespitlerde de bulunulabilmektedir.

Sofçular köyü nüfusuna kayıtlı kişilerin adlarına köy muhtarından ulaşılarak bu adlar köken, anlam ve ağızdaki söyleniş açısından incelenmiştir. Köyde herhangi bir adın çocuklara verilmesindeki öncelikli etken bu adın aile büyüklerinden birinin adı olmasıdır. Bu uygulamanın sebebi, aile büyüklerine duyulan derin saygı ve onların adını yaşatma isteğidir. Diğer bir etken ise adın Kur'an-ı Kerim'de geçmesi veya geçtiğinin düşünülmesidir. Bunların yanı sıra tarihte ün yapmış, sevilen kişilerin adını vermek ve son zamanlarda yaygınlaşmakla birlikte, kitle iletişim araçlarınca duyulan veya anlamı sevilen adlar vermek de diğer etkenler arasında yer almaktadır. Köydeki kişi adları köken olarak Arapça, Farsça, İbranice ve Türkçeden gelmekte ve çoğunluğun Arapça kökenli olduğu görülmektedir.

1.2.1.1.1. Erkek Adları¹¹

Abdullah: Arapça kökenli olan *Abdullah* adı “Allah’ın kulu” anlamına gelmektedir. Köyde *Apo*, *Apduş*, *Apdu* ve *Abdullah* biçimlerinde telaffuz edilmektedir (Parlatır, 2012: 32).

Adil: Arapça kökenli olan *Adil* adı “1. Doğruluktan ayrılmayan kimse. 2. Adaletli. 3. Hakka uygun, haklı.” anlamlarına gelmektedir. Köyde aynı şekilde telaffuz edilmektedir.

Ahmet: Arapça kökenli olan ad “Övülmeye layık, övülmüş.” anlamına gelmektedir. Köyde *Ähmet* ve *Ahmet* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

¹¹ Köydeki erkek ve kadın kişi adlarının anlamları için Türk Dil Kurumunun Kişi Adları Sözlüğü’nden faydalanılmıştır: <https://sozluk.gov.tr/>. Bu nedenle her bir sözcüğün anlamı için ayrı atıf yapılmamış, kullanılan farklı bir kaynak olması durumunda gerekli atıflar yapılmıştır.

Aziz: Arapça kökenli olan ad “1. Ermiş, eren. 2. Sevgide üstün tutulan.” anlamlarına gelmektedir. Köyde *Eziz* ve *Aziz* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Barış: Türkçe kökenli bir ad olan *Barış* “1. Barışma işi. 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum. 3. Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç. 4. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Berkay: Türkçe kökenli olan *Berkay* adı “Sağlam ve güçlü kimse.” anlamına gelmektedir. Köyde aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Bülent: Farsça kökenli olan *Bülent* adı “Yüksek, yüce, ulu.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Emin: Arapça kökenli olan *Emin* adı “1. İnanılır, güvenilir. 2. Sakıncasız, tehlikesiz. 3. Kuşkusuz olmayan.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Fevzi: Arapça kökenli olan ad “Kurtuluş, zafer ve üstünlükle ilgili olan.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Feyzü*, *Fevzü* ve *Fevzi* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Harun: İbranice kökenli olan *Harun* adı “1. Parlayan. 2. Hz. Musa'nın ağabeyi.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Hasan: Arapça kökenli olan *Hasan* adı “1. Güzel. 2. İyi ve hayırlı iş.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Hikmet: Arapça kökenli olan *Hikmet* adı “1. Bilgelik. 2. Neden, gizli neden. 3. Allah'ın insanlarca anlaşılamayan amacı. 4. Özlü söz, vecize.” anlamalarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

İbrahim: İbranice kökenli olan *İbrahim* adı “İnananların, halkların babası.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

İmdat: Arapça kökenli olan *İmdat* adı “1. Tehlikede veya güç durumda olana yapılan yardım. 2. Yardım için gelen kuvvet.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

İrfan: Arapça kökenli olan *İrfan* adı “1. Bilme, anlama. 2. Kültür, ekin. 3. Tasavvufta evrenin sırlarını bilme gücü.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

İsmail: İbranice kökenli olan ad “1. Tanrı'yı işiten. 2. Kutsal kitaplarda adı geçen, İbrahim Peygamberin oğlu olan İbrani peygamberi.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Ismayıl* ve *İsmail* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Kadir: Arapça kökenli ad “1. Kuvvetli, güçlü, kudret sahibi. 2. Değer, onur, kıymet, şeref. 3. Allah'ın adlarından.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Gadir* ve *Kadir* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Mahir: Arapça kökenli olan *Mahir* adı “Hünerli, becerikli, elinden iş gelen kimse.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Mehmet: Arapça kökenli olan ad “1. Övülmüş. 2. Hz. Muhammed'in adlarından biri.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Mämet*, *Memet* ve *Mehmet* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Musa: Arapça kökenli olan *Musa* adı “1. Musevi dininin kurucusu, İsrail peygamberi ve kanun koyucusu. 2. Bir vasiyeti yerine getirmekle görevli kimse.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Mustafa: Arapça kökenli olan ad “1. Seçilmiş, seçkin. 2. Hz. Muhammed'in adlarından.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Mıstafa*, *Mustafa* ve *Mıstık* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Muzaffer: Arapça kökenli olan ad “Zafer kazanmış, üstün.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Müzeffer* ve *Muzaffer* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Nuri: Arapça kökenli olan ad “Işıklı, aydınlık.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Orhan: Türkçe kökenli *Orhan* adı “Şehrin yöneticisi, hâkimi.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Osman: Arapça kökenli olan ad “1. Bir tür kuş veya ejderha. 2. Hz. Muhammed'in damadı, üçüncü halife. 3. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Usman* ve *Osman* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Recep: Arapça kökenli olan ad “1. Gösterişli, heybetli. 2. Arabi ayların yedincisi ve kutsal sayılan üç aylardan birincisi.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Ercep* ve *Ercep* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Rıza: Arapça kökenli olan ad “Hoşnutluk, memnuniyet.” Anlamına gelmektedir. Ağızda *Irza* ve *Rıza* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Salim: Arapça kökenli olan ad “1. Sağ, salim, sağlıklı. 2. Eksiksiz, kusursuz. 3. Korkusuz, emin.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Satılmış: Türkçe kökenli olan ad “Uzun ömürlü olması için doğumundan önce ermişlere adanan çocuk.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Satuk* ve *Satılmış* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Serhat: Farsça kökenli *ser* ve Arapça kökenli *hat* sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen ad, “Sınır, hudut.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Seret* ve *Serhat* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Şaban: Arapça kökenli olan ad “Arabi ayların sekizincisi, ramazandan önce gelen ay.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Şahin: Farsça kökenli olan ad “Oldukça büyük boylu, yırtıcı kuş.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Şükrü: Arapça kökenli olan ad “İyilik bilen.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Tahir: Arapça kökenli olan ad “Temiz, pak.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Tāyir* ve *Tahir* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Turan: Farsça kökenli olan ad “1. Turancıların dünyadaki bütün Türkleri birleştirerek kurmayı amaçladıkları ülkenin adı.2. Türklerin Orta Asya'daki en eski yurtları.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Umut Nuri: Türkçe kökenli *Umut* ile Arapça kökenli *Nuri* adı ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir. Umut adı “Ummaktan doğan güven duygusu, ümit.” anlamına gelmektedir.

Yaşar: Türkçe kökenli olan ad “1. Doğan çocuğun uzun ömürlü olması dileğiyle konulan bir ad.2. Yaşında.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

1.2.1.1.2. Kadın Adları

Alime: Arapça kökenli olan ad “Bilgin kadın.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Alim* ve *Alime* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Aygül: Türkçe kökenli *ay* ve Farsça kökenli *gül* kelimelerinin birleşiminden oluşan ad, “Ay gibi parlak, gül gibi güzel olan.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Aynur: Türkçe kökenli *ay* ve Arapça kökenli *nur* kelimelerinin birleşiminden oluşan ad “Ay ışığı.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Ayşe: Arapça kökenli olan ad “Rahat ve huzur içinde yaşayan.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Ayşa* ve *Ayşe* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Başak: Türkçe kökenli olan ad “1. Arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılıçlıklı başı.2. Zodyak üzerinde Aslan ile Terazi arasında bulunan takımyıldızın adı.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Paşak* ve *Başak* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Emine: Arapça kökenli olan ad “1. İnanılır, güvenilir. 2. Sakıncasız, tehlikesiz. 3. Yüreğinde korku olmayan, korkusuz.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Fatma: Arapça kökenli olan ad “1. Çocuğunu süttten kesen kadın. 2. Hz. Muhammet’in ilk eşi Hz. Hatice’den doğan kızının adı.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Fadim*, *Fedime* ve *Fatma* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Fatma İkra: Arapça kökenli olan ad ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir. *İkra* adı “Oku, okuma, okutma” anlamlarına gelmektedir (Parlatır 2012: 716).

Firdevs: Farsça kökenli olan ad “Cennet, cennet bahçesi.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Firdos* ve *Firdevs* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Habibe: Arapça kökenli olan ad “Sevgili, yar, dost, en yakın ve samimi olan (kimse)” anlamlarına gelmektedir (Parlatır, 2012: 544). Ağızda *Hebibe* ve *Habibe* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Hacer: Arapça kökenli olan ad “1. Taş, kaya. 2. İsmail Peygamber’in annesinin adı.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Hatice: Arapça kökenli olan ad “Erken doğan kız çocuğu.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Hacca*, *Hetice* ve *Hatice* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Hira Nur: Arapça kökenli olan bir addır. *Hira* adının anlamı “Hz. Muhammed’e ilk vahyin geldiği mağaranın bulunduğu dağ.”, *Nur* adının anlamı ise “1. Aydınlık, ışık, parlaklık. 2. Tanrısal bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. 3. Kur’an-ı Kerim.” şeklindedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/hira>). Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

İrem: Arapça kökenli olan ad “1. Cennete benzetilerek yapılan bahçe. 2. Efsanelerde, masallarda ve edebiyatta adı geçen mutluluk simgesi olan şehir veya bahçe.3. Eşi benzeri olmayan, özel ve heybetli olan.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Meryem: İbranice kökenli olan ad “1. Peygamber İsa’nın annesi. 2. Dindar kadın.3. İbr. İsyan, ayaklanma.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Meyram*, *Meyrem* ve *Meryem* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Münevver: Arapça kökenli olan ad “1. Aydınlatılmış, ışıklı, parlatılmış. 2. Aydın.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Münäver* ve *Münevver* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Müzeyyen: Arapça kökenli olan ad “Süslenmiş, bezenmiş, süslü.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Müzek* ve *Müzeyyen* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Nazlı: Farsça kökenli *naz* sözcüğüne –II ekinin getirilmesiyle türetilen ad, “Naz yapan, kendini ağıra satan, işveli, edalı.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Nezahat: Arapça kökenli olan ad “Temizlik, ahlak temizliği.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Nezâät* ve *Nezahat* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Nuray: Arapça kökenli *nur* ve Türkçe kökenli *ay* sözcüklerinin birleşiminden oluşan ad, “Aydın parlaklığı, ay ışığı.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Nurdan: Arapça kökenli *nur* sözcüğüne Türkçe –DAn ekinin getirilmesiyle türetilen ad, “Işıktan oluşmuş, nurlu, ışıklı, parlak.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Nurten: Arapça kökenli *nur* ve Farsça kökenli *ten* sözcüklerinin birleşiminden oluşan ad, “Teni berrak, ışıklı, aydınlık olan.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Refiye: Kökeni Arapça olan ad “Yüksek, yüce.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Efi* ve *Refiye* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Sebahat: Arapça kökenli olan ad “Güzellik, yüz güzelliği.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Sebaat*, *Zabaat* ve *Sebahat* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Sevim: Türkçe kökenli olan ad, “1. Sevgi. 2. Bir kimsede bulunan ve o kimseyi başkalarına sevdiren özellik.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Songül: Türkçe kökenli *son* ve Farsça kökenli *gül* sözcüklerinin birleşiminden oluşan ad, “Son doğan kız çocuk.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Soñgül* ve *Songül* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Sultan: Arapça kökenli olan ad “1. Padişah, hükümdar. 2. Hükümdar ailesinden olan kadınlara verilen ad. 3. Sevilen, beğenilen, baş tacı edilen.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Şahizer: Farsça *şah-ı zer* tamlamasından oluşan ad “Altın padişahı.” anlamına gelmektedir (Parlatır, 2012: 1551,1866). Ağızda *Şazer* ve *Şahizer* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Şerife: Arapça kökenli olan ad “1. Şerefli, kutsal. 2. Soylu, temiz.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda *Şerif* ve *Şerife* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Şükriye: Arapça kökenli olan ad “İyilik bilen.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Şükran*, *Şükren* ve *Şükriye* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

Türkan: *Türk* sözcüğüne Farsça –an ekinin getirilmesiyle türetilen ad, “1. Kraliçe. 2. Güznel kız.” anlamına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Vildan: Arapça kökenli olan ad “1. Yeni doğmuş çocuklar. 2. Kullar, köleler.” anlamlarına gelmektedir. Ağızda aynı biçimde telaffuz edilmektedir.

Zaide: Arapça kökenli olan ad “Artan, artıran.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Seyide* biçiminde telaffuz edilmektedir.

Zehra: Arapça kökenli olan ad “Yüzü pek beyaz ve parlak olan kimse.” anlamına gelmektedir. Ağızda *Zērā*, *Zehre* ve *Zehra* biçimlerinde telaffuz edilmektedir.

1.2.1.2. Lakaplar/Takma Adlar

Mensubu olduğu toplum fertlerince bazı belirgin özellikleri bakımından öne çıkan kişilere, özel adlarına ek olarak çevresi tarafından bazı adlar takılmaktadır. Arapçadan dilimize geçen ve “takma ad” anlamına gelen *lakap* sözcüğü kişilere sonradan verilen bu adları ifade etmektedir. Bir kişiye ailesinin koyduğu ada ek olarak toplumun verdiği adlar olan lakapların verilmesinde bireyin fiziksel veya karakteristik özellikleri, uğraşı, sosyal hayattaki durumu, başından geçen bir olay vb. etkenler belirleyici olmaktadır. Bu etkenler kişiyi toplumda belirgin, ilgi çekici veya tanınır kılmakta ve böylece toplum tarafından adlandırılmaya maruz bırakmaktadır. Lakaplar verilirken kişi doğduğu anda gerçekleşen ad verme olayı gibi planlı bir süreç işlememektedir. Bireyin bazı belirgin yanları lakap verme işleminin doğal zeminini oluşturmakta ve böylece kişi toplumda ön plana çıkan bir özelliğini yansıtan, hikâyesi olan bir lakap kazanmaktadır. Boyraz’ın deyimiyle “lakap, bireyin serbest davranışının damgasını taşımaktadır.” (1998: 110).

Ad verme işlemi verildiği aile ve toplum yapısı, düşünüşü hakkında bilgiler edinilebilecek bir uygulamadır. Aksan, kişilere verilen göbek adı, ad, soyadı, takma adlar ve sanların ulusun kültürüyle sıkı bir ilişki içinde olduğuna değinerek filoloji, dil bilimi, kültür tarihi ve halk bilimi çalışmaları açısından da önem arz ettiğini belirtmektedir (1982: 117). Sözcüklerin insan zihninin ve işleyişinin, toplum değerlerinin birer göstergesi olması sebebiyle kişiye doğuştan veya sonradan verilen adlar, kullanıldığı yöreden izler taşımaktadır. İnançlar, gelenek ve görenekler, geçmişten gelen alışkanlıklar gibi etkenler ad vermede veya ad takmada belirleyici olmaktadır.

Boyraz; meslek, memleket, ırk ve etnik grup gibi özellikler bildiren sözcüklerin adları gerçek anlamda niteliyorsa, bir özellik veya benzetme yoluyla verilmemişse lakap olmadığını, ancak kullanıldığı bağlama göre lakap işlevi görebileceğini ifade etmiştir. Bir lakaptan doğan ve zamanla o sülalenin adı olmuş sözcüklerin de lakap olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, o lakap artık tek bir kişiyi nitelemediği, tüm sülaleye ad olduğu için sülale adları başlığı altında değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir.

Sülaleye adını veren kişinin lakabı tüm aile fertlerince geçerli olmadığı için o adın artık lakap olmadığını, ancak aile fertlerinin hepsinin ortak bir özelliğinin nitelendiği sülale adlarının lakap görevi gördüğü durumların da mevcut olduğunu ifade etmiştir (Boyraz, 1998). Lakaplar bir süre sonra kişinin kendi adından daha baskın duruma gelebilmektedir. Bunun sebebi olarak lakapların toplumdaki fertlerin ortak kabulüyle verilmesi ve lakabın kişiyi toplum gözündeki baskınlığıyla temsil ediyor olması gösterilebilir.

Lakaplar soyadı kanunundan önce insanları birbirinden ayırmak amacıyla sıklıkla kullanılmış, toplumda ortak adlandırmalardan doğan sorunları çözmede etkili bir adlandırma yöntemi olmuştur (Demirci, 2014: 1). Kullanım alanı soyadı kanunu ve şehirleşmeyle birlikte her ne kadar daralsa da tamamen ortadan kalkmamış ve belli çevrelerce kullanımına devam edilmiştir (Özkan, 2016: 180). Murat, lakapların ve divan edebiyatında şairlerin kullandığı mahlasların günümüzdeki devamı olarak sosyal medyadaki kullanıcı adlarını (nickname) göstermekte ve aralarında çok fazla fark olmadığına değinerek en önemli farkın lakapların bireye çevresi tarafından verilirken kullanıcı adlarının ise bireyin kendisinin alması olduğunu söylemektedir (2018: 250). Lakaplarda toplum üyelerinin birey üzerindeki izlenimi ön plandayken kullanıcı adlarında bireyin kendine dönük bir adlandırma yaptığı görülmektedir.

Kırsal kesimde aynı yerleşim yerinde yaşayan insanlar arasındaki ilişkinin kentlere göre daha fazla olması, uzun süreli birliktelikten doğan samimi bir sürecin ürünü olan lakapların kullanımının da kırsal kesimlerde daha yaygın olmasına zemin hazırlamaktadır. Yabancılarla temasın kentlere göre daha sınırlı olduğu kırsal kesimlerde insanların birbirleriyle daha sık görüşmesi, ortak alanların kullanımı gibi birliktelik duygusunu pekiştirici bir yaşantının olması da bunun sebepleri arasında gösterilebilir.

Bu bölümde, Sofçular köyünden derlenen lakaplar kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda sınıflandırılarak lakapların verilme nedenleri açıklanacaktır. Derleme esnasında köyde kişi adlarından çok lakapların kullanıldığı ve her evden en az bir kişinin lakabı olduğu görülmüştür. Fiziksel özellikler veya engeller, iş ve uğraşlar, karakteristik özellikler, kişi adının değiştirilmesi gibi durumlar lakapların verilmesinde etkili olmuştur. Bu lakapların bir süre sonra kişi adlarının işlevini

gördüğü, gösteren ve gösterilen arasındaki nedensizliğin oluşmaya başladığı görülmektedir.

1.2.1.2.1. Fiziksel Özelliklerine Göre Lakaplar

Akbaş: Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde beyaz saçlı olan birisi için kullanılan lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ak/baş*.

Akgöz: Köy ağzında “beyaz renk” için kullanılan *ak* sözcüğü GTS'de “Kar, süt vb.nin rengi, beyaz, kara ve siyah karşıtı.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Kız* ve *oğlan* sözcükleri köy ağzında kişinin asıl adına veya lakaplara ek olarak kullanılmaktadır (*Osman Oğlan, Ayşe Kız* vb.). Beyaz tenli bir kıza verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ak/göz*¹² (< *kız*).

Alço: Köyde *Nuri* isimli olan bir kişiye, Nuri Alço isimli oyuncuya hem ad hem de fiziksel benzerliği sebebiyle verilmiş bir lakaptır. Bu sözcüğün, köy ağzında başka bir kullanımı ve anlamı bulunmamaktadır.

Ayu Emine: *Ayu* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde *Emine* adlı bir kişiye uzun boylu ve kilolu olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ayu* (< *ayı*)/*Emine*. *Ayu* sözcüğündeki dar /ı/ ünlüsü /a/ ünlüsünün etkisiyle yuvarlaklaşarak /u/ya dönüşmüştür: *ayı* > *ayu*.

Buydayekmeği: *Buyday* (< *buğday*) *ekmeği* köy ağzında bir ekin türü olan buğdayın unundan yapılan ekmeğe denilmektedir. Buğday unundan yapılan ekmeğin beyaz olması sebebiyle köyde açık tenli birisine bu lakap verilmiştir. Lakap belirtisiz isim tamlaması yapısındadır: *Buğday+Ø/ekmek+i*. *Buyday* sözcüğünün ilk hece sonunda /ğ/ > /y/ değişimi¹³ görülmektedir: *buğday* > *buyday*.

Camc, oğ: *Camcı* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Oğ* sözcüğü ise köy ağzında erkekler için kullanılan bir seslenme ünlemidir. Köyde mavi rengin parlaklığı ile cam arasında ilgi kurulmuş ve gözleri mavi ve parlak olan birisine bu lakap verilmiştir. Sıfat tamlaması yapısındaki bu

¹² İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kız* > *gız*. Bk. 14. dipnot.

¹³ Ergin /g/ > /ğ/- /y/ değişikliğinin Batı Türkçesinde Eski Anadolu Türkçesinden sonra meydana geldiğini belirtmektedir (2009: 89-90).

lakabın ağızdaki telaffuzunda *camcı* sözcüğünün sonundaki /l/ sesi, *oğ* sözünün ilk sesinin etkisiyle düşmektedir: (*Camcı oğlan* >) *Camcı oğ* > *Camc* _ *oğ*.

Çahır, ağ: Köy ağızında mavi gözlü kimseler için kullanılan *çahır* sözcüğü GTS’de “Açık mavi, hareli ela (göz).” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde *Ağa* diye hitap edilen ve gözleri mavi olan birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Çahır* (< *çakır*)/*ağ* (< *ağa*). Bu kelime grubundaki *çakır* sözcüğünde iç seste art damak tonsuz /k/ sesinin sızıcılaşarak hırıltılı h sesine /h/ dönüştüğü¹⁴, *ağa* sözcüğünün son hecesindeki art damak, düz, geniş /a/ ünlüsünün düştüğü görülmektedir: *Ağa* > *ağ*.

Çapaklı Kâmil: Ağızda GTS’deki anlamıyla kullanılan *çapak*¹⁵ sözcüğü köyde gözünde sürekli çapak ile dolaşan *Kâmil* adlı kişiye lakap olarak verilmiştir. Bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Çapaklı/Kâmil*.

Darçene: Lakabı oluşturan sözcükler GTS’deki anlamlarıyla ağızda da kullanılmaya devam etmektedir. Köyde çenesi dar, küçük olan birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Dar/çene*.

Eğri Ahmet: Köyde yürüyüşü aksak olan *Ähmet* (< *Ar. Ahmet*) adlı birisine verilen bu lakaptaki *eğri*¹⁶ sözcüğü GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Eğri/Ähmet* (< *Ahmet*). *Ahmet* sözcüğünün ilk hecesindeki /a/ ünlüsü açık e ünlüsüne dönüşerek ön damaksılaşmıştır: *Ahmet* > *Ähmet*.

Etlî Emine: Köy ağızında “kilolu” anlamında kullanılan *etli* sözcüğü GTS’de “Eti çok olan.”, “Dolgun, kalın.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde kilosuz fazla olan Emine adlı biri için bu lakap verilmiştir. Sıfat tamlaması yapısında olan bu lakaptaki *etli* sözcüğü, *et* sözcüğüne addan ad yapan -li eki getirilerek türetilmiştir: *Etlî/Emine*.

Ġambur¹⁷: Köy ağızında sırttaki şekil bozukluğunu ifade etmek üzere kullanılan *kambur* sözcüğü DS’de *gambur* “Kambur”, “Eğri herhangi şey.” ve GTS’de *kambur* “Bel veya göğüs kemiğinin eğilmesi, raşitizm sonucu sırtta ve göğüste oluşan tümsek,

¹⁴ Ergin, /k/ > /h/ değişikliğinin kelime içinde, kelime ve hece sonunda görülebileceğini belirterek bu değişikliğin Batı Türkçesinde büyük ölçüde karşımıza çıktığını ifade etmektedir (2009: 89).

¹⁵ Gülensoy *çapak* sözcüğünün Orta Türkçede *çalpak* biçiminde yer aldığını belirterek Türkiye Türkçesinde /l/ sesinin düştüğünü ifade etmektedir (2007: 219).

¹⁶ Gülensoy *eğri* sözcüğünü < *eg-ir-i* şeklinde tahlil etmektedir (2007: 323).

¹⁷ Gülensoy sözcüğü < ? *OT. kamğı* ‘eğri büğrü, çarpık’; kamğı yüzlüg ‘çarpık yüzlü’ DLT: < * *kamğı+r* (> *kambur*) biçiminde tahlil etmektedir (2007: 456). İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kambur* > *ğambur*. Bk. 14. dipnot.

kambur zambur.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde kambur olan birine bu lakap verilmiştir.

Ġara Aziz: *Aziz* adlı bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*¹⁸ (< *kara*) /*Aziz*.

Ġara Cemel: Köyde *Cemel* (< *Ar. Cemal*) isimli bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*¹⁹ (< *kara*) /*Cemel* (< *Cemal*). *Cemal* sözcüğünün son hecesinde, ince /l/ sesinin etkisiyle /a/ > /e/ değişimi görülmektedir: *Cemal* > *Cemel*.

Ġara Çavuş: Köy ağzında askerlikteki bir rütbe ve iş başında duran, işi yöneten kimse için kullanılan *çavuş* sözcüğü, GTS’de “Onbaşından sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş.” şeklinde tanımlanmaktadır. Esmer tenli ve askerde çavuş olarak görev yapan bir kişiye verilen lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁰ (< *kara*) /*Çavuş*.

Ġara Emin: Köyde *Emin* adlı bir kişiye esmer tenli olması dolayısıyla verilen lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²¹ (< *kara*) /*Emin*.

Ġara Fatma: Köyde *Fatma* adlı bir kadına esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²² (< *kara*) /*Fatma*.

Ġara İprēm: *İprēm* (< *Ar. İbrahim*) adlı bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²³ (< *kara*) /*İprēm* (< *İbrahim*). GTS’de *İbrahim* biçiminde olan bu özel ad, ağızda ilk hecedeki /b/ > /p/ değişimi, son hecedeki /h/, /i/ seslerinin düşmesi ve bu ses düşmelerinin etkisiyle de uzun /a/ sesinin uzun “açık e” sesine dönüşmesi sonucunda bu şekli almıştır: *İbrahim* > *İprēm*.

Ġara Mämet: *Mämet* (< *Ar. Mehmet*) isimli kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁴ (< *kara*) /*Mämet* (*Mehmet*). GTS’de *Mehmet* biçiminde olan bu adın ilk hecesindeki /e/ ünlüsü ağızda açık e ünlüsüne dönüşmüştür ve ilk hece sonundaki /h/ sesi düşmüştür: *Mehmet* > *Mämet*.

¹⁸ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

¹⁹ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²⁰ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²¹ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²² İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²³ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²⁴ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

Ġara Mıstafa: *Kara* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde *Mıstafa* (< *Ar. Mustafa*) adlı bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁵ (< *kara*) /*Mıstafa* (< *Mustafa*). *Mustafa* sözcüğünün ilk hecesindeki art damak, düz, yuvarlak /u/ ünlüsü daralarak /ı/ sesine dönüşmüştür: *Mustafa* > *Mıstafa*.

Ġara Selet: Köyde *Selet* (< *Ar. Selahattin*) adlı bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁶ (< *kara*) /*Selet* (< *Selahattin*). *Selahattin* adının ise ses düşmeleriyle kısaltıldığı görülmektedir: *Selahattin* > *Selet*.

Ġara Şaban: *Şaban* adlı bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁷ (< *kara*) /*Şaban*.

Ġara Tahir: Esmer tenli olduğu için *Tahir* adlı kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁸ (< *kara*) /*Tahir*.

Ġara Zāli: *Zāli* (< *Ar. Salih*) adlı bir kişiye, esmer tenli birisi olduğu için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*²⁹ (< *kara*) /*Zāli*. *Salih* adının ağızdaki biçimi olan *Zāli*, söz başında /s/ > /z/ değişimi ve söz sonunda ses düşmesi sonucunda oluşmuştur: *Salih* > *Zāli*.

Ġara Zütdü: Ağızda *Zütdü* (< *Ar. Zühtü*) isimli bir kişiye esmer tenli olması nedeniyle verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara*³⁰ (< *kara*) /*Zütdü* (< *Zühtü*). *Zühtü* sözcüğünde ilk hece sonundaki /h/ sesi kendinden sonra gelen /t/ sesinin etkisiyle /t/'ye dönüşmüş (gerileyici benzeşme³¹) ve son hece başındaki /t/ sesi de tonlularak aykırılaşmış ve /d/'ye dönüşmüştür: *Zühtü* > *Züttü* > *Zütdü*.

Ġaradudak: Bu lakaptaki *ğara* (< *kara*) ve *dudak* sözleri GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaktadır. Köyde dudakları çok esmer olan bir kişiye lakap olarak verilen bu ad sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara* (< *kara*) /*dudak*. GTS'de *kara* biçiminde olan sözcük ağızda *ğara* biçimindedir. Buradaki söz başı /k/ > /g/ değişimi³²

²⁵ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²⁶ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²⁷ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²⁸ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

²⁹ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

³⁰ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *ğara*. Bk. 14. dipnot.

³¹ Ünlü veya ünsüzlerde görülebilen bu ses değişiminde bir sözcükteki seslerden sonraki ses, kendisinden önceki sesi kısmen veya tamamen kendisine benzetmektedir (2011: 122-123).

³² Ergin, /k/ > /g/ değişikliğinin Anadolu ağızlarında kelime başlarında görülen ve Batı Türkçesindeki en yaygın ses değişikliği olduğunu belirtmektedir (2009: 89). Oğuz Türkçesinde ön seste meydana gelen

(tonlulaşma) Oğuzcada yaygın olarak olarak görölen bir ses olayıdır. Ağızda birçok sözcükte de bu ses değişimi görölmektedir: *kalın* > *đalın*, *kar* > *đar*, *kal-* > *đal-* vb. Ayrıca, *đara* sıfatı da pek çok kişinin lakabı olarak kullanılmaktadır.

Ėarađız: Esmer tenli olan bir kıza verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ėara*³³ (< *kara*) /*đız*³⁴ (< *kız*).

Ėaramolla: Köy ağzında görmüş geçirmiş, bilgili kişiler için kullanılan *molla* sözcüğü GTS’de 1. “Büyük kadı”, 2. “Medrese öğrencisi”, 3. “Büyük bilgin”, 4. “Dinî yönü ağır basan kimse” şeklinde tanımlanmaktadır. Esmer tenli ve bilgili bir kimse için kullanılan bu ad sıfat tamlaması yapısındadır: *Ėara* (<*kara*³⁵) /*molla*.

Ėarař: Köyde esmer tenli olan bir kişiye verilen bu lakap *kara* adına /ř/ ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcükte /k/ > /g/ deđiřimi³⁶ görölmektedir.

Ėınalı: Köy ağzında ele ve saça sürölen kırmızı renkli, toz halinde bir madde için kullanılan *kına* sözcüğü GTS’de de “Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, sağ ve elleri boyamakta kullanılan toz.” şeklinde tanımlanmaktadır. Saçları ve kaşları kırmızı, kınalı gibi duran birisi için bu lakap verilmiştir. *Kına* sözcüğüne addan ad yapan +II eki getirilerek türetilmiştir. Ayrıca bu sözcükte kelime başı /k/ > /g/ deđiřimi³⁷ görölmektedir: *kına* > *đına*.

Ėırbař: Köy ağzında beyaz veya gri rengi ifade etmek üzere kullanılan *kır* sözcüğü DS’de “Kır, gri” ve GTS’de “Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Baş* sözcüğü GTS’deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Sağlarında beyazlıkları fazla olması nedeniyle bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ėır*³⁸ (< *kır*) /*baş*.

Ėoca Fedime: Köyde uzun boylu ve gösterişli bir fiziksel görünüme sahip olan *Fedime* (< *Ar. Fadime*) isimli bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır:

/k-/ > /g-/ ve /t-/ > /d-/ tonlulaşmasının sebebinin ilk hecedeki uzun ünlünün kısalarak ton gücünün ilk sese kayması olarak açıklanmakta ve bu durumun zamanla genelleşerek uzun ünlölü olmayan sözcüklerde de meydana geldiği belirtilmektedir (Hunutlu 2018: 182).

³³ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *đara*. Bk. 14. dipnot.

³⁴ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *đara*. Bk. 14. dipnot.

³⁵ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kara* > *đara*. Bk. 14. dipnot.

³⁶ Bk. 14. dipnot.

³⁷ Bk. 14. dipnot.

³⁸ İlk seste /k-/ > /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *kır* > *đır*. Bk. 14. dipnot.

Ġoca (< *koca*) /*Fedime* (< *Fadime*). *Koca* sözcüğünde kelime başı /k/ > /g/ değişimi³⁹ ve *Fadime* sözcüğünde de /a/ > /e/ değişimiyle ön damaksılaşma görülmektedir.

Ġoca Ġadir: Köy ağzında “kocaman, iri, gösterişli ve dikkat çekici” anlamlarında kullanılan *Ġoca* (< *koca*) sözcüğü GTS’de de bu anlamlarıyla yer almaktadır. Köyde uzun boylu ve gösterişli bir fiziksel görünümüne sahip olan *Ġadir* (< *Ar. Kadir*) isimli bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġoca* (< *koca*) /*Ġadir* (< *Kadir*). Bu lakaptaki her iki sözcükte de kelime başı /k/ < /g/ değişimi⁴⁰ görülmektedir. *Ġoca* sıfatı, bu anlamıyla köyde birçok kişinin lakabı olarak kullanılmaktadır.

Ġoca Osman: Köyde uzun boylu ve gösterişli bir fiziksel görünümüne sahip olan *Osman* isimli bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġoca* (< *koca*) /*Osman*. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi⁴¹ görülmektedir.

Ġoca Ömer: Köyde uzun boylu ve gösterişli bir fiziksel görünümüne sahip olan *Ömer* isimli bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġoca* (< *koca*) /*Ömer*. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi⁴² görülmektedir.

Ġoca Şükrü: Köyde uzun boylu ve gösterişli bir fiziksel görünümüne sahip olan *Şükrü* isimli bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġoca* (< *koca*) /*Şükrü*. *Koca* sözcüğünde kelime başı /k/ > /g/ değişimi⁴³ görülmektedir.

Góğ Urzā: Köy ağzında mavi rengi belirtmek üzere *góğ* biçiminde kullanılan *gök* sözcüğü DS’de “Mavi, masmavi.”, “Yeşil, yemyeşil.” ve GTS’de “Gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi.” şeklinde tanımlanmaktadır. Gözleri mavi olan *Irza* (< *Ar. Rıza*) adlı bir kişi için kullanılan bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Góğ* (< *gök*) /*Urzā* (< *Rıza*). *Gök* sözcüğündeki ön damak ünlüsü /ö/ orta damak sesi olan /ó/ sesine dönüşmüş ve söz sonundaki ön damak tonsuz /k/ sesi sızıcılaştırmıştır. *Rıza* sözcüğünün başında ise Türkçede söz başında /r/ sesi bulunmadığı için ağızlarda birçok örnekte gördüğümüz gibi (*Iramazan, İrecep* vb.) /u/ sesi türemiştir: *Gök Rıza* > *Góğ Urzā*.

³⁹ Bk. 14. dipnot.

⁴⁰ Bk. 14. dipnot.

⁴¹ Bk. 14. dipnot.

⁴² Bk. 14. dipnot.

⁴³ Bk. 14. dipnot.

Ġondumaġarı: *Ġonduma* (< *kondurma*) sözcüğü köy ağzında biçimi düzgün, yerli yerinde olma durumunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır GTS’de *kondurma* biçimiyle yer alan sözcük “Kondurmak işi.” şeklinde tanımlanmaktadır. Yüz hatları orantılı bir kadın için kullanılan bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġonduma* (< *kondurma*) /*ġarı*⁴⁴ (< *karı*). *Ġonduma* sözcüğünde kelime başı /k/ > /g/ deġişimi ve orta hecede ses düşmesi görülmektedir: *kondurma* > *ġonduma*.

Ġönügızıl: Köy ağzında “deri, ten” anlamında kullanılan *ġön* sözcüğü DS’de ve GTS’de de bu anlamıyla yer almaktadır. Köyde ten rengi kırmızıya çalan bir kişiye verilen bu lakap isnat grubu yapısındadır: *Ġön* (< *ġön*)+*ü/gızıl* (< *kızıl*). *Ġön* sözcüğündeki ön damak /ö/ ünlüsü orta damak /ó/ye dönmüş ve *gızıl* sözcüğünde kelime başı /k/ > /g/ deġişimi⁴⁵ görülmektedir: *kızıl* > *gızıl*.

İngiliz: *İngiliz* sözcüğü GTS’de “İngiltere halkından olan kimse.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köydeki kişiler tarafından İngilizlere benzetilen birisi için bu lakap verilmiştir.

Kel Hasan: *Kel* sözcüğü GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde saçları olmayan Hasan adlı birisi için verilen lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kel/Hasan*.

Kel Rāmis: Köy ağzında GTS’deki “Saçı dökülmüş olan (kimse).” anlamında kullanılan *kel* sözcüğü köyde saçları olmayan *Rāmis* (< *Ar. Ramiz*) adlı kişiye lakap olarak verilmiştir. Bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kel/Ramis* (< *Ramiz*). *Ramiz* sözcüğünde kelime sonu /z/ > /s/ deġişimi, yani tonsuzlaşma görülmektedir: *Ramiz* > *Rāmis*.

Kór Ālit: *Kör* sözcüğü GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Görme engeli olan birisi için verilen lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kór* (< *kör*) /*Ālit* (< *Ar. Halit*). *Kör* sözcüğündeki ön damak, geniş, yuvarlak /ö/ ünlüsü orta damak niteliğinde olan /ó/ ünlüsüne dönüşmüştür: *kör* > *kór*. *Halit* sözcüğünde de kelime başındaki sızıcı /h/ ünsüzü düşmüş ve /a/ ünlüsü uzamıştır: *Halit* > *Ālit*.

⁴⁴ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *karı* > *ġarı*. Bk. 14. dipnot.

⁴⁵ Bk. 14. dipnot.

Kör Galip: *Kör* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Görme engeli olan birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kör* (< *kör*) / *Galip*.

Kör Mämet: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *kör* sözcüğü, köyde gözlerinde sorun olan birisi için verilmiştir. Bu lakap lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kör* (< *kör*⁴⁶) / *Mämet* (< *Mehmet*). *Kör* sözcüğündeki ön damak ünlüsü (/ö/), ağızdaki orta damakta telaffuz edilen ses olan /ó/ sesine dönüşmüştür: *kör* > *kór*.

Pala: Köy ağzında yanaklara doğru uzayan bir bıyık şeklinin adı olarak kullanılan *pala* sözcüğü GTS'de de *pala bıyık* biçimiyle “Gür, uzun, yanaklara doğru kıvrık bıyık.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde pala bıyıklı olan birisi için bu lakap verilmiştir. *Pala* sözcüğünün *pala bıyıklı* kelime grubundan kısalarak adlaştığı görülmektedir.

Paldun Şükrü: *Paldun* (< *paldım*) sözcüğü köy ağzında at ve eşek gibi binek hayvanlarının semerlerinin, hayvanların belinden kaymamasını sağlayan kayışa verilen addır. Sözcük GTS'de de bu anlamıyla yer almaktadır. Bu kayışın yere doğru sarkık olması ile eşeklerin dudakları arasında bir bağlantı kurulmuş ve dudakları büyük olan kişiler için de bu sözcük kullanılır hale gelmiştir. Köyde dudakları büyük ve sarkık olan *Şükrü* adındaki bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Paldun* (< *paldım*) / *Şükrü*. *Paldım* sözcüğünde ilk hecedeki yuvarlak /a/ ünlüsünün etkisiyle sonraki hecedeki dar /ı/ ünlüsü yuvarlak /u/ ünlüsüne dönüşmüş ve sözcük sonunda dudak ünsüzü /m/nin /n/ sesine dönüştüğü görülmektedir: *paldım* > *paldun*.

Sağır Ğarı: Köy ağzında işitme duyusu olmayan veya kulağı ağır işiten kimseler için kullanılan *sağır*⁴⁷ sözcüğü GTS'de de “İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen (kimse).” şeklinde tanımlanmaktadır. Köy ağzında evlenmiş veya yaşlı kadınlar için kullanılan *ğarı*⁴⁸ sözcüğü DS'de “Yaşlı, eski.”, “Kadın.” ve GTS'de 1. “Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevceç”, 2. “Kadın.”, 3. “Yaşlı, ihtiyar.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde kulakları ağır işiten, ileri yaştaki bir kadına verilen bu lakap

⁴⁶ Eren *kör* sözcüğünü < Far *kür* ‘blind; one-eyed’ biçiminde tahlil etmektedir (1999: 259).

⁴⁷ Gülensoy sözcüğü < *sak* ‘çok iyi duyan kulak’ + *ır* ‘? olumsuzluk yapan ek’ biçiminde tahlil etmektedir (2007: 712). Eren, sözcüğün eski ve yeni diyalektlerde ‘tek’ olarak kullanılan *sağır* ~ *sınar* sözcüğünden geldiğini ifade ederek *sağır* (< *sağır* < *sağar*)’ın ‘tek kulaklı’, yani ‘sağır’ anlamına gelen *sağır kulaklı* (< *sağar kulaklı* < *sağar kulaklığ*) adından geldiğini belirtmektedir (1999: 348).

⁴⁸ Gülensoy sözcüğü < **kā+ rı* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 468).

sıfat tamlaması yapısındadır: *Sağır/ğarı* (< *karı*). *Karı* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi görülmektedir⁴⁹: *karı* > *ğarı*.

Sakallı oğ: *Sakal* sözcüğü GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Oğ* sözcüğü ise köy ağzında erkekler için kullanılan bir seslenme ünlemidir. *Ula*, *len* ve *la* gibi *oğlan* sözünden kısalma olduğu anlaşılan *oğ* sözü, *sakallı* sıfatıyla birlikte bir lakap olarak kullanılmıştır. Köyde sakallı olan birisi için kullanılan bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Sakallı /oğ*. Bu lakabın ağızdaki telaffuzunda *sakallı* sözcüğünün sonundaki /l/ sesi, *oğ* sözünün ilk sesinin etkisiyle düşmektedir: (*Sakallı oğlan* >) *Sakallı oğ* > *Sakallı oğ*.

Sarı Gelin: Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Gelin* sözcüğü köy ağzında, evlenerek başka bir köyden veya şehirden köye gelin olmuş bazı kadınlar için isimlerinin veya lakapların sonuna getirilerek kullanılmaktadır (*Habibe Gelin*, *Sarı Gelin* vb.). Sarışın bir geline verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Sarı/gelin*.

Sarsuk: Köy ağzında yürüyüşü aksak veya bir işi düzgün beceremeyen kimseler için kullanılan *sarsuk* sözcüğü DS'de "Sersem, ahmak, dağınık." şeklinde tanımlanmaktadır. GTS'de *sarsık* biçimiyle "Sarsılmış." şeklinde yer almaktadır. Bu lakap bacaklarında sağlık sorunu olması nedeniyle yürüyüşü bozuk olan bir kişiye verilmiştir. *Sars-* fiiline fiilden ad yapan -Ik ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcüğün son hecesinde yuvarlaklaşma görülmektedir: *sarsık* > *sarsuk*.

Topal Helil: *Topal*⁵⁰ sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde bir ayağı aksadığı için yürüyüş bozukluğu olan birine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Topal/Helil* (< *Ar. Halil*). *Halil* sözcüğünde ilk hecede /a/ > /e/ değişimiyle ön damaksılaşma görülmektedir: *Halil* > *Helil*.

Topal Hoca: *Topal* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Hoca* sözcüğü de köy ağzında dini bilgisi olan kişiler ve imamlar için kullanılmaktadır. Yürüyüşü aksak ve dini bilgisi çok olan birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Topal/Hoca*.

⁴⁹ Bk. 14. dipnot.

⁵⁰ Gülensoy *topal* sözcüğünü [Krş. OT. *topulğak* 'kulunç' (DLT) < *to-p +ul+ğak] < to-p+ (u/a)l biçiminde tahlil etmektedir (2007: 912).

Topal Mämet: Yürüyüşü aksak olan *Mämet* (< Ar. *Mehmet*) adlı bir kişiye verilen lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Topal/Mämet* (< *Mehmet*).

1.2.1.2.2. İş ve Uğraş Kaynaklı Lakaplar

Emekli: GTS’de “Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan kimse, tekaüt.” şeklinde tanımlanan sözcük köy ağzında aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu lakap köyde genç yaşta emekli olan birine verilmiştir. *Emek*⁵¹ sözcüğüne addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Geyrekçi: Köy ağzında kaburga kemiğinin alt kesimi için kullanılan *geyrek* sözcüğü DS’de “Kaburga kemiğinin alt kısmı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Kaburga kemiğinin eğrilerek kişiye rahatsızlık vermesi olayına ağızda *geyrek batması* ve bu rahatsızlığın tedavi edilmesine *geyrek kaldırmak* denilmektedir. Köyde geyreği kaldırma işini yapan bir kişiye bu lakap verilmiştir.

Giritli: Girit’te askerlik yapan birisi için bu lakap verilmiştir. *Girit* adına addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ġoruyucu: Köy ağzında bekçilik yapan kimseler için kullanılan *ġoruyucu* (< *koruyucu*) sözcüğü GTS’de 1. “Koruyan kimse, muhafız.”, 2. “Himaye eden, kollayıcı, hami.”, şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde koruyuculuk yapan birisi için bu lakap verilmiştir. Sözcükte kelime başı /k/ > /ġ/ değişimi görülmektedir⁵²: *koruyucu* > *ġoruyucu*.

Hatıp: Köy ağzında dini bilgisi çok olan kimseler için kullanılan *hatıp* (< Ar. *Hâtib*) sözcüğü GTS’de *hatip* biçimiyle 1. “Konuşmacı.”, 2. “Cuma ve bayram namazından önce camilerde hutbe okuyan kimse.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde dini bilgisi çok olan birisi için bu lakap verilmiştir. *Hâtib* sözcüğün son hecesindeki ön damak ünlüsü ilk hecedeki art damak ünlüsü /a/nın uyumuna sokularak art damaksılaştırılmıştır. Son ses tonlu /b/ de tonsuzlaştırılmış ve böylece sözcük Türkçeleştirilmiştir: *Hâtib* > *Hatıp*.

⁵¹ Gülensoy *emek* sözcüğünü < **emge*- ‘emek, zahmet ve sıkıntı çekmek’ + -*k* şeklinde tahlil etmektedir (2007: 331).

⁵² Bk. 14. dipnot.

Kâtip: Köy ağzında kalem ve kâğıtla çok zaman geçiren kişiler için kullanılan *kâtip* sözcüğü DS’de “Sekreter.” ve GTS’de “Yazman.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu lakap köy ile ilgili bazı bilgilerin kaydını tutan bir kişiye verilmiştir.

Tahir Onbaşı: Köy ağzında askeri bir rütbe olarak kullanılan sözcük GTS’de “On ere kumanda eden asker, erin üstündeki ilk rütbe” şeklinde tanımlanmaktadır. Askerde onbaşı olarak görev yapan *Tahir* adlı birine verilen bu lakap unvan grubu yapısındadır: *Tahir/onbaşı* (< *on+Ø/baş+ı*).

Top Mâmet: Köy ağzında askerlik terimi olarak kullanılan *topcu* (< *topçu*) sözcüğü GTS’de “Topların kullanılışı, bakımı üzerine yetiştirilen asker sınıfı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu lakap köyde askerliğini *topçu* olarak yapan birisi için verilmiştir. *Topçu* sözcüğündeki addan ad yapan +CU eki düşmüştür. Lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Top/Mâmet* (< *Mehmet*).

1.2.1.2.3. Kişisel Özelliklerine Göre Lakaplar

Ali Bey: Köy ağzında varlıklı, geçim sıkıntısı olmayan ve köyün ileri gelenleri için kullanılan *bey* sözcüğü köyde maddi durumu iyi olan Ali isimli bir kişiye lakap olarak verilmiştir. Bu lakap unvan grubu yapısındadır: *Ali/Bey*.

Cıbir Âhmet: Köy ağzında “varlığı olmayan, yoksul” ve “kısa boylu, cılız” anlamlarında kullanılan *cıbir* sözcüğü DS’de de aynı anlamlarla yer almaktadır. Sözcük GTS’de *cıbil* biçiminde yer almakta ve 1. “Çıplak.”, 2. “Yoksul, parasız, geçim darlığı çeken.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde *Âhmet* (< *Ar. Ahmet*) adlı bir kişiye kısa boylu ve yoksul olduğu için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Cıbir /Âhmet*.

Del Emin: Köy ağzında normalin dışında, garip davranışlar sergileyen ve çok hareketli olan kimseler için kullanılan *deli*⁵³ sözcüğü GTS’de 1. “Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun.”, 2. “Coşkun, azgın (hayvan, duygu vb.)”, 3. “Davranışları aşırı ve taşkın olan (kimse), çılgın” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde tavırları normalin dışında olan birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır:

⁵³ Gülensoy *deli* sözcüğünü OT. *telü* ~ *telwe* (KT, Uyg. *télwe*) [< *télü* (T. Tekin)] şeklinde tanımlamaktadır (2007:274).

Del (< *deli*)/*Emin*. *Deli* sözcüğünün ağızdaki telaffuzu esnasında son hecedeki /i/ sesi düşmüştür.

Deli Abdurrahman: Köyde normalin dışında, garip karşılanan tavırları olan Abdurrahman adlı bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Deli /Abdurrahman*.

Deli Feyzî: Köyde normalin dışında, garip karşılanan tavırları olan *Feyzî* (< *Ar. Fevzi*) adlı bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Deli/Feyzî* (< *Fevzi*). *Fevzi* sözcüğünde /v/ > /y/ değişimi (akıcılaştırma) ve son hece sonunda ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir: *Fevzi* > *Feyzî*.

Ecinni: Köy ağzında “sinirli, agresif” anlamında kullanılan *ecinni* sözcüğü DS’de “Zeki fakat çok yaramaz çocuk.”, “ecinni: cin çarpmış; cinlerle münasebeti olan kimse” ve GTS’de “Cin.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu lakap köyde sinirli bir yapıya sahip olan bir kişiye verilmiştir.

Ġabakçı Mahir: *Kabak*⁵⁴ sözcüğü GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde kabağı çok seven birisine bu lakap verilmiştir. *Kabak* adına addan ad yapan +CI eki getirilerek türetilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġabakçı* (< *Kabakçı*) /*Mahir*.

Ġadı Fahri: Köy ağzında ağırlığı olan, bilgili kişiler için kullanılan *Ġadı* sözcüğü *kadı* biçimiyle GTS’de “Tanzimata kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyün bilgili ve ileri gelenlerinden birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġadı* (< *kadı*) /*Fahri*. *Kadı* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁵⁵ görülmektedir: *kadı* > *Ġadı*.

Ġıl Ağ: Köy ağzında laftan anlamayan, sinir bozan kimseler için kullanılan *Ġıl* sözcüğü *kıl* biçimiyle GTS’de “Huysuz, geçimsiz (kimse).” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde laftan anlamayan, huysuz birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġıl* (< *kıl*) + *Ağ* (< *ağa*). *Kıl* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁵⁶ ve son ses /a/nın düşmesi görülmektedir: *Kıl Ağ* > *Ġıl Ağ*.

⁵⁴ Gülensoy *kabak* sözcüğünü < **kap-* (*a*)*k* ‘küçültme eki’ şeklinde tahlil etmektedir (2007: 446). Sözcüğün ağızdaki telaffuzunda /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kabak* > *Ġabak*. Bk. 14. dipnot.

⁵⁵ Bk. 14. dipnot.

⁵⁶ Bk. 14. dipnot.

Girüntü Ğadir: Köy ağzında evlilik sonucunda erkeğin kız tarafının evinde yaşamaya başlaması durumunu ifade etmek üzere kullanılan *girinti* sözcüğü DS’de “İçgüveyi.” olarak tanımlanmaktadır. Evlenince kız tarafının düzeni içinde yaşamaya başlayan *Ğadir* (< Ar. *Kadir*) adlı birine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Girüntü* (< *girinti*) /*Ğadir* (< *Kadir*). *Girinti* sözcüğünde ikinci ve son hece ünlülerinde yuvarlaklaşma meydana gelmiştir. *Kadir* sözcüğünde ise kelime başı /k/ > /g/ değişimi⁵⁷ görülmektedir: *Kadir* > *Ğadir*.

Hacer Molla: *Hacer* adlı bir kadına görmüş geçirmiş, bilgili birisi olması nedeniyle verilen bu lakap unvan grubu yapısındadır: *Hacer/Molla*.

Hapır Şavğı: Köy ağzında hızlı ve çabuk yemek yemeyi ifade etmek üzere *hapır hapır* ikilemesi kullanılmaktadır. GTS’de “Hapır hupur.” biçiminde tanımlanmaktadır. Yemeği hızlı yiyen *Şavğı* (< Ar. *Şevki*) adlı birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Hapır/Şavğı* (< *Şevki*). *Şevki* sözcüğündeki ünlülerde art damaksılaşma ve son hece başında ise /k/ > /g/ tonlulaşması görülmektedir: *Şevki* > *Şavğı*.

Hotu Osman: Köy ağzında açık sözlü, aklına geleni hemen söyleyen kişiler için kullanılan *hotman* sözcüğü DS’de “Hatır gönül dinlemeyen, acı konuşan (kimse).” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. Köyde açık sözlü, aklına geleni hemen söyleyen birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Hotu* (< *hotman*) /*Osman*. Sözcük, söyleyişte kısalarak *hotu* şeklini almıştır.

Kāyō: *Kāhya* sözcüğü GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde her söze karışan, girişken birisi için bu lakap verilmiştir. *Kāhya* sözcüğündeki /h/ sesi düşerek hece sonundaki /a/ sesi /o/’ya dönüşmüştür. Sözcükteki ünlüler uzun telaffuz edilmektedir: *Kāhya* > *Kāyō*.

Kepeksavuran: Köyde, elindekini hesapsızca harcayan, tutumlu olmayan birisi için bu lakap kullanılmaktadır. Bu lakap bir isim ve bir fiilimsiden oluşan bir sıfat-fiil grubu yapısındadır: *Kepek/savur+an*.

Moço: Köy ağzında rahat, keyfine düşkün kimseler için kullanılan *moço* sözcüğü GTS’de *maço* biçimiyle “Sert karakterli, kaba erkek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde, keyfine düşkün, rahat bir kimse için bu lakap verilmiştir. Bu kişi köyde “Aç yatarın, gölgede yatarın [Aç yatarım, gölgede yatarım]” sözü ile tanınmaktadır. *Maço*

⁵⁷ Bk. 14. dipnot.

sözcüğünün ilk hecesindeki /a/ sesi ikinci hecedeki sesin etkisiyle (gerileyici benzeşme) /o/ sesine dönüşmektedir: *Maço* > *Moço*.

Pinti: Köy ağzında elindeki varlığı kimseyle paylaşmayan veya kimseye vermeyen kişiler için kullanılan *pinti*⁵⁸ sözcüğü GTS’de “Aşırı derecede cimri, hasis.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde paylaşımcı olmayan, cimri birisine bu lakap verilmiştir.

Profesör: Sözcük GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde genellikle her konu hakkında bir düşüncesi olan, bilgili birisi için bu lakap verilmiştir.

Sert Ağ: *Sert* sözcüğü GTS’deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Ağa* sözcüğü köy ağzında ağırlığı olan, saygın kişiler için kullanılmaktadır. Köyde sözünü esirgemeyen, katı mizaçlı birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Sert* /*Ağ* (< *ağa*). *Ağa* sözcüğünde son ses /a/ düşmüş ancak /ğ/ sesi beklenenin aksine düşmemiş ve bastırılarak söylenmektedir.

Şeytanğarı: Lakabı oluşturan sözcükler GTS’deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde uyanık, gözü açık birisine verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Şeytan* /*ğarı*⁵⁹ (< *karı*).

1.2.1.2.4. Özellik Yönüyle Başka Bir Varlığa Benzetilenler

Armut: Sözcük⁶⁰ GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Kafa yapısı armuta benzetilen birisine bu lakap verilmiştir.

Çente: Sözcük⁶¹ GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde eşinin peşinden her yere giden bir kadın çantaya benzetildiği için bu lakap verilmiştir. *Çanta* sözcüğündeki ünlülerin ön damaksılaştığı görülmektedir: *çanta* > *çente*.

Çöküçgüz: Lakabı oluşturan *çöküç* (< *çekiç*) ve *güz* (< *kız*) sözcükleri GTS’deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde minyon tipli birisi çekiçe benzetildiği için ona bu lakap verilmiştir. Sıfat tamlaması yapısında olan bu lakaptaki

⁵⁸ Eren *pinti* sözcüğü için “ < Erm *p’int*’i dirty, filthy’. Kürtçeye de *pinti* ‘pis, kirli’ olarak geçmiştir” şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır (1999: 334).

⁵⁹ İlk seste /k-/> /g-/ tonlulaşması meydana gelmiştir: *karı* > *ğarı*. Bk. 14. dipnot.

⁶⁰ Gülensoy sözcüğü < *al+mur(u)t* biçiminde tahlil ederek sözcüğün Türkçedeki “murt” bitki adı ile ilişkili olabileceğinin mümkün olduğunu belirtmektedir (2007: 79).

⁶¹ Gülensoy sözcüğü < *çan* ‘çanak; tuzluk ve tuzluğa benzer ağaçtan oyulmuş kap’ +*ta* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 218).

çekiç sözcüğünde yuvarlaklaşma, *kız* sözcüğünde ise /k/ > /g/ değişimi⁶² görülmektedir: *çekiç/kız* > *çöküç/ğiz*.

Danaoğlan: Köy ağzında ineğin erkeği için kullanılan *dana*⁶³ sözcüğü DS'de “İneğin, sütten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde, iri yapılı olmasından dolayı danaya benzetilen birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Dana/oğlan*. *Oğlan*⁶⁴ sözcüğü köy ağzında yer yer isimlerden ve lakaplardan sonra getirilmektedir (Osman Oğlan, Deli Oğlan).

Davar Mâmet: Köy ağzında küçükbaş bir hayvan olan, keçi de denilen bir hayvanın adı olan *davar*⁶⁵ sözcüğü DS'de “İnek, öküz, katır, eşeğe verilen ad.”, “Koyun”, “Davar, koyun ve keçi sürüsü” ve GTS'de “oyun ve keçiye verilen ortak ad.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde uyanık, gözü açık olması sebebiyle keçiye benzetilen birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Davar /Mâmet* (< Ar. Mehmet).

Ġaragöcü: Köy ağzında siyaha yakın rengi olan bir mantar türüne verilen ad olan *Garagöcü*, sözlüklerde yer almamaktadır. Köyde esmer tenli olan birisi için bu lakap kullanılmaktadır. Kelime başı /k/ > /g/ değişimi⁶⁶ görülmektedir: *karagöcü* > *ğaragöcü*.

Ġatırğarı: Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde iri yapılı olan bir kadın katıra benzetildiği için ona bu lakap verilmiştir. Sözcük sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġatır* (< *katır*) /*ğarı* (< *karı*). Her iki sözcüğün de başında /k/ > /g/ değişimi⁶⁷ (tonlulaşma) görülmektedir: *katır* > *ğatır*, *karı* > *ğarı*.

Gıcı Mıstafa: Köy ağzında çam kozalağı anlamında kullanılan *gıcı* sözcüğü DS'de “Küçük kardeş”, “Çam kozalağı”, “Büyümemiş, ufak hayvan.”, “Kendinden küçüklere aslanım, çocuğum anlamında seslenme ünlemi: Gel gıcı gel.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde kısa boylu olan *Mısdafa* (< Ar. Mustafa) adlı birisi için kullanılan lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Gıcı/Mısdafa* (< *Mustafa*). *Mustafa* sözcüğünün ilk hecesinde /u/ ünlüsünde daralma görülmektedir: *Mustafa* > *Mıstafa*.

⁶² Bk. 14. dipnot.

⁶³ Eren *dana* sözcüğünün Hint-Avrupa dillerinden alıntı alıntı olabileceğini belirtmektedir (1999: 105).

⁶⁴ Gülensoy sözcüğü < *oğul+(a)n / oğla* ‘genç’ +*en* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 614).

⁶⁵ Gülensoy sözcüğü < **tab-* ‘sahip olmak’ + -*r* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 268).

⁶⁶ Bk. 14. dipnot.

⁶⁷ Bk. 14. dipnot.

Hataş Mâmet: Köy ağzında yanma eylemi sonucu ortaya çıkan durum için kullanılan *hataş* (< *ateş*) sözcüğü⁶⁸ köyde çok akıllı ve zeki olan *Mâmet* (< *Ar. Mehmet*) adlı birisinin sıfatı olarak kullanılmış ve böylece sıfat tamlaması yapısındaki bu lakap ortaya çıkmıştır: *Hataş* (< *ateş*) /*Mâmet* (< *Mehmet*). *Ateş* sözünde ilk sesteki /h/ türemesi dikkat çekicidir ve köy ağzında bu şekilde telaffuz edilmektedir: *ateş* > *hataş*.

Kedi Sefer: *Kedi*⁶⁹ sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde kedi gibi uyanık olan Sefer adlı birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kedi/Sefer*.

Şeytan Ğadir: *Şeytan* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde uyanık, işini bilen Ğadir (< *Ar. Kadir*) adlı birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Şeytan/Ğadir* (< *Kadir*). *Kadir* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁷⁰ görülmektedir: *Kadir* > *Ğadir*.

Tiftik: Köy ağzında keçi tüyüne verilen ad olan *tiftik*⁷¹ sözcüğü DS'de “Karakeçinin kılları arasında bulunan yumuşak yün.” ve GTS'de “Tiftik keçisinin ince, yumuşak, parlak yünü, moher.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde saçları beyaz olan birisi için bu lakap verilmiştir.

Tilki Yaşar: *Tilki*⁷² sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde kurnazlık yönünden tilkiye benzetilen, uyanık birisi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Tilki/Yaşar*.

1.2.1.2.5. Kişi Adının Değiştirilmesiyle Oluşanlar

Apduş: Köyde *Abdullah* adlı bir kişinin adının kısaltılarak sonuna /ş/ sesinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Sözcükteki /b/ sesinin tonsuzlaşarak /p/ sesine dönüştüğü görülmektedir: *Abdullah* > *Apduş*.

Elos: Köyde *Ali* adlı bir kişinin adının değiştirilmesiyle oluşturulmuştur.

⁶⁸ Eren sözcüğün Farsça *âtaş* sözcüğünden alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 249).

⁶⁹ Gülensoy sözcüğü < ? OT. *çetiük* [=muş] ‘kedi’; *küvük çetiük* ‘erkek kedi’ (DLT) [< ? * ç- > k- değişimi ile.] biçiminde açıklamaktadır (2007: 491-492).

⁷⁰ Bk. 14. dipnot.

⁷¹ Gülensoy sözcüğü < ET. *tiwi* ‘deve’ + *t* ‘yün’ + (*i*)*k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 897).

⁷² Gülensoy sözcüğü < * *tül-* ‘tüyünü dökmek’ + (*e-*) *kü* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 899).

1.2.1.2.6. Mensubiyete Dayalı Lakaplar

Ġarabüzeyli: *Karabüzey* köyünde doğup büyüyen birisi için bu lakap verilmiştir. *Karabüzey* sözcüğüne addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi⁷³ görülmektedir: *Karabüzey* > *Ġarabüzey*.

Ġıruk: Köyde *Ġıruk*gil sülalesine mensup olan birisi için bu lakap verilmiştir. *Ġıruk* (< kırık) sözcüğünde⁷⁴ art damak /k/ > /g/ değişimi⁷⁵ ve son hecede ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir: *kırık* > *Ġıruk*.

Ġurtcu: Soyadı *Kurtçu* olan birisi için bu lakap verilmiştir. *Kurt* sözcüğü addan ad yapan +CU ekini almıştır. Sözcük başı art damakta /k/ > /g/ tonlulaşması⁷⁶ ve son hecede ünsüz tonsuzlaşması görülmektedir: *Kurtçu* > *Ġurtcu*.

Güneyli Mämet: *Güney* adlı köyde doğup büyüyen *Mämet* (< Ar. Mehmet) adlı kişiye bu lakap verilmiştir. *Güney* sözcüğüne addan ad yapan ek olan +II ekinin getirilmesiyle türetilen bu söz sıfat göreviyle kullanılmıştır.

Kellec_ oğ: Köyde soyadı *Kelleci* olan bir kişiye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Kelleci/oğ*. *Kelleci* soyadının ve erkekler için kullanılan seslenme ünlemi olan *oğ* sözcüğünün birleşimiyle oluşmuştur. Lakabın ağızdaki telaffuzunda ses düşmesi meydana gelmektedir: *Kelleci Oğ* > *Kellec_ oğ*.

1.2.1.2.7. Yaşanan Bir Olaydan Sonra Verilen Lakaplar

Dört Mämet: *Dört* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Okul değişikliği nedeniyle öğrenci numaralarının büyük sayılardan oluştuğu bir okula geçiş yaptığında önceki okulundan kalan 4 rakamı diğerlerinin yanında çok küçük kalan birisi için bu lakap verilmiştir. Lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Dört/Mämet* (< Mehmet).

Ġatil Ercep: *Katil* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde kömüşlerini dövenlerle kavga eden bir kimseye verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġatil* (<Ar. katil) /*Ercep* (<Ar. Recep). *Ġatil* sözcüğünde

⁷³ Bk. 14. dipnot.

⁷⁴ Gülensoy sözcüğü < *kır-* (*ı*)*k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 512).

⁷⁵ Bk. 14. dipnot.

⁷⁶ Bk. 14. dipnot.

/k/ > /g/ deęişimi⁷⁷ görölmektedir: *katil* > *gatil*. *Recep* sözcüğünde ise hece başında /e/ sesi türemiş ve vurgusuz orta hece ünlüsü düşmüştür: *Recep* > *Erecep* > *Ercep*.

Gelin: Sözcük⁷⁸ GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Gelin olarak geldiği zamanlarda kendisine “Gelin” diye hitap edilmiş ve bu lakap zamanla kalıcı hale gelerek herkesçe kullanılmaya başlamıştır.

Hacı: Köyde hacca gitmiş kişiler için kullanılan *hacı* sözcüğü GTS'de de bu anlamıyla yer almaktadır. Bu lakap köyde hacca gitmiş bir kişiye verilmiştir.

İpriş: Köyde “İbrişim Örmüyorlar” adlı türküyü çok söyleyen birine bu lakap verilmiştir. İlk hece sonundaki ünsüz sertleşmiştir ve son hece düşmüştür: *İbrişim* > *İpriş*.

Kezzapçı: *Kezzap* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köyde yanlışlıkla kezzap içen birisi için bu lakap verilmiştir. *Kezzap* sözcüğüne addan ad yapan +CI ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Mıdık: Köy ağzında *küçük*, *kısa* anlamında kullanılan *mıdık* sözcüğü DS'de “Cüce, kısa boylu.” şeklinde tanımlanmaktadır. Küçükken ailesi tarafından “mıdık oğlanım” diye sevildiği için bu lakap verilmiştir.

Satı Mämet: *Satı* adı köy ağzında türbeye götürölüp dualar okunan, adaklar kesilen çocuklar için kullanılmaktadır. GTS'de 1. “Satma işi, satış.”, 2. “Adanmış.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde türbeye götürölen bir kişi için verilen bu lakap sıfat tamlaması yapısındadır: *Satı/Mehmet*.

Tıkır: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *tıkır*⁷⁹ sözcüğü köyde sürekli ses çıkaran ayakkabı giyen bir kişiye lakap olarak verilmiştir.

1.2.1.3. Sülale Adları

Onomastik biliminin inceleme alanlarından biri olan sülale adları, aynı soya sahip kişiler için birleştirici bir adlandırmadır. Kente oranla akrabalık ilişkilerinin daha işlek olduğu kırsal kesimlerde sıklıkla kullanılmakta, tanışırken veya birini tanıtırken

⁷⁷ Bk. 14. dipnot.

⁷⁸ Eren sözcüğün *gel-* (<*kel-*> kökünden geldiğinin genel kabul gören bir görüş olduğunu belirtmektedir: *kel-* + *-(i)n* (1999: 152).

⁷⁹ Gülensoy sözcüğü < **ti* ‘yansıma’ + *kır* ‘yansıma addan ad/fiil yapan ek’ şeklinde tahlil etmektedir (2007: 890).

iletişim kolaylığı sağlamaktadır. Soyadı kanunundan önce kişileri ve aileleri ayırt etme işlevi gören lakaplar, sülale adları gibi göstergeler sosyal hayattaki düzenleyiciler durumundadır.

Sofçular köyündeki sülale adları genellikle bir lakaptan türetilmiştir. Aileden birisine ait olan lakap zamanla o kişinin mensubu olduğu sülalenin adı haline gelmiştir. Bunun yanı sıra sülalede ortak olan fiziki veya karakteristik bir özellik de sülale adlarının oluşumunda etkili olmuştur. Konuşma dilinde ve ağızlarda yaygın bir kullanım alanına sahip olan, addan ad türeterek eklendiği sözcüğe aidiyet anlamı katan +*gil* eki köy ağzında sülale adlarında kendini göstermektedir (Korkmaz, 2009: 47).

Çahır ağgil: Bu ailede eskiden mavi gözlü olduğu için *Çakır ağ* lakabını alan bir büyük yaşadığından dolayı sülale zamanla bu adla anılmaya başlamıştır. *Çakır* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Çakır* sözcüğünde iç seste art damak tonsuz /k/ sesinin sızıcılaşarak hırıltılı h sesine /h/ dönüştüğü, *ağa* sözcüğünün son hecesindeki art damak, düz, geniş /a/ ünlüsünün düştüğü görülmektedir.

Gobid oğgil: Bu ailede *Gobid oğ* lakaplı birisi yaşadığı için sülale bu ad ile anılmaya başlamıştır.

Ġurtçugil: Bu sülaledeki kişilerin soyadı *Kurtçu* olduğundan dolayı sülaleye bu ad verilmiştir. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi⁸⁰ görülmektedir: *Kurtçugil* > *Ġurtçugil*.

Hatıpgil: Bu sülalede dini bilgisi bulunan, insanlara bilgi veren ve bu yüzden *Hatıp* diye anılan bir kişi yaşadığı için ailesi bu ad ile anılmaya başlamıştır. *Hatıp* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Sözcükteki ince sıradan /i/ sesinin kalın sıradan /ı/ sesine dönüştüğü görülmektedir: *Hatıpgil* > *Hatıpgil*.

Hurşütgil: Bu ailede eskiden *Hurşit* isimli bir büyük yaşadığı için sülale zamanla bu adla anılmaya başlamıştır. Sözcükteki dar /i/ sesi ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle /ü/ sesine dönüşmüştür: *Hurşitgil* > *Hurşütgil*.

İsmayılgil: Bu sülalede bilgili ve önde gelen *İsmail* isimli bir kişi yaşadığı için aile bu adla anılmaya başlamıştır. *İsmail* sözcüğünde ince ünlülerin kalınlaştığı ve ikinci hece ile üçüncü hece arasında /y/ sesinin türediği görülmektedir: *İsmailgil* > *İsmayılgil*.

⁸⁰ Bk. 14. dipnot.

Kāyōgil: Bu ailede *Kāyō* < *Kāhya* lakaplı birisi yaşadığı için sülale bu adla anılmaya başlamıştır. *Kāhya* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Sözcükteki /h/ sesi düşerek hece sonundaki /a/ sesi /o/'ya dönüşmüştür. Sözcükteki ünlüler uzun telaffuz edilmektedir: *Kāhyagil* > *Kāyōgil*.

Kósegil: Bu sülalenin soyadı *Köse* olduğundan dolayı sülaleye bu ad verilmiştir. Sözcükteki ince sıradan /ö/ sesi orta damakta telaffuz edilen /ó/ sesine dönüşmüştür: *Kösegil* > *Kósegil*.

Molla Osmangil: Ailede *Molla Osman* lakaplı birisi yaşadığı için sülale zamanla bu adla anılmaya başlamıştır. *Molla* sözcüğü köy ağzında görmüş geçirmiş, bilgili kişiler için kullanılmaktadır.

Pomakgil: Bu sülalede *Pomak* lakaplı bir aile büyüğü yaşadığı için sülaleye bu ad verilmiştir.

Sadıkgil: Bu ailede *Sadık* isimli bir kişi yaşadığı için sülale bu isimle anılmaya başlamıştır.

Sağır oğgil: Bu sülalede kulakları duymayan *Sağır oğ* lakaplı birisi yaşadığı için bu ad verilmiştir. *Sağır* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Oğ* sözcüğü ise köy ağzında erkekler için kullanılan bir seslenme ünlemidir.

Tekgözgil: Bu ailede eskiden gözlerinin biri görmediği için *Tekgöz* lakabını almış birisi yaşadığından dolayı sülale zamanla bu adla anılmaya başlamıştır. Sözcükteki ince sıradan /ö/ orta damakta telaffuz edilen /ó/ sesine dönüşmüştür: *Tekgözgil* > *Tekgözgil*.

Tiftikgil: Bu ailede saçları beyaz olduğundan dolayı *Tiftik* lakabını alan bir büyük yaşadığı için bu ad verilmiştir. Köy ağzında keçi tüyüne verilen ad olan *tiftik* sözcüğü DS'de “Karakeçinin kılları arasında bulunan yumuşak yün.” ve GTS'de “Tiftik keçisinin ince, yumuşak, parlak yünü, moher.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Tilligil: Bu ailede eskiden *Tilli* lakaplı birisi yaşadığı için sülale zamanla bu ad ile anılmaya başlanmıştır.

1.2.1.4. Hayvanlara Verilen Özel Adlar

Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan toplumların yaşamlarında hayvanların yeri ve önemi büyüktür. Tarım toplumlarının yaşam mücadelelerine ortak ve yardımcı olan hayvanların bu önemli rolü onları toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası hâline getirmiştir. Etinden, sütünden, yününden ve gücünden yararlanan hayvanlar ve insanlar arasındaki bu doğrudan ilişkiler sebebiyle dilde hayvanlarla ilgili pek çok sözcük vücut bulmuştur. Bunlardan bazıları sözcük düzeyinde bazıları ise atasözü, deyim gibi kalıplaşmış dil birimlerinde yaşamaktadır. Dilde kendini gösteren bu yapılardan birisi de hayvanlara verilen özel adlardır. Verilen bu adlar, hayvanlar ve insanlar arasındaki yakın temasın ve birlikteliğin göstergesi durumundadır. Ad biliminin hayvan adları ile ilgilenen koluna *zoonimi* (*hayvanadbilim*) denilmektedir (Şahin, 2019: 89).

Tarımda makineleşme ile birlikte hayvanların gücüne olan ihtiyaç, kentleşme ile birlikte de hayvanlarla kurulan ilişkiler azalmıştır. Bu uzaklaşma dilin söz varlığına da yansımış ve dilde hayvanlarla ilgili yer alan mevcut sözcüklerin kullanımdan düşmesinin yanı sıra yenilerinin eklenmesi de mümkün olamamıştır.

Köy ağzından derlenen hayvan adlarına bakıldığında hayvanların satın alındıkları yerin veya kişinin adına, hayvanın fiziksel özelliklerine ve cinsine, hayvanın huyuna, hayvan ve sahibi arasında kurulan duygusal bağa göre adlar verildiği görülmektedir. Bunların yanında hayvan sahibi ve hayvan arasındaki bağdan kaynaklı olarak kişinin çocuğuna ad verir gibi isimlendirdiği de görülmektedir.

Akğuyruk: GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmakta olan sözcüklerin birleşiminden oluşan sözcük, köyde kuyruğu beyaz renkli olan bir ineğe ad olarak verilmiştir. Bu ad sıfat tamlaması yapısındadır: *Ak/ğuyruk* (< *kuyruk*). *Kuyruk* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁸¹ görülmektedir.

Alaş: Köy ağzında iki rengin birlikte olmasını ifade eden *ala* sözcüğü DS'de “Siyahla beyaz karışık renk, siyahlı beyazlı.”, “Kahverengi ile kırmızı arası bir renk.”, “Açık kahverengi, ela (göz hakkında).”, “Çok renkli, karışık renkli.”, “Beyaz rengi çok olan şey, kirli bez.” ve GTS'de “Karışık renkli, çok renkli, alaca.” şeklinde

⁸¹ Bk. 14. dipnot.

tanımlanmaktadır. Köyde siyah ve beyaz karışımı bir rengi olan bir ineğe verilen bu adın sonunda /ş/ sesinin türediği görülmektedir.

Aynur: İnsan ismi olarak kullanılan *Aynur* sözcüğü köyde bir ineğe ad olarak verilmiştir.

Boncuklu: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan sözcük köyde boynuna boncuk takılan bir ineğe ad olarak verilmiştir. Sözcük *boncuk* adına addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Cemile: Köy ağzında GTS'deki anlamıyla kullanılan, bir hava olayı olan *cemrenin* ses değişimine uğramasıyla oluşan bu sözcük, sıcaklıkların arttığı dönemde olan bir buzağıya ad olarak verilmiştir.

Çahır: Köy ağzında mavi gözlü kimseler için kullanılan *çahır* sözcüğü GTS'de “Açık mavi, hareli ela (göz).” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde bir gözü mavi, bir gözü beyaz olan bir köpeğe verilen addır. Bu kelime grubundaki *çakır* sözcüğünde iç seste art damak tonsuz /k/ sesinin sızıcılaşarak hırıltılı h sesine /h/ dönüştüğü görülmektedir: *Çakır* > *Çahır*.

Çiğdem: Köy ağzında “sarı renkli bir çiçeğin adı”, “ay çiçeği” ve “sarı renk” anlamlarında kullanılan *çiğdem* sözcüğü GTS'de “Zambakgillerden, türlü renklerde çiçek açan, çok yıllık, yumrulu bir kır bitkisi, mahmur çiçeği (*Colchicum*)” ve DS'de “Ay çiçeği.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde sarı renkli bir buzağıya ad olarak verilmiştir.

Çomar: Köy ağzında köpek adı olarak yaygın kullanılan *çomar*⁸² sözcüğü GTS'de “İri köpek, çoban köpeği.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Çökelek: Köy ağzında ayranın kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir çeşiti olan *çökelek*⁸³ DS'de *çökelek* ve *çekelik* biçimiyle “Ayrandan yapılan yağsız peynir.”, “Yağı alınmış peynir.” ve GTS'de “Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir türü, kesik, ekşimik, torak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde bir kediye ad olarak verilmiştir.

⁸² Gülensoy sözcüğü < *ço-m+ar* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 250).

⁸³ Gülensoy sözcüğü < *çök- elek* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 253).

Depeli: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan sözcük köyde başında kabarık tüyleri bulunan bir tavuğa ad olarak verilmiştir. *Tepe* sözcüğüne addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilen sözcükte /t/ > /d/ değişimi⁸⁴ görülmektedir: *Tepeli* > *Depeli*.

Dost: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *dost* sözcüğü köyde bir köpeğe ad olarak verilmiştir.

Ġarabaş: GTS'de “Çoban köpeği.” şeklinde tanımlanan sözcük köyde başı siyah renkli olan bir köpeğe ad olarak verilmiştir. Ağızda köpek adı olarak sıklıkla kullanılan bu ad sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġara* (< *kara*) /*baş*. *Kara* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁸⁵ görülmektedir.

Ġıldırāl: Köy ağzında büyükbaş ve küçükbaş hayvanların kaybolduğu zaman kolay bulunabilmesine yarayan, boyunlarına takılan zil olan *Ġıldırā*, DS'de “Kofığın üstünden bağlanan gümüş pullarla süslü örtü.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS'de yer almamaktadır. *Ġıldırā* adına addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilen *Ġıldırāl* sözcüğü köyde bir ineğe ad olarak verilmiştir.

Ġınalı: Köy ağzında ele ve saça sürülen kırmızı renkli, toz halinde bir madde için kullanılan *kına* sözcüğü GTS'de de “Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz.” şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde rengi kızıla çalan bir buzağıya verilen addır. *Kına* adına addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilen sözcükte /k/ > /g/ değişimi⁸⁶ görülmektedir: *Kınalı* > *Ġınalı*.

Ġocaibuk: Sözcükler GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaktadır. Köyde bir tavuğa ad olarak verilen bu sözcük sıfat tamlaması yapısındadır: *Ġoca* (< *koca*) /*ibuk* (< *ibik*). *Koca* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁸⁷ ve *ibik* sözcüğünde dar /i/ sesinin yuvarlak /u/ sesine dönüştüğü görülmektedir.

Ġüneş: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *Ġüneş*⁸⁸ sözcüğü, köyde sarı ve beyaz renkli tüyleri olan bir köpeğe ad olarak verilmiştir.

⁸⁴ Bk. 14. dipnot.

⁸⁵ Bk. 14. dipnot.

⁸⁶ Bk. 14. dipnot.

⁸⁷ Bk. 14. dipnot.

⁸⁸ Gülensoy sözcüğü < **kuñaş* şeklinde açıklamaktadır (2007: 396).

Güneyli: Bir köy adı olan *Güney* sözcüğüne addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilen sözcük, köyde *Güney* köyünde yaşayan birinden satın alınan bir ineğe ad olarak verilmiştir.

Güzelce: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan sözcük köyde bir buzağıya ad olarak verilmiştir. *Güzel* adına addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Kepli: Köyde başında kepe benzer kabarık tüylerin bulunduğu bir tavuğa verilen ad GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *kep* adına addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Paçalı: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *paça* sözcüğüne addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilen sözcük, köyde bacaklarında çok tüy olan bir tavuğa ad olarak verilmiştir.

Petrol: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *petrol* sözcüğü köyde petrol ofisinde bulunup sahiplenilen bir köpeğe ad olarak verilmiştir.

Sakar: Köy ağzında yüz veya alın kısmı beyaz renkli olan hayvanlar için ve günlük hayatta renk, şekil gibi uyumsuzlukları ifade etmek için kullanılan *sakar*⁸⁹ sözcüğü GTS'de 1. "Bazı hayvanların, özellikle atların alınlarında bulunan beyaz leke, küçük akıtma.", 2. "Sık sık küçük, önemsiz kazalar yapan (kimse)" ve DS'de "Ağzı, gözü, burnu kara kuzu." şeklinde tanımlanmaktadır. Köyde alın kısmı beyaz olan bir buzağıya ad olarak verilmiştir.

Sarıbaş: GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmakta olan sözcüklerin birleşiminden oluşan sözcük, köyde baş kısmı sarı renkli olan bir ineğe ad olarak verilmiştir. Bu ad sıfat tamlaması yapısındadır: *Sarı/baş*.

Simoş: Bir inek cinsi olan *Simantal* sözcüğünden kısaltılan sözcük köyde bir ineğe ad olarak verilmiştir.

Sivri: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *sivri*⁹⁰ sözcüğü, köyde boynuzları çok sivri olan bir danaya ad olarak verilmiştir.

⁸⁹ Gülensoy sözcüğü < **sak* 'sessiz, sakin' + (*a*)*r* 'olumsuzluk anlamı veren ek (?)' biçiminde tahlil etmektedir (2007: 718).

⁹⁰ Gülensoy sözcüğü < *süw-ri* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 787).

Şımaruk: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan sözcük, köyde çok hareketli bir köpeğe ad olarak verilmiştir. Sözcüğün son hecesindeki dar /ı/ ünlüsünün yuvarlak /u/ ünlüsüne dönüştüğü görülmektedir: *Şımarık* > *Şımaruk*.

Tuğlu: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan sözcük köyde başındaki ibiği çok büyük olan bir tavuğa ad olarak verilmiştir. *Tuğ* adına addan ad yapan +IU ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Yalaka: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan sözcük sahibinin peşinden ayrılmayan bir kediye ad olarak verilmiştir.

Yaman: GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılan *yaman*⁹¹ sözcüğü köyde bir köpeğe ad olarak verilmiştir.

Yaren: Kişi adı olarak da kullanılan sözcük köyde bir ineğe ad olarak verilmiştir.

1.2.1.5. Yer Adları

Ad verme eylemi insan zihni için tanımlama, sınıflama ve yabancılığı gidermek için atılan önemli bir adımdır. Genel olanı özelleştirme işlemi sayesinde insanlar temas halinde oldukları nesnelere kendi yaşam daireleri içerisinde konumlandırılmış olmaktadır. İnsanların doğadaki canlı ve cansız varlıklara ad verme gereksinimi çevrelerindeki dağ, tarla, su, dere, mahalle vb. adlarının oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Doğa ve doğadaki varlıklarla birlikte yaşama durumu, onu tanımayı zorunlu kılmıştır. Yaşadıkları, geçimlerini sürdürdükleri yerlere ad veren insanlar o alanları benimseyerek yaşam alanlarına dâhil etmiş olmaktadır. Metin, adlandırmanın mekâna hükmetmekle ve onunla çok yönlü ilişki içinde olmakla ilgili olduğuna değinerek doğrudan veya dolaylı kurulan ilişkilerin adlandırma işleminin gerçekleşmesine zemin hazırladığını ifade etmiştir (2017: 148).

İnsanların konumlarını bildirmek, yol tarif etmek gibi gereksinimlerinden doğan bu adlandırma ihtiyacı sonucu ortaya çıkan yer adları, ad biliminin alt kollarından biri olan *toponiminin* inceleme alanıdır. Yer adlarını biçim, anlam, köken gibi yönlerden inceleyen toponimi⁹² GTS'de “Yer adı bilimi.” şeklinde tanımlanmaktadır. Yer adları, inceleme yapılan adların türüne göre *hidronimi* (*suadbilim*), *oykonimi* (*orunadbilim*),

⁹¹ Gülensoy sözcüğü < ***yaw** (/v/f)+**man** biçiminde tahlil etmektedir (2007: 1051).

⁹² “Alm. *Toponymie*, Fr. *toponymie*, İng. *toponymy*” (Vardar, 2002: 224).

oronimi (dağadbilim), urbonimi (kentlikadbilim), horonimi (eladbilim), drimonimi (ormanadbilim), agroonimi (bağadbilim) ve dromonimi (yoladbilim) olmak üzere sekiz alt kola ayrılmaktadır (Şahin, 2019: 77).

Şahin toponimiye “yeradlarının ortaya çıkışlarını, yapılarını, anlamlarını, gelişimlerini, ortaya çıkışlarındaki geleneği ve prensipleri araştıran adbilim alanı” şeklinde tanımlayarak bir dönem bu inceleme alanının leksikolojinin bir alt kolu olarak kabul edildiğini fakat günümüzde adbilimin bir alt kolu olduğuna dair kabullerin yaygınlaştığını belirtmektedir. Bu inceleme alanı için *toponimi* sözcüğünün kullanımının yaygınlaşmasının yanı sıra terimin Türkçe karşılığının kullanılması noktasında *yer adları bilimi, yeradibilim, yer ad bilimi, yer ad bilim* vb. gibi kullanımlardan dolayı terim karmaşasının oluştuğunu belirten Şahin dilbilim, adbilim, halkbilim, terimbilim vb. terimlerle uyumlu olması sebebiyle *yeradibilim* biçiminin daha uygun olduğunu ifade etmektedir⁹³ (2019: 76-78).

Yer adları üzerine yapılan derlemeler ve incelemeler Türk dilinin zenginliği, kelime türetme ve ad verme mantığının anlaşılması ve bu çalışmaların gerek Türk diline gerekse bu yer adlarının insan topluluklarının izleri olması sebebiyle bölgenin tarihine⁹⁴ ışık tutması açısından önem arz etmektedir. O yerde yaşamış olan topluluklar, bu toplulukların sosyal yaşantıları hakkında bilgiler vermektedir. Yer adlarının bir sistem ve anlam dâhilinde oluştuğu, diğer kelimelerdeki gibi ses olaylarına uyduğu ve bölgenin tarihi, kültürü hakkında önemli bilgiler verdiği görülmektedir. Yer adlarını meydana getiren sözcükler bitki adları, hayvan adları, renk adları ve özel adlar gibi sözcükler olduğundan dolayı incelenen yer adları ad biliminin diğer alanlarına da hizmet etmiş olmaktadır. Yapılan adlandırmalar toplum fertleri tarafından oluşturulup kabul gördüğü için bu adların incelenmesiyle kültüre, tarihe, dil işleyişine dair ortak yargılara varmak mümkün olmaktadır. Başkan, bu adların insanlar tarafından verildiğini, dolayısıyla kişilerin duygu ve düşüncelerinin bu adlarla ilişkili

⁹³ Diğer yer adı (toponim) terimleri için bk.: Yavuz, Şenel (2013) Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Electronic Turkish Studies* 8.8.

⁹⁴ Güner ve Ertürk “Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada Türkiye’deki illerin isimlerinin nereden geldiği ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu isimler incelendiği zaman önceki dönemlerde bölgede yaşamış olan toplumlar hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Bu noktada yer adları bölge tarihi açısından da önemli bir kaynak durumundadır. Bk.: Güner İ, Ertürk M (2004) Türkiye il merkezi kent adlarının kaynakları üzerine bir araştırma. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12: 39-62.

olacağına değinerek yer adları üzerine yapılan karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda bu adlar arasında bir düzen olduğunun ortaya çıkabileceğini belirtmektedir⁹⁵ (1970: 237).

Batı'da ayrı bir bilim dalı olacak düzeyde gelişme göstermiş ve dünya çapında bu alanda önemli çalışmalar yürütülmüştür (Eren, 1965: 155). Mehmet Fuad Köprülü'nün 1925 yılında *Türkiyat Mecmuası*'nda yayımlanan *Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar* adlı makalesi ve Hüseyin Nihal Atsız ile Ahmet Naci'nin 1928'de aynı dergide birlikte yayımladığı *Anadolu'da Türkler'e Ait Yer İsimleri* adlı çalışmalar Türkiye'de yer adları üzerine yapılmış en eski çalışmalar olarak kabul edilmektedir (Metin, 2017: 148). Yer adı bilimindeki terim ve tür sınıflandırması konusunu ele aldığı bir çalışmada Şahin, bu alanda yapılan çalışmaların ve bu alana duyulan ilginin artmasına rağmen terminoloji alanında bir sistemin, tutarlılığın olmaması konusunda sorunlar yaşandığını, çalışmaların terimsel alt yapıdan yoksun olduklarını belirterek bu alana dair terim önerilerinde bulunmaktadır⁹⁶ (2013: 46-58).

Sofçular köyünden derlenen yer adları incelendiği zaman birbirine çok yakın, aynı muhitte bulunan birçok yer için ayrı adlandırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu yer adlarının yerleri birbirinden ayırt etmek, konum bildirmek gibi alanlarda iletişime büyük katkı sağladığı ve köylülerin bu alanlarla gerek geçmişte gerekse günümüzde etkileşimde bulunduğunu; bu etkileşimi ise dil aracılığıyla yer adlarına yansıttığı görülmektedir. Ağızda kullanılan sözcükler adlandırma işlemiyle birlikte yer adlarına da yansıdığı için bu veriler söz varlığı açısından da önem arz etmektedir. Köyde yer adlarının verilisinde yaşanmış bir olay, yerin coğrafi ve fiziki yapısı, kullanım amacı, ait olduğu kişi veya ailenin adı ve lakabı gibi etkenler belirleyici olmuştur. Köydeki kimi yer adları köyün geneli tarafından bilinmesine rağmen kimi yer adları yalnızca köyün yaşlı kesimince bilinmektedir. Bunun sebebi olarak tarım arazilerinin çoğunun kullanımdan düşmesiyle birlikte o alanlarla kurulan münasebetin azalması ve genç kesimin büyük kısmının şehre göç etmesi gibi sebepler gösterilebilir. Bu alanlara duyulan ihtiyaç azaldıkça yerlerin adlandırılması veya mevcut adların kullanımı ve aktarımı konusunda da taleplerin azaldığı görülmektedir.

⁹⁵ Başkan, Türkiye'deki köy adları üzerine yaptığı çalışmasında köy adlarının oluşumlarını inceleyerek gruplandırma yoluna gitmiş ve köy adları arasında ilişkiyi ortaya çıkarmıştır. Bk.: Başkan Ö (1970) Türkiye Köy Adları üzerine bir deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 18: 237-251.

⁹⁶Sunulan bu terim önerileri için bk.: Şahin (2013) Türkiye yeradbiliminde terim ve tür sınıflandırması sorunları. *Avrasya Terim Dergisi* 1.1: 46-58.

Köy ağzından derlenen bu yer adları *dağ adları (çamlık, meşelik), tarla adları, pınar/su adları, dere adları, doruk adları, bayır adları, kaya/taş adları, yol/geçit adları, mahalle adları, türbe adları, mera adları, in adları ve bağ/bahçe adları* olmak üzere 13 başlık altında; biçim, anlam ve ses bakımından incelenerek neden o adı aldığı hakkında bilgiler verilmiştir.

1.2.1.5.1. Dağ Adları (Çamlık, meşelik)

Alameşelik: Köyün kuzeyinde yer alan bir meşelik için kullanılan ad, *Ala/meşelik* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Bu sözcükler GTS'deki anlamlarıyla köy ağzında kullanılmaya devam etmektedir. Karışık renkli meşe ağaçlarından oluşan bir meşelik olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Ġaraçamluk: Köyün güneybatısında yer alan bir çamlık için kullanılan *Ġaraçamluk* adı *Kara/çamlık* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla köy ağzında kullanılmaya devam edilen sözcüklerden *kara* sözcüğünün başında /k/ > /g/ değişimi⁹⁷ görülmektedir: *kara* > *gara*. *Çamlık* sözcüğünün ikinci hecesindeki /ı/ ünlüsü yuvarlaklaşarak /u/ ünlüsüne dönüşmüştür: *çamlık* > *çamluk*. Bir çam ağacı türü olan karaçamlardan oluşan bir çamlık olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Ġavgalıdağ: Köyün kuzeybatı bölgesinde yer alan bir dağ için kullanılan *Ġavgalıdağ* adı, *Kavgalı/dağ* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağzda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *kavga* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi⁹⁸ görülmektedir: *kavga* > *ğavga*. İki köyün de sınırları içerisinde yer alan bu dağın hangi köye ait olduğu ile ilgili kavga çıktığı için bu ad verilmiştir.

Ġiruk'un Çalılık: Köyün güneydoğusunda yer alan çalılık için kullanılan ad *Kırık+ın/çalılık+Ø* biçimindeki tamlananı düşmüş bir isim tamlaması yapısındadır. Bu isim tamlaması bir özel isim ve bir genel isimden oluşmaktadır. Ağzda lakap olarak kullanılan *Giruk* sözcüğünde sözcük başı /k/ > /g/ değişimi⁹⁹ ve son hecede ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir: *Kırık* > *Ġiruk*. *Çalılık* sözcüğü GTS'deki anlamıyla

⁹⁷ Bk. 14. dipnot.

⁹⁸ Bk. 14. dipnot.

⁹⁹ Bk. 14. dipnot.

ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu çalılık *Ğırık* lakaplı birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Hesin, Oğ'un Çamluğu: Köyün kuzeydoğusunda yer alan çamlık için kullanılan ad *Hüseyin/Oğ+un/çamlık+ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir unvan grubu ile bir genel isimden oluşmaktadır. Ağızda seslenme ve unvan olarak kullanılan *oğ* sözcüğü, kişi adı olarak kullanılan ve ağızdaki telaffuzu *Hesin* şeklinde olan *Hüseyin* sözcüğü ile birleşerek bir unvan grubu oluşturmaktadır. GTS'deki anlamıyla köyde kullanılmaya devam eden *çamlık* sözcüğünün son hecesindeki /ı/ ünlüsü yuvarlaklaşarak /u/ olmuştur. Bu çamlık Hüseyin adlı birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

İsmayilgil'in Çamluk: Köyün kuzeybatısında yer alan çamlık için kullanılan sözcük grubu *İsmailgil+in/çamlık+Ø* biçimindeki bir isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. Köy ağzında bir sülale adı olan *İsmailgil* sözcüğündeki ince ünlüler kalınlaşmış ve ikinci hece ile üçüncü hece arasında /y/ sesinin türediği görülmektedir: *İsmailgil* > *İsmayilgil*. GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam eden *çamlık* sözcüğündeki düz ünlü, yuvarlak ünlüye dönüşmüştür: *çamlık* > *çamluk*. Bu çamlık *İsmailgil* sülalesine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Kemal Oğ'un Meşelik: Köyün kuzeyinde yer alan bir meşelik için kullanılan ad, *Kemal/Oğ+un/meşelik+Ø* biçimindeki bir isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir unvan grubu ile bir genel isimden oluşmaktadır. Ağızda seslenme ve unvan olarak kullanılan *oğ* sözcüğü, kişi adı olarak kullanılan *Kemal* sözcüğü ile birleşerek bir unvan grubu oluşturmaktadır. *Meşelik* sözcüğü GTS'deki anlamıyla köyde kullanılmaya devam etmektedir. Bu meşelik, *Kemal* isimli birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Kirezlice: Köyün kuzey kesiminde yer alan bir dağ için kullanılan *Kirezlice* adı, *kiraz* adına addan ad yapan +II ve addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. GTS'deki anlamıyla köy ağzında kullanılan sözcüğün ilk hecesinde yer alan ince sıradan /i/ ünlüsünün etkisiyle diğer hecelerdeki kalın ünlülerin incelendiği görülmektedir: *Kirazlıca* > *Kirezlice*. İçinde çok sayıda kirazın yetiştiği bir yer olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Sarıçamlık: Köyün güneydoğusunda yer alan bir çamlık için kullanılan *Sarıçamlık* adı *Sarı/çamlık* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Her iki sözcük de GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Çamlık* sözcüğünün son hecesindeki /ı/ ünlüsü yuvarlaklaşarak /u/ ünlüsüne dönüşmüştür: *çamlık* > *çamlık*. Bir çam ağacı türü olan sarıçamlardan oluşan bir çamlık olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

1.2.1.5.2. Tarla Adları

Akçayaka: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Akça/yaka* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu tarlaya beyaz taşlı kayran toprağından oluşması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Almalar: Köyün güneydoğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *elma* adına +IAR ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük başındaki ince sıradan /e/ ünlüsünün kalın ünlüye dönüştüğü görülmektedir: *Elmalar* > *Almalar*. Bu tarla elma ağaçlarının bol olduğu bir yer olduğu için bu ad verilmiştir.

Bayırgöynük: Köyün batısında yer alan tarla için kullanılan ad, *Bayır+göynük* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. İki genel isimden oluşan bu sözcükler GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Üzerindeki ağaçların sökülerek tarla haline getirilmesiyle oluşan ve bayırda yer alan bir tarla olması sebebiyle bu adı almıştır.

Bayırtalla: Köyün kuzeybatısında yer alan tarla için kullanılan ad, *Bayır/tarla* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹⁰⁰ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla bayır bir alanda yer alması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Bulamaçlık: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *bulamaç* adına addan ad yapan +IIk ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük, GTS'deki

¹⁰⁰ Bk. 31. dipnot.

anlamı ile ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarlaya çamurlu bir yapıya sahip olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Buñarbaşı: Köyün batısında yer alan tarla için kullanılan ad, *Pınar+Ø/baş+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Pınar* sözcüğündeki sert /p/ sesi yumuşayarak /b/'ye ve dar /ı/ sesi yuvarlak /u/ sesine dönüşmektedir. Sözcükteki /n/ sesi "nazal n" sesine dönüşmektedir: *pınar* > *buñar*. Bu tarla köydeki bir su pınarının üst tarafında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Camiyanı: Köyün doğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *CamiØ/yan+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarla caminin yanında yer alan bir tarla olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Çöcük: Köyün kuzeybatısında yer alan tarla için kullanılan, GTS'deki anlamı ile ağızda kullanılmaya devam eden *Çocuk* sözcüğündeki kalın ünlü sesler köy ağızda incelmıştır: *Çocuk* > *Çöcük*. Çocuğu olmayan kadınların eskiden dua etmek için gittikleri bir yer olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Çukurtalla: Köyün kuzeybatısında yer alan tarla için kullanılan ad, *Çukur/tarla* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹⁰¹ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Çukurda yer alan bir tarla olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Darıyeri: Köyün güneyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Darı+Ø/yer+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Darı ekimi yapılan bir tarla olduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

Depetalla: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Tepe/tarla* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Tepe* sözcüğünde /t/ >

¹⁰¹ Bk. 31. dipnot.

/d/ deęiřimi¹⁰² görülmekte ve *tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeřme¹⁰³ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *Tepetarla* > *Depetalla*. Bu tarla köyün yükseğinde yer alan bir tarla olduğu için bu ad verilmiştir.

Deretalla: Köyün kuzeyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Dere/tarla* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeřme¹⁰⁴ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla derede yer alan bir tarla olması sebebiyle bu adı almıştır.

Elleckaltı: Köyün güneyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Elledik*∅/*alt+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu tarla adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Elledik* sözcüğünde /d/ > /c/ değişimi ve ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir: *elledik* > *elleck*. Bu alan tarla haline getirilmek için köylüler tarafından çeşitli işlemlere maruz kaldığından dolayı bu adı almıştır.

Ġalaycıtallası: Köyün güneyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Kalaycı+∅/tarla+(s)ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu tarla adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ deęiřimi¹⁰⁵ ve *tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsünün gerileyici benzeřme¹⁰⁶ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüştüğü görülmektedir: *Kalaycıtartası* > *Ġalaycıtallası*. Bu tarla adının verilme nedeni, eski bakır kapları kalaylama işini yapan kalaycılarının bu tarlada çalışmalarıdır.

Ġalıncabařı: Köyün kuzeybatı kesiminde yer alan tarla için kullanılan ad *Kalıncı+∅/baş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. Bir pınar adı olarak kullanılan *Ġalıncı* adı ağızda sözcük başı /k/ > /g/ deęiřimine¹⁰⁷ uğramıştır: *Kalıncı* > *Ġalıncı*. *Baş* sözcüğü

¹⁰² Bk. 14. dipnot.

¹⁰³ Bk. 31. dipnot.

¹⁰⁴ Bk. 31. dipnot.

¹⁰⁵ Bk. 14. dipnot.

¹⁰⁶ Bk. 31. dipnot.

¹⁰⁷ Bk. 14. dipnot.

GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Tarla, *Galınca* adlı su pınarının üst kesiminde yer alması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Ġapangeresi: Köyün güneyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Kapan+Ø/gere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Zamanında kapanların kurulduğu bir yer olduğu için bu ad verilmiştir.

Ġaradaşlık: Köyün kuzeybatısında yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Kara/taşlık* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kara* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi ve *taşlık* sözcüğünde /t/ > /d/ değişimi¹⁰⁸ görülmektedir: *Karataşlık* > *Ġaradaşlık*. Siyah ve yuvarlak olan, köyde *hacamat taşı* denilen taşların çokça bulunduğu bir yer olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ġavaklıca: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *kavak* adına addan ad yapan +II ve addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. GTS'deki anlamı ile ağızda kullanılan sözcükte /k/ > /g/ değişimi¹⁰⁹ görülmektedir: *Kavaklıca* > *Ġavaklıca*. Bu tarla kavakların çok yetiştiği bir yer olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ġâvurun Tallası: Köyün kuzeyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Ġâvur+un/tarla+(s)ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu tarla adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹¹⁰ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla eskiden bu bölgede yaşamış olan yabancılardan birisine ait olması sebebiyle bu adı almıştır.

Ġayadibi: Köyün batısında yer alan tarla için kullanılan sözcük, *Kaya+Ø/dip+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden bu sözcüklerden *kaya* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹¹¹ görülmektedir: *kaya* > *ğaya*. Etrafında kayalıklar bulunan bir tarla olduğu için bu ad verilmiştir.

Ġayatalla: Köyün doğusunda yer alan tarla için kullanılan ad, *kaya/tarla* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Köy ağzında

¹⁰⁸ Bk. 14. dipnot.

¹⁰⁹ Bk. 14. dipnot.

¹¹⁰ Bk. 31. dipnot.

¹¹¹ Bk. 14. dipnot.

GTS'deki anlamları ile kullanılmaya devam eden sözcüklerden *kaya* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹¹² görülmektedir: *kaya* > *ğaya*. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹¹³ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Kayaların arasında yer alan bir tarla olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ġızılğöynük: Köyün güneyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Kızıl/ğöynük* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kızıl* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹¹⁴ görülmektedir: *kızıl* > *ğızıl*. Toprağı kırmızı olan bir tarla olması sebebiyle bu adı almıştır.

Ġocağarağaçlarındibi: Köyün kuzeydoğusunda yer alan tarla için kullanılan sözcük *Koca/karağaçlar+ın/dip+i* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir sıfat ve iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Koca* ve *karağaç* sözcüklerinde /k/ > /g/ değişimi¹¹⁵ görülmektedir: *koca* > *ğoca*, *karağaç* > *ğarağaç*. Çevresinde karağaçların yetiştiği bir tarla olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ġöbekdaş: Köyün doğusunda yer alan tarla için kullanılan ad, *Göbek+Ø/taş+i* biçimindeki isim tamlamasından kısalmıştır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *taş* sözcüğünde /t/ > /d/ değişimi¹¹⁶ görülmektedir: *taş* > *daş*. Bu tarla köyün ortasında, göbeğinde yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Ġranharmanı: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Kral+Ø/harman+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kral* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹¹⁷ ve sözcük sonunda /l/ > /n/ değişimi görülmektedir: *kral* > *gran*. Bu tarla eskiden kralın yaşadığı bir yer olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ġuru Sadık'ın Tallası: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Kuru/Sadık+ın/Tarla+(s)ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu yer

¹¹² Bk. 14. dipnot.

¹¹³ Bk. 31. dipnot.

¹¹⁴ Bk. 14. dipnot.

¹¹⁵ Bk. 14. dipnot.

¹¹⁶ Bk. 14. dipnot.

¹¹⁷ Bk. 14. dipnot.

adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. Köy ağzında bir kişi lakabı olan *Kuru Sadık* ağızda /k/ > /g/ değişimine¹¹⁸ uğramaktadır: *Kuru Sadık* > *Ğuru Sadık*. GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam eden *tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹¹⁹ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla *Kuru Sadık* diye anılan birine ait olması sebebiyle bu adı almıştır.

Ğuzugöynük: Köyün kuzeyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Kuzu/göynük* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. Bu tarla adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kuzu* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹²⁰ görülmektedir: *kuzu* > *ğuzu*.

Harmanbaşı: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Harman+Ø/baş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu tarla adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bir harmanın üst tarafında yer alması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Harmandüzü: Köyün kuzeybatısında yer alan tarla için kullanılan ad, *Harman+Ø/düz+ü* biçimindeki belirtisiz bir isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu tarla düz bir yapıya sahip olduğu için harman yeri olarak kullanılmaya müsait olduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

Işıklık: Köyün doğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *ışık* adına addan ad yapan -llk ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. *Işık* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarla köyün doğusunda, güneşin ilk ışıklarını gören bir yerde olduğu için bu ad verilmiştir.

İninbaşı: Köyün batısında yer alan tarla için kullanılan ad, *in+in/baş+ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarla köydeki bir inin üst tarafında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Keltalla: Köyün güneydoğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Kel/tarla* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel sözcükten oluşmaktadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *tarla*

¹¹⁸ Bk. 14. dipnot.

¹¹⁹ Bk. 31. dipnot.

¹²⁰ Bk. 14. dipnot.

sözcüğünde ilk hecedeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹²¹ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla verimsiz bir toprağa sahip olduğu için bu ad verilmiştir.

Killice: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *kil* adına addan ad yapan +II ve addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Bu tarlanın kil topraktan oluşan bir yer olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Köseçukuru: Köyün kuzeydoğusunda yer alan tarla için kullanılan ad, *Köse+Ø/çukur+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu tarla adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. Köy ağzında bir kişinin lakabı olarak kullanılan *Köse* sözcüğündeki ince sıradan /ö/ ünlüsü orta damakta telaffuz edilen /ó/ ünlüsüne dönüşmüştür: *Köse* > *Kóse*. *Çukur* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarla çukur bir alanda yer alması ve *Köse* lakaplı birine ait olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Köy Tallası: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Köy+Ø /tarla+(s)ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *köy* sözcüğündeki /ö/ ünlüsü, ağızda /o/ ile /ö/ arası bir ses olarak telaffuz edilmektedir: *köy* > *kóy*. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹²² yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla köye ait olması sebebiyle bu adı almıştır.

Köyaltı: Köyün kuzeydoğusunda yer alan tarla için kullanılan ad, *Köy+Ø/alt+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamları ile köy ağzında kullanılmaya devam etmektedir. Tarla köyün alt kesiminde yer alması sebebiyle bu adı almıştır.

Köyüstü: Köyün kuzeyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Köy+Ø/üst+ü* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Tarla köyün üst kesiminde yer aldığı için bu ad verilmiştir.

¹²¹ Bk. 31. dipnot.

¹²² Bk. 31. dipnot.

Mercimeklik: Köyün kuzeybatısında yer alan bir tarla için kullanılan ad, GTS'deki anlamıyla köy ağzında kullanılan *mercimek* adına addan ad yapan +IIk ekinin getirilmesi ile türetilmiştir. Mercimek tarımı yapılan bir tarla olduğu için bu ad verilmiştir.

Omarsırtı: Köyün kuzeybatısında yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Ömer+Ø/sirt+ı* biçimindeki bir belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. *Omar* adı, *Ömer* sözcüğünün ağızda bir ses değişimi yaşamasıyla ve ön ünlülerin art ünlüye dönüşmesiyle oluşmuştur. *Sirt* sözcüğü ise GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köylüler bu yer adının, eski zamanlarda yaşamış *Omar* isimli biri ile ilişkili olabileceğini ve bu tarlanın yüksek, tepede bir yerde olması sebebiyle bu adın verilmiş olma ihtimalinin olduğunu belirtmektedir.

Paklalık: Köyün güneyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *bakla* adına addan ad yapan +IIk ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük başı /b/ ünlüsünün tonsuz /p/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir: *bakla* > *pakla*. Bu tarla bakla tarımının yapıldığı bir tarla olması sebebiyle bu adı almıştır.

Pamuktalla: Köyün güneyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Pamuk+Ø/tarla+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş belirtisiz bir isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *tarla* sözcüğünde ilk hecedeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹²³ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Bu tarla pamuk ekimi yapılan bir tarla olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Samutlar: Köyün kuzeydoğusunda yer alan tarla için kullanılan ad, *samut* sözcüğüne topluluk bildiren +IAr ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. *Samut* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarla köyde yaşayan ve samut olan birinin evinin yakınında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Sarıgayabaşı: Köyün batısında yer alan bir tarla için kullanılan sözcük, *Sarı/kaya+Ø* /*baş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir sıfat ve iki isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden

¹²³ Bk. 31. dipnot.

sözcüklerden *kaya* sözcüğünde kelime başı /k/ > /g/ değişimi¹²⁴ görülmektedir: *kaya* > *ğaya*. Bu tarla, sarı renkli kayaların üst tarafında yer aldığı için bu adı almıştır.

Tokatlıbaşı: Köyün kuzeyinde yer alan tarla için kullanılan ad, *Tokatlı+Ø/baş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. *Tokatlı*, bir civar köyün adıdır ve *baş* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu tarla *Tokatlı* adlı bir köyün üst kesiminde yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Topmeydanı: Köyün kuzeyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Top+Ø/meydan+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Fiziki yapısından dolayı cepheyi anımsatması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Yazıtalla: Köyün doğusunda yer alan bir tarla için kullanılan ad, *Yazı+Ø/tarla+Ø* biçimindeki isim tamlamasından kısalmıştır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Tarla* sözcüğünün ilk hecesindeki /r/ ünlüsü gerileyici benzeşme¹²⁵ yoluyla /l/ ünlüsüne dönüşmüştür: *tarla* > *talla*. Büyük bir yüz ölçümüne sahip ve engebesiz bir tarla olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Yellice: Köyün kuzeyinde yer alan bir tarla için kullanılan ad, *yel* adına addan ad yapan +II ve addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. *Yel* sözcüğü GTS'deki anlamı ile ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Yüksekte, rüzgârın çok estiği bir yer olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Yolaltı: Köyün batısında yer alan tarla için kullanılan ad, *Yol+Ø/alt+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köy yolunun alt kesiminde yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Yolüstü: Köyün batısında yer alan tarla için kullanılan sözcük, *Yol+Ø/üst+ü* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamları ile ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Köy yolunun üst kesiminde yer alan bir tarla olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

¹²⁴ Bk. 14. dipnot.

¹²⁵ Bk. 31. dipnot.

1.2.1.5.3. Pınar/Su Adları

Civriz'inğuyusu: Köyün güneybatısında yer alan su için kullanılan ad, *Civriz+in/kuyu+(s)u* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu su adı bir özel ve bir genel addan oluşmaktadır. GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam eden *kuyu* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹²⁶ görülmektedir. *Civriz* isimli birine ait olması nedeniyle bu adı aldığı tahmin edilmektedir.

Çörten: Köyün kuzeyinde yer alan bir su için kullanılan ad, *çör* yansıma sesine addan ad yapan +DAn ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Köylülere göre bu su yerden, kayran taşlarının arasından, kuvvetli bir şekilde çıktığı için bu ad verilmiştir.

Erencük: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir su için kullanılan ad, *eren* sözcüğüne addan ad yapan +cIk ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Bu suyun bulunduğu alana eskiden *Ünlüeren* denildiği ve bu su ile yetişen sebze ve meyvelerin bereketli olduğu köylüler tarafından belirtilmektedir.

Galınca: Köyün kuzeyinde yer alan su için kullanılan ad, *kalın* sözcüğüne addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcükte /k/ > /g/ değişimi¹²⁷ görülmektedir: *Kalınca* > *Galınca*. Çok kuvvetli akan bir su olduğu için suyun şiddetini belirtmek üzere bu ad verilmiştir.

Gasımbuñarı: Köyün kuzeybatısında yer alan pınar için kullanılan ad, *Kasım+Ø/pınar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. *Kasım* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹²⁸ görülmektedir: *kasım* > *gasım*. *Pınar* sözcüğündeki /p/ sesi tonlularak /b/'ye, dar /ı/ sesi yuvarlak /u/ sesine ve /n/ sesi nazal n sesine dönüşmüştür: *pınar* > *buñar*. Köylülerin bir kısmının görüşüne göre bu su pınarı kasım ayında yapıldığından dolayı bu adı almıştır.

¹²⁶ Bk. 14. dipnot.

¹²⁷ Bk. 14. dipnot.

¹²⁸ Bk. 14. dipnot.

Ğurna: Köyün doğusunda yer alan su için kullanılan sözcük¹²⁹ köy ağzında “su pınarı” anlamına gelmektedir. DS’de “Kurna, çeşme önündeki oluk.”, “Suyun aktığı boru ya da musluk.” ve GTS’de *kurna* biçimiyle “Hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen, yuvarlak, mermer, taş veya plastik tekne.” şeklinde tanımlanmaktadır. Kurna sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹³⁰ görülmektedir: *kurna* > *ğurna*.

Isıtma Suyu: Köyün kuzeybatısında yer alan bir su için kullanılan ad, *Sıtma+Ø/su+(y)u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS’deki anlamıyla köy ağzında kullanılmaya devam eden iki genel addan oluşmuştur.

Kemal Oğ’ungölü: Köyün kuzeyinde yer alan bir su için kullanılan ad, *Kemal/Oğ+un/göl+ü* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu su adı bir unvan grubu ile bir genel isimden oluşmaktadır. Ağızda seslenme ve unvan olarak kullanılan *oğ* sözcüğü, kişi adı olarak kullanılan *Kemal* sözcüğü ile birleşerek bir unvan grubu oluşturmaktadır. *Göl* sözcüğü GTS’deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu su *Kemal* isimli birine ait olan tarladan çıktığından dolayı bu ad verilmiştir.

Mahmutbuñarı: Köyün batısında yer alan pınar için kullanılan ad, *Mahmut+Ø/pınar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu yer adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. *Pınar* sözcüğündeki /p/ sesi tonlularak /b/’ye, dar /ı/ sesi yuvarlak /u/ sesine ve /n/ sesi nazal n sesine dönüşmüştür: *pınar* > *buñar*. Sözcükler GTS’deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Verilme sebebi tam olarak bilinmese de *Mahmut* isimli bir kişiye ait olması sebebiyle bu adı aldığı tahmin edilmektedir.

Ömür’ünsuyu: Köyün kuzeybatısında yer alan su için kullanılan ad, *Ömer+in/su+(y)u* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu su adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. *Ömür* adı *Ömer* adının ağızda ses değişimine uğramasıyla oluşmuştur. Bu su *Ömer* adlı bir kişiye ait olan tarladan çıktığı için bu ad verilmiştir.

¹²⁹Gülensoy sözcüğün Arapça, Ermenice ve Rumcadan alıntı olabileceğini belirten görüşlere katılmadığını belirterek sözcüğün < ET., OT. *kurman* ‘yay kabı, gedelec’(DLT) sözcüğünün ses değişimine uğramış biçimi olduğunu ifade etmektedir (2007: 572-573).

¹³⁰Bk. 14. dipnot.

Sofçular Buñarı: Köyün doğusunda yer alan su pınarı için kullanılan ad, *Sofçular+Ø/pınar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu su adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Pınar* sözcüğündeki /p/ sesi tonlularak /b/'ye, dar /ı/ sesi yuvarlak /u/ sesine ve /n/ sesi nazal n sesine dönüşmektedir: *pınar > buñar*. Sofçular köyüne ait bir pınar olduğu için bu ad verilmiştir.

Soğucaksu: Köyün kuzeybatısında yer alan su için kullanılan ad, *Soğukçak/su* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. Sözcükte ses düşmesi meydana gelmiştir: *Soğukçaksu > Soğucaksu*. Bu su çok soğuk bir su olduğu için bu ad verilmiştir.

Tacirin Suyu: Köyün kuzeybatısında yer alan su için kullanılan ad, *Tacir+in/su+(y)u* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Köylülerin tahminine göre bu suyu eski zamanlarda bir tacir bulduğu için bu ad verilmiştir.

Teknoluk: Köyün batısında yer alan su için kullanılan ad, *Tekne/oluk* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu yer adının telaffuzu sırasında hece düşmesi meydana gelmektedir: *Tekneoluk > Teknoluk*. Tekneye benzer bir oluk olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Tosbasuyu: Köyün güneyinde yer alan bir su için kullanılan ad, *Tosbağa+Ø/su(y)u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu su adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'de *tosbağa* biçiminde yer alan ve *kaplumbağa* anlamına gelen sözcük köy ağzında hece düşmesine uğrayarak *tosba < tosbağa* halini almaktadır. Bu su, tadının acı olmasından dolayı insanların içemediği, yabani hayvanların faydalandığı bir su olması sebebiyle bu adı almıştır.

Yazubuñar: Köyün kuzeyinde yer alan pınar için kullanılan ad, *Yazı+Ø/pınar+Ø* biçimindeki isim tamlamasından kısaltılmıştır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Yazı* sözcüğünün son hecesindeki düz /ı/ ünlüsü yuvarlak /u/ ünlüsüne dönüşmüştür: *yazı > yazu*. *Pınar* sözcüğündeki sert /p/ sesi yumuşayarak /b/'ye ve dar /ı/ sesi yuvarlak /u/ sesine dönüşmektedir. Sözcükteki /n/ sesi nazal n sesine dönüşmektedir: *pınar > buñar*. Düz bir alanda yer alan bir pınar olduğu için bu ad verilmiştir.

Yencoluk: Köyün kuzeybatısında yer alan su için kullanılan ad, *Yenice/oluk* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. Bu ad GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcüğün ağızdaki telaffuzunda hece düşmesi meydana gelmektedir: *Yeniceoluk* > *Yencoluk*. Bu su yeni yapıldığı zamanlarda bu adı almıştır.

1.2.1.5.4. Dere Adları

Alağınönü Deresi: Köyün kuzeyinde yer alan bir dere için kullanılan ad, *Alak+ın/ön+ü+Ø/dere+(s)i* biçimindeki zincirleme isim tamlaması yapısındadır. Bu dere adı üç genel isimden oluşmaktadır. *Alak* sözcüğü köy ağzında “çatısı ağaç dallarından örülen küçük ağaç kulübe” anlamında kullanılmaktadır. DS'de “Bataklık yer.”, “Köşk.”, “Bağ, bahçe kulübesi.”, “Sığır konulan, üstü açık kenarı çitle çevrili yer.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS'de yer almamaktadır. Diğer sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu dere bir alağın önünde yer alması nedeniyle bu adı almıştır.

Ayuderesi: Köyün kuzeybatısında yer alan bir dere için kullanılan ad, *Ayı+Ø/dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu dere adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *ayı* sözcüğünde yuvarlaklaşma görülmektedir: *ayı* > *ayu*. Bu dere ayıların yoğun olarak görüldüğü bir dere olduğundan dolayı bu adı almıştır.

Çarşuderesi: Köyün batısında yer alan bir dere için kullanılan ad, *Çarşı+Ø/dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu dere adı iki genel isimden oluşmaktadır. Sözcükler GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Eskiden çarşı olarak kullanılan bir alanda yer alması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Çatakderesi: Köyün doğusunda yer alan bir dere için kullanılan ad, *Çatak+Ø/dere(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu dere geçit vermeyen, sık ağaçlardan oluşan bir yerde olması sebebiyle bu adı almıştır.

Daşdere: Köyün kuzeydoğusunda yer alan dere için kullanılan ad, *Taş+Ø/dere+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş bir belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu dere

adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *taş* sözcüğünde /t/ > /d/ değişimi¹³¹ görülmektedir: *taş* > *daş*. Bu dere kayran taşlarının çok olduğu bir dere olduğu için bu ad verilmiştir.

Doñuzbuñarideresi: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir derenin adı olan sözcük, *Domuz+Ø/pınarı+Ø/dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden üç genel addan oluşmaktadır. *Domuz* sözcüğündeki /m/ sesi nazal n sesine dönüşmüştür. *Pınar* sözcüğündeki /p/ sesi tonlularak /b/'ye, dar /ı/ sesi yuvarlak /u/ sesine ve /n/ sesi nazal n sesine dönüşmüştür: *Domuzpınarideresi* > *doñuzbuñarideresi*. Domuzların su içtiği bir su pınarının yanında yer alan bir dere olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ġamişlıkderesi: Köyün kuzeyinde yer alan bir dere için kullanılan ad, *Kamişlık+Ø/dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel addan oluşmaktadır. *Kamişlık* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹³² görülmektedir: *kamişlık* > *ġamişlık*. Bu dere kamişların bol yetiştiği bir yer olması sebebiyle bu adı almıştır.

Ġaraaġaçderesi: Köyün kuzeyinde yer alan bir dere için kullanılan ad, *Kara/aġaç+Ø/+dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Karaaġaç* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹³³ görülmektedir: *karaaġaç* > *ġaraaġaç*. Bu dere, karaaġaçların bol yetiştiği bir dere olması sebebiyle bu adı almıştır.

Ġnaderesi: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir dere için kullanılan ad, *Kına+Ø/dere(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu dere adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden sözcüklerden *kına* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹³⁴ görülmektedir: *kına* > *ġına*. Bu dere kına maddesine sahip bir taşın olduğu yerde bulunması sebebiyle bu adı almıştır.

Ġocaġayaderesi: Köyün güneybatısında yer alan bir dere için kullanılan ad, *Koca/kaya+Ø/dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden üç genel isimden oluşmaktadır. *Koca*

¹³¹ Bk. 14. dipnot.

¹³² Bk. 14. dipnot.

¹³³ Bk. 14. dipnot.

¹³⁴ Bk. 14. dipnot.

ve *kaya* sözcüklerinde /k/ > /g/ değişimi¹³⁵ görülmektedir: *koca* > *goca*, *kaya* > *gaya*. Derede büyük bir kaya yer aldığından dolayı bu ad verilmiştir.

Ğurtderesi: Köyün kuzeyinde yer alan dere için kullanılan ad, *Kurt+Ø/dere+(s)i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kurt* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹³⁶ görülmektedir: *kurt* > *ğurt*. Kurtların yoğun olduğu bir dere olmasından dolayı bu ad verilmiştir.

Ğuyrukdere: Köyün kuzeyinde yer alan bir dere için kullanılan ad, *Kuyruk/dere* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kuyruk* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kuyruk* > *ğuyruk*. Bu dere, bir tarlanın alt kesiminde yer aldığı ve kuyruk gibi uzun olduğundan dolayı bu adı almıştır.

Kirendere: Köyün batısında yer alan bir dere için kullanılan ad, *Kiren+Ø/dere+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş bir belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu dere adı iki genel isimden oluşmaktadır. *Kiren* sözcüğü ağızda “kızılıcak” anlamında kullanılmaktadır. *Dere* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu dere içinde kirenlerin yetiştiği bir yer olmasından dolayı bu adı almıştır.

Necip Ağanın Dere: Köyün güneyinde yer alan bir dere için kullanılan ad, *Necip/Ağa+nın/dere+Ø* biçimindeki isim tamlaması yapısındadır. Bu dere adı bir unvan grubu ve bir genel addan oluşmuştur. *Dere* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Necip adlı birine ait olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Örüküdere: Köyün kuzeyinde yer alan bir dere için kullanılan ad, *Erikçi/dere* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel addan oluşmaktadır. *Erikçi* sözcüğündeki düz ünlülerde yuvarlaklaşma ve /ç/ sesinde tonlulaşma görülmektedir: *Erikçidere* > *Örüküdere*. Bu dere eriklerin çok yetiştiği bir yer olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

¹³⁵ Bk. 14. dipnot.

¹³⁶ Bk. 14. dipnot.

1.2.1.5.5. Doruk Adları

Akdoruk: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir doruk için kullanılan ad, *Ak/doruk* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu doruk beyaz bir toprağa sahip olması nedeniyle bu adı almıştır.

Gobidoğ'un Doruk: Köyün kuzeybatısında yer alan bir doruk için kullanılan ad, *Gobidoğ+un/doruk+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş isim tamlaması yapısındadır. Bu doruk adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Gobidoğ* sözcüğü köyde birinin lakabı olarak kullanılmaktadır. *Doruk* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu doruk *Gobidoğ* lakaplı birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Maçō'nun Doruk: Köyün kuzeybatısında yer alan doruk için kullanılan ad, *Maçō+nun/doruk+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş bir isim tamlaması yapısındadır. Bir özel ve bir genel isimden oluşan bu doruk adı *Maçō* lakaplı birine ait olduğundan dolayı bu adı almıştır.

Ömür'ün Doruk: Köyün kuzeybatısında yer alan bir doruk için kullanılan ad, *Ömer+in/doruk+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş bir isim tamlaması yapısındadır. Bu doruk adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Ömer* adı ağızdaki söylenişten dolayı *Ömür* biçimini almaktadır ve bu doruk *Ömer* adlı birine ait olması sebebiyle bu adı almıştır.

1.2.1.5.6. Bayır Adları

Akçayaka: Köyün kuzeybatısında yer alan bir bayır için kullanılan ad, *Akça/yaka* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu bayır beyaz topraklı bir yapıya sahip olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Ayşō'nun Bayır: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir bayır için kullanılan ad, *Ayşō+nun/bayır+Ø* biçimindeki tamlanan eki düşmüş isim tamlaması yapısındadır. Bu bayır adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Ayşō* sözcüğü köyde birinin adı olarak kullanılmaktadır. *Bayır* sözcüğü ise GTS'deki anlamıyla ağızda

kullanılmaya devam etmektedir. Bu bayır *Ayşō* adlı birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Killice Bayırı: Köyün kuzeyinde yer alan bir bayır için kullanılan ad, *Killice+Ø/bayır+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu bayır adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Killice* sözcüğü köy ağzında bir tarlanın adıdır. *Bayır* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu bayır *Killice* adlı tarlanın kenarında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Yellice Bayırı: Köyün kuzeyinde yer alan bir bayır için kullanılan ad, *Yellice+Ø/bayır+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu bayır adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Yellice* sözcüğü köy ağzında bir tarlanın adıdır. *Bayır* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu bayır *Yellice* adlı tarlanın kenarında yer aldığından dolayı bu adı almıştır.

1.2.1.5.7. Kaya/Taş Adları

Atlamağaya: Köyün merkezinin yakınında yer alan kaya için kullanılan ad, *Atlama/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu kaya üzerine basılarak karşı tarafa geçilen, geçit görevinde kullanılan bir kaya olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Ballığaya: Köyün doğusunda yer alan bir kayanın için kullanılan ad, *Ballı/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu kaya arıların üzerine bal yaptığı bir kaya olduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

Boğmakğaya: Köyün kuzeybatısında yer alan kaya için kullanılan ad, *Boğmak/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kaya* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹³⁷ görülmektedir: *kaya* > *ğaya*. Bu kaya dört yanından yaklaşık yarım metre boğumlu olduğu için bu ad verilmiştir.

¹³⁷ Bk. 14. dipnot.

Cırlayuk: Köyün kuzeybatısında yer alan bir kayanın adı olarak kullanılan sözcük *cır* yansıma sesine addan fiil yapan +IA ve addan ad yapan +(y)Ik ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Yüksekten, sesli bir şekilde su akan bir kaya olduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

Cipğaya: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Jip/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Jip* sözcüğünde /j/ > /c/ değişimi görülmektedir: *jip* > *cip*. Bu kaya görünüş olarak arabaya benzetildiği için bu adı almıştır.

Dibekğaya: Köyün doğusunda yer alan bir kaya için kullanılan ad, *dibek+Ø/kaya+Ø* biçimindeki isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu kayanın dibeye benzeyen bir şekli olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Duzdaşı: Köyün batısında yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Tuz+Ø/taş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Tuz* ve *taş* sözcüklerinde /t/ > /d/ değişimi¹³⁸ görülmektedir: *tuz* > *duz*, *taş* > *daş*. Bu kaya hayvanların yemesi için üzerine tuz serpilmiş bir kaya olduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

Ekmekğayası: Köyün güneydoğusunda yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Ekmek+Ø/kaya+(s)ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Masa gibi düz bir yapıya sahip olduğu için üzerine sofraya kurulabildiğinden dolayı bu ad verilmiştir.

Ġaraođlan'ın Ġayası: Köyün güneybatısında yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Karaoğlan+ın/kaya+(s)ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu kaya adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. Köy ağzında bir kişinin lakabı olarak kullanılan *Karaoğlan* sözcüğünde ve GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam eden *kaya* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *Karaoğlanın Kayası* > *Ġaraođlan'ın Ġayası*. Bu kaya *Karaoğlan* lakaplı bir kişinin tarlasında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

¹³⁸ Bk. 14. dipnot.

Gemiğaya: Köyün kuzeybatısında yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Gemi/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu kayanın şekli gemiye benzetildiği için bu ad verilmiştir.

Ġınadaşı: Köyün kuzeydoğusunda yer alan taş için kullanılan ad, *Kına+Ø/taş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Kına* sözcüğünde /k/ > /g/ ve *taş* sözcüğünde /t/ > /d/ değişimi¹³⁹ görülmektedir: *Kınataşı* > *Ġınadaşı*. Eskiden bu taşın üzerinde kına yakmaya yarayan, kendiliğinden oluşan bir madde olduğu için bu ad verilmiştir.

Göbekliğaya: Köyün güneyinde yer alan bir kayanın adı olan sözcük, *Göbekli/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Düz bir kayanın üzerinde yuvarlak, göbek gibi bir taş olduğu için bu ad verilmiştir.

Hambarğaya: Köyün doğusunda yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Ambar/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Ambar* sözcüğünün ağızdaki telaffuzunda /h/ sesi türemektedir: *ambar* > *hambar*. Bu kaya, ambar gibi büyük olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Samutlarğayası: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Samutlar+Ø/kaya+(s)ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu kaya adı bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Samutlar* sözcüğü köy ağzında tarla adı olarak kullanılmaktadır. Bu kaya *Samutlar* adlı bir tarlada yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Yanukğaya: Köyün güneydoğusunda yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Yanık/kaya* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Yanık* sözcüğünün ikinci hecesindeki dar ünlüde yuvarlaklaşma görülmektedir: *yanık* > *yanuk*. Üzerinde ateş yakılan bir kaya olduğundan dolayı bu ad verilmiştir.

¹³⁹ Bk. 14. dipnot.

Yassıgaya: Köyün batısında yer alan bir kaya için kullanılan ad, *Yassı/kaya* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu kaya yassı bir yapıya sahip olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

1.2.1.5.8. Yol/Geçit Adları

Akyol: Köyün batısında yer alan yol için kullanılan ad, *Ak/yol* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu yolun toprağının beyaz renkli olmasından dolayı bu ad verilmiştir.

Dikyol: Köyün kuzeyinde yer alan bir yol için kullanılan ad, *Dik/yol* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu yol bayır şeklinde, dik ilerlediği için bu adı almıştır.

Ġatırcıyolu: Köyün güneyinde yer alan yol için kullanılan ad, *Katırcı+Ø/Yol+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Katırcı* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi¹⁴⁰ görülmektedir: *Katırcı* > *Ġatırcı*. Bu yol katırların gelip geçtiği bir yol olduğundan dolayı bu adı almıştır.

Ġayabaşı: Köyün kuzeybatı kesiminde yer alan yol için kullanılan ad, *Kaya+Ø/baş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu yol kayalıkların üst kesiminde yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Tilkiyolu: Köyün kuzeyinde yer alan bir yol için kullanılan ad, *Tilki+Ø/yol+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu yol tek bir kişinin sığabildiği, dar bir yol olması sebebiyle bu adı almıştır.

¹⁴⁰ Bk. 14. dipnot.

1.2.1.5.9. Mahalle Adları

Aşağıköy: Köyün merkez mahallesinin adı olan sözcük, *Aşağı/köy* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu mahalle diğer mahallelerin aşağısında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Ecemler: Köyün kuzeyinde yer alan mahalle için kullanılan ad, *Acem* sözcüğüne topluluk bildiren +lAr ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. İlk hecede bulunan kalın ünlünün diğer hecelerdeki ince ünlülerin etkisiyle incelendiği görülmektedir: *Acemler* > *Ecemler*. Eskiden bu mahallede *Acem*¹⁴¹ adı verilen bir topluluğun yaşaması sebebiyle bu ad verilmiştir.

Müsemler: Köyün doğusunda yer alan mahallenin adı olan sözcük, *Müsemler* adına topluluk bildiren +lAr ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Köylülerin anlattığına göre bu yerleşim yeri eski topluluklar tarafından mevsimlik olarak kullanıldığından dolayı bu adı almıştır.

Okçular: Köyün doğusunda yer alan mahalle için kullanılan sözcük, *ok* sözcüğüne addan ad yapan +CU ve topluluk bildiren +lAr eki getirilerek türetilmiştir. Eskiden bu mahallede ok atmayı bilen kişiler çoğunlukta olduğu için bu ad verilmiştir.

1.2.1.5.10. Türbe Adları

Çocuk Erenleri: Köyün kuzeyinde, yüksek bir yerde bulunan yer için kullanılan ad, *Çocuk+Ø/erenler+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Burası eskiden çocuğu olmayan kadınların dua etmek amacıyla gittikleri bir yer olmasından dolayı köylüler tarafından kutsal kabul edildiği için bu adı almıştır.

Erenler: Köyün kuzeyinde yer alan bir türbe için kullanılan ad, *eren* adına topluluk bildiren +lAr ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu türbe, ermiş olduğuna inanılan kişilerin mezarının bulunduğu yer olması sebebiyle köylüler tarafından kutsal kabul edilmiş ve bu adı almıştır.

¹⁴¹“Araplar’ın Arap olmayanlara ve özellikle İranlılar’a verdikleri isim.”
(<https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=acem&p=m>)

1.2.1.5.11. Mera Adları

Bekirler: Köyün kuzeyinde yer alan mera için kullanılan ad, *Bekir* adına +IAr ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Davşanağnuğu: Köyün kuzeyinde yer alan bir mera için kullanılan ad, *Tavşan+Ø/ağnık+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Bu mera adı iki genel isimden oluşmaktadır. GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam edilen *tavşan* sözcüğü ağızda /t/ > /d/ değişimine¹⁴² uğramıştır: *tavşan* > *davşan*. *Ağnan-* fiili köy ağzında hayvanların eşinmesini ve *ağnık* sözcüğü de eşinilen yeri ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu sözcükte ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir: *ağnığı* > *ağnuğu*. Bu yer tavşanların çokça uğradığı bir yer olması nedeniyle bu adı almıştır.

Duzlak: Köyün kuzeyinde yer alan mera için kullanılan ad, *tuz* adına addan fiil yapan +IA ve fiilden ad yapan -k ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Bu sözcük köyde hayvanlara tuz verilen taşların yer aldığı alanlar için kullanılmaktadır.

Gâvurevi: Köyün batısında yer alan mera için kullanılan ad, *Gâvur+Ø/ev+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Eskiden, Müslüman olmayan kişilerin yaşadığı bir alan olması nedeniyle bu ad verilmiştir.

Gölünyanı: Köyün kuzeydoğusunda yer alan mera için kullanılan ad, *Göl+ün/yan+ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu mera köydeki bir gölün yakınında yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Harmanbaşı: Köyün kuzeyinde yer alan mera için kullanılan ad, *Harman+Ø/baş+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Köydeki bir harmanın üst kesiminde yer aldığından dolayı bu ad verilmiştir.

Kürtoturağı: Köyün kuzeybatısında yer alan mera için kullanılan ad, *Kürt+Ø/oturak+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden bir özel ve bir genel isimden oluşmaktadır. Bu mera eskiden Kürtlerin mesken tuttuğu bir yer olduğu için bu ad verilmiştir.

¹⁴² Bk. 14. dipnot.

1.2.1.5.12. İn Adları

Ġara İn: Köyün batısında yer alan bir in için kullanılan ad, *Kara/in* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Bu in adı iki genel isimden oluşmaktadır. Ağızda /k/ > /g/ değişimine uğrayan *ġara* (< *kara*) ve *in* sözcüğü GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu in güneş ışığı almadığı, içerisi görülmeyecek kadar karanlık olduğu için bu ad verilmiştir.

Porsuk İni: Köyün kuzeyinde yer alan in için kullanılan ad, *Porsuk+Ø/in+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu yer çok sayıda porsuğun yaşadığı bir in olduğundan dolayı bu adı almıştır.

1.2.1.5.13. Bağ/Bahçe Adları

Aşāġ Bacca: Köyün batısında yer alan bir bahçe için kullanılan bu ad, *Aşāġ/bahçe* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. *Aşāġı* sözcüğünün ağızdaki telaffuzunda ünlü düşmesi görülmektedir: *aşāġı* > *aşāġ*.

Derebaġ: Köyün kuzeydoğusunda yer alan bir baġın adı olan sözcük, *Dere+Ø/baġ+ı* biçimindeki isim tamlamasından kısaltılmıştır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu baġ bir dereye yer aldığı için bu ad verilmiştir.

Ġasap'ın Baġı: Köyün doğusunda yer alan bir baġ için kullanılan ad, *Kasap+ın/baġ+ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu baġ adı bir özel isim ile bir genel isimden oluşmaktadır. Köy aġzında bir kişinin lakabı olarak kullanılan *Gasap* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kasap* > *ġasap*. *Baġ* sözcüğü GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu baġ *Gasap* lakaplı birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Maçō'nun Baġı: Köyün doğusunda yer alan bir baġ için kullanılan ad, *Maçō+nun/baġ+ı* biçimindeki belirtili isim tamlaması yapısındadır. Bu baġ adı bir özel isim ve bir genel isimden oluşmaktadır. *Maçō* sözcüğü köy aġzında birinin lakabı olarak kullanılmaktadır. *Baġ* sözcüğü GTS'deki anlamıyla ağızda kullanılmaya devam etmektedir. Bu baġ, *Maçō* lakaplı birine ait olduğu için bu ad verilmiştir.

Melezbacca: Köyün güneydoğusunda bulunan bir bahçe için kullanılan ad, *Melez/bahçe* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu bahçenin içindeki yollar karışık olduğu için bu ad verilmiştir.

Soğanlıbağ: Köyün kuzeybatısında yer alan bağ için kullanılan ad, *Soğanlı/bağ* biçimindeki bir sıfat tamlaması yapısındadır. GTS'deki anlamlarıyla ağızda kullanılmaya devam eden iki genel isimden oluşmaktadır. Bu bağda soğan yetiştiriciliği yapıldığından dolayı bu ad verilmiştir.

1.2.2. Genel Adlar

1.2.2.1. Yiyecek ve İçecek Adları

Banduma: Köyde, çoğunlukla kaz yağına ve nadiren tavuk ve hindi yağına bir düzen içinde kesilmiş yufkaların bandırılıp çıkartılarak tabağa dizilip üzerine etlerin konulmasıyla yapılan bir yemektir. *Banduma* sözcüğü DS'de “Tavuk veya hindi suyuna parmak kalınlığında durulmuş yufkaları batırıp, tepsiye dizdikten sonra üzerine hindi veya tavuğun etleri konularak yapılan yemek.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Ban-* fiiline, fiilden fiil yapan -Dir ve fiilden isim yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcüğün ikinci hecesinde bulunan /r/ sesinin düştüğü ve /ı/ sesinin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *bandırma* > *banduma*.

Ör. *Ğazı besiyeye alalım da yağından banduma yapalım.* “Kazı besiyeye alalım da yağından bandırma yapalım.”

Bayram helvası / Köy helvası: Buğday ununun şekerli su ile hafif ıslatılıp (Bu işleme *miyana*¹⁴³ getirmek denilmektedir.) kalburdan geçirilmesi ve daha sonra kavrulup şekerli su katılarak hazırlanan bir tatlıdır. Bayram günlerinden bir gün önce köy halkı bir araya gelerek evlerinde hazırladıkları helvalar birbirine karıştırılarak herkese paylaştırılmaktadır.

Ör. *Köylünün götüdüğü bayram hevlelerini birbirine gatıp da dağıdıñ.* “Köylünün getirdiği bayram helvalarını birbirine katıp da dağıtın.”

¹⁴³ DS'de ve GTS'de yer almamaktadır.

Cizleme: Köy ağzında süt, yumurta ve unun karıştırılması ve daha sonra kızartılmasıyla elde edilen bir yemektir. DS’de “Yağda veya saçta pişirilen sulu hamurdan yapılmış yağlı veya yağsız ekmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Ciz/cız* yansıma sesine addan fiil yapan +IA ve fiilden ad yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Azığıma cizleme gödüm.* “Azığıma cizleme koydum.”

Çökelek: Köy ağzında ayranın kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir çeşiti olan *çökelek*¹⁴⁴ DS’de *çökelek* ve *çekelik* biçimiyle “Ayrandan yapılan yağsız peynir.”, “Yağı alınmış peynir.” ve GTS’de “Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir türü, kesik, ekşimik, torak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Ağşama çökelekli ekmek yapalım.* “Akşama çökelekli ekmek yapalım.”

Dolma: Köy ağzında yaprak sarması ve sebzelerin içine pirinç veya bulgur doldurularak yapılan yemekler için kullanılmaktadır. *Dolma* sözcüğü GTS’de “Tavuk, kuzu gibi hayvanların veya biber, domates vb. sebzelerin içine pirinç ve başka şeyler doldurularak pişirilen yemek.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Dol-* fiiline fiilden ad yapan -mA eki getirilerek türetilmiştir.

Ör. *Akşama bi dolma saralım.* “Akşama bir dolma saralım.”

Eğşi: Köy ağzında ayva, elma, domuz eriği, kızılılık gibi ekşimsi meyvelerden yapılan şekersiz yiyeceğin adı olan *eğşi* sözcüğü DS’de “Kızılılık vb. ekşi meyvelerden yapılan, bazı yemeklere konulan bir çeşit yiyecek.” ve *ekşi*¹⁴⁵ biçimiyle “Üzümden yapılan biraz ekşi pekmez.”, “Domates salçası.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ilk hece sonundaki seste yumuşama görülmektedir: *ekşi* > *eğşi*.

Ör. *Yemeğin yanına bi eğşi ezelim.* “Yemeğin yanına bir ekşi ezelim.”

Ekmek makarnası: Hamur mayasız yoğrulur ve kalın bir şekilde açılır. Sac üzerinde hafifçe pişirilip ince ince kesilip kurutulduktan sonra sütle veya sade pişirilip yenilen yemeğe verilen addır.

Ör. *Ekmek makarnası için sarma ekmeği kesdik.* “Ekmek makarnası için sarma ekmeği kestik.”

¹⁴⁴ Gülensoy sözcüğü < *çök- elek* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 253).

¹⁴⁵ Gülensoy sözcüğü < * *açığ/k-ı- > açkı- > eşki- > ekşi-* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 326).

El deymeni çorbası: Buğdayın el değirmeninde çekilerek inceltip pişirilmesi ile hazırlanan bir çorbanın adı olan sözcük zincirleme isim tamlaması yapısındadır: *El+Ø /değirmen+i+Ø/çorba+(s)ı*. *Değirmen* sözcüğünde orta hece düşmesi ve /ğ/ > /y/ değişimi görülmektedir: *değirmen* > *deymen*.

Ör. *Babaannem el deymeni çorbasını seviya*. “Babaannem el değirmeni çorbasını seviyor.”

Ġavut¹⁴⁶: Köy ağzında buğday, mısır, nohut ve kabak çekirdeğinin kavrulup değirmende un haline getildikten sonra üzerine şekerli su veya sadece şeker ilave edilip yenilen bir yiyeceğin adıdır. DS’de “Kavrulmuş tahıl unu.”, “Öğütülmüş armut kurusu unu.”, “Bulgur elendikten sonra geriye kalan unlu kısım.”, “Kuru meyve gibi yenilen kavrulmuş buğday”, “Kavrulmuş buğday unu”, “Kuru dutun havanda dövülmesiyle elde edilen çerez” olarak açıklanan sözcük GTS’de *kavut* biçimiyle yer almakta ve “Kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununa pekmez, şeker veya tatlı yemiş katılarak yapılan yiyecek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁴⁷ görülmektedir: *kavut* > *ğavut*.

Ör. *Epeyden beri bi ġavut yapıp yiyemedük*. “Epeyden beri bir kavut yapıp yiyemedik.”

Ġayğana: Köy ağzında yumurta ile unun çırpılarak yağda kızartılması ile yapılan bir yiyeceğin adı olan *gaygana* sözcüğü DS’de “Yumurta ve un, yağda kızartılarak yapılan bir çeşit omlet.”, “Yumurta un vb. şeyler, yağda kızartılarak yapılan bir çeşit tatlı.”, “Yumurtaya batırılarak yağda kızartılan ekmek”, “Yağda kızartılarak yapılan bir çeşit börek.”, “Yağda kızartılarak yapılan ince mısır ekmeği” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *kaygana¹⁴⁸* biçimiyle 1. “Omlet.”, 2. “Yumurta çalkanarak yapılan bir tatlı türü.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başında /k/ > /g/ değişimi¹⁴⁹ görülmektedir: *kaygana* > *ğaygana*.

Ör. *Şu uşğa çayın yanına bi ġayğana ediveñ*. “Şu uşğa çayın yanına bir kaygana ediverin.”

¹⁴⁶ *Kavut* sözcüğünü Gülensoy [< *kak ‘kurutulmuş nesne’ + -(u)t] şeklinde tahlil etmektedir (2007: 481).

¹⁴⁷ Bk. 14. dipnot.

¹⁴⁸ Gülensoy sözcüğü < ? *kay-gan* aş şeklinde tahlil etmektedir (2007: 482).

¹⁴⁹ Bk. 14. dipnot.

Göce çorbası: Arpanın değirmende çekilip suyla pişirildikten sonra tercihen yoğurt katılıp yenilen bir çorba çeşitidir. DS’de “Arpa unundan yapılan çorba.” şeklinde açıklanmaktadır. Bu yemek adı belirtisiz isim tamlaması yapısındadır: *Göce+Ø/çorba+(s)ı*. *Göce*¹⁵⁰ sözcüğündeki /ö/ sesi köy ağzında orta damakta telaffuz edilen /ó/ sesine dönüşmektedir: *göce* > *góce*.

Ör. *Göce çorbası insana yarayışlıdu*. “Göce çorbası insana yarayışlıdır.”

Hamullu: Köyde çoğunlukla saç, bazen de tava üzerinde mayalı hamurdan yapılan yuvarlak bir ekmek çeşitidir. DS’de *hamurlu* biçimiyle yer alan sözcük “Mayalı hamurdan yapılan ve saç üzerinde pişirilen bir çeşit ekmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Hamur* adına, *addan* ad yapan +IU ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcüğün orta hecesindeki /r/ sesinin gerileyici benzeşme¹⁵¹ yoluyla /l/ sesine dönüştüğü görülmektedir: *hamurlu* > *hamullu*.

Ör. *Şu hamulluyu çóğür de yanmasın*. “Şu hamurluyu çevir de yanmasın.”

Haşıl çorbası: Buğdayın değirmende çekilip yoğurtla yoğrulup kurutulduktan sonra fasulye suyuna veya sade suyla pişirilen bir çorba türüdür. Ağızda bu çorbaya *iri tarhana* da denilmektedir. *Haşıl* sözcüğü DS’de “Buğday, mısır ya da darı unundan yapılan bir çeşit yemek.”, “Tarhana mayası, mısır unundan yapılan bulamaç.”, “Pirinç, darı, mısır yarmasından, bazan da süt karıştırılarak yapılan lapa.”, “Buğday ve mısır yarmasından yapılan bir çeşit yemek.” şeklinde açıklanmaktadır. Bu yemek adı belirtisiz isim tamlaması yapısındadır: *Haşıl+Ø/çorba(s)ı*. *Haşıl* sözcüğündeki dar /r/ sesi ağızda yuvarlaklaşarak /u/ sesine dönüşmüştür: *haşıl* > *haşul*.

Ör. *Bi haşul çorbası büşürüveñ baña*. “Bir haşıl çorbası pişiriverin bana.”

Keşkek: Köy ağzında değirmende ufalanan buğday veya mısırın su ile haşlanarak üstüne süt katılması ile yapılan bir yemeğe verilen addır. DS’de “Et ile dövülmüş buğdaydan yapılan bir çeşit yemek.”, “Dövülmüş buğday ve sütle yapılan bir çeşit yemek.”, “Dövülmüş buğday; yağ ve etten yapılan bir çeşit yemek.”, “Koyunun boyun etiyle dövme karışımı pişirilen, pirinç pilavı dökülerek, tereyağı gezdirilerek pişirilen yemek”, “Keşkek, dövme buğdaydan yapılan yemek” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de “İyice dövülmüş buğdayın etle birlikte uzun süre kaynatılmasıyla yapılan bir

¹⁵⁰ Gülensoy *göce* sözcüğününün tahlilini < *göv* (*gök* [*< *kök*]+*ce* [*>gö:ce* < *göce*]) şeklinde yapmaktadır (2017: 374).

¹⁵¹ Bk. 31. dipnot.

yemek.” şeklinde yer almaktadır. Son hece başında /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *keşkek* > *keşgek*.

Ör. *Bu buyday iyimiş, bi keşgek etmeli.* “Bu buğday iyimiş, bir keşkek etmeli.”

Kiren tarhanası: Arpanın değirmende ufak hale getirilip kirenle (kızılıcak) yoğrulup kurutulduktan sonra su ile pişirilip tercihen sarımsak katılıp yenen bir çorba türüdür. Sözlüklerde *kızılıcak tarhanası* biçiminde yer alan yemek DS’de “Kızılıcak özsuyu ile yoğrularak yapılan tarhana” ve GTS’de “Kızılıcak suyu ile yoğrularak yapılan tarhana.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Kiren* sözcüğü DS’de “Kızılıcak.” şeklinde açıklanmaktadır. Bu yemek adı belirtisiz isim tamlaması yapısındadır: *kiren+Ø /tarhana+(s)ı*.

Ör. *Bu yıl bi kiren toplayıp da kiren tarhanası yapamaduk.* “Bu yıl bir kiren toplayıp da kiren tarhanası yapamadık.”

Malak: Köy ağzında unun kaynar suda pişirilmesiyle yapılan; servisinde şeker, pekmez veya tereyağı kullanılan bir yiyeceğin adıdır. DS’de “Buğday ya da mısır ununu kaynar suya dökerek yapılan ve pekmezle yenilen bir çeşit yiyecek, kaçamak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Su gaynamış, bir malak garuşduralım.* “Su kaynamış, bir malak karıştıralım.”

Mıhlama: Köy ağzında soğan ve ıspanağın yağda kavrulup üzerine de yumurta kırılması ile yapılan bir yemeğin adıdır. DS’de “Kıymalı, soğanlı pazı ya da ıspanak üstüne yumurta kırılarak yapılan yemek.”, “Ispanak, pastırma ve yumurtayla yapılan yemek.” şeklinde yer alan sözcük GTS’de “Yumurta, un, soğan, ıspanak karışımıyla yağda yapılan bir yemek türü.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Mıh* adına addan fiil yapan +IA ve fiilden ad yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Mıhlamaya iki yumurta gırdım.* “Mıhlamaya iki yumurta kırdım.”

Sarma ekmeği: Mayasız hamurun oklava yardımıyla ince ve yuvarlak bir şekilde açılarak pişirilmesiyle hazırlanan bir ekmeğin çeşitidir. Ağzda *yufka ekmeği* de denilmektedir. *Sar-* fiiline fiilden ad yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Banduma yapacıy, ısak sarma ekmeği keselim.* “Bandırma yapacaksak sarma ekmeği keselim.”

1.2.2.2. Giyim- Kuşam Adları

Basma etek: Köy ağzında kadınların giydiği, basma kumaştan yapılan etektir. Basma sözcüğü DS’de “Üzerinde baskı ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş”, “Dokuma çeşidi” ve GTS’de 4. “Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş.”, 5. “Bu kumaştan yapılan.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu giysi adı *basma/etek* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır.

Ör. *Biz her yere basma eteğinen giderdük.* “Biz her yere basma etekle giderdik.”

Çar: Köy ağzında siyah çarşaf için kullanılan *çar* sözcüğü DS’de “Çarşaf, siyah üstlük.”, “Baş örtüsü.”, “Yazma, tülbent gibi baş örtülerinin genel adı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *U köyün galları hep gara çar geyelle.* “O köyün karıları hep kara çar giyerler.”

Dülbent: Köy ağzında başa örtülen kare biçimindeki eşyanın adı olan *dülbent* < *tülbent* sözcüğü¹⁵² DS’de “Tülbent, başörtüsü” ve GTS’de 1. “İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez.”, 2. “Bu bezden yapılmış başörtüsü.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /t/ > /d/ değişimi¹⁵³ görülmektedir: *tülbent* > *dülbent*.

Ör. *Gızın ceyizine dülbent gomuşla.* “Kızın çeyizine tülbent koymuşlar.”

Entari: Köy ağzında önceden gelinlerin giydiği gösterişli, süslü elbiseye verilen ad olan *entari* DS’de “Giysi.” ve GTS’de “Genellikle tek parçalı kadın giyeceği.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Gelinin entarisi de pek güzel imiş.* “Gelinin entarisi de pek güzelmiş.”

Etekcek: Köy ağzında kadınların önüne taktığı, önlük biçimindeki kıyafete verilen bu ad¹⁵⁴ DS’de “Kadınların önlerine bağladıkları önlük”, “Üç etekli elbise.”, “Eteklik.”, “Elbise içine giyilen kolsuz ya da askılı gömlek, kombinezon.”, “Elbise.” şeklinde tanımlanmaktadır. Son hece başında /ç/ ünsüzünün tonlulaştığı görülmektedir: *etekçek* > *etekcek*.

Ör. *Etekceğini kuşan da gıcıya gidelim.* “Etekceğini kuşan da gıcıya gidelim.”

¹⁵² Gülensoy sözcüğün Farsçadan alıntı olduğunu belirtmektedir (2007: 943).

¹⁵³ Bk. 14. dipnot.

¹⁵⁴ Gülensoy sözcüğü < *etek+cek* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 346).

Fes: Köy ağzında başa takılan yuvarlak, şapka biçimindeki eşyaya verilen ad olan *fes*, DS’de “Başlık” ve GTS’de “Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Eski galla fes dakıyalarımı*ş. “Eski karılar fes takıyormuş.”

Fistan: Köy ağzında belden kırmalı bol, kadınların giydikleri boydan elbiseye verilen ad olan *fistan* sözcüğü DS’de “Elbise, kadın elbisesi” ve GTS’de “Tek parça kadın giysisi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu fistanı az kırmalı dikmişle*. “Bu fistanı az kırmalı dikmişler.”

Ğuşak: Köy ağzında bele sarılarak kullanılan uzun kumaş parçasına verilen ad olan *ğuşak* < *kuşak*¹⁵⁵ GTS’de 1. “Bele sarılan uzun ve enli kumaş”, 2. “Sağlamlığı artırarak için bir şeyin çevresine geçirilen ağaçtan veya metalden bağ.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁵⁶ görülmektedir: *kuşak* > *ğuşak*.

Ör. *Ğuşağıni ğuşanmadan çıkma dışa*. “Kuşağını kuşanmadan çıkma dışarı.”

Naylon: Köy ağzında naylondan yapılan, günlük giyilen hafif ayakkabıya verilen addır. *Naylon* sözcüğü GTS’de 1. “Dayanıklı ve esnek döküm maddesi.”, 2. “Bu maddeden yapılan.” şeklinde açıklanmaktadır.

Ör. *Tallaya giderken naylonları gey*. “Tarlaya giderken naylonları giy.”

Penye: Köy ağzında kadınların giydiği bluzaya verilen ad olan *penye* sözcüğü GTS’de 1. “Dokumacılıkta özel araçla apresi yapılmış bir tür ince kumaş.”, 2. “Bu kumaştan yapılmış üst giysisi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu penyenin önü sökülmüş*. “Bu penyenin önü sökülmüş.”

Şerpi: Köy ağzında kadınların başlarına taktığı örtüye verilen ad olan *şerpi* < *eşarp* GTS’de “Başörtüsü.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu şerpi başımda bi dene durmāya*. “Bu şerpi başımda bir tane durmuyor.”

Üçetek: Köy ağzında üç parçadan oluşan etek biçimindeki giysinin adı olan *üçetek*, DS’de “Eskiden erkeklerin, şimdi kimi köylerde kadınların giydiği bir çeşit giysi.” ve

¹⁵⁵ Gülensoy *kuşak* sözcüğünü < *kur* ‘kuşak’ +*şa*- ‘kuşanmak’ + *-k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 579).

¹⁵⁶ Bk. 14. dipnot.

GTS’de “Genellikle köylü kadınlarının giydiği üç ayrı etekten oluşmuş özel bir giysi.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük *üç+etek* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır.

Ör. *Öñden ğarıla üçetek geyerdi.* “Önceden karılar üçetek giyerdi.”

Yazma: Köy ağzında başa örtülen kare biçimindeki eşyanın adı olan *yazma*¹⁵⁷, DS’de “Yemeni, başörtüsü.”, “İnce başörtüsü”, “Başörtüsü; beyaz zemin üzerine siyah desenli çerçeveler basılarak yapılan başörtüsü” ve GTS’de “Bohça, yemeni, başörtü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış bez.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Yaz-* fiiline fiilden ad yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Akca yazmanın oyasını alıp bu yazmaya dikmeli.* “Akça yazmanın oyasını alıp da bu yazmaya dikmeli.”

1.2.2.3. Hayvan Adları

Ars: Köy ağzında kümes hayvanlarının kanını emerek öldüren bir hayvanın adı olan *ars* DS’de “Gelincik denilen hayvan.”, “Sincap.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Dün gece kümese ars girmiş, hep boğmuş toğukları.* “Dün gece kümese ars girmiş, hep boğmuş tavukları.”

Bılıç: Köy ağzında yeni büyümeye başlayan genç tavuk için kullanılan *bılıç* sözcüğü DS’de “piliç”, *bülüç* biçimiyle “civciv”, “serçe”, “tarla kuşu” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *piliç* biçimiyle 1. “Tavuğun küçüğü, erginleşmemiş tavuk veya horoz.”, 2. “Genç, güzel ve alımlı kız veya kadın.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /p/ sesinin tonlulaştığı ve ünlü seslerde kalınlaşma görülmektedir: *piliç*¹⁵⁸ > *bılıç*.

Ör. *Olan birinden bi bılıç almalı.* “Olan birinden bir bılıç almalı.”

Cırık ğuşu: Köy ağzında bir kuş türüne verilen addır. DS’de *cırık*¹⁵⁹ biçimiyle yer alan sözcük “Serçeye benzer bir çeşit kuş.”, “Kuş yavrusu.”, “Piliç.” şeklinde

¹⁵⁷ Gülensoy sözcüğü < *yaz-ma* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 1105).

¹⁵⁸ Gülensoy sözcüğü < **pili pili* ‘kümes hayvanlarını çağırma ünlemi; yansıma’ +ç ‘küçültme eki’ biçiminde tahlil etmektedir (2007: 697).

¹⁵⁹ Gülensoy *cırık* sözcüğünü < *cır* ‘yansıma’ + (*ı*)*k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 203).

tanımlanmaktadır. Bu sözcük *cırık+Ø/kuş+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Kuş* sözcüğünde hece başı /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kuş* > *guş*.

Ör. *Şu daldaki cırık guşuna benzēya*. “Şu daldaki cırık kuşuna benziyor.”

Civci: Köy ağzında yumurtadan yeni çıkmış tavuk yavrularına *civci* < *civciv*¹⁶⁰ denilmektedir. DS’de “Kümes hayvanlarının yavrusu, *civciv*” ve GTS’de *civciv* biçiminde bulunan sözcük “Kümes hayvanlarının yumurtadan yeni çıkmış yavrusu.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ağızdaki telaffuzu sırasında söz sonundaki /v/ sesi düşmektedir: *civciv* > *civci* (Karataş ve Ulusay, 2020: 493).

Ör. *Civcileri hep guş gapmış*. “Civcileri hep kuş kapmış.”

Çökelez: Köy ağzında “sincap” için kullanılan sözcük GTS’de *çekelez* biçimiyle “Sincap.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ilk hecesindeki düz /e/ ünlüsü yuvarlak /ö/ ünlüsüne dönüşmüştür: *çökelez* > *çekelez*.

Ör. *Bu sene hiç çökelez görmedim ben bullarda*. “Bu sene hiç çökelez görmedim ben buralarda.”

Ferik: *Ferik* sözcüğü köy ağzında tavuğun büyümüş, genç dişi yavrusu için kullanılmaktadır. DS’de “Kümes hayvanlarının *civcivlikten* çıkmış yavruları, *piliç*”, “Dişi *piliç*”, “Dişi *hindi*”, “Küçük, genç tavuk; *piliç*”, “Dişi *keklik*”, “Yumurtlamaya yeni başlayan tavuk” ve GTS’de “Kümes hayvanlarının *civcivlikten* çıkmış yavruları, *piliç*” şeklinde tanımlanmaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 493).

Ör. *Ferik gibi tūğuya*. “Ferik gibi tūğuyor.”

Gırsağaç/Sağırkulak: GTS’de *kulağakaçan* biçiminde yer alan ve “Düz kanatlılardan, karnında çatal biçiminde iki uzantı bulunan, meyve ve sebzelere zarar veren otçul bir böcek (*Forficula auricularia*).” şeklinde tanımlanan hayvanın köy ağzındaki adlarıdır. DS’de ve GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Gırsağaç gulağa kaçarsa sağır edermiş insanı*. “Gırsağaç kulağa kaçarsa sağır edermiş insanı.”

Gızgun: *Gızgun* sözcüğü köy ağzında kargadan büyük, yırtıcı bir kuş için kullanılmaktadır. DS’de “Kuzgun, yırtıcı bir kuş.” ve GTS’de *kuzgun*¹⁶¹ biçimiyle

¹⁶⁰ Gülensoy sözcüğü < yansıma: *ci(v)ci(v)* ~ *cu cu* şeklinde tahlil etmiştir (2007: 207).

¹⁶¹ Gülensoy sözcüğü < *kuz+gun* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 585).

“Ötücü kuşlar takımının kargagiller familyasından, Kuzey Amerika'nın dağlık, fundalık yerlerinde bulunan, tüyleri siyah renkte olup mavi renkte parlayan bir tür kuş, karakarga (*Corvus corax*)”, şeklinde tanımlanmaktadır. Hece başında /k/ > /g/ değişimi¹⁶² ve ilk hecedeki ünlüde daralma görülmektedir: *kuzgun* > *gızğun*.

Örn. *Gızğun gartlāya, mallara iyi bakıñ.* “Kuzgun gartlıyor, mallara iyi bakın.”

Gög gazı: Köy ağzında *göçmen kuşlar* için kullanılan bu ad sözlüklerde yer almamaktadır. Bu hayvan adı *gök+Ø/kaz+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Gök* sözcüğündeki ince /ö/ ünlüsü ağızda orta damakta telaffuz edilen /ó/ ünlüsüne dönüşmekte ve sözcük sonundaki /k/ sesinde yumuşama görülmektedir: *gök* > *gög*. *Kaz* sözcüğünde ise /k/ > /g/ değişimi¹⁶³ görülmektedir: *kaz* > *gaz*.

Ör. *Gög gazları geçmeye başlāya baksañ.* “Gök kazları geçmeye başlıyor baksana.”

Gökyeşil: Köy ağzında kertenkeleye benzer bir hayvan için kullanılan ad DS’de “Zehirli, yeşil kertenkele.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *gök+yeşil* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır.

Ör. *Guzula gökyeşillerden gorkuya.* “Kuzular gökyeşillerden korkuyor.”

Gövlez: Köy ağzında köpeğin dişi ve erkek yavrusuna *gövlez*¹⁶⁴ denilmektedir. Sözcük bu biçimiyle birçok ağızda kullanılmaktadır. DS’de “Kedi yavrusu”, “Köpek yavrusu” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 493).

Ör. *Köpeğin beş tane gövlezi olmuş.* “Köpeğin beş tane gövlezi olmuş.”

Holduruk: *Holduruk* sözcüğü köy ağzında hindinin erkeği için kullanılmaktadır. Sözcük DS’de ve GTS’de yer almamaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 486).

Ör. *Şu holduruğu kesip de yimeli gayri.* “Şu holduruğu kesip de yemeli gayri.”

¹⁶² Bk. 14. dipnot.

¹⁶³ Bk. 14. dipnot.

¹⁶⁴ Kastamonu ağzında goblez ‘köpek yavrusu’ biçiminin de kullanıldığı görülmektedir (Acar, 2012: 1072). Eren, *göbelez* ‘köpek yavrusu’ sözcüğünün ağızlarda *gövlez*, *gölbez* biçimlerinin de kullanıldığını belirterek Anadolu’da çocuk anlamında kullanılan göbel ile göbelez arasındaki benzerliğin düşündürücü olduğunu, ağızlarda göbelez (ve görbez) biçimlerinin de ‘çocuk’ anlamında geçtiğini ve Türkçe enik ‘köpek yavrusu’ adının da ‘çocuk’ olarak kullanıldığını belirtmiştir (1999: 157).

İbi: *İbi*¹⁶⁵ sözcüğü köy ağzında dişi hindi için kullanılmaktadır. DS’de “Hindi.”, “Kaz ya da kaz yavrusu.”, “Kaz gütmeye ünlemi.”, “Dişi hindi.” şeklinde yer almaktadır. Sözcük, GTS’de yer almamaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 486).

Ör. *Bu yıl ibile hep zayıf.* “Bu yıl ibiler hep zayıf.”

Kömüş: Köy ağzında *manda* anlamında kullanılan sözcük¹⁶⁶ DS’de “Manda.”, “Genç, sevimli erkek manda.”, “Manda, camız (Çayağzı)” ve GTS’de “Manda.” şeklinde tanımlanmaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 493).

Ör. *Esgiden çifti kömüşlerinden sürerlerdi.* “Eskiden çifti kömüşlerle sürerlerdi.”

Misirci gūşu: Köy ağzında *karabakal* kuşuna verilen addır. Sözlüklerde yer almayan bu hayvan adı belirtisiz isim tamlaması yapısındadır: *mısirci+Ø/kuş+u*. *Mısirci* sözcüğündeki ünlü seslerde incelmeye ve *kuş* sözcüğünde hece başı /k/ > /g/ değişimi¹⁶⁷ görülmektedir: *mısirci kuşu* > *misirci gūşu*.

Ör. *Misirci gūşunuñ eti datlı olu.* “Mısirci kuşunun eti tatlı olur.”

Munnak: *Munnak*¹⁶⁸ sözcüğü köy ağzında *kedi yavrusu* için kullanılmaktadır. DS’de *munnak* biçimiyle “Kedi yavrusu.” şeklinde yer almaktadır. Sözcük, GTS’de yer almamaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 492).

Ör. *Dolu munnak va bizde, bi tekini al da gidiñ.* “Dolu munnak var bizde, bir tekini al da gidin.”

Tirik: *Tirik*¹⁶⁹ sözcüğü köy ağzında *sincap* için kullanılmaktadır. DS’de “Sincap.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Tirikle cōğüzleri hep daşımış.* “Tirikler cevizleri hep taşımış.”

¹⁶⁵ Acar, “Kastamonu ve Yöresi Ağzları” adlı doktora tezinde sözcüğün *hindi* anlamında kullanıldığını belirtmiştir (2012: 1098).

¹⁶⁶ Eren sözcüğü < Far gāvmēş ‘a buffalo’ biçiminde açıklamaktadır (1999: 257).

¹⁶⁷ Bk. 14. dipnot.

¹⁶⁸ Bu sözcüğün, Fransızcadan alıntılanmış olan *mini* ismine getirilen +k küçültme ekiyle türetilmiş *minik* sözcüğünden, yine aynı köke getirilen +Cik ekiyle türetilmiş minicikten türemiş minnacık sözünün anolojisiyle türemiş olabileceği düşünülmektedir: *mini+k* > *minik* > *minnak* > *munnak*. Ayrıca, bebek dilinde (agulama, 1-4. ay; çağıldama, 4-8. Ay, dönemleri) yaygın olarak görülen ilk seste genellikle dudak ünsüzlerinin (/b/, /m/, /p/) varlığı ve babıldama adı verilen ünlü ve ünsüzlerin basit tekrarları (bi-bi-bi, ma-ma-ma) sürecinde (Yapıcı, 2004: 7) karşılaşılan ilk hecenin sonundaki ünsüzün ikizleştirilmesi (anne, babba, dedde vb.) özelliklerinin hem *minnacık* hem de *munnak* örneklerinde görülmesi bu sözcüklerin bebek/çocuk dilinde türemiş olabileceğini düşündürmektedir.

¹⁶⁹ Gülensoy *tirik* sözcüğünü “OT. *tirig* ‘diri, canlı, yaşayan’ (DLT) < *tirig*” biçiminde açıklamaktadır (2007: 900).

Vidi: *Vidi* sözcüğü köy ağzında kaz yavrusu için kullanılmaktadır. DS’de “Hindi yavrusu.”, “Kaz yavrusu.”, “Ördek yavrusu.”, “Tavuk, hindi, ördek, kaz yavrularını çağırmak için kullanılan ünlem.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük, GTS’de yer almamaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 491).

Ör. *Vidileriñ yiyeceğini ısıdıp da veñ.* “Vidilerin yiyeceğini ısıtıp da verin.”

1.2.2.4. Bitki Adları

Akbaşotu: Köy ağzında beyaz tohumlu, kısa boylu bir bitkini adı olan sözcük DS’de *akbaş* biçimiyle “Papatya.”, “Karnabahar.”, “Tane tutmamış ekin başağı.”, “Bir çeşit beyaz buğday.”, “İnce ve sık yapraklı, beyaz çiçekli bir yabani ot, ayvadana.”, “Sonbaharda ekilen, kabuğu beyaz, yumuşak bir çeşit buğday.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. Bu bitki adı *akbaş+Ø/ot+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Ekiniñ içindeki akbaşotlarını topladuk.* “Ekinin içindeki akbaşotlarını topladık.”

Argun: Dağlık alanlarda yetişen, boz argun denilen meyvesi olan ve meyvesinden pekmez yapılan bir ağaç olan *argun* < *argin* DS’de “Bir çeşit yabani armut.”, “Bir çeşit ahlut.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamayan sözcüğün ilk hecesindeki /a/ sesinin etkisiyle son hecedeki dar /ı/ sesinin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *argin* > *argun*.

Ör. *Argunuñ dallarını budayıvemeli.* “Argunun dallarını budayıvermeli.”

Ayrık: Köy ağzında kıraç yerlerde yetişen bir bitkinin adı olan sözcük DS’de “Ayrık, bir çeşit bitki.” ve GTS’de “Ayrık otu.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Ayrık*¹⁷⁰ sözcüğündeki dar ünlünün ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle yuvarlaklaştığı görülmektedir: *ayrık* > *ayruk*.

Ör. *Baccayı gazarken ayrukları da yoldum.* “Bahçeyi kazarken ayrukları da yoldum.”

Ayumantarı: Köy ağzında yenilmeyen bir mantarın adı olan sözcük DS’de *ayı mantarı* biçimiyle “İçi boş, yenilmez bir çeşit mantar.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *ayı+Ø/mantar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Atı sözcüğünde ünlü yuvarlaklaşması görülmektedir: *ayımantarı* > *ayumantarı*.

¹⁷⁰ Gülensoy sözcüğü < **adrı+k+* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 96).

Ör. *Göyünla ayumantarına gacıdı óñúmden.* “Koyunlar ayı mantarına kaçtı önümden.”

Baldıran: Köy ağzında geniş yapraklı, hayvanların yediğı yabani bir ot olan *baldıran*¹⁷¹, DS’de “Yazın tarlalarda yetişen, gövdesi toprak içinde olan ve yenilebilen bir bitki: Baldıran çorbanız güzel olmuştı.”, “Genellikle bahçelerde yetişen bir ot.”, “Uzun saplı kokulu bir bitki”, “Yabani bir bitki”, “Saplarından yemek yapılan bir ot” ve GTS’de “Maydanozgillerden, nemli yerlerde yetişen zehirli bitkilerin ortak adı, ağı otu, baldırgan (*Conium maculatum*)” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *İnekle baldıranı çok yirse ğarınları şişer.* “İnekler baldıranı çok yerse karınları şişer.”

Bitırak: Köy ağzında ekin tarlalarında yetişen dikenli bir bitkinin adı olan *bitırak*¹⁷² DS’de “Kırlarda yetişen yabanî bir otun dışı dikenli tohumu.”, “Tarlalarda biten, dikenli bir çeşit yaban otu.” ve *pıtırak* biçimiyle “Dikenli tohumu insanların giysilerine, hayvanların tüyelerine yapışan bir ot.”, “Ağaç dallarında kuruyup dikenleşen küçük budaklar.”, “Ekinler arasında yetişen, dikenli tohumu giysilere, hayvan tüyelerine yapışan bir çeşit bitki.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu tallada her sene bitırak biter.* “Bu tarlada her sene bitırak biter.”

Çalımancarı: Köy ağzında karaçalıların içinde yetişen, yenilebilen bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *çalı+Ø/mancar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Ğaraçalınıñ dibinde çalımancarı bitmiş.* “Karaçalının dibinde çalımancarı bitmiş.”

Çetlemük: Köy ağzında *çitlembik* bitkisini ifade eden sözcük DS’de “Çitlenbik.” ve GTS’de *çitlembik*¹⁷³ biçimiyle “Kara ağaçgillerden, düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir ağaç, çitlik, menengiç (*Celtis australis*)” şeklinde açıklanmaktadır. Sözcüğün ağızda çetlemük biçiminde telaffuz edildiğı görülmektedir: *çitlembik* > *çetlemük*.

Ör. *Çetlemük dallarını göyünla iyi yidi.* “Çitlenbik dallarını koyunlar iyi yedi.”

Daracan: Köy ağzında bahçelerde yetişen, sebzelere zarar veren, yenilmeyen bir bitki adı olan *daracan*, DS’de “Kuş yemine, darıya benzeyen, sulak yerlerde yetişen yabanî

¹⁷¹ Gülensoy sözcüğü < ET. *baldır+ğan* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 109).

¹⁷² Gülensoy sözcüğü < **pıt* ‘yansıma ses’ +*ır-* (*a*)*k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 696).

¹⁷³ Gülensoy sözcüğü < **çit/çit* ‘yansıma’ +*le-n-bik* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 245).

bir ot.”, “Mısıra benzeyen yabanî bir ot.”, “Tahıla zarar veren yabanî bir ot.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bu yıl daracan bitmemiş bizim bahçeda.* “Bu yıl daracan bitmemiş bizim bahçede.”

Dolaman: Köy ağzında yuvarlak şekilli bir mantarın adı olan *dolaman*¹⁷⁴, DS’de “Patatese benzeyen ve yenilebilen bir çeşit mantar.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Şu derenin kâhı dolamanınan dolmuş.* “Şu derenin kâhı dolamanla dolmuş.”

Doñuzörüğü: Köy ağzında kısa boylu, dikenli, yuvarlak meyvesi olan bir ağacın adıdır. DS’de “Yabanî erik.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *domuz+Ø/erik+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Domuz* sözcüğü nazal n ile telaffuz edilmektedir¹⁷⁵ ve *erik* sözcüğündeki ünlülerin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *domuzeriği* > *doñuzörüğü*.

Ör. *Kimi yellerde doñuzörüğünü yiyyalarımış.* “Kimi yerlerde domuzeriğini yiyorlarmış.”

Eşekdiken: Köy ağzında kıraç yerlerde yetişen, eşeklerin yiyebildiği bir diken çeşiti olan bu bitki DS’de “Kara lahana büyüklüğünde, yapraklarında toplu iğne gibi dikenler bulunan ve eşeklere yedirilen bir bitki.”, “Büyük diken.” ve GTS’de “Kenger.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bitki adı *Eşek+Ø/diken+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Çimenlik eşekdikeniyen dolmuş.* “Çimenlik eşekdikeniyenle dolmuş.”

Eyraltu: Köy ağzında ince dallı, sert gövdeli, yumuşak yapraklı bir bitkinin adıdır. DS’de “Yeşil ve parçalı yapraklı bir çeşit bitki.”, “Kökü toprağın derin tabakalarında bulunan bitki.”, “Yüksek yerlerde yetişen ve yazın buzun erimemesi için kullanılan bir çeşit ot.” ve GTS’de “Eğrelti otu.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bitki, köylülerin anlattığına göre, atların sırtında bulunan ve binmeye yarayan eyerlerin altına

¹⁷⁴ Gülensoy sözcüğü < *dom+al-an* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 295).

¹⁷⁵ Eski Türkçeden günümüze değin kullanılan, eski kaynaklarda (DLT’de *tonğuz*: 1972: 124) ve çağdaş lehçelerde (Trkm. *doñuz*, Kzk. ve KKlp. *doñız* vb. Gülensoy 2007: 298) nazal n’li kullanımı bulunan *domuz* sözcüğü, Sofçular ağzında da nazal n ile kullanılmaktadır: *domuz* > *doñuz*.

konulduğu için bu adı almıştır¹⁷⁶. Sözcük *eyer+Ø+alt+ı* biçimindeki belirtisiz bir isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Dedem garağovanları eyraltuynan sardı.* “Dedem karakovanları eğreltiyle sardı.”

Ġanlıca: Köy ağzında kızıl renkli bir mantar çeşiti olan *ganlıca* < *kanlıca* DS’de “Kırmızı renkli, yenilen bir çeşit mantar.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *kan* adına, addan ad yapan +II ve +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁷⁷ görülmektedir: *kanlıca* > *ganlıca*.

Ör. *Yukarıdağ’da bi poşet ganlıca buldum.* “Yukarıdağ’da bir poşet kanlıca buldum.”

Ġaplıca: Köy ağzında buğdaya benzer bir bitkinin adı olan sözcük, *kaplıca*¹⁷⁸ biçimiyle DS’de “Bulgurluk bir çeşit buğday.” ve GTS’de “Taneleri ufak bir cins buğday (*Triticum monococcum*).” şeklinde tanımlanmaktadır. *Kap* adına, addan ad yapan +II ve addan ad yapan +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Ġaplıcadan bulgur yarıduralım.* “Kaplıcadan bulgur yaptırırım.”

Ġaragöcü: Köy ağzında siyah renkli bir mantar çeşiti olan *garagöcü* DS’de ve GTS’de yer almamaktadır. Bu mantar adı *kara/göcü* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *karagöcü* > *garagöcü*.

Ör. *Ġaragöcü zamanı geldi gayrı.* “Karagöcü zamanı geldi gayrı.”

Ġaramuk: Köy ağzında kıraç yerlerde yetişen mor renkli bir çiçeğin adı olan *Ġaramuk* < *karamuk*¹⁷⁹ DS’de “Buğdayların içinde bulunan yuvarlak kara ot tohumu, karamuk.”, *karamuk* biçimiyle “Saçma büyüklüğünde meyveleri olan dikenli bir bitki, çalı.”, “Böğürtlen.” ve GTS’de “Karanfilgillerden, ekin tarlalarında biten, yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe mor renkte, zararlı bir bitki (*Agrostemmagithago*).” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁸⁰ görülmektedir: *karamuk* < *Ġaramuk*.

Ör. *Yol ğıylarında hep Ġaramuk bitmiş.* “Yol kıyılarında karamuk bitmiş.”

¹⁷⁶ Gülensoy sözcüğü < **egrel-* ‘su birikmek’ + *-ti* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 323).

¹⁷⁷ Bk. 14. dipnot.

¹⁷⁸ Gülensoy sözcüğü < *kap+lığ+çak* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 461).

¹⁷⁹ Gülensoy sözcüğü < **ka-ra+muk* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 466).

¹⁸⁰ Bk. 14. dipnot.

Ġarapakla: Köy ağızında taze fasulyeye benzeyen bir bakla türünün adıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *kara/bakla* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Kelime başı /k/ > /g/ değişimi¹⁸¹ ve /b/ ünsüzünün tonsuzlaştığı görülmektedir: *karabakla* > *Ġarapakla*.

Ör. *Ġarapaklayı Ġatıklı yimesi tā iyi olu.* “Karabaklayı katıklı yemesi daha iyi olur.”

Ġarıklı: Köy ağızında arpa ile buğdayın karıştırılarak ekilmesi sonucu yetişen bitki olan *Ġarıklı* < *karıklı* sözcüğü DS’de “Buğday, arpa ve çavdar karışımı.”, “Arpa ve buğday karışımından yapılan un.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *kar-* fiiline fiilden ad yapan -Ik ve addan ad yapan +II ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcük başı /k/ > g değişimi görülmektedir: *karıklı* > *Ġarıklı*.

Ör. *Tallanıñ birine Ġarıklı ekdük bı yıl.* “Tarlanın birine karıklı ektik bu yıl.”

Ġaymacukmantarı: Köy ağızında büyük, külahlı bir görünüme sahip olan beyaz bir mantarın adı olan sözcük, sözlüklerde yer almamaktadır. Bu mantar adı *kaymacık+Ø* /*mantar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi¹⁸² ve yuvarlak ünlülerin etkisiyle /ı/ sesinde yuvarlaklaşma görülmektedir: *kaymacukmantarı* > *Ġaymacukmantarı*.

Ör. *Ġaymacukmantarınıñ rengi akça olu.* “Kaymacukmantarının rengi akça olur.”

Gernik: Köy ağızında buğdaya benzeyen iri taneli bir ekin türü olan *gernik*, DS’de “Başak taneleri siyez gibi kabuklu olup fakat ondan iri ve parlak olan, bulgur yapmaya yarayan bir çeşit buğday.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bu gerniĠe bit düşmüş.*

Gevreyük: Köy ağızında bağ ve bahçelerin kenarlarında yetişen uzun boylu, kazların yediğı bir bitkinin adı olan *gevreyük* < *gevreyik* sözcüğü DS’de “Hayvanların yediğı sütlü bir çeşit ot.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. *Gevre-* fiiline, fiilden ad yapan -(y)Ik ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Son hecedeki ünlüde yuvarlaklaşma görülmektedir: *gevreyik* > *gevreyük*.

Ör. *Şu gevreyükleri yolup Ġazlara atıvemeli.* “Şu gevreyikleri yolup kazlara atıvermeli.”

¹⁸¹ Bk. 14. dipnot.

¹⁸² Bk. 14. dipnot.

Gıcı: Köy ağzında çam kozalağına verilen ad olan *gıcı* sözcüğü DS'de *gıcı* ve *kıcı* biçimiyle “Çam kozalağı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS'de yer almamaktadır.

Ör. *Yağmur yağmadan çamlukdan götürelim gıcıları.* “Yağmur yağmadan çamluktan götürelim gıcıları.”

Ğıvırşayuk: Köy ağzında ıspanak benzeri, yenilebilen yeşil bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Ğıvırşayuğu toplayıp ekmeğini yapacım.* “Kıvırşayığı toplayıp ekmeğini yapacağım.”

Ğızilevelik: Köy ağzında kırmızımsı bir rengi olan, yenilebilen bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almayan bu bitki adı *kızıl/evelik* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁸³ görülmektedir: *kızilevelik* > *ğızilevelik*.

Ör. *Ğızilevelikten yapılan yemek acı olu.* “Kızilevelikten yapılan yemek acı olur.”

Ğoçmantarı: Köy ağzında beyaz renkli, kıvrımlı bir şekli olan mantarın adıdır. DS'de *keçi mantarı* biçimiyle yer alan ve “Akmantar.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS'de yer almamaktadır. Bu mantar adı *koç+Ø/mantar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁸⁴ görülmektedir: *koçmantarı* > *ğoçmantarı*.

Ör. *Bu yıl ğoçmantarı gurudup da ğoyamadım.* “Bu yıl koçmantarı kurutup da koyamadım.”

Ğodaman: Köy ağzında dolma sarılan evelik bitkisinin adı olan sözcük, bitki anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Dolmayı ğodamandan saralım.* “Dolmayı godamandan saralım.”

Ğulakmantarı: Köy ağzında tas şeklindeki bir mantarın adıdır. Sözlüklerde yer almayan bu sözcük *kulak+Ø/mantar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi¹⁸⁵ görülmektedir: *kulakmantarı* > *ğulakmantarı*.

¹⁸³ Bk. 14. dipnot.

¹⁸⁴ Bk. 14. dipnot.

¹⁸⁵ Bk. 14. dipnot.

Ör. *Ġulakmantarlarından ayak basılmaya tallaya.* “Kulakmantarlarından ayak basılmıyor tarlaya.”

Ġuşburnu: Köy ağzında kırmızı renkli meyvesi olan ve bu meyveden reçel yapılan dikenli bir ağacın adıdır. DS’de “Yabanî gül ağacı ve meyvesi.”, “Meyvesi yararlı bir besin olan, yabani ağaç ve meyvesi (Erzincan Merkez)”, “Kuşburnu otu” ve GTS’de *kuşburnu* biçimiyle “Çalılık ve ormanlık alanlarda yetişen, soluk pembe renkte çiçekler açan bir ağaç, yaban gülü ağacı (*Rosa canina*).” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bitki adı *kuş+Ø/burun+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kuşburnu* > *Ġuşburnu*.

Ör. *Bizim Ġuşburnunu hep toplamışla.* “Bizim kuşburnunu hep toplamışlar.”

Günâşık: Köy ağzında “ayçiçeği” için kullanılan sözcük DS’de ve GTS’de “Ayçiçeği.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Ġarıkların Ġıylarına günâşık diktim.* “Karıkların kıyılarına günâşık diktim.”

Hırsuzotu: Köy ağzında yapışkan, tülü özellikli bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almamaktadır. Bu sözcük *hırsız+Ø/ot+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Hırsız* sözcüğünde son hecedeki ünlüde yuvarlaklaşma görülmektedir: *hırsızotu* > *hırsuzotu*.

Ör. *Eteğime hep hırsuzotu sarmış.* “Eteğime hep hırsızotu sarmış.”

Ispatan: Köy ağzında “hardal otu” için kullanılan *ıspatan*¹⁸⁶, DS’de “Yabanî tere.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Ispatan en çok ekiniñ içinde biter.* “Ispatan en çok ekinin içinde biter.”

İbimancarı: Köy ağzında yuvarlak şekilli, ibilerin (hindi) yiyeceğine katılan bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *ibi+Ø/mancar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *İbilere ibimancarıdan yiyecek etdim.* “İbilere ibi mancarından yiyecek ettim.”

Kedibıyığı: Köy ağzında kedi bıyığına benzeyen, yumurta ile pişirilip yenen bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük, *kedi+Ø/bıyık+ı* biçimindeki belirtisiz

¹⁸⁶Eren, sözcüğün Farsçadan alıntılama olduğunu belirtmektedir: < Far. *ispandān*, *sipandān* (1999: 194).

isim tamlaması yapısındadır. Sözcükte /r/ sesinin türediği görülmektedir: *kedibıyığı* > *kedibıyığı*.

Ör. *Kedibıyığını gavurup da yiyelim.* “Kedibıyığını kavurup da yiyelim.”

Kedicırnağı: Köy ağzında kedi tırnağına benzeyen kırmızı çiçeği olan, çiçek açınca *gelincik* adını alan bir çiçeğin adıdır. Sözlüklerde yer almamaktadır. Bu bitki adı *kedı+Ø/cırnak+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Ekiniñ içinde kedicırnağı bitmiş.* “Ekinin içinde kedicırnağı bitmiş.”

Kiren: Köy ağzında kızılçık bitkisi için kullanılan *kiren* sözcüğü DS’de “Kızılçık.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Eğsiyi iki çuval kirenden yaptım.* “Ekşiyi iki çuval kirenden yaptım.”

Kókmantarı: Köy ağzında ağaçların köklerinde yetişen bir mantar türünün adıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *kök+Ø/mantar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Keçile kókmantarlarını iyi yiyyala.* “Keçiler kökmantarlarını iyi yiyorlar.”

Meşemantarı: Köy ağzında beyaz renkli, meşeliklerde yetişen bir mantar türünün adıdır. Sözlüklerde yer almayan bu mantar adı *meşe+Ø/mantar+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Meşemantarından yapılan ekmek datlı olu.* “Meşemantarından yapılan ekmek tatlı olur.”

Orakğayduran: Köy ağzında ekinin içinde yetişen kısa boylu bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almayan *orakğayduran*, bir isim ve bir fiilimsiden oluşan birleşik yapıllı bir sözcüktür. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi¹⁸⁷ ve /ı/ ünlüsünün yuvarlaklaştığı görülmektedir: *orakkaydıran* > *orakğayduran*.

Ör. *Tallayı biçerken çok gaynar bize bu orakğayduranla.* “Tarlayı biçerken çok kaynar bize bu orakkaydıranlar.”

Öküzpaklası: Köy ağzında ekinlerin içinde yetişen, yenilenilen, büyük bir bakla türünün adı olan *öküzpaklası*, sözlüklerde yer almamaktadır. Bu bitki adı *öküz+Ø*

¹⁸⁷ Bk. 14. dipnot.

/bakla+(s)ı biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Bakla* sözcüğünün ağızdaki telaffuzunda /b/ sesi tonsuzlaşarak /p/ sesine dönüşmektedir: *bakla* > *pakla*.

Ör. *Bizim bullarda öküzpaklası yinmez.* “Bizim buralarda öküzbaklası yenmez.”

Paklağiran: Köy ağzında sarmaşık şeklinde, bitkilere dolanarak zarar veren bir bitkinin adıdır. Sözlüklerde yer almamaktadır. Bu sözcük bir ad ve bir fiilimsiden oluşan birleşik bir isim yapısındadır. *Bakla* sözcüğündeki /b/ sesinde tonsuzlaşma ve *kıran* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *baklakıran* > *paklağiran*.

Ör. *Paklağiranları ayıtlayalak ğaz baccayı.* “Baklakıranları ayıklayarak kaz bahçeyi.”

Sakızlağ: Köy ağzında yapışkan özellikli meyvesi bulunan bir ağacın adı olan *sakızlağ*, sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Sakızlağ ağacına ğuş ğonmuş.* “Sakızlağ ağacına kuş konmuş.”

Sırtığızıl: Köy ağzında kıvılcık renkli bir mantarın adı olan *sırtığızıl*, sözlüklerde yer almamaktadır. İsnat grubu yapısında olan sözcükte /k/ > /g/ değişimi¹⁸⁸ görülmektedir: *sırtıkızıl* > *sırtığızıl*.

Ör. *Sırtığızılıñ büşürmesi acı oluya.* “Sırtıkızılın pişirmesi acı oluyor.”

Sirkelem: Köy ağzında yeşil renkli, kısa boylu, yenilen bir bitki olan *sirkelem*, sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Bosdanı sirkelem sarmış, öcük yolalım.* “Bostanı sirkelem sarmış, biraz yolalım.”

Sivirşeyük: Köy ağzında su kıyısında yetişen, yaralara iyi gelen, merhem yapılan bir otun adıdır. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Bizim bullarda sivirşeyük pek bitmēya.* “Bizim buralarda sivirşeyük pek bitmiyor.”

Soğuklukmancarı: Köy ağzında “semizotu”na verilen addır. DS’de *soğukluk* biçimiyle “Semizotu.” şeklinde tanımlanan bu bitki adı *soğukluk+Ø/mancarı+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Soğuklukmancarıdan pilav da yapulu.* “Soğuklukmancarıdan pilav da yapılır.”

¹⁸⁸ Bk. 14. dipnot.

Sümüklüce: Köy ağzında kaygan bir yapıya sahip olan bir mantarın adı olan *sümüklüce*, sözlüklerde yer almamaktadır. *Sümüik* sözcüğüne addan ad yapan +IU ve +CA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Sümüklüceyi gavurup da yimesi iyi olu.* “Sümüklüceyi kavurup da yemesi iyi olur.”

Sütlügoç: Köy ağzında yenilmeyen, içerisinde süte benzer acı bir sıvı bulunan bir mantar çeşitidir. DS’de *sütlüce* biçiminde yer alan sözcük “Bir çeşit mantar.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *sütlü/koç* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *sütlükoç* > *sütlügoç*.

Ör. *Mantarı güzel ayıtla, sütlügoç galu içinde.* “Mantarı güzel ayıkla, sütlükoç kalır içinde.”

Tayğuyruğu: Köy ağzında genellikle ekinin içinde yetişen, kırmızı renkli bir otun adıdır. Sözlüklerde yer almayan bu bitki adı *tay+Ø/kuyruk+u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi¹⁸⁹ görülmektedir: *taykuyruğu* > *tayğuyruğu*.

Ör. *Tayğuyruğunu her kişi tanıyamaz gördüğü vakit.* “Taykuyruğunu her kişi tanıyamaz gördüğü vakit.”

Tellice: Köy ağzında ince, tel tel bir görünümüne sahip olan bir mantar türünün adı olan *tellice*, DS’de “Küçük taneli mantar.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *tel* adına addan ad yapan + II ve +CI eki getirilerek türetilmiştir.

Ör. *Telliceleri çobuk temizleyemedim.* “Telliceleri çabuk temizleyemedim.”

Turtigale: Köy ağzında buğdaya benzeyen bir ekin türünün adı olan *turtigale* < *tritikale* bitkisi sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Buraya bu yıl turtigale ekecez.* “Buraya bu yıl tritikale ekeceğiz.”

Toğukgötü: Köy ağzında beyaz çiçekleri olan, yenilen bir bitkinin adıdır. Sözcük, bitki anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır. Bu bitki adı *Tavuk+Ø/göt+ü* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Tavuk* sözcüğünde ilk hecede /a/ > /o/ değişimi ve ikinci hece başında /v/ > /ğ/ değişimi¹⁹⁰ görülmektedir: *tavuk* > *toğuk*.

¹⁸⁹ Bk. 14. dipnot.

¹⁹⁰ Ergin /ğ/ - /v/ değişikliğinin yuvarlaklaşmanın ortaya çıkardığı bir hadise olduğunu belirterek Eski Türkçede de görüldüğünü ifade etmektedir (2009: 88).

Ör. *Şurla toğukgötüynen dolmuş hep.* “Şuralar tavukgötüyle dolmuş hep.”

Yeryaran: Köy ağzında acı bir tadı olan mantar türünün adıdır. DS’de “Bir çeşit mantar.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır. Bu bitki adı bir isim ve bir fiilimsiden oluşan birleşik isim yapısındadır.

Ör. *Bi ğucak yeryaran bitmiş şu tallada.* “Bir kucak yeryaran bitmiş bu tarlada.”

1.2.2.5. Araç-Gereç Adları

1.2.2.5.1. Ev ile İlgili Adlar

Aralık: Köy ağzında, eski evlerde yük koymaya yarayan dar bir bölüme verilen addır. DS’de “İki ev ve duvar arasındaki boşluk”, “İki ev arasında yapılan duvar, bölme.”, “Evin girişi, antre”, “Eşya depo edilen, evlerin arka bölümünde bir yer.”, “İki ev ya da tarla arasındaki yer.” ve GTS’de “Evin iki bölümü veya iki oda arasındaki dar geçit, geçenek, koridor.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Ara* sözcüğüne addan ad yapan +IIk ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Aralıktaki yorganları bu odaya taşıyalım.* “Aralıktaki yorganları bu odaya taşıyalım.”

Bağırdak: Köy ağzında “bardak” anlamına gelen sözcük DS’de “Bardak.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de bu anlamıyla yer almamaktadır. Sözcükte hece türemesi görülmektedir: *bardak* > *bağırdak*.

Ör. *Bağırdakları ıccak suynan yıkayalım.* “Bardakları sıcak suyla yıkayalım.”

Basdak: Köy ağzında *merdiven* anlamında kullanılan *basdak/bastak* sözcüğü DS’de “Merdiven, el merdiveni, merdiven basamağı, iskele.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Basdak başındaki sökiyi eve al da gel.* “Bastak başındaki sekiyi eve al da gel.”

Bişleğec: Köy ağzında ekmek çevirmeye yarayan, ağaçtan yapılan eşyanın adı olan *bişleğec*¹⁹¹, DS’de “Saçta yufka ekmeği çevirmeye yarayan tahta aygıt” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bişleğecin ucunu sivriltmek gerek.* “Bişleğecin ucunu sivriltmek gerek.”

¹⁹¹Gülensoy sözcüğü < *biş-* [< **bış-*]+ *-(i)r-* *geç* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 150).

Çaňlağ: Köy ağızında tuvaletlerin çıkışında yer alan el yıkama yerine verilen addır. DS’de ve GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Çaňlağda bi yudum su galmamış.* “Çaňlağda bir yudum su kalmamış.”

Çardak: Köy ağızında, eski evlerdeki salona verilen ad olan *çardak* DS’de “Bir oda içinde ayrılmış yüksek yer.”, “Davarcıların hayvan ağıllarının yanına yaptıkları iptidaî bina.”, “Mutfak.”, “Kış meyvelerinin saklandığı oda.”, “Odaların ön kısmındaki yere denir.” ve GTS’de 1. “Tarla, bahçe vb. yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak.”, 2. “Asma vb. bitkilerin dallarını sardırma için direklerle yapılmış yer”, 3. “Kameriye” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Çardakdaki sübürgeyi buraya gótü.* “Çardaktaki sübürgeyi buraya getir.”

Çölmek: Köy ağızında topraktan yapılan tencerelerin adı olan *çölmek* DS’de “Çömlek.”, “Bir çeşit bakır kap.” ve GTS’de *çömlek*¹⁹² biçimiyle “Toprak tencere.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /l/ ve /m/ sesleri arasında göçüşme meydana geldiği görülmektedir: *çömlek* > *çölmek*.

Ör. *Her topraktan çölmek yapılmaz.* “Her topraktan çömlek yapılmaz.”

Çúlúngúr: Köy ağızında ince delikli bir eleğin adı olan *çúlúngúr* DS’de *çilingir*¹⁹³ biçimiyle “İri gözlü kalbur.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük bu anlamıyla GTS’de yer almamaktadır. Eren, sözcüğün Farsça *cilāngar* sözcüğünden geldiğini ifade etmektedir (1999: 94). Sözcüğün ağızdaki telaffuzunda düz /i/ sesinin yuvarlaklaşarak orta damakta telaffuz edilen /ú/ sesine dönüştüğü görülmektedir: *çilingir* > *çúlúngúr*.

Ör. *Guşburnunu çúlúngúrdan geçüreccin.* “Kuşburnunu çilingirden geçireceğim.”

Daraba: *Daraba* köy ağızında insanların düşmesini önlemek için merdiven bitimine yapılan tahtadan korkuluğa verilen addır. DS’de “Tahta perde, tahta bölme.”, “Tahta saçak.”, “Tahta duvar.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Daraba olmayaydı uşak yuvarlanıyodu merdimandan.* “Daraba olmasaydı uşak yuvarlanıyordu merdivenden.”

¹⁹²Gülensoy sözcüğü < *çon ‘dalsız budaksız ağaç gövdesi’ + *lak* ‘addan ad yapan ek’ biçiminde tahlil etmektedir (2007: 254).

¹⁹³Eren sözcüğün Farsça *cilāngar* sözcüğünden geldiğini ifade etmektedir (1999: 94).

Eğsiran: Köy ağzında ekmek yapımında kullanılan, hamur kesmeye yarayan aletin adıdır. DS’de “Kazan ya da teknedeki hamuru kazımaya ve kesmeye yarayan bir çeşit araç.” şeklinde tanımlanan sözcük¹⁹⁴ GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bizim eğsiran kesmez olmuş.* “Bizim eğsiran kesmez olmuş.”

Ekmekevi: Köy ağzında, eskiden evlerde ayrı mutfak olmadığı için hem ekmek yapılan hem de oturlan odaya verilen addır. DS’de “Yemek yapılan ve yenilen oda.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır. Bu sözcük *ekmek+Ø/ev+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Misafirleri ekmekevine oturtalım.*

Ğaşuklā: Köy ağzında ekmek evinde bulunan, kap kaşık koymaya yarayan tahta oymaya verilen addır. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Yıkadığın ğapları ğaşuklāya ğo.* “Yıkadığın kapları kaşıklaya koy.”

Ğırklık: Köy ağzında koyunların yünü kesmeye yarayan makasın adı olan sözcük DS’de “Davar kırılan makas.”, “Koyun tüylerini kesmekte kullanılan makas.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu ğırklık kesmez olmuş.* “Bu kırıklık kesmez olmuş.”

Gözer: Köy ağzında buğday elemeye yarayan aletin adı olan *gözer*¹⁹⁵, DS’de “Buğday, toprak vb. şeyler elenen iri gözlü büyük kalbur.”, “Geniş gözenekli elek (Kaman)”, “Kalburdan da büyük olan elek “ve GTS’de “Buğday, toprak vb. elendiği iri gözlü kalbur.” şeklinde yer almaktadır.

Ör. *Buyday çöellenmiş, gözerden geçirelim.* “Buğday çöellenmiş, gözerden geçirelim.”

Gözgöre/Oyma: Köy ağzında ufak tefek eşyaları koymaya yarayan, odaların duvarlarındaki girintilere *gözgöre* veya *oyma* denilmektedir. *Gözgöre* sözcüğü DS’de “Ocakların ve büyük dolapların iki yanındaki küçük hürecikler.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. *Oyma*¹⁹⁶ sözcüğü ise DS’de “Duvarda

¹⁹⁴Gülensoy sözcüğü < OT. *ısrı-* ‘toplamak, büzmek’ (DLT)+ *-gan* ‘toplayan’ biçiminde tahlil etmektedir (2007: 324).

¹⁹⁵ Gülensoy sözcüğü < *göz* [< ET. *kö:z*] +*er* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 390). Akar, kelimenin *göz* ile ilişkili olduğunu belirterek etimolojisinin *göz+e-r* biçiminde olduğunu ifade etmektedir (2019: 156).

¹⁹⁶Gülensoy *oyma* sözcüğünü < *öy-* ‘sıkıştırmak’ (DLT) + *-ma* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 641).

eşya koymaya yarayan kapaksız dolap, raf.”, “Bacaların üstündeki karşılıklı delikler.”, “Ağaç yongası.”, “Duvarda kimi gereçler koymak için açılmış kapaksız, küçük gözler.” ve GTS’de “Oyularak yapılan süsleme”, “Oyularak yapılmış” şeklinde tanımlanmaktadır. *Gözügöre* sözcüğü ise bir isim ve zarf-fiil eki alan bir fiilden oluşmaktadır: *göz+gör-e*.

Ör. *Bıçağı gözügöreye göduydum.* “Bıçağı gözügöreye koymuştum.”

Ör. *Aradığı şeyi oymada bulmuş.* “Aradığı şeyi oymada bulmuş.”

Günnük: Köy ağzında balkona verilen ad olan *günnük* < *günlük*, DS’de “Şemsiye.”, “Balkon, seren.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Gün* sözcüğüne addan ad yapan +IUK ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Kesdiğüm makarnayı günnüğe serdim.* “Kestiğim makarnayı günlüğe serdim.”

Gülle: Köy ağzında kapılardaki menteşe için kullanılan sözcük DS’de “Kapı sürgüsü, menteşe.”, “Sürgünün geçtiği yuva (kapı için).”, “Çeşme kurnası, ağaç kapılara takılan menteşe (Çayağzı)” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Ġapının gülleleri pas tutmuş.* “Kapının gülleleri pas tutmuş.”

Güvlek: Köy ağzında suyun soğuk kalmasını sağlayan, ağaçtan yapılan su kabına verilen addır. *Güvlek* sözcüğü DS’de “Ağaçtan yapılan su kabı.”, “Ağaçtan kulplu ya da kulpsuz bakraç.”, “Kapaklı yağ kutusu.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Güvlek elimden düşünce delindi.* “Güvlek elimden düşünce delindi.”

Hamamlıkdolabı: Köy ağzında odaların içinde bir bölümde yer alan banyolara verilen addır. Sözlüklerde *hamamlık* biçiminde yer alan sözcük DS’de “Küçük hamam, gusulhane.” ve GTS’de “Bazı evlerde yıkanmak için ayrılmış, çoğunlukla içi ve yanları çinko kaplı, dolaba benzer yer.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük *hamamlık+Ø/dolap+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Eski evlerde her odada bi hamamlıkdolabı var_ıdı.* “Eski evlerde her odada bir hamamlık dolabı vardı.”

Herkil: Köy ağzında içine tahılları koymaya yarayan küçük ambara verilen addır. DS’de “Erzak sandığı”, “Erzak ambarı.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bu yıl herkilleri dolduramaduk.* “Bu yıl herkilleri dolduramadık.”

İdare: Köy ağzında aydınlatma aracı olarak kullanılan, muma benzer bir aletin adı olan *idare* sözcüğü DS’de “Küçük fener.”, İçinde yağlı fitil bulunan aydınlatma aracı, ilkel lamba, idare kandili.” ve GTS’de “İdare kandili veya lambası.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *İdarenin ipi içine kaçdı.* “İdarenin ipi içine kaçtı.”

Kirenlik: Evdeki fazlalıkların konulduğu evin küçük bölmesine verilen addır. DS’de “Evlerdeki küçük banyo” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Elime geçeni kirenliğe atıveriyon.* “Elime geçeni kirenliğe atıveriyorum.”

Künde: *Künde* sözcüğü köy ağzında üzerinde ekmek, et vb. kesilen alete verilen addır. DS’de *künde* biçimiyle “Et tahtası.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Eti doğrarken künde ikiye yarılmış.* “Eti doğrarken künde ikiye ayrılmış.”

Mengelez: Köy ağzında yünden ip yapmaya yarayan, ağaçtan yapılmış bir aletin adı olan *mengelez*, DS’de “Kapı mandalı.”, “Keten işlenirken lifleri kılçık ve kırıktan ayırmak için kullanılan dört ayaklı araç.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Mengeleziñ bi eşi gaybolmuş.* “Mengelezin bir eşi kaybolmuş.”

Oklağaç: Köy ağzında hamuru açmaya yarayan aletin adı olan *oklağaç* DS’de “Oklava.” ve GTS’de *oklava*¹⁹⁷ biçimiyle “Hamur açmakta kullanılan, silindir biçiminde, uzunca, ince değnek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /v/ > /ğ/ değişimi¹⁹⁸ ve sözcük sonunda ses türemesi meydana gelmiştir: *oklava* > *oklağaç*. Sondaki /ç/ sesinin *bişleğeç*, *yaslağaç* gibi köyde ekmek yapımı için kullanılan eşya isimlerinde de olduğu görülmektedir.

Ör. *Bu oklağaç galınımış, çobuk açılmāya hamur.* “Bu oklağaç kalınmış, çabuk açılmıyor hamur.”

¹⁹⁷Gülensoy sözcüğü < *ok+la-ğu* şeklinde tahlil etmektedir (2007: 617).

¹⁹⁸ Bk. 176. dipnot.

Sac: Köy ağzında ateşin üstüne konularak ekmeğin pişirilen yuvarlak aletin adı olan *sac*, DS’de “Saç, ekmeğin sacı”, “Sac, üzerinde ekmeğin pişirilen metal levha”, “Saç, demir levha” ve GTS’de “Yassı demir çelik ürünü.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Ekmeğe başlamadan önde sacı küllemeli.* “Ekmeğe başlamadan önce sacı küllemeli.”

Sacırak: Köy ağzında sacı ayakta tutmaya yarayan üç ayaklı bir aletin adıdır. Sözcük DS’de *sacayak*¹⁹⁹ biçimiyle “Üzerine tencere, tava vb. konan ateş üstüne oturtulan üç ayaklı demir alet.” ve GTS’de “Sacayağı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Sacırak yanladığından tencere devrılmış.* “Sacırak yanladığından tencere devrilmiş.”

Sedir: Köy ağzında tahtadan yapılan, oturmaya yarayan duvara bitişik halde duran yerlerin adı olan *sedir*, GTS’de “Arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Uşakları sedirden galduñ, yere oturuvesinle.* “Uşakları sedirden kaldırın, yere oturuversinler.”

Sergen: Köy ağzında eşya koymaya yarayan, yerden yüksek bölmelere verilen addır. *Sergen*²⁰⁰ sözcüğü DS’de “Mutfak rafı.”, “Odalarda tavana yakın konulan raf.”, “Mutfak dolabı, teldolap.”, “Odalarda yatak, yorgan konulan dolap, yüklük.”, “Raf.” ve GTS’de 1. “Raf.”, 2. “Nesnelerin, insanlara gösterilmek, satılmak için sergilendiği camlı bölme veya yer, camekân, vitrin.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Sergende ne va ne yoğ, usa indüdüüm aşā.* “Sergende ne var ne yoksa indirdim aşağı.”

Sökü: Köy ağzında tabureye verilen ad olan *sökü*, DS’de “Alçak ayaklı, arkalıksız iskemle.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *seki*²⁰¹ biçimiyle yer alan sözcük 1. “Oturmak için evlerin önüne taş ve çamurdan yapılan set.”, 2. “Oturulacak sedir biçiminde taş veya set.”, 3. “Toprak üstündeki yükseklik, doğal set, taraça.”, 4. “Akarsuların iki yakasındaki yamaçlarda, bazı deniz ve göl kıyılarında görülen

¹⁹⁹Gülensoy sözcüğü < *sāc+ayak+ı* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 709).

²⁰⁰Gülensoy sözcüğü < *ser-gen* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 755).

²⁰¹Gülensoy sözcüğü OT. *sekü* ‘dükkan, seki’ (DLT) > **sēk* ‘seki’ (T. Tekin) biçiminde açıklamaktadır (2007: 748-749).

basamak biçiminde yeryüzü şekli, teras.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükteki düz ünlülerin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *seki* > *sökü*.

Ör. *Eveli evlerde hep sökü var ıdı.* “Evveli evlerde hep sökü vardı.”

Sundu: Köy ağzında makas anlamına gelen *sundu* sözcüğü DS’de *sundu* ve *sındı*²⁰² şekillerinde “Makas.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *sındı* biçiminde yer almakta ve “Makas” anlamı verilmektedir. Sözcükteki /ı/ seslerinde yuvarlaklaşma görülmektedir: *sındı* > *sundu*.

Ör. *Sundu yalama olmuş, kesmēya.* “Sundu yalama olmuş, kesmiyor.”

Yaslağac: Köy ağzında üzerinde hamura şekil verilen, yere yakın tahta masaya verilen ad olan *yaslağac*²⁰³ DS’de “Üstünde hamur açılan, yemek yenilen tahta” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Ekmeği edince yaslağacı şuraya gapayıve.* “Ekmeği edince yaslağacı şuraya kapayıver.”

Yaşmak: *Yaşmak* köy ağzında ocağın üst kısmında bulunan, eşya koymaya yarayan çıkıntıya verilen addır. DS’de “Ocak üstünde, toprak ya da tahtadan yapılmış sergen.”, “Ocak üstündeki sergen ve yanındaki gözler.”, “Kapının üst pervazı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Elime geçeni yaşmağa goyuveriyon.* “Elime geçeni yaşmağa koyuveriyorum.”

Yayuk: Köyde tereyağı ve ayran yapmak için kullanılan alete verilen addır. *Yayık*²⁰⁴ biçimiyle DS’de “Yoğurt ya da süten yağ çıkarmaya yarayan araç.” ve GTS’de “Tereyağı çıkarmak için sütün, yoğurdun içinde çalkalandığı kap veya makine.” şeklinde tanımlanmaktadır. Son hecedeki ünlüde /a/ sesinin etkisiyle yuvarlaklaşma meydana gelmiştir: *yayık* > *yayuk*.

Ör. *Yoğurtları yayuğa doldurup da çalkayalım.* “Yoğurtları yayığa doldurup da çalkalayalım.”

Yüklük: Köy ağzında yastık, yorgan ve döşek gibi eşyaların konulduğu tahta dolaba verilen ad olan *yüklük*²⁰⁵, DS’de “Yıkanmak için ayrılmış bölüm.”, “Duvara gömülü

²⁰² Gülensoy sözcük için < *sī-n-dı şeklinde bir tahlil yapmaktadır (2007: 768).

²⁰³ Gülensoy < *yası yığaç* ‘yassı ağaç’ şeklinde açıklamaktadır (2007: 1081).

²⁰⁴ Eren sözcüğün *yay-* ‘(yayıta) dövmek’ kökünden geldiğini belirtmektedir: *yay+* -(i)k (1999: 445).

²⁰⁵ Gülensoy sözcüğü < *yü-k* (/d, d)+*lük* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 1189).

yatak dolabı (Erzincan Merkez)”, “Odaların duvarına gömülü şekilde yapılmış yatak yorgan dolabı; gusülhane.” ve GTS’de “Evlerde yatak, yorgan gibi şeyleri koymaya yarayan yer veya büyük dolap, yük, yük odası.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Yatağı galdurup yüklüğe goyalım.* “Yatağı kaldırıp da yüklüğe koyalım.”

1.2.2.5.2. Tarım Aleti Adları

Altıbarnak: Köy ağzında saman toplamaya ve yüklemeye yarayan, altı tane parmağı olan, uzun saplı aletin adıdır. Sözlüklerde bu anlamıyla yer almamaktadır. Sözcük *altı/parmak* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. *Parmak* sözcüğündeki tonsuz /p/ sesi tonlularaşarak /b/ sesine dönüşmekte ve /m/ > /n/ değişimi görülmektedir: *altıparmak* > *altıbarnak*.

Ör. *Saman doldurukan altıbarnağın dişi çıktı.* “Saman doldururken altıparmağın dişi çıktı.”

Anadut: Köy ağzında ekin saplarını taşımaya yarayan, sapı uzun, üç parmaklı aletin adı olan *anadut*²⁰⁶, DS’de “Ekin demetlerini arabaya koymaya ve harmanı aktarmaya yarayan, üç, dört, beş, yedi çatalı olabilen, uzun saplı aygıt, dirgen, yaba.”, “Rum. anadontis: Ot, sap toplamakta kullanılan kıvrık dişli ağaçtan araç (Erzincan Merkez)” ve GTS’de “Ekin ve ot demetlerini arabaya yüklemeye veya harmanı aktarmaya yarayan uzun saplı, üç dişli, ahşap araç.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu anadudunan sap taşıması zor oluya.* “Bu anadutla sap taşıması zor oluyor.”

Bel: Köy ağzında bitki ekimi yapılacak olan toprağı havalandırmak için kullanılan, ucunda iki küçük demir çubuk bulunan, kazma biçimindeki aletin adı olan *bel*²⁰⁷, DS’de “Çapalama aleti”, “Toprağı kazmakta kullanılan bir cins kürek” ve GTS’de “Toprağı aktarmaya veya işlemeye yarayan, uzun saplı, ayakla basılacak yeri tahta, ucu sivri kürek veya çatal biçiminde bir tarım aracı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu bele uzun bi sap dakmalı.* “Bu bele uzun bir sap takmalı.”

²⁰⁶ Eren sözcüğün Rumcadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 11-12).

²⁰⁷ Eren, sözcüğün Farsçadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 46).

Boyunduruk: Köy ağzında iki tane öküzün birlikte hareket etmelerini sağlamak için boyunlarından birbirlerine bağlanan tahta aletin adı olan *boyunduruk*²⁰⁸, GTS’de “Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Öküzlerin boyunduruğu kırıldı.* “Öküzlerin boyunduruğu kırıldı.”

Diğren: Köy ağzında tarladan ekin toplamaya yarayan, iki parmaklı, uzun saplı aletin adıdır. DS’de *diren* biçimiyle “Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aygıtı.” ve *dirgen* biçimiyle “< ET tiremek: diren; demirden yapılmış, üç veya beş dişli, ot veya sap kaldırmaya Mahsus alet.”; GTS’de *dirgen*²⁰⁹ biçimiyle “Genellikle harmanda sapları yaymaya yarayan demirden, çatallı bir tarım aracı, diren.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Diğreninen harman garuşduduk.* “Diğrenle harman karıştırdık.”

Dögerbiçer: Köy ağzında ekinlerin hasat edilmesi işlemlerini yapan bir modern tarım aletinin adı olan sözcük GTS’de *biçerdöver* biçimiyle “Ekin biçen, döven, taneleri ayıran, samanı deste veya balya durumuna getiren makine.” şeklinde tanımlanmaktadır. Birleşik yapılı olan sözcüğün ağızdaki telaffuzunda sözcükler yer değiştirmekte ve *döver* sözcüğündeki ince sıradan /ö/ sesi orta damakta telaffuz edilen /ó/ sesine, /v/ sesinin ise /ğ/ sesine dönüştüğü görülmektedir: *biçerdöver* > *dögerbiçer*.

Ör. *Dögerbiçere mozot dayanmāya.* “Biçerdövere mazot dayanmıyor.”

Dörttekelli: Köy ağzında eskiden kullanılan, ağaçtan yapılan öküz arabasının adı olan sözcük DS’de ve GTS’de yer almamaktadır. Bu sözcük *dört/tekerli* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Sözcükte gerileyici benzeşme²¹⁰ görülmektedir: *dörttekerli* > *dörttekelli*.

Ör. *Eveli dörttekelliynen sap çekeller, idi.* “Eveli dörttekerliyle sap çekerlerdi.”

Düğen: Köy ağzında tahta parçasının altına keskin taşların yerleştirilmesiyle oluşturulan, ekinleri öğütmeye yarayan aletin adıdır. DS’de *düven* biçimiyle “Döven, ekinleri dövmek içki kullanılan alet.”, “Döven, harmanda buğdayın sapı ve tanesini

²⁰⁸Gülensoy sözcüğü < *böyun+duruk* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 165).

²⁰⁹ Gülensoy sözcüğü < **ter-* ‘dermek, toplamak’ + *-gen* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 288). Eren ise sözcüğün Rusçadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 112).

²¹⁰Bk. 31. dipnot.

ayırmaya yarayan, alında keskin taşları bulunan ve hayvanlar tarafından çekilen ağaç alet” ve GTS’de *düven*²¹¹ biçimiyle “Harmanda ekinlerin sapı ve tanelerini ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla çekilen, alt yüzünde keskin çakmak taşları dikine çakılı bulunan, kızak biçiminde araç.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ilk hecesindeki ince sıradan /ü/ sesi, orta damakta telaffuz edilen /ú/ sesine ve son hece başındaki /v/ sesi /ğ/ sesine dönüşmektedir:²¹² *düven* > *dúğen*.

Ör. *Dúğeniñ dişlerinden birsi çıkmış. “Dúğenin dişlerinden birisi çıkmış.”*

Ğağni: Köy ağzında “öküz arabası” anlamına gelen sözcük DS’de “Kağni” ve GTS’de *kağni*²¹³ biçimiyle “İki veya dört tekerlekli, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi²¹⁴ görülmektedir: *kağni* > *ğağni*.

Ör. *Talladan harmana sapı ğağniyınan daşıduk. “Tarladan harmana sapı kağniyla taşıdık.”*

Ġarasaban: Köy ağzında öküzle tarla sürmeye yarayan aletin adıdır. DS’de ve GTS’de yer almayan sözcük *kara/saban* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *karasaban* > *ğarasaban*.

Ör. *Ġarasabanınan tallayı sürdük. “Karasabanla tarlayı sürdük.”*

Ġevük: Köy ağzında ekin saplarını çekmeye yarayan, uzun gövdesinin ucunda bir adet kancası bulunan aletin adıdır. DS’de *gevuik* biçimiyle “Meyve toplamaya yarayan ucu eğri sırık.”, “Deste bağlamaya yarayan çatallı çubuk.”; *gevük* biçimiyle “Duvara çakılmış ağaç ya da demir çengel.” ve *gevik* biçimiyle “Ucu çengelli ağaç” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. Sözcük *gev-* fiiline fiilden ad yapan -Ik ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Fotoza harmandaki sapı gevuğünen çekdük. “Patoza harmandaki sapı gevikle çektik.”*

²¹¹Gülensoy sözcüğü < *tög-en* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 301).

²¹²Bk. 176. dipnot.

²¹³ Gülensoy sözcüğü < **kang* ‘yansıma’ +*lı* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 451).

²¹⁴ Bk. 14. dipnot.

Orak: Köy ağzında tarladaki ekin saplarını biçmeye ve toplamaya yarayan küçük bir el aleti olan *orak*²¹⁵, DS’de “Ekin biçme zamanı.” ve GTS’de “Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot vb. biçme aracı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Desdeleri orağınan düzetdik.* “Desteleri orakla düzelttik.”

Turpan: Köy ağzında ekinleri biçmeye yarayan, uzun bir sapı ve sapının ucunda da keskin bıçağı bulunan bir eletin adıdır. Sözcük DS’de “Tırpan” ve GTS’de *tırpan*²¹⁶ biçimiyle “Uzun bir sapın ucuna tutturulan, ot, ekin vb.ni biçmeye yarayan, hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Buвам gençiken barnağını turpana gapdumuş.* “Babam gençken parmağını turpana kaptırmış.”

Üvendire: Köy ağzında öküzleri yürütmeye yarayan, ucuna çivi çakılı olan uzun değneğe verilen ad olan *üvendire*²¹⁷, DS’de “Çiftçinin, tarlasını sürerken, sabanın toprağa giren bölümünde toplanan çamurları temizlemek için üvendirenin, meşesin bir ucuna taktığı yassı demir.”, “Çiftçilerin hayvanlarını yürütmek için kullandıkları ucu çivili sopa, değnek (Çayağzı)” ve GTS’de “Çifte koşulan öküzleri yürütmek için kullanılan, ucuna nodul çakılmış uzun değnek, gönder.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Dedem öküzleri yürütmek için üvendire yaptı.* “Dedem öküzleri yürütmek için üvendire yaptı.”

Yaba: Köy ağzında hasat zamanı kullanılan, samanı ekin tanesinden ayırmaya yarayan aletin adı olan *yaba*²¹⁸, GTS’de “Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde, tahtadan tarım aracı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Tınarı yabayla savurduk.* “Tınarı yabayla savurduk.”

Zevle: Köy ağzında boyunduruk ile öküzün boynu arasındaki bağlantıyı sağlayan, ağaçtan yapılan çubuk biçimindeki aletin adı olan *zevle*, DS’de *zevle* ve *zelve* biçimiyle “Öküzün boyunduruktan çıkmaması için, boyunduruğa geçirilmiş eğri değnek”,

²¹⁵Gülensoy sözcüğü < ET. *or-* ‘biçmek, kesmek, vurmak’ + *-ğa-k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 629). Eren sözcüğün Türkçe *or-* ‘biçmek’ kökünden *-ğak* ekiyle kurulduğunu belirtmektedir (1999: 308).

²¹⁶Eren, sözcüğün Rumcadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 407).

²¹⁷ Eren sözcüğün Rumcadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 429).

²¹⁸Gülensoy yaba sözcüğünü < **yā-* ‘*yaymak’ + *-b+a* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 1021).

“Öküzün boyunduruktan çıkmaması için boyunduruğa geçirilen eğri değnekler.” ve GTS’de *zelve*²¹⁹ biçimiyle “Çift öküzünün boyunduruktan çıkmaması için boynunun iki yanından boyunduruğa, aşağıya doğru geçirilen çubuk.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ağızdaki telaffuzunda göçüşme meydana gelmektedir: *zelve* > *zevle*.

Ör. *Öküzleriñ tekinin zevlesini dakmamussuk.* “Öküzlerin tekinin zevlesini takmamışız.”

1.2.2.6. Sağlık ile İlgili Adlar

1.2.2.6.1. İnsan Sağlığı (Hastalıklar ve Tedaviler) ile İlgili Adlar

Ağrı-sızı: Köyde, kişinin boyun ağrısı çektiği zamanlarda ağrıyan kısma kabağın ortası kaynatılarak merhem yapılır. Karın ağrısında ise ağrıyan bölgeye taş bağlanır.

Candili batması: Köy ağzında iki göğüs arasında yer alan kemiğin eğrilmesiyle meydana gelen hastalığın adıdır. Tedaviyi bilen kişiler tarafından el veya karasakız yardımıyla kemik tedavi edilmektedir. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Candilim batduğunda Çente'den garasakız aldık da vurduk.* “Candilim battığında Çanta'dan karasakız aldık da vurduk.”

Davulcu: Köy ağzında kişinin karnında hava birikmesi sonucu rahatsızlanma durumuna verilen addır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *davul* adına addan ad yapan +CU ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Ayaklarıña çorap giymesseñ davulcu olusuñ.* “Ayaklarına çorap giymezen davulcu olursun.”

Geyrek batması: Köy ağzında kişinin ağır kaldırması sonucu kaburga kemiklerinde meydana gelen rahatsızlıktır. Köyde, bu hastalığı tedavi etmeyi el alarak öğrenen kişilerce *geyrek kaldırma* işlemi gerçekleştirilmekte ve kişi sağlığına kavuşmaktadır. Rahatsız olan bölgeye zeytinyağı sürülerek yumuşatılmakta ve el yardımıyla geğrek kaldırılmaktadır. Eğer kaldırma işleminde zorluk yaşanırsa bölgeye karasakız yakısı uygulanarak tedavi edilmektedir. GTS’de *geğrek batması* biçiminde yer alan hastalık

²¹⁹ Eren sözcüğün Rumcadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 467).

“Geğrekte duyulan sancı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /ğ/ > /y/ değişimi görülmektedir: *geğrek batması* > *geyrek batması*.

Ör. *Eveli, geyreği batmasın deyi uşaklara güşak güşandurular ımış.* “Evveli, geyreği batmasın diye uşaklara kuşak kuşandırırılmış.”

Göbek düşmesi: Köy ağzında kişinin göbeğinin aşağı sarkması ile meydana gelen rahatsızlıktır. Bu rahatsızlık, göbek kaldırma işlemi bilen kişilerce bir bardak yardımıyla tedavi edilmektedir. GTS’de *göbeği düşmek* biçimiyle “göbek deliğinin kapanmamasından fitık oluşmak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Anamın düşen göbeğini garasakızınan galdumuşla.* “Annemin düşen göbeğinin karasakızla kaldırmışlar.”

İtdirseği: Köy ağzında göz kapağında görülen kaşıntılı bir sivilce hastalığının adıdır. Bilgili, yaşlı kişiler tarafından dualar okunarak ovalanmakta ve bu şekilde iyileşeceğine inanılmaktadır. *İt+Ø/dirsek+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısında olan sözcük, DS’de “Göz kapağında çıkan sivilce, arpacık.” ve GTS’de “Arpacık.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *İtdirseği çok zaman nazardan çıkar ımış.* “İtdirseği çoğu zaman nazardan çıkarmış.”

Kırık çıkık: Köyde, kişilerde kırık çıkık meydana geldiği zaman tedaviyi bilen kişilerce hasarlı bölgeye zeytinyağı sürülerek kemik düzeltilmektedir.

1.2.2.6.2. Hayvan Sağlığı (Hastalıklar ve Tedaviler) ile İlgili Adlar

Döneyen: Köy ağzında küçükbaş hayvanlarda görülen, bulunduğu yerde dönüp durma hastalığının adıdır. DS’de “Su çevirisi”, “Tekerlekleri birbirine bağlayan ve dönmelerini sağlayan ağaç.” ve *döneğen*²²⁰ biçimiyle “Hayvanın başlığı ile yuları arasında bulunan ve hayvan bağlıyken dolaşmamasına yarayan döner halka.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır. Sözcükte /ğ/ > /y/ değişimi görülmektedir: *döneğen* > *döneyen*.

Ör. *Döneyen olan göyundan ğurban olmaz.* “Döneyen olan koyundan kurban olmaz.”

²²⁰ Gülensoy, sözcüğü < dön-eğen, < *tö:n biçiminde tahlil etmektedir (2007: 303).

Karın şişmesi: Köyde hayvanların karınlarında görülen şişkinlik köylüler tarafından hayvana zeytinyağı, karbonat ve ayran içirilerek tedavi edilmektedir.

Ör. *Yēni olan gūzulariñ ğarnı şişip duruya.* “Yeni doğan ineğin karnı şişip duruyor.”

Kelebek: Köy ağzında hayvanın ciğerlerinde meydana gelen, nefes alıp vermesini zorlaştıran bir hastalığın adı olan *kelebek*²²¹, GTS’de “Geviş getiren hayvanların karaciğerlerinde yerleşip en çok öd yollarını tıkayan bir cins asalak hayvan.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bizim ğoyunların çoğu kelebekten öldü.* “Bizim koyunların çoğu kelebekten öldü.”

Kırık çıkık: Köyde hayvanlarda görülen bir kırık çıkık durumunda köylüler kırık alanı, içinde yumurta akı ve unun karıştırılmasıyla elde edilen karışımla birlikte bir sargı beziyle sararak tedavi etmektedirler.

Kireçlenme: Köy ağzında kümes hayvanlarının beyaz renkli dışkılama yapmalarına neden olan bir hastalık adıdır. Sözcük GTS’de 1. “Kireçlenmek işi.”, 2. “Organik dokuların içinde kireç birikmesi durumu.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük, *kireç* adına addan fiil yapan +IA, fiilden fiil yapan -n ve fiilden ad yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Bu yılki toğuklarda hep kireçlenme oldu.* “Bu yılki tavuklarda hep kireçlenme oldu.”

Ötürgeç: Köy ağzında hayvanların ishal olmalarına verilen addır. Sözcük DS’de “Sürgün, ishal.” ve *ötürük* biçimiyle GTS’de “İshal.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Ötürgeç olan goyuna fisfisli ilaçdan vedük.* “Ötürgeç olan koyuna fisfisli ilaçtan verdik.”

Parazit: Köy ağzında hayvanların ciğerlerinde meydana gelen bir hastalığın adıdır. Sözcük, hastalık anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Kesdúğumuz ineĝiñ ciğerinde parazit var,ımış.* “Kestiğimiz ineğin ciğerinde parazit varmış.”

²²¹ Gülensoy, sözcüğü < *kep+el-(e)k, < *köpe+lek biçiminde tahlil etmektedir (2007: 493).

Soğulcan: Köy ağzında hayvanların toprak yemesi sonucunda karınlarında meydana gelen solucanlanma hastalığının adıdır. DS’de “Solucan” ve GTS’de *solucan*²²² biçimiyle “Yuvarlak veya yassı, uzun kurtlara verilen genel ad.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Soğulcan hasdası olan ineğe ilaç fayde etmedi.* “Solucan hastası olan ineğe ilaç fayda etmedi.”

Şap: Köy ağzında hayvanların tırnak aralarında meydana gelen hastalığın adıdır. Sözcük DS’de “Şap (hayvan hastalığı).” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bızlacı ineğin ayağı şap olmuş.* “Buzağlayıcı ineğin ayağı şap olmuş.”

1.2.2.6.3. Bitki Sağlığı (Hastalıklar ve Tedaviler) ile İlgili Adlar

Bitlenme: Köy ağzında fasulye, buğday, mısır gibi tahılların içlerinin bitlenmesi hastalığıdır. Sözcük GTS’de “Bitlenmek işi.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Bit* adna addan fiil yapan +IA, fiilden fiil yapan -n ve fiilden ad yapan -mA ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Hambara gıyduğumuz ekinle hep bitlenmiş.* “Ambara koyduğumuz ekinler hep bitlenmiş.”

Ġurt düşmesi: Köy ağzında bitkilerin kurtlanması hastalığıdır. *Kurt* sözcüğünde /k/ > /g/ değişimi²²³ görülmektedir: *kurt* > *Ġurt*.

Ör. *Kümpürün yapraklarına Ġurt düşmüş.* “Kümpürün yapraklarına *kurt* düşmüş.”

Kök Ġurusu: Köy ağzında bahçe bitkilerinin, çoğunlukla fasulyenin, köklerinin kuruması hastalığıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *kök+Ø/kuru+(s)u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi görülmektedir ve ince /ö/ sesi ağızda orta damakta telaffuz edilen /ó/ sesine dönüşmektedir: *kökkurusu* > *kóĠurusu*.

Ör. *GarıĠa dikduğumuz paklala kóĠurusu olmuş.* “KarıĠa diktiğimiz baklalar kök kurusu olmuş.”

²²² Gülensoy, sözcüğü < *soğ-lu+can biçiminde tahlil etmektedir (2007: 796).

²²³ Bk. 14. dipnot.

Körlük: Köy ağzında ekinlerin başaklarında görülen kararma hastalığıdır. Sözcük GTS’de “Bitkilerin tomurcuk vermemesi durumu.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Kör* adına addan ad yapan +*llk* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. Bu yıl ekinlerde kör va. “Bu yıl ekinlerde kör var.”

Sañ: Köy ağzında yaz ayları gelirken yağın yağmurun adı olan *san*, bitkilerin sararmasına neden olan bir yağmurdur. Sözcük DS’de “Tahılların başak tutmamasına neden olan hastalık”, “Ekinlere dadanan bir çeşit böcek.”, “Kimi ağaçların yapraklarında görülen içi boş siyah kabarcıklar (şeftali vb.).”, “Nem.”, “Dallar üstünde biriken kar.”, “Kar fırtınasından sonraki durgun hava.”, “Soğuk”, “Irmaklarda büyük buz akıntısı.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. Köy yanındaki tallala sañ olmuş. “Köy yanındaki tarlalar san olmuş.”

1.2.2.7. Coğrafya ile İlgili Adlar (Hava Olayı Adları)

Akyel: Köy ağzında güneyden esen rüzgârın adı olan sözcük²²⁴ DS’de “Kuzey batıdan esen yel.”, “Lodos, güneyden esen yel.”, “Batıdan esen yel.”, “Doğudan esen yel.”, “Kuzeyden esen, dondurucu, soğuk yel”, “Lodos.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *ak/yel* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır.

Ör. Akyel ğarları erüdü. “Akyel karları eritir.”

Cemile: Köy ağzında yedişer gün arayla sırasıyla havaya, suya ve toprağa düşen ve havaların ısınmaya başladığını gösteren hava olayının adıdır. Sözcük DS’de “Cemre.” ve GTS’de *cemre* biçimiyle “Şubat ayında birer hafta arayla havada, suda ve toprakta oluştuğu sanılan sıcaklık yükselişi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. İlk cemile havaya düşer. “İlk cemre havaya düşer.”

²²⁴ Akar, akyelin Türkçede *lodos* yerine kullanılan bir rüzgâr adı olduğunu belirterek *lodos* adının Yunancadan alıntı olduğunu ifade etmektedir: *nōtos* “güney rüzgârı”. Bu rüzgârın Türkçesi olan *akyelin* ise birleşik yapı bir sözcük olduğunu ve buradaki *ak* sözcüğünün renk anlamının yanı sıra *güney* anlamına da geldiğine değinerek güneyden esen ılık rüzgârın adı olduğunu ifade etmektedir. Akar, *ak* sözcüğünün Türkler arasında olumlu bir çağrışımının olduğunu belirterek akyelin, yazın serinletici kışın ise ısıtıcı etkisinin olması sebebiyle bu rüzgâr için *ak* sözcüğünü kullanıldığına değinmektedir (2019: 30).

Çiçekdöken: Köy ağzında Nisan ayında görülen, bitkilerin çiçeklerini döktüren rüzgârın adıdır. Sözlüklerde yer almamayan sözcük, bir isim ve bir fiilimsiden oluşan birleşik yapıli bir sözcüktür.

Ör. *Çiçekdöken esmeye başlamış gayrı.* “Çiçekdöken esmeye başlamış gayrı.”

Ġarayel: Köy ağzında batıdan esen rüzgârın adıdır. Sözcük DS’de *karayel* ve *kara yel* biçimiyle GTS’de “Kuzeybatıdan esen, genellikle soğuk, bazen fırtına niteliğinde yel, keşişleme karşıtı.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Kara/yel* biçimindeki sıfat tamlaması yapısında olan sözcükte /k/ > /g/ deęişimi²²⁵ görölmektedir: *karayel* > *Ġarayel*.

Ör. *Ġarayel çok Ġuvvetli bi fırtınadu.* “*Karayel çok kuvvetli bir fırtınadır.*”

Ġocaęarı soğuğu: Köy ağzında bahar aylarında görölen soğuk havaları belirtmek üzere kullanılan sözcük GTS’de *kocakarı soğuğu* biçimiyle “İlkbaharın belli günlerinde olan soğuk havalar.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi görölmektedir: *kocakarı soğuğu* > *Ġocaęarı soğuğu*.

Ör. *Ġocaęarı soğuklarında tä çok yaşlıla üşür.* “*Kocakarı soğuklarında daha çok yaşlılar üşür.*”

Ġozęavuran: Köy ağzında Nisan ayında esen rüzgârın adıdır. Sözlüklerde yer almayan sözcük bir isim ve bir fiilimsiden oluşan birleşik yapıli bir sözcüktür. Sözcükte /k/ > /g/ deęişimi²²⁶ görölmektedir: *kozkavuran* > *Ġozęavuran*.

Ör. *Bu yıl nisanda Ġozęavuran az esdi.* “*Bu yıl nisanda kozkavuran az esti.*”

Ġündoęrusu: Köy ağzında doğudan esen rüzgârın adıdır. DS’de “Doğu rüzgârı.” şeklinde tanımlanan sözcük *gün+Ø/doğru+(s)u* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Ġündoęrusu yağmuruñ älçisüdü.* “*Ġündoęrusu yağmurun elçisidir.*”

Kirenlice: Köy ağzında Nisan ayında görölen bir soğuk hava olayıdır. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Kirenlice soğuğu meyvelere zarar verir.* “*Kirenlice soğuğu meyvelere zarar verir.*”

²²⁵ Bk. 14. dipnot.

²²⁶ Bk. 14. dipnot.

Poyraz: Köy ağzında kuzeyden esen rüzgârın adı olan *poyraz*²²⁷, DS’de “Soğuk nedeniyle deride olan yarık, çatlak.” ve GTS’de “Kuzeydoğudan esen soğuk rüzgâr.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Bizim buralarda poyraz sert eser.

Sittisivri: Köy ağzında kış aylarının sonunda görülen soğukların adıdır. GTS’de *sitteisevir* biçimiyle “Öküz soğuğu.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Bu sene sittisivri yağışlı geçdi. “Bu sene sitteisevir yağışlı geçti.”

1.2.2.8. Zaman ile İlgili Adlar

Çark dönümü: Köy ağzında temmuz ayının ilk iki haftasında görülen şiddetli şimşeklerin çaktığı zamandır. Sözlüklerde yer almayan sözcük *çark+Ø/dönüm+ü* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. Bu sene çark dönümü çok guvvetli geçdi. “Bu sene çark dönümü çok kuvvetli geçti.”

Gün dönümü: Köy ağzında yaz mevsimi girerken şiddetli gök gürültülerinin görüldüğü zamandır. GTS’de “Gecelerin ve gündüzlerin uzamadan kısalmaya veya kısalmadan uzamaya döndükleri gün.” şeklinde tanımlanan sözcük *gün+Ø/dönüm+ü* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. Gün dönümünden soñra ırgatlığa girdük. “Gün dönümünden sonra ırgatlığa girdik.”

Hemsin: Köy ağzında zemheri çıktıktan sonra şubatın birinde başlayan, soğuk ve sıcak havaların karışık görüldüğü zamanın adıdır. GTS’de *hamsin* biçimiyle “Erbainden sonra gelen, 31 Ocak’ta başlayan elli günlük kış dönemi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Hemsin; hem üşü hem ısın, demişle. “Hamsin; hem üşü hem ısın, demişler.”

Hıdrellez: Köy ağzında soğuk günlerin bittiği, baharın gelişini müjdeleyen 6 Mayıs gününün adıdır. GTS’de 1. “Hızır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan 6 Mayıs günü.”, 2. “Her yılın 6 Mayıs gününde kutlanan geleneksel bayram.”

²²⁷ Eren sözcüğün Rumcadan alıntı olduğunu belirtmektedir (1999: 339).

şeklinde tanımlanmaktadır. Bu güne ağızda *beddam* da denilmektedir. DS’de “18 Nisan günü” şeklinde yer almaktadır.

Ör. *Esgiden hıdırellezde yımırta boyallar ımış.* “Eskiden hıdırellezde yumurta boyarlarmış.”

Nevruz: Köy ağzında baharı müjdeleyen 21 Mart gününün adıdır. Sözcük GTS’de “Eski takvimlere göre yılın ve baharın ilk günü sayılan martın yirmi birine rastlayan gün.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Geçen sene nevrüz tã bi güneşliydi.* “Geçen sene nevrüz daha bir güneşliydi.”

Pastırma yazı: Köy ağzında kış aylarının başlangıcında, kırk gün süren yazı ve andıran güneşli günlerin görüldüğü zamana denilmektedir. GTS’de “Güzün sonundaki sıcak günler.” şeklinde tanımlanan sözcük *pastırma+Ø/yaz+ı* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Pastırma yazında kómüş göle yatmış, derle.* “Pastırma yazında kömüş göle yatmış, derler.”

Ülker: Köy ağzında kuvvetli rüzgârların estiği soğuk hava dalgasının adı olan sözcük DS’de “Boğa takımyıldızı sınırları içinde bulunan, yedi parlak yıldız ve etrafındaki gaz katmanı ile güzel görünüm veren yıldız kümesi, Yedikızkardeş, Süreyya, Pervin.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Gúccük vidileri hep ülker vurmuş.* “Küçük vidileri hep ülker vurmuş.”

Zemferi: Köy ağzında kış ayındaki şiddetli soğukların yaşandığı zamandır. Sözcük DS’de “Kışın en soğuk günleri, zemheri” ve GTS’de *zemheri* biçimiyle “Kara kış.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu yıl zemferide çok ğuş ölmüş.* “Bu yıl zemheride çok kuş ölmüş.”

1.2.2.9. Meslek Adları

Dömürcü: Köy ağzında demir işi ile ilgilenen kişilerin meslek adı olan sözcük *demirci*²²⁸ biçimiyle GTS’de “Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.”

²²⁸ Gülensoy sözcüğü < *temür+çi* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 276).

şeklinde tanımlanmaktadır. *Demir* adına addan ad yapan –CI ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcükteki ümlülerin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *demirci* > *dömürcü*.

Ör. *Dömürcünüñ ekiz uşağı olmuş.* “Demircinin ikiz uşağı olmuş.”

Ġalaycı: Köy ağzında bakırdan yapılan eşyaları kalaylama işini yapan kişilerin meslek adı olan sözcük GTS’de “Kap kalaylayan kimse.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Kalay* adına addan ad yapan +CI ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi²²⁹ görülmektedir: *kalaycı* > *ġalaycı*.

Ör. *Şu ġapları ġalaycıya ġğitmeli de parlatdumalı.* “Şu kapları kalaycıya ġğitmeli de parlattırmalı.”

Geyrekci: Köy ağzında geyrek batması hastalığını tedavi eden kişilerin mesleklerinin adı olan sözcük, sözlüklerde yer almamaktadır. *Geyrek* adına addan ad yapan +CI ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Bizim köydeki geyrekciye başga köyden de geliyala.* “Bizim köydeki geyrekçiye başka köyden de geliyorlar.”

Nalbat: Köy ağzında hayvanları nallama işini yapan kişilerin mesleġi olan sözcük GTS’de “Hayvanların ayaġına nal çakan kimse.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ağzındaki telaffuzunda /n/ sesi düşmektedir: *nalbant* > *nalbat*.

Ör. *Bizim öküzleri nallayan nalbat ölmüş.* “Bizim öküzleri nallayan nalbant ölmüş.”

Semerci: Köy ağzında semer yapma işi ile ilgilenen kişilerin meslek adı olan sözcük GTS’de “Semer yapan veya satan kimse.”, şeklinde tanımlanmaktadır. *Semer* adına addan ad yapan +CI ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Esgiden Terke’ye geliyodu semerci.* “Eskiden Terke’ye geliyordu semerci.”

Sepetci: Köy ağzında sepet yapma işi ile ilgilenen kişilerin meslek adı olan sözcük GTS’de “Sepet yapan veya satan kimse.” şeklinde tanımlanmaktadır. *Sepet* adına addan ad yapan +CI ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Sepetçide sağlam sepetle varıdı.* “Sepetçide sağlam sepetler vardı.”

²²⁹ Bk. 14. dipnot.

1.2.2.10. Organ Adları/ Vücutun Bölümleri

Almacuk kemúġú: Köy ağzında kalçadaki bir kemiġe verilen adıdır. GTS’de *elmacık kemiġi* biçimiyle “Yüzün yanakla göz arasında bulunan, az çok çıkıntılı bölümü.” şeklinde tanımlanan sözcük *elmacık+Ø/kemik+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır. *Elmacık* sözcüğündeki ince sıradan tüm ünlülerin kalınlaştığı görülmektedir ve *kemiġi* sözcüğünde ise /i/ sesleri orta damakta telaffuz edilen /ú/ sesine dönüşmüştür: *elmacık kemiġi* > *almacuk kemúġú*.

Ör. *Betona düşünce almacuk kemúġú ġırılmış. “Betona düşünce elmacık kemiġi kırılmış.”*

Bıkanak: Köy ağzında ayak bilek kemiġi için kullanılan sözcük DS’de “Ayak, bilek, diz eklemi” ve *bakanak* biçimiyle “Geviş getiren hayvanların tırnakları.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bıkanaġım acıyya dēya, düşmüş galibe. “Bıkanaġım acıyor diyor, düşmüş galiba.”*

Böġür: Köy ağzında böbreklerin bulunduğu bölgeye denilen *böġür*²³⁰, DS’de “Göğüs.”, “Kaburga altı boşlukları” ve GTS’de “İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Dün gece böġrümün ağrısına uyuyamadım.*

Candili: Köy ağzında iki göğüs arasında bulunan kemiġin adı olan, *canevi* diye de adlandırılan *candili* DS’de *can dili* biçimiyle “Göğüs” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *can+Ø/dil+i* biçimindeki belirtisiz isim tamlaması yapısındadır.

Ör. *Candili batanları geyrekciye ēgidüle. “Candili batanları geyrekçiye egidirler.”*

Çon: Köy ağzında *kalça* anlamına gelen sözcük DS’de “Kalça, but.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Çonumdaki ağrıyı dokdur da anlayamadı. “Çonumdaki ağrıyı doktor da anlayamadı.”*

Darak: Köy ağzında ayakların üst kısmındaki kemiklerin olduğu bölgeye verilen addır. DS’de “Ayaġın parmaklara yakın olan kısmı, ayak taraġı.” ve GTS’de *tarak*²³¹

²³⁰ Gülensoy sözcüğü < *bö (/ü)g+ür biçiminde tahlil etmektedir (2007: 172).

²³¹ Gülensoy, sözcüğü < tar- (a-) +(ġ)ak biçiminde tahlil etmektedir (2007: 860).

biçimiyle “İnsanda ayağın yüksek olan üst bölümü.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /t/ > /d/ değişimi²³² görülmektedir: *tarak* > *darak*.

Ör. *Bizim oğlanın darağı çıkıp duruya. “Bizim oğlanın tarağı çıkıp duruyor.”*

Geyrek: Köy ağzında kaburga kemiğinin alt kısmını ifade etmek üzere kullanılan sözcük DS’de “Kaburga kemiğinin alt kısmı.”, “Göbek.”, “Böbrek.”; *geğrek* biçimiyle “Yumuşak ege kemikleri.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *geğrek*²³³ biçiminde yer alan sözcük “Kaburganın alt yanında bulunan boşluklardan her biri.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /ğ/ > /y/ değişimi görülmektedir: *geğrek* > *geyrek*.

Ör. *N’etdiler, ise geyreğini galduramadıla. “Ne ettilerse geyreğini kaldıramadılar.”*

Ġursak: Köy ağzında vücudun boğaz kısmı için kullanılan sözcük DS’de “Kursak.”, “Mide.”, “Kalp.”, “Akıl.”, “Yemek borusu.” ve GTS’de *kursak*²³⁴ biçimiyle 1. “Kuşların yemek borusu üzerinde bulunan, yiyeceklerin toplandığı torba biçiminde şişkin organ.”, 2. “Böceklerin ve solucanların sindirim kanallarında bulunan, kuşların kursağına benzeyen yapı.”, 3. “Kuş kursağı şişirilip kurutularak yapılan veya ona benzetilen şişkin şey”, 4. “Boğaz.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi²³⁵ görülmektedir: *kursak* > *ğursak*.

Ör. *Civciniñ ġursağı yiyecek doluymuş. “Civcivin kursağı yiyecek doluymuş.”*

Öd: Köy ağzında karaciğerin yanında bulunan, içinde zehir bulunduran küçük bir parçaya verilen ad olan *öd*²³⁶, GTS’de “Safra.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Hasda olan hayvanın ödü şişer. “Hasta olan hayvanın ödü şişer.”*

Süskün: Köy ağzında yüz, surat anlamına gelen sözcük, sözlüklerde yer almamaktadır. *Süs-* fiiline fiilden ad yapan *-KUn* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Anasına ġızıp süskününü eydi gine. “Annesine kızıp süskününü eğdi yine.”*

²³² Bk. 14. dipnot.

²³³ Gülensoy sözcüğü < *kē+kir-de-k* [> kekirek > kek-rek > hegrek > geğrek] biçiminde tahlil etmektedir (2007: 360).

²³⁴ Gülensoy, sözcüğü < *OT. koğ* ‘göze veya yemeğe düşen çer çöp, pislik’ (DLT) +*ur-sağ* ‘pisliğin toplandığı yer’ [> korusağ > korusağ > korusağ > korusağ] biçiminde tahlil etmektedir (2007: 573).

²³⁵ Bk. 14. dipnot.

²³⁶ Gülensoy sözcüğü < *ö:t* şeklinde açıklamaktadır (2007: 647).

Ümük: Köy ağzında çene ile boğaz arasındaki kısma verilen addır. DS’de *ümük*²³⁷ biçimiyle “Soluk borusu, gırtlak.”, “Çene.”, “Gırtlak, boğaz.”, “İbik.” ve GTS’de 1. “Boğaz.”, 2. “Gırtlak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün ikinci hecesindeki ince sıradan /ü/ sesi orta damakta telaffuz edilen /ú/ sesine dönüşmüştür: *ümük* > *ümük*.

Ör. Etdúğı lafı duyunca ümüğüne yapışdı. “Ettiğı lafı duyunca ümüğüne yapıştı.”

Yürek: Köy ağzında kalp anlamına gelen *yürek*²³⁸ DS’de “Karın, mide, bağırsak.”, “Parmak uçlarında, tırnağın altındaki yumuşak et.” ve GTS’de 1. “Kalp.”, 2. “Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül.”, 4. “Herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk, cesaret”, 5. “Acıma duygusu”, 6. “Mide, karın, iç.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Goyunuñ yüreğini köpek gapdı. “Koyunun yüreğini köpek kaptı.”

1.2.2.11. Renk Adları

Akca: Köy ağzında beyaz renk için kullanılan sözcük, DS’de “Beyazca, beyaza yakın.” ve *akça*²³⁹ biçimiyle GTS’de “Oldukça beyaz.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükteki tonsuz /ç/ sesi tonlularak /c/ sesine dönüşmüştür: *akça* > *akca*.

Ör. Bizim akca bızā görünmēya mallarıñ arasında. “Bizim akça buzağı görünmüyor malların arasında.”

Ala: Köy ağzında iki rengin birlikte olmasını ifade eden sözcük DS’de “Siyahla beyaz karışık renk, siyahlı beyazlı.”, “Kahverengi ile kırmızı arası bir renk.”, “Açık kahverengi, ela (göz hakkında).”, “Çok renkli, karışık renkli.”, “Beyaz rengi çok olan şey, kirli bez.” ve GTS’de “Karışık renkli, çok renkli, alaca.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Bizim ala ineğñ südü ötekilerden güzel oluya. “Bizim ala ineğñ sütü ötekilerden güzel oluyor.”

²³⁷ Gülensoy, sözcüğü < OT. *ümgük* ‘imik’ (DLT) şeklinde açıklamaktadır (2007: 433).

²³⁸ Gülensoy, sözcüğü < **yür* ‘*iç, öz, benlik’ +(e)*k* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 1193). Eren ise sözcüğün Türkçe *yür-* ‘hareket etmek’ kökünden geldiğini belirtmektedir: *yür-* + -(e)*k* (1999: 462).

²³⁹ Gülensoy sözcüğü < *ak+ça* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 59).

Boz: Köy ağzında kül rengine verilen ad olan *boz*, DS’de “Sarışın.” ve GTS’de 1. “Açık toprak rengi.”, 2. “Kül rengi, gri.”, 3. “Kül rengi, gri.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Köyün içinde boz bi kedi gördüm.* “Köyün içinde boz bir kedi gördüm.”

Çiğdem: Köy ağzında “sarı renk” anlamında kullanılan *çiğdem*, renk anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır. Sarı renkli bir çiçek adı olan *çiğdem* ağzda renk anlamı kazanmıştır.

Ör. *Ğazağı çiğdem rengindeymiş.* “Kazağı çiğdem rengindeymiş.”

Ğır: Köy ağzında gri rengi ifade etmek üzere kullanılan sözcük DS’de *kır* biçimiyle “Kır, gri.” ve GTS’de “Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi²⁴⁰ görülmektedir: *kır* > *ğır*.

Ör. *Muhtarın ğır bi eşeği var idi.* “Muhtarın kır bir eşeği vardı.”

Gök: Köy ağzında mavi ve yeşil renk için kullanılan sözcük DS’de *gök* biçimiyle “Mavi, masmavi.”, “Yeşil, yemyeşil.” ve GTS’de “Gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükteki ince sıradan /ö/ sesi orta damakta telaffuz edilen /ó/ sesine dönüşmüştür: *gök* > *gók*.

Ör. *Eskitalla’nın ekinleri tā góğ úmuş.* “Eskitarla’nın ekinleri daha gökmüş.”

1.2.2.12. Akrabalık Adları

Aba: Köy ağzında “büyük kız kardeş” için kullanılan sözcük eskiden köy ağzında “anne” anlamında da kullanılmıştır. Sözcük DS’de “Abla, büyük kız kardeş.”, “Anne.”, “Üvey anne, analık.”, “Büyükanne.”, “Kaynana.”, “Yenge.”, “Teyze”, “Hala”, “Yetişmiş, bulûğa ermiş küçük kız kardeş.”, “Hanım, hanımefendi.”, “Baba.” ve GTS’de 1. “Abla.”, 2. “Anne.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Anam öldükden kēri baña abam analık etdi.* “Anam öldükten sonra bana abam analık etti.”

Aga: Köy ağzında “abi” anlamına gelen sözcük eskiden “baba” anlamında da kullanılmıştır. Sözcük DS’de “Ağabey, büyük erkek kardeş.”, “Baba.”, “Ağa, geniş

²⁴⁰ Bk. 14. dipnot.

toprak sahibi, sözü geçen kimse” şeklinde tanımlanmaktadır. *Ağa* biçimiyle GTS’deki anlamlarıyla köy ağzında kullanılmaya devam etmektedir. *Ağa* sözcüğündeki /ğ/ sesi ağızda /g/’ye dönüşmektedir: *ağa* > *aga*.

Ör. *Tallada zor işleri hep agam yapar ıdı. “Tarlada zor işleri hep ağam yapardı.”*

Bacanak: Köy ağzında kız kardeşlerin eşlerinin birbirleri için kullandıkları sözcük olan *bacanak*²⁴¹ GTS’de “Eşleri kardeş olan erkeklerin birbirine göre durumu.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Biz bu işi bacanağınan hallederüz. “Biz bu işi bacanakla hallederiz.”*

Baldız: Köy ağzında eşlerden erkeğin, kadının kız kardeşi için kullandığı sözcük olan *aldız*²⁴² DS’de “Bacanak.” ve GTS’de “Erkeğe göre eşinin kız kardeşi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Benim baldızlardan ufak olanını da everdük. “Benim baldızlardan ufak olanı da everdik.”*

Dünür, ağ: Köy ağzında evlenen çiftlerin babalarının birbirleri için durumunu ifade eden sözcük, sözlüklerde yer almamaktadır. Sözcükte ses düşmesi görülmektedir: *dünür ağa* > *dünür, ağ*.

Ör. *Bizim dünür, ağ arabayı değüştümüş. “Bizim dünür, ağ arabayı değıştirmiş.”*

Dünürşü: Evlenen çiftlerin annelerinin birbirleri için durumunu ifade eden sözcük DS’de *dünürşü* biçimiyle “Evlenenlerin anne ve babaları.”, “Gelin almaya giden kadınlar.”, “Gelinin yanında bulunan yenge.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Dünürşünün yemekleri gózel olmuş. “Dünürşünün yemekleri güzel olmuş.”*

Gayınçı: Köy ağzında çiftlerden erkeğin, karısının erkek kardeşi için kullandığı sözcük DS’de *gayınçı*, *kayınçı* ve *kayınço* biçimiyle “Kocanın erkek kardeşi, kayınbirader.”, “Kayınbirader.” ve GTS’de *kayınço* biçimiyle “Kayınbiraderlere sevgi yollu söylenen söz.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi²⁴³ görülmektedir: *kayınçı* > *gayınçı*.

²⁴¹ Gülensoy, sözcüğü < *bāça (T. Tekin) +n(A)k ‘küçültme eki’ biçiminde açıklamaktadır (2007: 99-100).

²⁴² Gülensoy, sözcüğü < *bāltız < ? *bāla+dız şeklinde tahlil etmektedir (2007: 109).

²⁴³ Bk. 14. dipnot.

Ör. *Ġayınçınıñ işleri epeyi yoluna girmiş.* “Kayınçının işleri epey yoluna girmiş.”

Ġayınna: Köy ağızında eşlerin birbirlerinin anneleri için kullandıkları sözcüktür. DS’de “Kayınvalide.”, “Kaynana” ve GTS’de *kaynana* biçimiyle “Kocaya veya kadına göre birbirlerinin annesi, kayınvalide, hanımanne.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Ġayınnamın etdüğü yemekle tā bi başga oluya.* “Kaynanamın ettiğı yemekler daha bir başka oluyor.”

Ġayınnata: Köy ağızında eşlerin birbirlerinin babalarını ifade eden sözcük DS’de *gaynata* biçimiyle “Kayınbaba.”, “< kayın ata: kaynata; kayın baba.” ve GTS’de “Kocaya veya kadına göre birbirlerinin babası, kayınbaba, kayınpeder, babalık” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Şimdiye ġada hep datlı dil, güler yüz gördüm ġayınnatamdan.* “Şimdiye kadar hep tatlı dil, güler yüz gördüm kaynatamdan.”

Ġayınpeder: Köy ağızında eşlerin birbirlerinin babaları için kullandıkları sözcüktür. GTS’de “Kaynata” şeklinde tanımlanan sözcük *kayın+Ø/peder+i* biçimindeki *belirtisiz* isim tamlaması yapısındadır. Sözcükte /k/ > /g/ değıřimi²⁴⁴ görölmektedir: *kayınpeder* > *ġayınpeder*.

Ör. *İstedemde ġayınpeder çok nazlandı.* “İstedemde kayınpeder çok nazlandı.”

²⁴⁴ Bk. 14. dipnot.

İKİNCİ BÖLÜM

FİLLER

2.1. “Fiil” Kavramı ve Sınıflandırılması

Sözcük türleri arasında doğadaki nesnelere ve canlıların hareketlerinin göstergesi olan fiiller GTS’de “1. İş, davranış. 2. Olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren kelime, eylem.” şeklinde tanımlanmaktadır. Ergin, kâinata varlık ve hareket olmak üzere temelde iki unsurun var olduğunu, bunlardan ilkinin varlıkların göstergesi olan isimler ve diğerinin ise varlıkların hareketlerini karşılayan fiiller olduğunu belirtmektedir (2009: 108-109). Doğadaki bu adlar ve onların eylemlerini işaretleyen fiillerin kullanımından ortaya çıkan dil sayesinde insanlar iletişimlerini gerçekleştirip toplumsal bir varlık olarak yaşam sürebilmektedir.

Dilin temelini oluşturan bu yapılar arasındaki farklardan birisi de adların tek başlarına bir nesnenin göstergesi olabilmesine karşın fiillerin nesnelere bağımlı olarak var oldukları ve birden fazla adın hareketinin göstergesi olabilmesidir. Bu noktada adlar bağımsız ve somut bir görünüme sahipken fiiller adlara bağımlı ve soyut bir niteliğe sahiptir (Korkmaz, 2009: 12-13).

Hirik, kelime türlerinden bahsederken isimlerin “varlıkları ya da varlığı akıl yoluyla sezilen nesne/kavramları” fiillerin ise bu isimlerin zaman içindeki hareket, oluş ve kılışlarını ifade ettiklerini belirterek bu isim ve fiillerin dil öğeleriyle olan ilişkilerini ise görevli kelimelerin sağladığına değinmektedir (2018: 7). Yapı ve kullanım olarak farklılık gösteren bu iki unsur iletişim esnasında bir yargının karşı tarafa iletiminde ortaklaşa hareket etmekte ve bu yönden birbirlerine bağımlı olarak bir kullanım alanı bulabilmektedir.

Araştırmacılar fiilleri yapı, anlam, içerik vb. özellikleri bakımından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutmaktadır. Korkmaz yapı (*basit, türemiş, birleşik*), içerik (*oluş bildiren, bir kılış ve kılınış bildiren*), anlam (*esas, yardımcı*), kılınış biçimleri ve çatı özellikleri (*geçişli, geçişsiz; etken, edilgen, meçhul, dönüşlü, işteş, ettirgen*) bakımından fiilleri beş grupta ele almıştır (2009: 528-563).

Banguoğlu fiillerin *kılış, durum ve oluş* olarak üç ayırt edici niteliğinin bulunduğunu belirterek onları *anlamlarına (geçişli, geçişsiz ve ortada fiiller)* ve *kullanışlarına (bitmiş/çekimli fiil, çekimsiz/yatık fiil)*, göre iki başlık altında incelemiştir (1974: 408-410).

Şirin, eski Türk yazıtlarındaki söz varlığını incelediği çalışmada fiilleri 23 başlık altında konularına göre sınıflandırarak incelemiştir. Ayrıca, konularına göre ayırdığı fiilleri oluş ve kılış fiilleri olmak üzere iki alt başlıkta da incelemektedir (Şirin, 2009).

Fiil sınıflandırmalarının biçimbilgisel, sözdizimsel ve anlamsal özelliklere göre yapıldığını belirterek bu sınıflandırmalardaki ölçütlere dikkat çeken çalışmasında Erdem, Viberg'den hareketle²⁴⁵ fiilin biçimbilgisel işaretleyicilerin *çatı işaretleyicileri, uyum/referans işaretleyicileri ve zaman-kip-aspekt işaretleyicileri* olmak üzere üç çeşit olduğunu belirtmektedir. Sınıflandırmanın diğer bir ölçütü olan sözdizimsel özellikte ise fiillerin nesne alıp almamaları temelinde *geçişli ve geçişsiz* olarak iki grupta ele alındıklarını belirten Erdem, buna ek olarak Hopper ve Thompson'dan hareketle²⁴⁶ bu iki ayrımın da farklı açılardan ele alınmasından dolayı *geçişli fiillerin de kendi içinde farklı geçişlilik seviyelerine sahip olduğunu ifade etmektedir. Erdem, geleneksel yaklaşımda nesne olarak alınmayan bazı sözdizimsel unsurların da kimi durumlarda fiilin nesnesi olabildiğini belirterek -A ve -DAn ekli unsurların ikincil/oblik nesne olabildiğini belirtmiştir.*²⁴⁷ Bu örnekten hareketle fiilin yalnızca biçimsel değil anlamın da dâhil olduğu bir yaklaşımla incelenmesinin gerekliliği gözler önüne serilmektedir. Geçişlilik özelliği bağlamında geleneksel yaklaşımdan farklı olarak ele alınan bir diğer özelliğin de fiillerin cümle kuruluşunda

²⁴⁵ Viberg A (2006) Verbs. Brown K (Ed.) *Encyclopedia of Language & Linguistics (Second Edition)*. Oxford: Elsevier. 408-411.

²⁴⁶ Hopper PJ, Thompson SA (1980) Transitivity in Grammar and Discourse. *Language* 56(2): 251-299.

²⁴⁷ Erdem'in, çalışmasındaki ilgili konu için faydalandığı kaynaklar: Göksel A, Kerslake C (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar* (Routledge, London)., Lewis G (2000) *Turkish Grammar* (Oxford University Press, Oxford; New York)., Underhill R (1976) *Turkish Grammar* (Mass.: MIT Press, Cambridge)., Üstünova K (2015) Eylem-Nesne ilişkileri üzerine sadece {-I}, {-Ø} ekleriyle çekimlenmiş ad / zamir alan eylemler mi geçişli sayılmalıdır?. *Turkish Studies*, 10(16): 1143-1152.

aldığı tamamlayıcı unsurların (zorunlu, seçimlik) sayısı olduğuna değinen Erdem, *bir değerli (gül-), iki değerli (oku-) ve üç değerli (ver-)* olmak üzere üç grupta incelenebileceğini belirtmiştir. Anlamsal açıdan yapılan sınıflamaların, fiillerin temel anlamları ve iç zamansal yapılarına (kılınış) göre yapılabileceği belirtilerek kılınış konusunun dil biliminin tartışmalı konularından birisi olduğu ifade edilmektedir (2016: 191-194).

Hirik, “evrensel bir dil kategorisi” olarak nitelendirdiği fiillerin sınıflandırılması konusunda araştırmacıların farklı ölçütleri (anlam, biçim, fiillerin gerçekleşme tarzı) temel almalarından dolayı çeşitli sınıflandırmaların ortaya çıktığını belirterek bu sınıflandırmaların işlevsel ve geleneksel olmak üzere iki yaklaşımla oluşturulduğunu ifade etmiştir.²⁴⁸ Yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından yapılan sınıflandırmalara değinen Hirik, anlam temelinde yapılan sınıflandırmaların çoğunlukta olduğuna dikkat çekmiştir (2018: 10-20).

Yıldız, Türkiye’de yapılan fiil sınıflandırmalarının çoğunlukla yapı ağırlıklı olduğunu ve bunun sebebinin Türkiye gramerciliğinin tarihî geleneği olabileceğini belirterek son yıllarda tematik sınıflandırmaların da yapılmaya başlandığına dikkat çekmiştir. Fiil tasnifi üzerine hazırladığı çalışmasında yerli ve yabancı araştırmacılarca yapılan 29 fiil sınıflamasına yer vererek bu tasnifleri değerlendirmiştir. Yıldız, çalışmasının sonunda fiillerin semantik/tematik sınıflandırılması konusunda başlık önerilerinde bulunmuştur. Bu sınıflandırmada *oluş fiilleri (varoluş fiilleri, olma fiilleri, değişim fiilleri), durum fiilleri, hareket fiilleri, bağlantı fiilleri, mental fiiller (bilgi fiilleri, psikolojik durum fiilleri, algı fiilleri), iletişim fiilleri ve doğa fiilleri* olmak üzere yedi başlıkta fiilleri ele almıştır (Yıldız, 2017).

Köy ağzından derlenen fiiller Yıldız’ın çalışmasındaki semantik sınıflama temel alınarak incelenmiştir. Yıldız’ın sınıflandırması içerisinde yer alan mental fiiller bölümünde ise Hirik’in “Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller” adlı çalışmasındaki mental fiil sınıflandırması temel alınmıştır (2018: 32-75). Köy ağzında kullanımda olup GTS’de yer alan fiiller çalışmaya dâhil edilmemiştir.

²⁴⁸ Fiil sınıflandırmaları için bk.: Hirik E (2014) Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nin grameri: fiil. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırıkkale.

2.2. Sofçular Köyü Ağzında Fiiller

2.2.1. Oluş Fiilleri

Oluş fiilleri kısmında belli bir zaman diliminde gerçekleşen, geçişsiz fiiller ele alınmaktadır. Vural ve Böler, fiilleri içerikleri bakımından sınıflandırırken oluş fiillerini “Cümlede yüklem gösterdiği işin olma niteliği taşıdığını, oluşun yapana yöneldiğini belirten fiillerdir: *piş-*, *biiyi-*, *bayatla-*, *çürü-*, *karar-*, *güzelleş-*, *yeşer-gibi*. Oluş fiilleri geçişsiz fiillerdir, yani nesne almazlar.” şeklinde açıklamaktadır (2011: 215). Köy ağzındaki oluş fiilleri şunlardır:

alın-: Köy ağzında “dişi hayvanların çiftleşme sonucu gebe kalması” anlamında kullanılan fiil DS’de “Dişi hayvan gebe kalmak, döl tutmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Ağızdaki anlamıyla GTS’de yer almayan sözcük *al-* fiiline fiilden fiil yapan *-n-* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Göyünların çoğu alınmamış, gızlamāyala*. “Koyunların çoğu alınmamış, kuzulamıyorlar.”

ayvalan-: Köy ağzında “sararmak, rengi sarıya dönmek” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Ayva* adına addan fiil yapan *+IA-* ve fiilden fiil yapan *-n-* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Almala ayvalanıya gayri*. “Elmalar ayvalanıyor gayri.”

barnı-: Köy ağzında “büyüme, gelişme” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. GTS’de *barınmak* sözcüğü “Soyut kavram bir yerde etkili olmak, gelişecek ortamı bulmak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Yumuşak yerde fidele çobuk barnır*. “Yumuşak yerde fideler çabuk barnır.”

bıçgın-: Köy ağzında “vücuttaki kemiklerin zorlanma durumu” anlamında kullanılan fiil DS’de *bıçgınmak* ve *bıçkınmak*²⁴⁹ biçimiyle “Burkulmak, acımak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Yörürken ayağı bıçgınmış*. “Yürürken ayağı bıçkınmış.”

buğen-: Köy ağzında “1. Suyun aktığı yerin tıkanması. 2. Bir araya gelmek, toplanmak.” anlamlarında kullanılan fiil DS’de “Su, önü tutulduğu için toplanmak, birikmek” *böğenmek* biçimiyle “İrmak, nehir suları kabarmak.”, “Su, düz yerde her tarafı sulayarak ağır ağır akmak.” ve *büğenmek* biçimiyle “Su, önü tutulduğu için toplanmak, birikmek”, “Hayvan sürüsünü önünü gererek toplamak.”, “Hislerin ifade

²⁴⁹ Gülensoy sözcüğü *<bıç-kın-* biçiminde tahlil etmektedir (2007: 140).

edilemeyerek içte toplanması, içlenmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır. DLT’de *bügülmek* biçiminde yer alan fiil “büğenmek, önu büğenerek toplanmak ve çoğalmak.” anlamında kullanılmıştır (1972: 25).

Ör. *Argın öñü buğenmiş.* “Argın önu buğenmiş.”

burçun-: Köy ağzında “ayağın ani bir hareketle sakatlanması” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Ayağının ikisi birden burçunmuş.*

çığal-: Köy ağzında “nemlenmek, sulu hale gelmek” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Çığ*²⁵⁰ adına, addan fiil yapan +IA- ekinin²⁵¹ getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Sırtım çığaldı, bi çul goyuve.* “Sırtım çığaldı, bir çul koyuver.”

çiteş-: Köy ağzında “dügümlenmek, birbirine girmek, açılmaz hale gelmek” anlamlarında kullanılan fiil DS’de “İplik dolaşmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Saçları çiteşmiş, açamaduk.* “Saçları çiteşmiş, açamadık.”

çörüş-: Köy ağzında “birbirine dolaşmak, karışmak” anlamında kullanılan sözcük DS’de “Buruşmak.”, “Soğuktan büzülmek, uyuşmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Poşetteki iple çörüşmüş.* “Poşetteki ipler çörüşmüş.”

dedele-: Köy ağzında “güçten düşmek, zayıflamak” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Dede* adına addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Bu güzula günden güne dedelēyala.* “Bu kuzular günden güne dedeliyor.”

depit-: Köy ağzında “yufka ekmeğin pişmeye yaklaşma durumu” anlamında kullanılan fiil DS’de “Ekmek saçta pişmeğe yüz tutmak.”, “Ekmeği acele ve gelişigüzel pişirmek” ve *tepitmek* biçimiyle “Ekmeklerin iyi pişmesi için yerlerini değiştirmek”, “Az pişirmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır. *Dep-* fiiline fiilden fiil yapan -t- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Bugün ekmek depitdim, makarna kesecin.* “Bugün ekmek depittim, makarna keseceğim.”

²⁵⁰ DS’de “Kırağı, şebnem.” şeklinde anlamı bulunmaktadır.

²⁵¹ “+A- ekiyle edilgenlik bildiren -I- çatı ekinin kaynaşmasından oluşan +AI- eki, ünsüzle sonuçlanan sıfatlardan “olma” bildiren fiiller türeten bir birleşik ektir.” (Korkmaz, 2009: 112).

günsü-: Köy ağzında “güneşte kalan maddelerin zarar görme durumu” anlamında kullanılan fiil DS’de *günsümek* ve *günsemek* biçimleriyle “Süt, yoğurt gibi yiyecekler güneşte bozulmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır. *Gün* adına addan fiil yapan +sI- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Almala ağacın altında günsümüş.* “Elmalar ağacın altında günsümüş.”

poturda-: Köy ağzında “hastalık nedeniyle tende kabarcıkların ortaya çıkma durumu” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Pot* yansıma sesine getirilen +Ir ve addan fiil yapan +DA- eki ile türetilmiştir.

Ör. *Uşağın elleri golları hep poturdamış.* “Uşağın elleri kolları hep poturdamış.”

seçel-: Köy ağzında “büyüme, olgunluğa erişmek” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Civcile günden güne seçeliya.* “Civcivler günden güne seçeliyor.”

tavlan-: Köy ağzında “kuruyarak kıvama gelmek” anlamında kullanılan fiil DS’de “Kurumaya yüz tutmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük ağızdaki anlamıyla GTS’de yer almamaktadır. *Tav*²⁵² adına addan fiil yapan +IA- ve fiilden fiil yapan –n- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Çamaşurla epeyi tavlanmış.* “Çamaşırlar epey tavlanmış.”

uyun-: Köy ağzında “mayalanan sütün yoğurt kıvamına gelmesi” anlamında kullanılan fiil DS’de “Süt, kaymak bağlamak.” ve “Süt kesilmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük ağızdaki anlamıyla GTS’de yer almamaktadır. *Uyu-* fiiline fiilden fiil yapan –n- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Süt soğuk yerde uyunmaz.*

yörelen-: Köy ağzında “1. Kirlenmek. 2. Hâli vakti iyi olmak.” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Yöre* adına, addan fiil yapan +IA- ve fiilden fiil yapan –n- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Çamurdan elleri yörelenmiş.*

Ör. *Durumu kötüydü, iki senedü yörelenmiş.* “Durumu kötüydü, iki senedir yörelenmiş.”

²⁵² GTS’de “1. İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısının, nemin yeterli olması durumu. 2. Hayvanlarda besili olma durumu. 3. En uygun durum ve zaman. 4. Hazır olma.” anlamlarıyla yer almaktadır.

2.2.2. Durum Fiilleri

Durum fiilleri kısmında devamlılık arz eden, bitimi başka bir eyleme bağlı olan ve bir hâli belirten fiiller yer almaktadır. Korkmaz, *durum ve tasvir bildiren fiiller* biçiminde ele aldığı bu tür fiillerin genellikle geçişsiz olduğunu fakat nadir de olsa geçişli örneklerinin de var olduğunu belirtmektedir (2009: 532-533). Köy ağzındaki durum fiilleri şunlardır:

ağnan-: Köy ağzında “hayvanların veya insanların yatıp olduğu yerde yuvalanması, eşinmesi” anlamında kullanılan *ağnan*²⁵³ fiili DS’de “Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak.”, “Yatakta uyanık olarak iki tarafa dönmek, yerde yuvarlanmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almayan sözcük DLT’de *agnamak* biçimiyle “(hayvanlar) yatıp debelenmek; kekemeleşmek, dili tutulmak.” anlamlarıyla yer almaktadır (1972: 6).

Ör. *Zabah zabah ağnanıp durma, ğak!* “Sabah sabah ağnanıp durma, kalk!”

cızık dut-: Köy ağzında “mayıs-haziran aylarında *bügelek* (< *büve*) denilen bir uçan böceğin hayvanları rahatsız etmesi sonucunda hayvanların kaçışma eylemi” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Sığılla bı yıl çok cızık dutdu.* “Sığırlar bu yıl çok cızık tuttu.”

cokla-: Köy ağzında “dişi hindinin çıkardığı sesi belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Cok* yansıma sesine addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *İbile coklayıp duruya kümesde.* “İbiler coklayıp duruyor kümeste.”

cosla-: Köy ağzında “sıcak ve soğuk maddelerin teması sonucunda ses çıkması” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. Sözcük, *cos* yansıma sesine addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Tencireye soğuk suyu ğuyunca coslayıvedi.* “Tencereye soğuk suyu koyunca coslayıverdi.”

cumbala-: Köy ağzında “çalkalamak, bir şeyi sallamak” anlamında kullanılan fiil ağzındaki anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır.

²⁵³ Gülensoy sözcüğü < **āğna*-(n-) şeklinde tahlil etmektedir (2007: 57).

Ör. *Suyu cumlamadan güy bardağa.* “Suyu cumbalamadan koy bardağa.”

çok-: Köy ağzında “köpeğin hırçın ve saldırgan bir şekilde havlamasını belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil DS’de “Köpek havlamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır. DLT’de *çogı* ‘gürültü, bağırıtı’, *çogılamak* ‘bağırarak, çağırmak’, *çoglamak* ‘fil bağırarak’, *çokturmak* ‘saldırtmak, üzerine indirtmek’ anlamlarında kullanılan sözcükler bulunmaktadır (1972: 32-33).

Ör. *Köpekle bu gece çok çokdula.* “Köpekler bu gece çok çoktular.”

çörüt-: Köy ağzında “çömelme hareketi” anlamında kullanılan fiil DS’de “çömmek” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Tallanın ortasına çörütmüş galmış.* “Tarlanın ortasına çörütmüş kalmış.”

çöt-: Köy ağzında “oturur pozisyona gelmek” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Aşā çötdüm de asıldım urganı.* “Aşağı çöttüm de asıldım urganı.”

darpın-: Köy ağzında “ani hareketlerde bulunmak, toparlanmak” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Darpındıydım, belim acıdı.* “Darpınmıştım, belim acıdı.”

endü-: Köy ağzında “yavrulayacak olan hayvanların zamanı yaklaşırken vücutlarında oluşan fiziksel değişim durumu” anlamında kullanılan fiil ağzındaki anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *İnek epeyi endümüş, iki güne bızlar.* “İnek epeyi endümüş, iki güne buzağılar.”

ğayna-: Köy ağzında “birini rahatsız etmek, dalga geçmek” anlamlarında kullanılan fiil *kaynamak*²⁵⁴ biçimiyle DS’de “Sataşmak, takılmak.”, “Dövmek.”, “Yerinde duramamak, oynamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük ağzındaki anlamıyla GTS’de yer almamaktadır. DLT’de “kaynamak; karşı gelmek, kabulden çekinmek, sözünü reddetmek.” anlamlarında kullanılmıştır (1972: 61). Sözcükte /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kayna-* > *ğayna-*.

Ör. *Uşakla birbirlerine çok ğaynāya.* “Uşaklar birbirlerine çok kaynıyor.”

²⁵⁴ Gülensoy sözcüğü < ? *kay-(ı)n-a- biçiminde tahlil etmektedir (2007: 485).

gayukla-: Köy ağzında “kazların çıkardığı sesi belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Gak/g* yansıma sesine addan ad yapan +Ik ve addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir: *gak/g-uk* (> *gağuk* > *gayuk*) +*la-* (Karataş ve Ulusay, 2020: 485).

Ör. *Ġazlara ġuş gelmiş, gayuklāya.* “Kazlara kuş gelmiş, gayukluyor.”

ġırış et-: Köy ağzında “hayvanların birbirleriyle kavgaya tutuşma durumu” anlamında kullanılan fiil DS’de *kırış etmek* biçimiyle “Saldırmak”, “Öküzler süsüşmek, toslaşmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamayan fiil yardımcı fiille kurulan birleşik yapı bir sözcüktür.

Ör. *İnekle ġırış ediya.* “İnekler kırış ediyor.”

ġıldürde-: Köy ağzında “erkek hindinin çıkardığı sesi belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *ġıldür* yansıma sesine addan fiil yapan +dA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (Karataş ve Ulusay, 2020: 486).

Ör. *Holduruk ġıldürdeyelek geliya.* “Holduruk ġıldürdeyerek geliyor.”

ġürüt-: Köy ağzında “hastalıktan veya soğuktan dolayı fiziksel duruşun bozulma durumu” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *İbile ġarın altında ġürütmüş ġalmış.* “İbiler karın altında ġürütmüş kalmış.”

heng yap-: Köy ağzında “gürültü yapmak” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. Ağızda “gürültü, ses” anlamında kullanılan *henk* sözcüğü DS’de “Oyun, cümbüş, eğlence” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük, bir isim ve bir fiilden oluşan birleşik yapı bir fiildir.

Ör. *Heng yapıp durma başımda!*

heyder-: Köy ağzında “dengenin bozulması, yükün yana eğilmesi” anlamında kullanılan fiil DS’de *heydirmek* ve *heydermek* biçimleriyle “Ağdırmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Eşegin sırtındaki yük bayıra gelince heyderdi.* “Eşegin sırtındaki yük bayıra gelince heyderdi.”

homurdan-: Köy ağzında “ayının çıkardığı sesi belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil DS’de yer almamaktadır. GTS’de ise “1. Öfke, kızgınlık, can sıkıntısıyla anlaşılmas sesler çıkarmak. 2. Taşıt, alet vb. alışılmışın dışında bozuk ses çıkarmak.” şeklinde tanımlanmaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 483).

Ör. *Ayula homurdanarak geliyodu.* “Ayılar homurdanarak geliyordu.”

hopurda-: Köy ağzında “1. Aşırı hareketlerde bulunma hali. 2. Sıvı maddelerin aşırı kaynama durumu” anlamlarında kullanılan fiil DS’de “Korkudan yüreği hoplamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *hop* yansıma sesine addan ad yapan +Ir ve addan fiil yapan +dA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir .

Ör. *Misafir var, iken hopurdayıp durma.* “Misafir varken hopurdayıp durma.”

Ör. *Su çok gaynamış, hopurdāya.* “Su çok kaynamış, hopurduyor.”

iğle-: Köy ağzında “domuzun çıkardığı sesi belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan eylem DS’de beş farklı fiil olarak yer almaktadır. Bunlardan birincisinin anlamları “1. Zayıflamak; 2. Eziyet çekerek hastalanmak, verem olmak; 3. İnmek; 4. Yara iyileşmek” iken diğeri “1. Kuraklık ya da hastalık nedeniyle ağaç gelişmemek, meyve vermemek; 2. Bitki sararmak”, üçüncüsü “ezilmek, üzülme”, dördüncüsü “temizlenmek”, beşincisi ise “Bir şeyi delmek” anlamlarındadır. GTS’de yer almayan sözcük *iğ* yansıma sesine addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (Karataş ve Ulusay, 2020: 484).

Ör. *Derede doñuz iğlēya.* “Derede domuz iğliyor.”

kişne-: Köy ağzında “1. Ekşimek, bozulmak. 2. At bağırma” anlamlarında kullanılan fiil DS’de yer almamaktadır. GTS’de “At, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Ağızlarda hayvanlarla ilgili (hayvanların çıkardığı ya da hayvanlara söylenen ünlem) söz varlığı içerisinde *kıs*, *kis*, *kış* ve *kiş* yansımaları sözlerinin ve bunlardan türemiş fiillerin de bulunması, *kişne-* fiilinin *kiş* isim köküne addan fiil yapan -IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiş olabileceğini göstermektedir: *kiş+le- > kişne-* (Zülfikar, 1995: 242, 549). Bu gelişimde görülen ses değişiminin (/l/ > /n/), çağ+la- > çağna-, ban+la- > banna örneklerinde de görülmesi bu çözümlenmeyi doğrulamaktadır (Zülfikar 1995: 113).

Ör. *At gibi kişneme!*

Ör. *Bu yoğurt dura dura kişnemiş.*

mızıkla-: Köy ağzında “domuzun acı acı bağırma sesini belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil DS’de “İçi geçmek, kestirmek, uyuklamak.”, “Canı yanan köpek acı acı bağırarak, inlemek.” anlamlarıyla bulunan sözcük GTS’de yer almamaktadır. Sözcük *mız* yansıma sesine addan ad yapan +Ik ve addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (Karataş ve Ulusay, 2020: 485).

Ör. *Vurdukları doñuzla mızıklāya.* “Vurdukları domuzlar mızıklıyor.”

mile-: Köy ağzında “koyun ve ineğin çıkardığı sesi belirtmek üzerine kullanılan eylem” anlamında kullanılan fiil DS’de “İnek bağırarak.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük *mi* yansıma sesine addan fiil yapan +le- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (Karataş ve Ulusay, 2020: 484).

Ör. *Ğuzula anasına milēya.* “Kuzular annesine miliyor.”

püşteklen-: Köy ağzında “oyalanmak, geri durmak” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Püştek* adına addan fiil yapan +IA- ve fiilden fiil yapan -n- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Sen bugün çok püştekleniyoiñ.* “Sen bugün çok püştekleniyorsun.”

sayırda-: Köy ağzında “kuru otların arasından yürürken çıkan ses” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Say* yansıma sesine addan ad yapan +Ir ve addan fiil yapan +dA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Ekinlerin arasından sayırdayalak geliya.* “Ekinlerin arasından sayırdayarak geliyor.”

sızık-: Köy ağzında “uyuyakalmak” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. *Sız* fiil köküne fiilden fiil yapan -Ik ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.²⁵⁵

Ör. *Soğukdan gelince sızıkıvermiş.* “Soğuktan gelince sızıkıvermiş.”

sun-: Köy ağzında “hayvanların birbirleriyle kavgaya girmeden önceki hal ve tavırları” anlamında kullanılan fiil DS’de “Kedi, köpek ve benzeri hayvanlar yiyeceğe uzanmak, dokunmak.”, “Güreşe tutuşmak, güreşmek.”, “Saldırmak, elde etmek için

²⁵⁵ Korkmaz -k- ekinin tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş “olma” fiilleri türettiğini ifade etmektedir (2009: 127).

arkasından koşmak.”, “Havlamak” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük ağızdaki anlamıyla GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Danala birbirine sunuya, ayıralım.* “Danalar birbirine sunuyor, ayıralım.”

takla-: Köy ağzında “tak diye ses çıkarmak” anlamında kullanılan fiil ağızdaki anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır. *Tak* yansıma sesine addan fiil yapan +IA-ekinini getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Çamlukda birsi taklâyâ.* “Çamlıkta birisi taklıyor.”

tösülde-: Köy ağzında “1. Küçük bir çocuğun veya kızgın birisinin yürüme eylemi” anlamında kullanılan fiil DS’de “Sessiz ve sinsiz davranmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Tös yansıma sesine addan ad yapan +(I)l ve addan fiil yapan +DA-ekinini getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Uşak gayri tösüldēya.* “Uşak gayri tösüldüyor.”

yaka ol-: Köy ağzında “peşine takılmak, yanından ayrılmamak” anlamında kullanılan fiil DS’de “Çocuk birinin yanından ayrılmamak” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almayan sözcük, yardımcı fiille kurulan birleşik yapı bir fiildir.

Ör. *Bu uşak baña çok yaka oluya.* “Bu uşak bana çok yaka oluyor.”

yesir ol-: Köy ağzında “bir insanın peşinde dolanmak, peşine takılmak” anlamında kullanılan fiil DS’de *yessir olmak* biçimiyle “Yolunda ölmek, kul kurban olmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük yardımcı fiille kurulan birleşik yapı bir fiildir.

Ör. *Beni sevdiğünden baña yesir oluya.* “Beni sevdiğinden bana yesir oluyor.”

2.2.3. Hareket Fiilleri

Hareket fiilleri öznenin aktif olduğu fiillerdir ve nesne alabilirler. Vural ve Böler *kılış fiilleri* olarak ele aldıkları bu fiilleri “Cümlede yüklem gösterdiği işin yapma niteliği taşıdığını, yapanın dışında bir nesneye yöneldiğini gösteren fiillerdir: *al-, bil-, getir-, derle-, düşün-, kaz-, yaz-, taşı-, boya-, öğret-, pişir-* gibi. Kılış fiilleri geçişli fiillerdir, yani nesne alabilirler.” şeklinde açıklamaktadır (2011: 225).

asart-: Köy ağzında “ağacın eğilen dallarını yukarı kaldırmak, düzeltmek” anlamında kullanılan fiil DS’de “Beslemek, büyütme, yetiştirmek, korumak.”, “Budamak, bakmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Şu ağacın dallarını asartalım.*

biremle- Köy ağzında “nesneleri bir araya getirmek, aynı yerde toplamak” anlamında kullanılan fiil DS’de “Bir araya getirmek, toplamak” şeklinde tanımlanmıştır. GTS’de yer almayan sözcük *birem*²⁵⁶ adına addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Anam ekmeği büşürüp biremledi.* “Annem ekmeği pişirip biremledi.”

bürle- Köy ağzında “bir şeyin üzerini örtmek, sarıp sarmalamak” anlamında kullanılan *bürle*-²⁵⁷ fiili DS’de “Örtmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük, GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Mayayı gatıp da bürleyiverelim zobanın yanına.* “Mayayı katıp da bürleyiverelim sobanın yanına.”

civci çıkar- Köy ağzında “tavuğun yavrulama işi” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. Tavuk yavrusunun ağızdaki adı olan *civci* (< *civciv*) sözcüğü ile *çıkır-* fiilinin birleşiminden oluşmuş, yavruların yumurtadan çıkışını ifade eden birleşik yapılı bir fiildir (Karataş ve Ulusay, 2020: 488).

Ör. *Hebibe gelinin toğukları civci çıkarmış.* “Habibe gelinin tavukları civciv çıkarmış.”

çıkır- Köy ağzında “yemeği bitirmek, tüketmek, sünnetlemek” anlamında kullanılan fiil ağızdaki anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır. *Çık-* fiiline fiilden fiil yapan -Ar- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Önündekini çıkar da öyle gak sofradan.* “Önündekini çıkar da öyle kalk sofradan.”

dırı- Köy ağzında “yerdeki saman, çöp, ekin vb. maddeleri yerden toplamak, bir araya getirmek” anlamında kullanılan fiil DS’de “Kazımak, sıyırmak”, “Tarladaki ürünü tırmıkla toplamak, tırmıklamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Harmandaki samanı dırıyıp çufallara dolduralım.* “Harmandaki samanı dırıyıp çuvallara dolduralım.”

ēgit- Köy ağzında “bir şeyi bulunduğu yerden başka bir yere götürmek” anlamında kullanılan fiil DS’de “Götürmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

²⁵⁶ DS’de *birem birem* biçimiyle “Birer birer.” şeklinde tanımlanan sözcüğü Gülensoy, < *bi:r* + (*e*)*m* olarak tahlil etmektedir (2007: 149).

²⁵⁷ Gülensoy sözcüğü < *bü-r-ü-le-* şeklinde tahlil etmektedir (2007: 195).

Ör. *Seni dokdura eğitmek ilazım.* “Seni doktora eğitmek lazım.”

েকেle-: Köy ağzında “saçmak, yaymak” anlamında kullanılan fiil DS’de “Tane ya da toz halindeki bir şeyi serpmek.”, “Yemeğe tuz, biber vb. şeyleri ekmek.”, “Tohumları tarlaya gelişi güzel dikmek.”, “Tohumu seyrek olarak saçmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Tallaya gúbre ekeledim.* “Tarlaya gübre ekeledim.”

evs-: Köy ağzında “tahılları çöplerden temizleme işi” anlamında kullanılan fiil DS’de *evsmek* ve *evsemek* biçimleriyle “Tahılın içindeki yabancı cisimleri evsecek denilen kap içinde savurarak temizlemek.”, “Tahılın içindeki yabancı cisimleri, çöpleri elle ayıklamak, üzerinden üzerinden almak”, “Harman aktarıldıktan sonra diğren ile saplarını yüze çıkarmak.”, “Dövülmüş buğdayı kabuğundan ayırmak.”, “Kuru mısır tanelerini koçanından ayırmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Óğúsker var úken şú ekinleri evselim.* “Rüzgâr varken şu ekinleri evselim.”

ğarsala-: Köy ağzında “1. Hakkından gelmek, çıkışmak. 2. Yiyeceklerin çabucak kavrulma durumu” anlamlarında kullanılan fiil DS’de “Karıştırmak”, “Baştan savma iş yapmak”, “Sarsmak, hırpalamak”, “Et ya da soğanı tavada hafif kavurmak” ve *karsalamak* biçimiyle “Hırpalamak, örselemek.”, “Bitkiyi soğuk vurmak.”, “Yağda biraz kızartmak, haşlamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Ekmeği ğarsalamadan, gózel büşür.* “Ekmeği garsalamadan, güzel pişir.”

Ör. *Buvam beni çok ğarsaladı.* “Babam beni çok garsaladı.”

ğat-: Köy ağzında “yetiştirmek, büyütme, meydana getirmek” anlamlarında kullanılan fiil ağızdaki anlamıyla sözlüklerde kullanılmamaktadır. Sözcükte /k/ > /g/ değişimi²⁵⁸ görülmektedir: *kat-* > *ğat-*.

Ör. *Şu uşakları ğatana ğada ne zorlukla çekdim.* “Şu uşakları katana kadar ne zorluklar çektim.”

gözerle-: Köy ağzında “tahılın tanelerini çöpünden ayırmak” anlamında kullanılan fiil DS’de “ Buğday toprak vb. şeyleri iri gözlü kalburdan elemek.” şeklinde

²⁵⁸ Bk. 14. dipnot.

tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük, *gözer* adına addan fiil yapan +LA-ekin in getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Şu ekini gözerleyip öyle guyalım çuvallara.* “Şu ekini gözerleyip öyle koyalım çuvallara.”

gunna-: Köy ağzında “at, ayı, çakal, elik, eşek, kurt, kedi, köpek, tilki, yılan vb. hayvanların yavrulama işi” anlamında kullanılan *gunna*-²⁵⁹ fiili DS’de “Yumurtlamak”, “At, eşek vb. hayvanlar doğurmak.”, “Kedi, köpek vb.hayvanların doğurmak, mec. piç doğurmak” ve *kunnamak-kunlamak* biçimiyle “ Hayvanlar doğurmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır (Karataş ve Ulusay, 2020: 488-489).

Ör. *Bizim kedi bu gece gunnamış.*

hörsele-: Köy ağzında “yemeği kızgın ateşte kısa süreli pişirme eylemi” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Soğanı hörseleyip damatısı öyle guymak gerekü.* “Soğanı hörseleyip domatesi öyle koymak gerekir.”

ibi çıkar-: Köy ağzında “ibinin (hindi) yavrulama işi” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. Hindi yavrusunun ağızdaki adı olan *ibi* sözcüğü ile *çıkâr-* fiilinin birleşiminden oluşmuş, yavruların yumurtadan çıkışını ifade eden birleşik yapı bir fiildir (Karataş ve Ulusay, 2020: 488).

Ör. *Yatırdığımız ibile ibi çıkarmış.* “Yatırdığımız ibiler ibi çıkarmış.”

iç et-: Köy ağzında “içini çıkarmak, kabuğundan ayırmak” anlamında kullanılan fiil DS’de “Ceviz, fındık vb. şeylerin kabuğunu soyup içini çıkarmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Ağızdaki anlamıyla GTS’de yer almayan sözcük yardımcı eylemle oluşturulan birleşik yapı bir fiildir.

Ör. *Şu paklaları iç edip de gurtulalım.* “Şu baklaları iç edip de kurtulalım.”

ilit-: Köy ağzında “ileriye dayanmak, itmek” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Uşağı merdivenden aşā ilitmiş.* “Uşağı merdivenden aşağı ilitmiş.”

²⁵⁹Kaya, *kulun* sözcüğünün TDK’nin Yeni Tarama Sözlüğü’nde *kulun*, *tay*, *kuluncak* biçimleriyle “küçük, yeni doğmuş *tay*” anlamında ve *kulunla-* fiilinin de “kısrağın yavrulaması” anlamında kaydedildiğini belirtmiştir. Ayrıca *kulunla-* fiilinin ağızlarda bazı ses değişikliğine uğrayarak *gunna-* biçiminde de kullanıldığını ifade etmiştir (2017: 207). Acar ise sözcüğün Kastamonu ağzında *gunla-* biçiminde yer aldığını ve at, eşek, köpek gibi hayvanların doğurması anlamına geldiğini belirtmiştir (2012: 1074).

inet-: Köy ağzında “erkek hayvanların kısırlaştırılma işlemi” anlamında kullanılan sözcük DS’de “Erkek hayvanı enemek.” ve *enet-* biçimiyle “Hayvanları iğdiş ettirmek.”, *enemek* biçimiyle GTS’de “İğdiş etmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Hava iyiyken şu tekeleri inedelim.*

kakla-: Köy ağzında “iki parçaya bölmek” anlamında kullanılan fiil DS’de “Kurutmak için meyveleri çizmek ya da parçalara ayırmak.”, “ Odunları kesmek, parçalamak.”, “İkiye bükme.”, “Saplamak, sokmak, batırmak” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcük, *kak* adına addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Gabağı kaklayıp doğradım.* “Kabağı kaklayıp doğradım.”

potukla-: Köy ağzında “domuzun yavrulama işi” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. Ağızda domuz yavrusu anlamına gelen *potuk* adına addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (Karataş ve Ulusay, 2020: 488).

Ör. *Bu sene çok potuklamışla, her taraf doñuz gaynāya.* “Bu sene çok potuklamışlar, her taraf domuz kaynıyor.”

şakla-: Köy ağzında “iki parçaya bölmek” anlamında kullanılan fiil DS’de “Bölmek, parçalamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük bu anlamıyla GTS’de yer almamaktadır. *Şak* yansıma sesine addan fiil yapan +IA- ekinin getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Şu almayı şakla da yiyelim.* “Şu elmayı şakla da yiyelim.”

vidi çıkar-: Köy ağzında “kazın yavrulama işi” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. Kaz yavrusunun ağızdaki adı olan *vidi* sözcüğü ile *çıkâr-* fiilinin birleşiminden oluşmuş, yavruların yumurtadan çıkışını ifade eden birleşik yapı bir fiildir (Karataş ve Ulusay, 2020: 488).

Ör. *Bizim gazla vidi çıkarmış.* “Bizim kazlar vidi çıkarmış.”

yerlet-: Köy ağzında “yere yakın hale getirmek” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Masayı yerlet, çok yukarda.*

2.2.4. Mental Fiiller

Zihin temelli eylemlerin karşılığı olan *mental fiiller*, düşünce ve algı ile ilgili fiilleri ifade etmektedir. Bu fiiller “duyu organları ile harekete geçen algının zihinsel süreci

etkilemesi ve sonuçta çeşitli dönütlerin de verilmesini kapsayan, psikoloji temelli hareketleri ifade eden fiillerdir.” Örneğin *üzül-, sevin-, kork-* gibi fiiller zihinde gerçekleşen fiillerdir. Hirik, birçok araştırmacı tarafından farklı adlandırmalarla ele alınan bu fiillerin ortak yanının *düşünce* etrafında birleşmesi olduğunu belirterek mental fiilleri incelediği kitabında bu tür fiillerin kapsamını, türlerini, bu fiillerdeki anlamı incelemiştir (2018: 21-23).

Yaylagül, Türk dilinin eldeki en eski yazılı belgeleri olan Türk Runik harfli metinlerde geçen mental fiiller ile ilgili yaptığı çalışmasında mental fiilleri dört grupta incelemiştir: duyu fiilleri, duygu fiilleri, anı ve uslamlama fiilleri, açıklama fiilleri. Yaylagül, dört grupta incelenen bu fiillerin birbirleriyle sıkı ilişki içinde olmalarından dolayı aralarında kesin bir ayırım yapmanın zor olduğunu belirtmiştir (2005: 17-51). Şahin, Türkmen Türkçesindeki mental fiilleri genel olarak *idrak fiilleri, duygu fiilleri ve algılama fiilleri* olmak üzere üç grupta incelemiştir (2012: 45-62). Özeren ve Alan, fiiller üzerine yapılan sınıflandırma çalışmalarında anlama dayalı sınıflandırmaların az olduğuna vurgu yaparak Kırgız Türkçesindeki mental fiilleri *biliş fiilleri, psikolojik durum fiilleri ve algılama fiilleri* olmak üzere üç ana başlıkta ele almıştır (2018: 203-224). Seçkin, Eski Türkçedeki mental fiiller üzerine hazırladığı doktora tezinde Türkiye Türkçesindeki ve diğer Türk dillerindeki fiil tanımlarına ve tasniflerine yer vererek Eski Türkçedeki mental fiilleri *algı fiilleri, duygu fiilleri, idrak fiilleri ve irade fiilleri* olmak üzere dört bölümde ele almıştır (Seçkin, 2019). Yıldız, Eski Uygurcadaki mental fiiller üzerine yaptığı çalışmasında mental fiilleri *biliş fiilleri, psikolojik durum fiilleri ve algı fiilleri* olmak üzere temelde üç sınıfa ayırmış, bazı mental fiillerin kategoriler arası geçişler sonucunda birden fazla sınıfa dâhil olabildiğini belirtmiştir (2020: 105-125). Soydan, mental fiiller içerisinde değerlendirilen *duygu fiilleri* üzerine yaptığı çalışmasında Tarama Sözlüğünden faydalanarak tespit ettiği bu fiilleri yapı ve tür bakımından tasnif etmiştir. Yapı bakımından üç (*kök halinde olanlar, yapım eki alanlar, birleşik fiil yapısında olanlar*), tür bakımından on iki (*üzüntü ifade eden fiiller, şaşkınlık bildiren fiiller, nefret ve öfke ifade eden fiiller, memnuniyetsizlik ifade eden fiiller, korkma-ürkme-çekinme ifade eden fiiller, küçümseme ifade eden fiiller, kibirlenme ve övünme ifade eden fiiller, coşku ve heyecan ifade eden fiiller, sevgi ifade eden fiiller, telaş ve endişe ifade eden fiiller, utanma ve çekinme ifade eden fiiller*) başlık altında sınıflandırma yapmıştır (2018: 471-493).

Hirik, çalışmasında mental fiillerin ortaya çıkışına neden olan süreçlerin *girdi basamağı*, *işlem basamağı* ve *çıktı basamağı* olmak üzere üç basamaklı olduğunu belirterek girdi basamağındaki fiillerin görme, işitme, koku alma, tat alma ve dokunma duyu fiilleri; işlem basamağındaki fiillerin bilişsel fiiller ve çıktı basamağındaki fiillerin ise duyu fiilleri ve açıklama fiillerinden (dilsel açıklama, görsel açıklama) oluşan ifade fiilleri olduğuna değinmektedir. İnsan zihni, mental sürecin başlangıcını ifade eden girdi basamağında duyu organları aracılığıyla bilgiyi alıp zihne göndermektedir. Zihne gönderilen bu bilginin işlem basamağında algılanması ve işlenmesiyle birlikte *kavra-*, *anla-*, *öğren-*, *düşün-* gibi zihinsel eylemler gerçekleşir. İşlem basamağının bazı durumlarda çıktı basamağı görevini yaptığını, sürecin devamının olmayabileceğini belirten Hirik “Çocuk dersi anladı.” cümlesini örnek olarak göstermekte, bu cümledeki mental sürecin *anla-* fiili ile tamamlandığını belirtmektedir. Çıktı basamağının ise kişilerin mental süreci yaşadktan sonra duyu ve düşüncelerini başkalarına aktardığı süreç olarak değerlendirildiğini ifade eden Hirik, bu dışa vurumun duyguların ve düşüncelerin çıktısı olmak üzere iki türlü olduğunu belirtmiştir (2018: 32-75).

Köy ağzından derlenen mental fiiller için Hirik’in sınıflandırması temel alınacaktır.

2.2.4.1. Duyu Fiilleri

2.2.4.1.1. Koku Alma Duyu Fiilleri

ğokala-: Ağızda “koklamak” anlamında kullanılan fiil DS’de *kokalamak* biçimiyle “koklayıp durmak” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *koklamak* biçimiyle yer alan sözcük “Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Yemeyi yimeden ónde muhakkak bi kere ğokalāya. “Yemeği yemeden önce muhakkak bir kere kokalıyor.”

2.2.4.2. Bilişsel Fiiller

dāna-: Köy ağzında “kınamak, ayıplamak” anlamında kullanılan fiil DS’de *danamak* ve *danlamak* biçimleriyle aynı anlamda yer almaktadır. Sözcük GTS’de yer

almamaktadır. DLT’de *tanğlamak* biçiminde yer alan fiil “danlamak, taaccüp etmek.” anlamında kullanılmıştır (1972: 113).

Ör. *Öyle her ağzına geleni gonusaň dānarla.* “Öyle her ağzına geleni konuşursan danarlar.”

ipsin-: Köy ağzında “umursamak, dikkate almak” anlamında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır. GTS’de argo bir kullanım olarak yer alan ve “Saygı göstermek, değer vermek” şeklinde tanımlanan *iplemek* sözcüğü ile ilişkili olabileceği görülmektedir.

Ör. *Ben baçça işlerime çok ipsinürün.* “Ben bahçe işlerime çok ipsinirim.”

2.2.4.3. İfade Fiilleri

2.2.4.3.1. Duygu Fiilleri

ğırçın-: Köy ağzında “bir şeye yüz çevirmek, ondan hoşlanmamak” anlamlarında kullanılan fiil *kırçınmak* biçimiyle DS’de “Kaçınmak, çekinmek, yapmak istememek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Unuň u hallarından ğırçınıyodum zētinden.* “Onun o hallerinden kırçınıyordum zaten.”

ğısık-: Köy ağzında “daralmak, bunalmak” anlamında kullanılan fiil, sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Ğaç gündü evde dura dura ğısıkdı.* “Kaç gündür evde dura dura kısıktı.”

ırkın-: Köy ağzında “korkmak, çekinmek, geri durmak” anlamlarında kullanılan fiil sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Unu görünce ırkınıyon ben.* “Onu görünce ırkınıyorum ben.”

körük-: Köy ağzında “bıkmak, usanmak” anlamında kullanılan fiil DS’de “Kuvvetini, gücünü yitirmek.”, “Yılmak, pusmak, durgunlaşmak.”, “Onmaz duruma getirmek, yok etmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Körükdüm beni gayri.* “Körüktüm beni gayri.”

küy-: Köy ağzında “zamanını beklemek, sabretmek” anlamında kullanılan sözcük DS’de “Gözlemek, beklemek” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer

almamaktadır. DLT’de *küdmek* biçiminde yer alan sözcük “ durmak, beklemek, gözlemek, gütmek.” anlamlarında kullanılmıştır (1972: 78).

Ör. *Yemek bişene gada küymedi.* “Yemek pişene kadar küymedi.”

paysık-: Fiil, köy ağzında “gevşemek, koyvermek” anlamlarında kullanılmaktadır. DS’de yer alan *paysımak* sözcüğü “Önem vermek, değer vermek.”, “Karşısındakine gücü yeteceğine inanmak, hiçe saymak, önemsememek” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Sen de çobuk paysıkıyoñ be!* “Sen de çabuk paysıkıyorsun be!”

pesend et-: Köy ağzında “birisine özenmek, hayret etmek” anlamlarında kullanılan fiil DS’de “Şaşmak, şaşırmak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır. Bu sözcük yardımcı eylemle kurulan birleşik yapı bir fiildir.

Ör. *Ben zētinden gömşumun iş görüşüne pesend ediyon.* “Ben zaten komşumun iş görüşüne pesend ediyorum.”

tösle-: Köy ağzında “atarlanmak, ani tepki vermek” anlamında kullanılan fiil bu anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır. *Tös* yansıma sesine addan fiil yapan +IA-ekinini getirilmesiyle türetilmiştir.

Ör. *Anam baña tösledı gitdi.* “Annem bana tösledı gitti.”

yılçar-: Köy ağzında “şımarmak” anlamında kullanılan fiil DS’de “Yüz bulmak, şımarmak.”, “Bebek, yeni yeni gülmek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bizim uşak gine yılçarmış.* “Bizim uşak gene yılçarmış.”

zırıncı-: Köy ağzında “umursamamak, ilgisiz ve isteksiz olmak” anlamlarında kullanılan fiil DS’de “Sızlanarak baş ağrıtmak, tedirgin etmek”, “İnlemek”, “Yılışmak, sırnaşmak.”, “Ağlamak.”, “Yalvarmak.”, “Ayak diremek, üstelemek.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Bi iş göreceği zaman zırıncıyıveriya.* “Bir iş göreceği zaman zırıncıyıveriyor.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KALIPLAŞMIŞ DİL BİRİMLERİ

3.1. Kalıplaşmış Dil Birimleri

Dil, bünyesinde barındırdığı pek çok sözcük aracılığıyla iletişimin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu sözcükler dillerin mantığına ve söz dizimine göre aralarında anlam bağı kurularak bir araya gelmekte ve düşüncelerin veya duyguların, isteklerin karşı tarafa bildirimini gerçekleştirmektedir. Her sözcüğün kullanıldığı bağlama göre belirli bir anlamı vardır. İnsan zihni iletişim esnasında gereksinim duyduğu uygun sözcükleri devreye sokarak bir anlam bütünlüğü çerçevesinde karşı tarafa iletmektedir. Bazı durumlarda zamanla anlamca veya yapıca bağdaşmış sözcükler bir araya gelerek birlikte bir yargı veya olguya işaret etmektedir. Bu söz grupları zamanla dilde kemikleşmiş ve tek bir sözcük gibi hareket ederek iletişime kolaylık sağlamaktadır.

Dilde *kalıplaşma* olarak ifade edilen bu durum dilin doğal bir gelişimi olarak değerlendirilmekte ve bu birimlerin oluşumunun yapısal, anlamsal ve işlevsel bir birlikteliğin ürünü olduğu ifade edilmektedir (Sarı, 2019: 2-3). *Kalıplaşmak* eylemi GTS’de 1. “Belli bir biçim almak, klişeleşmek.”, 2. “Görevini yitirmek.”, 3. “Durumunu sürdürmek, belli bir durumun dışına çıkmamak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Dildeki sözcüklerin yapıca ve anlamca kaynaşıp ortaklaşa bir işlevi gerçekleştirmek üzere birleşimiyle dilde kalıplaşmış birimler ortaya çıkmış ve anlatımı güçlendirme, etkili anlatım sağlama noktasında dilde önemli bir yer edinmiştir. Kalıplaşmış dil birimlerinin oluşumu ve kullanımı konusuna dikkat çeken Gökdayı, bu birimlerin sözlü ve yazılı iletişim esnasında bireylere zaman kazandırdığı, az çaba ile çok şey anlatabilmeyi mümkün kıldığını ifade etmektedir (2008: 90). İletişime sağladığı bu katkılardan dolayı dilin söz varlığında önemli bir yere sahip olan bu

birimler *atasözleri, deyimler, ikilemeler, birleşikler* ve *kalıp sözler*den meydana gelmektedir (2015: 33-49).

Bir toplumun bilgi ve tecrübe birikimleri olan, geçmişten günümüze ulaşıp kullanılan ve bir olay veya durum karşısında yapılması gerekeni belirten atasözünü Korkmaz “Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz.” (1992: 15) ve Aksan “...çoğunlukla bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelen sözlerdir.” (1982: 40) şeklinde tanımlamaktadır. GTS’de “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel.” biçiminde açıklanmaktadır.

Sözcüklerin zamanla gerçek anlamlarından uzaklaşarak mecaz anlamı gösterir duruma gelmesiyle oluşan, anlatımı güçlendiren ve dilin inceliğini gösteren deyimler araştırmacılarca “Kendisini oluşturan sözcüklerin anlamından ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz kümesi.” (İmer, Kocaman, Özsoy, 2011 :85), “Deyim belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” (Aksan, 1982: 37-38) şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.” biçiminde açıklanan deyimler etkili ve güzel anlatımı sağlayan dil birimleridir.

Anlatımı sözcük yinelenmesi yoluyla pekiştiren ikilemeler “Bir tabanın belirli bir parçasını ya da tamamını yineleyerek, bu tabandan başka ek ve sözcükler türetme süreci...” (İmer, Kocaman, Özsoy, 2011: 154), “İkilemeler, uzun yüzyıllar birlikte kullanılan birkaç bakımdan kalıplaşmış sözcüklerdir.” (Hatipoğlu, 1981: 15) ve GTS’de “Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması.” şeklinde tanımlanmaktadır.

En az iki sözcüğün birleşiminden oluşan birleşikler (birleşik sözcükler), tek bir sözcük gibi hareket ederek çeşitli işlevlerde kullanılmaktadır. Gökdayı bu birimlerin tek sözcüklerde olduğu gibi anlam çeşitliliği gösterdiğini belirterek birleşiklerin varlıkları ve kavramları (bilgisayar, hanımeli), nitelikleri (açıkgöz, ayaküstü), kavramlar ve

yargıların birbirine bağlanmasını (bunun yanında, bir bakıma), duygu heyecan ve seslenmeyi (vay be, vay canına), belirsiz bir biçimde kavramları (birazı, birçoğu), iş, oluşu kılış ve hareketleri (alay et-, tamir et-) bildirdiğini ifade etmiştir (2015: 49-53).

İnsanların geçmişten günümüze zorunlu veya gönüllü kurduğu ilişkilerin genelini ifade eden iletişimin gerçekleşmesinde, en etkili iletişim aracı olan dilin kullanımı esnasında günlük hayatta sık kullanılan ve tekrar edilen sözler; zamanla dilde kalıplaşmakta ve benzer veya aynı durumlarda başvurulan dil öğeleri haline gelmektedir. *Kalıp söz, ilişki sözleri, kültür birimler, iletişimsel sözler, bağlamsal sözler, karşılama sözleri ve deyimce* (Sarı, 2019: 50) terimleri ile ifade edilen bu yapılar sosyal hayatta karşılaşılan aynı veya benzer durumlarda tekrar edilerek kalıplaşan sözlerdir. Kalıp sözler “Geleneksel bir amaca hizmet eden, genellikle değişmez bir sıra düzeninde kullanılan sözcük kümesi.” (İmer, Kocaman, Özsoy, 2011: 165) şeklinde tanımlanmakta ve Aksan, kalıp sözler için *ilişki sözleri* terimini de kullanarak bu sözlerin toplum ilişkileri esnasında kullanılan, âdet halini alan sözler (*günaydın, afiyet olsun, güle güle oturun* vb.) olduğunu ifade etmektedir (2004: 34).

Kalıplaşmış dil birimleri sürekli kullanım ve tekrar yoluyla dilde yer edinerek aynı dilsel topluluktaki bireylerce anlaşılıp kullanılmaktadır. Bir yaşantının ürünü olan bu birimlerin anlaşılması farklı sosyal çevrelerde yaşayan kişilerce mümkün olmamaktadır. Sözlü kültürün hâkim olduğu Anadolu ağızlarında kalıplaşmış dil birimleri fazlaca yer almakta ve sıklıkla kullanılmaktadır. Sarı, sözlü kültürde bilginin kaybolmasını önlemek amacıyla sürekli tekrar edilmesinin kalıplaşmayı beraberinde getirdiğini ifade etmiştir (2019: 3-4).

Sözcüklerin bir araya gelip kalıplaşması sonucu oluşan bu dil birimlerinden kalıp sözleri diğer kalıplaşmış birimlerden ayırt etme noktasında sınırları kesin olarak çizilmiş bir çerçevenin bulunmaması, bu yapılar üzerine yapılacak olan çalışmaların gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Kalıplaşmış dil birimleri ve kalıp sözler arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde duran, daha önceden yapılmış tanımlardan da yola çıkarak kalıp sözleri diğer birimlerden ayırt ederek tanımlamayı hedefleyen çalışmada Gökdayı, yapı bakımından incelendiğinde kalıp sözlerin atasözü, deyim ve ikilemelerden çok farklı olmadığını fakat bazı kalıp sözlerin diğerlerinin aksine tek bir sözcükten de oluşabileceği konusunda farklılık gösterdiğini belirterek; yapı, işlev, anlam ve bağlam açısından aralarında ayırt edici bir özelliğin bulunmadığını;

karşılaştığı zaman ayırımın net bir şekilde yapılabilmesi ve bu birimlerin sınırlarının çizilmesi için daha kapsamlı derlemelerin ve çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamıştır (2008: 105-107). Gökdayı, kalıp sözler üzerine hazırladığı “Türkçede Kalıp Sözler” adlı kitabında kalıp sözlerin diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayırt edilip tanınabilmesinin yapı, işlev, anlam, bağlam ve sıklık özelliklerinin hepsinin birlikte değerlendirilmesiyle mümkün olabileceğini belirterek kalıp sözler için şu tanımları yapmıştır: “Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak, gerekiyorsa bazı ekleme ve/veya çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcükler içeren sözcük öbeği ya da tümceden oluşabilen, belirli durumlarda söylenmesi toplumca benimsenmiş ve görece bir sıklığa sahip sözler olarak iletişimin kurulmasına, devamına veya sonlandırılmasına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleri.” (2015: 92).

Çalışmasında kalıp sözlerin sınıflandırmasına da yer veren Gökdayı, kalıp sözleri yapılarına (*tek sözcük olanlar, çok sözcüklü sözlük birimler, öbek halinde olanlar, cümle yapısında olanlar, bitişken sözce olanlar*), anlamlarına (*gerçek anlamlı kalıp sözler, değişmece anlamlı kalıp sözler*), işlevlerine (*iyi ve kötü dilek bildirenler, her duruma uygun sözler sağlayanlar, stresli durumlarda iletişim kurmaya yardım edenler, mesajı daha açık ve daha kısa sürede iletmeye yardım edenler, nezaket kurallarına uymayı sağlayanlar, dinsel kimliği açığa çıkaranlar, iletişim sürecini düzenleyenler, konuşmada anlatımı güçlendirenler, duygusal tepkileri dile getirenler, bazı durumlarda doğru şeyi söylemeyi sağlayanlar, toplumun inançlarını yansıtanlar, kültürel ayrıntıları gösterenler, söz eylemleri gerçekleştirenler, cevap-öğüt ve ödüllendirme bildirenler*) ve bağlama göre (*dil dışı bağlam duyarlı kalıp sözler, dil içi bağlam duyarlı kalıp sözler*) sınıflandırmaktadır (2015: 102-111).

Toplumun düşünüşünün, ortak kültürünün ürünü olan bu kalıplaşmış dil birimleri Türkçenin söz varlığı içinde önemli bir yere sahiptir. Anadolu ağızlarında yer alan bu söz varlığı öğelerinin derlenip incelenmesi ve kayıt altına alınması Türk diline büyük ölçüde hizmet etmiş olmaktadır. Toplum üyelerinin düşünce tarzını, hayat felsefesini ve hayata bakışını, olaylar karşısındaki tutumunu yansıtmakla birlikte sözlü olarak nesilden nesile aktararak sözlü kültürün zenginleşmesi açısından da yararlı olmaktadır. Kalıplaşmış dil birimlerinde zamanla kullanımdan düşmüş veya anlam

değişimine uğramış sözcüklere de rastlanmakta ve bilgi sahibi olunabilmektedir (Korga, 2020: 190).

Toplumdaki kişilerce üzerinde uzlaşım²⁶⁰ sağlanmış olan bu veriler toplumca değerli kabul edilmiş ve faydalandıkları değer yargıları haline gelmiştir. Sofçular köyünde kullanılan bu söz varlığı öğelerinden *atasözleri*, *deyimler*, *ikilemeler* ve *bilmeceler* kalıplaşmış dil birimleri başlığı altında; *ilişki sözleri*, *dualar*, *beddualar*, *yeminler* ve *seslenmeler/ünlemler* ise kalıp sözler başlığı altında incelenecektir. Bu dil birimlerindeki seslerden ölçünlü dilden farklı olanlar için köşeli parantez içinde aktarımı verilecek ve GTS’de yer almayan sözcüklerin köy ağzındaki anlamlarına değinilecektir.

3.2. Sofçular Köyü Ağzında Kullanılan Kalıplaşmış Dil Birimleri

3.2.1. Atasözleri

“Malımı al” deyince mundar olur, umuş [“Malımı al” diyince murdar olurmuş]: “Bir alışverişte alıcı kişinin değil satıcı kişinin ısrarcı olmasının o malın değerini düşüreceği”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır. *Mundar* sözcüğü köy ağzında bıçak değmeden ölen hayvanın eti için ve yenilmeyen, kullanılmayan, kirli kabul edilen şeyler için kullanılmaktadır. GTS’de “Kirli, pis.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Aç köpeğe bi sinek yeter [Aç köpeğe bir sinek yeter]: “Köpek aç olduğu zaman karşısına çıkan ilk yemek fırsatını kullanır ve karnını doyurur” anlamına gelen atasözü köy ağzında “gerçekten ihtiyacı olan bir kimsenin karşısına çıkan imkânları kullanarak değerlendireceğini”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Ağlamayınan gülmek bi çıkınıñ içindedü [Ağlamak ile gülmek bir çıkının içindedir]: “İnsanoğlunun her an ağlayıp her an gülebileceği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Akyel ğara ğor gibi dokunu, insana ğar gibi dokunu [Akyel kara kor gibi dokunur, insana kar gibi dokunur]: “Çok soğuk bir rüzgâr olan akyel karı bile eritecek bir

²⁶⁰ Sarı, dilde kalıplaşmaya giden ilk aşamanın “uzlaşma” olduğunu belirterek sözlü kültürde bilginin saklanmasıyla kalıplaşma ile mümkün olduğunu ve buna bilginin toplum üyeleri tarafından devamlı olarak tekrar edilmesinin zemin hazırladığını belirtmiştir (2019: 3-4).

etkiye sahiptir ve insanların üşümesine neden olur” anlamına gelmektedir. Bu atasözü *Akyel*’in çok soğuk bir rüzgâr olduğunu belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Akyel köy ağzında güneyden esen rüzgârın adı olarak kullanılmaktadır. DS’de “Kuzey batıdan esen yel.”, “Lodos, güneyden esen yel.”, “Batıdan esen yel.”, “Doğudan esen yel.”, “Kuzeyden esen, dondurucu, soğuk yel.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

At, sahibine göre eşünü [At, sahibine göre eşinir]: “At, sahibinin yönlendirmesine göre yönünü, hızını ve hareketlerini ayarlar” anlamına gelen atasözü köy ağzında “başkasının buyruğu ile iş yapan bir kimsenin, bağlı olduğu kişinin istek ve yönergeleri doğrultusunda hareket ettiği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Buğün öleni bugün gömerle [Bugün öleni bugün gömerler]: “Bir kişi öldüğü zaman cenazesi bekletilmeden kaldırılır” anlamına gelen atasözü “yapılması gereken bir işin vakit kaybetmeden, zamanında yapılması gerektiği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Çeken erer: “Zorluk ve sıkıntı çeken bir kişinin güzel günler göreceği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. *Er-* fiili köy ağzında muradına kavuşmak, dileğinin gerçekleşmesi ve tasavvufi anlamda olgunluğa erişmek anlamlarında kullanılmaktadır. DS’de “Olgunlaşmak.”, “Kâfi gelmek // akli ermek: akli ermek” ve GTS’de “Erişmek”, “Kavuşmak.”, “Kendini Tanrı yoluna vermiş kimse insanüstü kutsal bir aşamaya erişmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Dağ deyip de dandan osurma [Dağ diyip de dan diye osurma]: “Kimsenin duyup görmeyeceğini düşünerek uygunsuz bir hareketin yapılmaması gerektiği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. *Dan sözcüğü* yansıma bir sestir ve +dAn eki ile birlikte kullanılarak cümlede zarf görevinde kullanılmıştır.

Deli deymen yürüdü, akıllı unu öğüdü [Deli değirmen yürütür, akıllı unu öğütür]: “Deli olan bir kimse yerli yersiz konuşurken akıllı olan işine gücüne bakar” anlamına gelen atasözü “çok ve gereksiz konuşanın değil çok çalışanın başarılı olacağı”ni anlatmaktadır.

Deliye gapıyı ört demişle, yüklenmiş gelmiş [Deliye kapıyı ört demişler, yüklenmiş gelmiş]: “Deli olan bir kişi sözden anlamadığı için söylenilenden farklı tavırlar

sergiler” anlamına gelen bu atasözü “laftan anlamayan bir kişinin istenilenden farklı hareketler sergileyeceği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Dertsüz bi ğabak, unuñ da başına bi tokmak [Dertsiz bir kabak onun da başına bir tokmak]: “Telaştan uzak, dertsiz gibi görünen kabağın bile sonu hüznünlü olur” anlamına gelen atasözü ”dünyada herkesin muhakkak kendisine göre bir derdinin olduğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Ekdim ğıraca, vedi herece herece [Ektim kıraca, verdi herece herece]: “Kıraç araziye ekim yapıldığında o arazinin vereceği mahsul bereketli ve bol olmaz.” anlamına gelen bu atasözü yörede “bir işin usulüne uygun bir şekilde yapılmaması durumunda o işten alınan verimin az olacağı”ni ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu atasözünde kullanılan sözcüklerden yöre ağzına mahsus olan *herece* sözcüğü köyde, “küçük, çelimsiz” anlamlarında kullanılmaktadır. Burada eşitlik hali ekiyle (*here+ce*) ve zarf göreviyle kullanılan tekrar grubu biçimindeki bu sözcüğün cümleye kattığı anlam “az az, acızık”tır. GTS’de bulunmayan bu sözcük DS’de “küçük kardeş.”, “küçük (çocuk için).” anlamlarıyla yer almaktadır.

Elden ğalan elli ğun ğalu [Elden kalan elli ğun kalır]: “Zamanında yapılmayıp sonraya bırakılan bir işin tamamlanmasının zor olacağı ve gecikeceği”ni vurgulamak üzere kullanılmaktadır.

Eliñ iyisi, yoluñ ğıyısı bulunmaz [Elin iyisi, yolun kıyısı bulunmaz]: “Farklı huy ve tabiata sahip insanların arasından iyi bir insanı bulmak zordur” ve “yollar bitimsiz olduğu için yolun kıyısını bulmak da imkânsızdır” anlamına gelen atasözü “iyi bir insana ve iyi bir ortama düşmenin zor olduğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Élti éltinin baruşduĝu, çamurda eşek yaruşduĝu [Elti eltinin barıştıĝı, çamurda eşek yaruştıĝı]: “Eşeklerin çamurda yarışması çok zor olduğu için eltilerin geçinmelerinin zorluğu da buna benzemektedir” anlamına gelen atasözü “eltilerin anlaşıp geçinmelerinin zor olduğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır. *Yarış-* sözcüğü köy ağzında *koşmak*, *hızlıca yürümek* anlamlarında kullanılmaktadır. DS’de “Koşmak.” şeklinde yer alan sözcük GTS’de 1. “Üstünlük kazanmak amacıyla bir yarışmaya katılmak.”, 2. “Bir yarışmada başkalarından üstün olmak için çaba göstermek.”, 3. “Baskalarından üstün olmaya çalışmak, rekabet etmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Esen oğúsker ğar gótürü, gezen ğarı ğov gótürü [Esen rüzgâr kar getirir, gezen karı kov getirir]: “Rüzgâr estiği zaman beraberinde karı da getirir ve çok gezip dolaşan bir kadın da gittiği yerlerden dedikodu getirir” anlamına gelen atasözü “çok gezip çok gören bir kişinin birçok konuda bilgi sahibi olup onu gittiği yerlere taşıdığı”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. *Gov* sözcüğü köy ağzında “dedikodu, çekiştirme” anlamlarında kullanılmaktadır. DS’de “Dedikodu, birini arkasından çekiştirme.” ve GTS’de *kov* “Dedikodu.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ferg ederseñ ferg et, ferg etmezseñ bu memlakatı terg et [Ferg edersen ferg et, ferg etmezsen bu memleketi terk et]: “Ferg edilmeyen tarla verimli olmayacağı için bir tarlada tarım yapmak isteyen birisinin mutlaka o tarlayı ferg etmesi gerekir” anlamına gelen atasözü “bir işi gereğine uygun yapılması gerektiği”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır. Yörede kullanılan *ferg* sözcüğü ekilecek olan tarlaya yaza karşı uygulanan toprağı karıştırma işleminin adıdır. DS’de “Hidrellezden sonra tarlayı kuvvetlendirmek için yapılan nadas.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ğork nisanın beşinden, öküzü ayuru eşinden [Kork nisanın beşinden, öküzü ayırır eşinden]: “Nisan ayının soğuklarının şiddetli olması nedeniyle hayvanlarda can kaybının yaşanabileceği” anlamına gelen atasözü “soğuk günlerin yalnızca kış aylarında şiddetli olmadığı, nisan ayında da etkisinin devam edebileceği”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır.

GTS’de “at binicisine göre kişner” biçiminde yer alan ve “insanlar başlarında bulunan kişinin etkisi altında kalarak onun tutumuna göre davranırlar` anlamında kullanılan bir söz.” şeklinde tanımlanan atasözü, yöredeki ile benzer anlamları ifade etmektedir.

Hak deymende olu [Hak deĝirmende olur]: “Deĝirmene öğütmek üzere mahsul götürenler karşılık olarak para deĝil bir miktar mahsul vermektedir ve buna *hak* denilmektedir” anlamına gelen atasözü “hakkını arayan kişinin ilgili yerlere müracaat etmesi gerektiği”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır. Köy ağzında karşılık, pay anlamlarında kullanılan *hak* sözcüğü DS’de “Tahıl.”, “Gelinin babasına verilen armağan.” ve GTS’de “Pay.”, “Emek karşılığı ücret.” şeklinde yer almaktadır.

Hatır ĝirmek ĝolay olu, yapması zor olu [Hatır kırmak kolay olur, yapması zor olur]: Bu atasözü “bir kişinin çok küçük bir sebepten dolayı incinebileceğini fakat o kişinin gönlünün kolay kolay alınamayacağını” belirtmek üzere kullanılmaktadır. *Hatır*

kırmak deyimini köy ağzında *gönül yıkmak, üzme*k anlamında kullanılmaktadır. ADS’de (*birinin*) *hatırını kırmak* biçiminde yer alan deyim “üzme, gücendirmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Hızlı yağmur gelü, geçer; yavaş yağmur yere geçer [Hızlı yağmur gelir, geçer; yavaş yağmur yere geçer]: “Hızlıca yağıp bir süre sonra sona eren yağmur değil usul usul fakat etkili yağın yağmur toprağın suya kanmasını sağlar” anlamına gelen atasözü “bir hışımla değil ağır ve istikrarlı yapılan bir işin etkili olacağı”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Horuzu çok olan köyün zabahı geç,olu [Horuzu çok olan köyün sabahı geç olur]: “Sabah olduğunu öterek haber veren horozların çok sayıda olmasının ses kirliliğinin oluşması gibi sebeplerden dolayı olumsuz olduğu” anlamına gelen atasözü köy ağzında “bir iş yaparken o işe karışan çok kişinin olmasının karışıklık çıkacağını ve o işin aksayacağı”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. ADS’de “horuzu çok olan köyde sabah geç olur.” şeklinde yer alan atasözünün anlamı “karışanı çok olan işlerden sonuç güç alınır.” olarak verilmektedir.

İftira belaña uğrar [İftira belana uğrar]: “Yapılan iftiraların dönüp dolaşıp o kişiye bela olacağı”ni anlatmak üzere kullanılmaktadır.

İyi oğul gatar yir, kötü oğul satar yir [İyi oğul katar yer, kötü oğul satar yer]: “Eldeki varlıkları satarak geçimini sağlayan bir evlat değil üzerine ekleyerek elindeki varlıkları artıran bir evladın iyi olduğu” anlamına gelen atasözü “çalışkan bir kişinin üreterek sürekli kazandığını fakat tembel olan bir kişinin elindekini de yitirdiği”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır.

İyilik, iyilik olsa; gara öküze bıçak olmaz [İyilik, iyilik olsa; kara öküze bıçak olmaz]: “Eğer yapılan her iyiliğin karşılığı alınsaydı, insanlara sadece yararı dokunan hayvanlar kesilmezdi” anlamına gelen atasözü “yapılan her iyiliğin her zaman iyilik getirmeyeceği”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Kiraz vakti köy ağzında “yaz ayı” için kullanılmakta ve işlerin yoğun olduğu dönemi ifade etmektedir. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde²⁶¹ “sakla samanı, gelir

²⁶¹ Buradan itibaren Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü için ADS kısaltması kullanılacaktır.

zamanı.” biçiminde yer alan atasözü “gereksiz görülen şey ileride gerekli olabilir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Kör! Gendü işiñi gendüñ gör [Kör! Kendi işini kendin gör]: “Bir kişi kör bile olsa kimseye muhtaç olmamak için kendi işini kendisi yapmalı” anlamına gelen atasözü “başkasına muhtaç olmanın, kendi işini yapamamanın zor olduğu”nu anlatmak üzere kullanılmaktadır.

Ölen inek sütlü olu [Ölen inek sütlü olur]: “Varlığında azarlanarak kötü özelliklerinin gündemde tutulduğu hayvanlar, yokluklarında kıymete binerek yararları anlaşılır” anlamına gelen atasözü “bir kişinin veya bir durumun kıymetinin kaybedilince anlaşılacağı”nı belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Sakla samanı, gelür zamanı; kirez vāti yapdurdum ben bu hanı [Sakla samanı gelür zamanı; kiraz vakti yaptırdım ben bu hanı]: “Kırsal alanda hayvanlar için kışa hazırlık yiyeceği olan samanın hava şartlarının kötü olduğu günler için depolanması önemlidir.” ve “Kiraz vakti denilen yaz ayında çalışarak kışa yatırım yapmak gereklidir.” anlamına gelen bu atasözü “iş zamanı çalışıp elde edilen kazançların ihtiyaç halinde kişiye kolaylık sağlayacağı”nı ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Samanın iyisini marda sakla, saklamazsañ dananın derisini arda sakla [Samanın iyisini marta sakla, saklamazsan dananın derisini arda sakla]: “Samanın iyisini soğuk havaların başladığı Mart ayı için saklamazsan hayvanların besinsiz kaldığı için ölür.” anlamına gelen atasözü “zor zamanlar için hazırlık yapılmadığı takdirde zararlı çıkılacağı”nı belirtmek üzere kullanılmaktadır. Mart ayı soğukların etkili olduğu bir ay olması sebebiyle köydeki işlerin duraksadığı bir dönemdir. Bu atasözü tutumlu olmayı öğütlemektedir.

Sevdük gitmeyince sevdük gelmez [Sevdik gitmeyince sevdik gelmez]: “İstenilen bir şeye sahip olmak için onun karşılığı olarak sahip olunan bazı şeylerden vazgeçmek gerekir” anlamına gelen atasözü “bir şey elde etmek için gereken şartları sağlamak gerektiği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Tallada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz [Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz]: “Tarladaki mahsulün toplanıp işlenmesinde katkısı olmayan birisinin hasatın yapıldığı alan olan harmanda işler bittikten sonra elde edilen kazançta da söz hakkı olamaz.” anlamına gelen bu atasözü yörede “yapılan işte emeği olmayan birinin o işten

elde edilen verimde de payının olmayacağı”nı belirtmek üzere kullanılmaktadır. GTS’de “tarlada izi olmayanın harmanda sözü (veya yüzü) olmaz.” biçiminde yer alan atasözü “kendini işe vermeyenden, bir iş üretmeyenden hayır gelmez” şeklinde tanımlanmaktadır.

Toğuk burnundan yımurtar [Tavuk burnundan yumurtlar]: “Tavuğun yumurtlamasını isteyen bir kişinin o tavuğu beslemesi gerekmektedir” anlamına gelen bu atasözü “bir şey elde etmek için üzerine düşen görevlerin yapılması gerektiği”ni vurgulamak üzere kullanılmaktadır.

Turpu yimezseñ bile tarlasından geç [Turpu yemezsen bile tarlasından geç]: “Turpun çok faydalı bir yiyecek olduğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Uslu olmadan bi yere küskü olacañ [Uslu olmaktansa bir yere küskü olacaksın]: “Hiçbir şeye karışmadan kendi halinde durmak, her soruna çözüm bulan bilgili birisi olmaktan iyidir” anlamına gelen bu atasözü “aklı başında, olgun bir kişi olmanın sorumluluğunun çok olduğunu ve bunun insana yük olduğu”nu anlatmak üzere kullanılmaktadır. *Küskü* köy ağzında yerinden kalkmayan nesnelere kaldırmak için kullanılan ve çok ağır olan, odundan veya demirden yapılan bir aletin adıdır. Çok ağır, yerinden kaldırılması güç olan nesnelere için “gibi” edatı ile birlikte kullanılmaktadır (Bu çuval yerinden kalkmıyor, *küskü gibi!*) Bu atasözünde yerinden kıpırdamayan, bir işe karışmayan, kendi halindeki insanlar için kullanılmaktadır. Sözcük, DS’de “Taş kaldırmakta kullanılan uzun demir çubuk ya da ağaç, basit kaldıraç.”, “Kaldıraç.”, “Taş sökmekte kullanılan kalın, uzun demir.” ve GTS’de “Taşa veya duvara delik açmak için kullanılan uzun, ağır ve bir ucu sivri demir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Uşağ, inan çorba yinmez [Çocuk ile çorba yenmez]: “Küçük olan bir çocuk henüz yemek yeme alışkanlığı kazanmadığı için karşdakine zorluk çıkarır” anlamına gelen atasözü “işten anlamayan birisi ile iş yapmanın zorluğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Uykulu baş yasduk isdemez, aç ğarın ğatik isdemez [Uykulu baş yastık istemez, aç karın katık istemez]: “Uykusu gelen bir kimsenin bulduğu ilk fırsatı değerlendirerek imkânları sorgulamadan uykuya dalacağını ve aç olan bir kimsenin de bulduğu yiyeceklerle hemen karnını doyuracağı” anlamına gelen atasözü “gerçekten ihtiyaç olduğu takdirde şartların ne olduğunun değil o ihtiyacın karşılanıp karşılanmayacağına önemli olduğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır. *Gatik*

sözcüğü köy ağzında ekmeğin yanında yenen her türlü yemek ve yoğurt için kullanılmaktadır. DS’de “Ayran”, “Bir şeye karıştırılan katık.” ve *katık* biçimiyle “Yağı alınmış yoğurt, ayran.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de *katık* biçiminde yer alan sözcük 1. “Ekmekle karın doyurmak gerektiğinde, ekmeğe katılan peynir, zeytin, helva vb. yiyecek”, 2. “Yağı alınmış yoğurt, ayran.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Vātında yıkanmayan bulaşuk yedi buñardan su gótüseñ temüzlenmez [Vaktinde yıkanmayan bulaşık yedi pınardan su getirsen temizlenmez]: “Bulaşıklar bir süre sonra sertleştiği için kirlerden arınması zor olur” anlamına gelen atasözü köy ağzında “zamanında yapılmayıp sonraya bırakılan bir işin yoluna konulmasının zor olacağı”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Yar góçdúğú gún tozar [Yar göçtüğü gün tozar]: “Bir göçük olayı meydana geldiğinde tozun, dumanın en yoğun olduğu an göçük olayının yaşandığı ilk andır” anlamına gelen atasözü “bir olayın en şiddetli olduğu ve acının en derin hissedildiği anın ilk yaşandığı zaman olduğu”nu belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Zahmetsüz rahmet olmaz [Zahmetsiz rahmet olmaz]: “Emek verip çabalamadan istenilen bir şeyin elde edilemeyeceği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Zenginiñ góñnü olana gada fukaranın canı çıkar [Zenginın gönlü olana kadar fukaranın canı çıkar]: “Yardıma ihtiyacı olan bir insan kendisine yapılacak yardımı dört gözle beklerken yardım edecek olan kişi ağırdan alırsa mağduriyetin yaşanacağı” anlamına gelen bu söz “derdi tasası olmayan kişilerin başkalarının sorunlarına çözüm bulmak konusunda aceleci olmadıkları”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

3.2.2. Deyimler

Alkış et-: Alkışlama eylemi bir gösteri veya herhangi bir durumun beğenilmesi sonucunda tebrik etmek için yapılan bir harekettir. Köy ağzında “teşekkür etmek, hayır duada bulunmak, beğenmek” anlamlarında kullanılmaktadır. DS’de “Dua etmek, iyi dileklerde bulunmak” şeklinde açıklanmaktadır.

Ör. U uşağa öz uşağı gibi baktı, hep alkış etdi millet. “O uşağa öz uşağı gibi baktı, hep alkış etti millet.”

Ayağnyörü git-: Köy ağzında “kimsesiz bir şekilde, sessizce gitmek” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. Ölenle ayağınıyörü mü gidiya, tabiyi ekmek dağıdacuz. “Ölenler ayağınıyörü mü gidiyor, tabii ki ekmek dağıtacağız.”

Ayu ğaval diñner gibi diñne- [Ayı kaval dinler gibi dinle-]: Kaval çalınması ayı için bir şey ifade etmediği için bu deyim köy ağzında “anlatılan bir şeyi anlamadan, dalgın bir şekilde dinlemeyi ve dinleyenin anlatana kayıtsız kalması”nı ifade etmek üzere kullanılmaktadır. ADS’de “koyun kaval dinler gibi dinlemek” şeklinde yer alan deyim “hiçbir şey anlamadan dinlemek” biçiminde açıklanmaktadır.

Ör. Sen de ayu ğaval diñner gibi diñneme, añnamaya bak. “Sen de ayı kaval dinler gibi dinleme, anlamaya bak.”

Bacakları düş-: Çok çalışıp yorgun düşen bir kimse tarafından “çok yorulduğu”nu ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. Şu bayırı çıkıncaya ğada bacaklarım düştü. “Şu bayırı çıkıncaya kadar bacaklarım düştü.”

Bi baş git- [Bir baş git-]: “Varılacak bir yere hiç duraksamadan, ara vermeden gitmek” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. Lafını bütürünce bi baş gitdi. “Lafımı bitirince bir baş gitti.”

Burna acı tütün uğra- : Acı tütün burnu yakıcı bir özelliğe sahiptir. Bu deyim köy ağzında “geçmişte yaşanan acı bir olayı hatırlayıp hüzünlenmek” anlamında kullanılmaktadır. Tütünün insana acı vermesi gibi hüzünlü bir olayın da kişiye acı verdiği ifade edilmektedir.

Ör. U ğünle aklıma geldükce burnuma acı tütün uğrāya. “O ğünler aklıma geldikçe burnuma acı tütün uğruyor.”

Çöp doruğundan yi- [Çöp doruğundan ye-]: “Çalışıp çabalayarak, tarım yaparak geçimini sağlamak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. Köydeki dirlik de böyle işde, çöp doruğundan yiyyoz. “Köydeki dirlik de böyle işte, çöp doruğundan yiyoruz.”

Devriğe dur- [Devriğe dur-]: Köy ağzında “ihtiyaç halinde işe yaramak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Şu sütleri bi satabilseydik bi devrügümüze durardı.* “Şu sütleri bir satabilseydik bir devriğimize dururdu.”

Eme yara-: ADS’de “işe yaramak, yararlı olmak.” şeklinde tanımlanan deyim köy ağzında da aynı anlamda kullanılmaktadır.

Ör. *Uğraşduğu şey eme yarar bi iş olsa neyse.* “Uğraştığı şey eme yarar bir iş olsa neyse.”

Ġan değ- [Kan değ-]: “Beğenmek, hoşuna gitmek” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Şu ġazaęın rengine bi ġan deyiya.* “Şu kazağın rengine bir kan değiyor.”

Ġarnın toka gelmesi [Karnın toka gelmesi]: “Tok olunduğu için bir şey yiyememek” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Ġarnın toka geldi şimdi, soñra yirin ben.* “Karnım toka geldi şimdi, sonra yerim ben.”

Ġarnından kóy geç- [Karnından kóy geç-]: “Çok fazla yemek yeme, doymama” durumunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. *Üç tabak yidi, ġarnından kóy geçiya galibe.* “Üç tabak yedi, karnından kóy geğiyor galiba.”

Gól ol- [Gól ol-]: “Kóy ağzında aşırı terleme durumunu ve ıslak olmaması gereken bir yerin ıslandığı”nı ifade etmek üzere kullanılan deyim ADS’de “gereksiz olarak bir yerde su toplanmak, göllenmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Eve varana ġada gól oldum.* “Eve varana kadar gól oldum.”

Góñnü büyü- [Gönlü büyü-]: “Bir şeyi beğenmemek, burun kıvırmak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Her isdedúęünü alivemişle, góñnü böyümüş.* “Her istediğini alıvermişler, gönlü büyümüş.”

Góñnü dön- [Gönlü dön-]: Bu deyim köy ağzında “midesi bulanmak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Yemeğin ġokusundan góğñüm döndü.* “Yemeğin kokusundan gönlüm döndü.”

Góññüne danış- [Gönlüne danış-]: “Bir işi yapıp yapmamak arasında kararsız ve çekimsiz kalmak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Yemek yiyelim dediñ miydi góñniine danışıya.* “Yemek yiyelim dedin miydi gönlüne danışıyor.”

Gótüne yumurta gelince holluk ara- [Götüne yumurta gelince holluk ara-]: “İşleri son ana bıraktığı için sıkıntıya girmek” anlamında kullanılmaktadır. *Holluk* sözcüğü köy ağzında tavukların yumurtladığı yer için kullanılmaktadır. DS’de “Tavuğun yumurtladığı yer, folluk.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Niye óñden demediñ, gótüne yumurta gelince holluk arāyoñ.* “Niye önceden demedin, götüne yumurta gelince holluk arıyorsun.”

Gücü üzül- [Gücü üzül-]: Köy ağzında bir olayın veya durumun “kişinin zoruna gitmesi, kişiyi üzmesi” anlamında kullanılmaktadır. DS’de “Canı sıkılmak, üzölmek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Şu iş bitene gada çok gücü üzöldü divāneniñ.* “Şu iş bitene kadar çok gücü üzöldü divanenin.”

Gücüne git- [Gücüne git-]: Köy ağzında “üzölmek, kırılmak” anlamlarında kullanılmaktadır. ADS’de “(bir şey birinin) gücüne gitmek” şeklinde yer alan deyim “gönlü kırılmak, onuruna dokunmak” biçiminde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bilü bilmez etdüğü lafla çok gücüme gitdi.* “Bilir bilmez ettiğı laflar çok gücüme gitti.”

Ġulağıniñ arkasını diñne- [Kulağıniñ arkasını dinle-]: “Birinden gelecek olan bir haberi dinlemek” anlamına gelen deyim köy ağzında “kötü olma ihtimali bulunan bir haberin endişeli ve tedirgin bir şekilde beklenmesi”ni belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. *Gitdüğü yerden dönene gada hep ġulağıniñ arkasını diñnedim.* “Gittiğı yerden dönene kadar hep kulağıniñ arkasını dinledim.”

Ġursağına otu- [Kursağına otur-]: “Hevesin yarım kalması, istenilen sonuca ulaşılabilmesi ve yenilen bir şeyin boğaza tıkanması” anlamlarında kullanılmaktadır.

Ör. *Yidüğüüm yemek ġursağıma otudu.* “Yediğıim yemek kursağıma oturdu.”

Ġuru ipliğı galma- [Kuru ipliğı kalma-]: “Yağmurdan ıslanınca veya çalışıp terleyince oluşan ıslaklık durumu”nu ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. *Üzerimi değüdürecin, guru ipliğim ğalmadı.* “Üzerimi değüştireceğim, kuru ipliğim kalmadı.”

Hatır ğır- [Hatır kır-]: Köy ağzında “kalp kırmak, incitmek” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Uşağın hatırını ğırmış, eve gelü mü gayri u.* “Uşağın hatırını kırmış, eve gelir mi gayri o.”

Hava çal-: Köy ağzında “herkesin başına buyruk hareket etmesi”ni belirtmek üzere kullanılan deyim ADS’de “her biri, birbiriyle çelişen, birbirine uymayan davranış ve düşüncede bulunmak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Herkes ayrı hava çalıya bizim evde.* “Herkes ayrı haça çalıyor bizim evde.”

Hora geç-: Bu deyim “bir işin düzgün ve işe yarar olması” anlamına gelmektedir. *Hora geçmek* deyimini ADS’de “hık. beğenilmek, hoşa gitmek, makbule geçmek, kendisine verilen kimsenin çok işine yaramak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *şu yemek bi dene hora geçmedi bu akşam.* “şu yemek bir tane hora geçmedi bu akşam.”

İki burnundan gel-: Bu deyim köy ağzında “bir işin veya durumun kişiye zor gelip bıkmaya noktasına getirmesi”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. ADS’de *Burnundan gelmek* biçiminde yer alan deyim “iyi niyetle girişilen bir işten beklenen sonuç alınamadığından dolayı sıkıntı içinde olmak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *İnekleri sulayıncaya ğada iki burnumdan geldi.* “İnekleri sulayıncaya kadar iki burnumdan geldi.”

İş gör- [İş gör-]: Köy ağzında “iş yapmak” anlamında kullanılan deyim ADS’de ve GTS’de 1. “iş yapmak”, 2. “iş yapmaya uygun olmak.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *İş görmeye gelince yerinden ğımıldamāya.* “İş görmeye gelince yerinden kımıldamıyor.”

Öğüskerli havada ğavut yi- [Rüzğârlı havada kavut ye-]: Kavut, rüzğârda uçuşabilen, kuru bir yiyecek olduğu için “rüzğârlı havada kavutun yenilemeyeceğı” anlamına gelen deyim köy ağzında “bir iş uygunsuz bir zamanda veya yerde yapıldığı”nda kullanılmaktadır. *Kavut* sözcüğü köy ağzında buğday, mısır, nohut ve kabak çekirdeğinin kavrulup değirmende un haline getildikten sonra üzerine şekerli su veya

sadece şeker ilave edilip yenilen bir yiyeceğin adıdır. DS’de “Kavrulmuş tahıl unu.”, “Öğütülmüş armut kurusu unu.”, “Bulgur elendikten sonra geriye kalan unlu kısım.”, “Kuru meyve gibi yenilen kavrulmuş buğday”, “Kavrulmuş buğday unu”, “Kuru dutun havanda dövülmesiyle elde edilen çerez” olarak açıklanan sözcük GTS’de *kavut* biçimiyle yer almakta ve “Kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununa pekmez, şeker veya tatlı yemiş katılarak yapılan yiyecek.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Siziñ yapduğunuz iş öğüskerli havada gavut yimeye benzēya. “Sizin yaptığımız iş rüzgârlı havada kavut yemeye benziyor.”

Sabanı ğuruluğa as- [Sabanı kuruluğa as-] : Bu deyim “yapılacak olan işlerin bittiği”ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. *Ğuruluk* sözcüğü köy ağzında yağmur inmeyen kapalı, korunaklı alan anlamında kullanılmaktadır.

Ör. Son tallayı da ğuyduk, sabanı ğuruluğa asduk ğayrı. “Son tarlayı da koyduk, sabanı kuruluğa astık gayrı.”

Şıkkı olma- : “Bir durumun veya işin gerçekleşme ihtimalinin olmaması” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. Bu işi oldumanın şıkkı yok. “Bu işi oldurmanın şıkkı yok.”

Tabut gibi ğuru- [Tabut gibi kuru-]: Bu deyim köy ağzında bir nesnenin çok fazla kuruduğunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Sert olma yönü bakımından tabut ile ilişkilendirilmiştir.

Ör. Bu ekmek dışarda dura dura tabut gibi ğurumuş. “Bu ekmek dışarıda dura dura tabut gibi kurumuş.”

Ucu bızla- [Ucu buzağıla-]: Bu deyim köy ağzında “bir işin devamlı ve bereketli olduğunu, arkasının geldiğini” belirtmek üzere kullanılmaktadır. *Bızla-* < *buzağıla-* fiili ağızda ineğin yavrulaması anlamında kullanılmaktadır. Deyim, yavrulama eylemi ile çoğalma durumu arasındaki ilişkiden yola çıkılarak oluşmuştur.

Ör. İki elden yapınca işin ucu bızlāya. “İki elden yapınca işin ucu buzağılıyor.”

Vātu olmama- [Vakti olma-]: Bu deyim köy ağzında “kişinin eski sağlığının ve dermanının olmaması” durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. *Vakit* sözcüğü bu deyimde eskiden sahip olunan sağlığı ve iyi hali ifade etmektedir.

Ör. *Benim bu tantanayı çekecek vātım yok gayrı.* “Benim bu tantanayı çekecek vaktim yok gayrı.”

Yal gelme-: “Bir şeyin işe yaramayacak düzeyde az olmasını, eksikliğini” ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. *Etdim dedúğú ekmek yal gelmēya.* “Ettim dediği ekmek yal gelmiyor.”

Yan at-: Bu deyim köy ağzında “yapılması gereken bir işten sıyrılmak, yapmamak için uzak durmak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Gıcı toplayacuz deyince yan atdı.* “Gıcı toplayacağız diyince yan attı.”

Yüreği geç-: Köy ağzında “istemsiz olarak uyuyakalmak” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Zobaniñ yanına uzandım,ıdı, yüreğim geçmiş.* “Sobanın yanına uzanmışım, yüreğim geçmiş.”

Zabah çiyi ğada ğalma- [Sabah çiyi kadar kalmama-]: Yerde bulunan çiy damlaları güneşin ilk ışıklarıyla kısa sürede kaybolmaktadır. Bu durum “bir olayın veya bir durumun geçici olması” ile arasında benzerlik kurularak ifade edilmiştir.

Ör. *Yağmur zabah çiyi ğada ğalmadı.* “Yağmur sabah çiyi kadar kalmadı.”

Zemferide çiçek arzula- [Zemheride çiçek arzula-]: Zemheri vakti soğukların çok olduğu kış aylarını kapsayan bir zaman dilimidir. Bu ayda çiçeklerin açması mümkün olmayacağı için bu deyim “Bir şeyi olmayacak bir zamanda istemek” anlamında kullanılmaktadır.

Ör. *Zamanı geçdi artık, zemferide çiçek arzulama.* “Zamanı geçti artık, zemheride çiçek arzulama.”

3.2.3. İkilemeler

Araba daraba: Köy ağzında “araba ve arabaya ait eşyalar”ı ifade etmek üzere kullanılan ikileme biri anlamlı, diğeri ses olarak ilkine benzetilen köyde bilinen bir anlamı olmayan bir sözcükten oluşmaktadır.

Ör. *Arabasını darabasını topladı getdi köyden.* “Arabasını darabasını topladı gitti köyden.”

Bağ bosdan: Köy ağzında “ekip biçilen, mahsul elde edilen yerler”i belirtmek üzere kullanılmaktadır. Bu ikileme yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulmuştur. Bostan sözcüğünde /t/ ünsüzünün yumuşadığı görülmektedir: *bağ bostan* > *bağ bosdan*.

Ör. *Bağ bosdan ne var, isa hepsini satmış.* “Bağ bostan ne varsa hepsini satmış.”

Barıl barıl: Köy ağzında *bağır-* fiili ile kullanıma giren ve “yüksek sesle, sürekli bir şekilde konuşma”yı ifade etmek üzere kullanılan ikileme GTS’de *bar bar* biçimiyle “Bağırarak fiili ile kullanılarak bağırışın öfkeli ve yüksek sesle olduğunu anlatan bir söz.” şeklinde tanımlanmaktadır. İkileme, aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşturulmuştur.

Ör. *Köyün içinde barıl barıl bağırış anasına.* “Köyün içinde barıl barıl bağırış anasına.”

Bayır bacanak: Bu ikileme köy ağzında eğimli yerler için kullanılmaktadır.

Ör. *Bayır bacanak gezmekten bacaklarım yoruldu.* “Bayır bacanak gezmekten bacaklarım yoruldu.”

Bel bıkın: Köy ağzında genellikle *kop-*, *kırıl-* ve *ağrı-* fiilleriyle birlikte kullanılan ve çekilen ağrının şiddeti, etkisi belirtilirken kullanılmaktadır. Köy ağzında sırt bölgesi için kullanılan *bıkın* sözcüğü DS’de “Omurga, bel.”, “Sırt, omurga (çoğunlukla bel sözcüğüyle birlikte kullanılır)” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme birbirine yakın anlamları bulunan iki isimden oluşmaktadır.

Ör. *Goca baccayı belleyinceye der belim bıkınım kırıldı.* “Koca bahçeyi belleyinceye kadar belim bıkınım kırıldı.”

Bet bereket: Köy ağzında “mahsullerdeki bolluğu” ifade etmek üzere kullanılmaktadır. *Bet* sözcüğü DS’de “Çok, pek”, “Güzel, iyi” ve GTS’de 2. “Bereket kelimesi ile birlikte ‘bolluk’ anlamında ikileme oluşturan bir söz” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme *bet+bereket* biçimindeki sıfat tamlaması yapısındadır.

Ör. *Bu yıl bet bereket galmadı ekinlerde.* “Bu yıl bet bereket kalmadı ekinlerde.”

Can cere: Köy ağzında *kesil-* ve *kalma-* fiilleriyle birlikte kullanılan ikileme “güç, derman” anlamlarında kullanılmaktadır. DS’de *can cere* ve *can cara* biçimiyle “Derman, güç: Bu sene çok çalıştığımndan canım caram kalmadı.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. Köy ağzında güç, kuvvet anlamında

kullanılan *cere* sözcüğü DS’de “Güç, erk.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme yakın anlamlı iki sözcükten oluşmaktadır.

Ör. *Canım cerem galmadı yürüyecek.* “Canım cerem kalmadı yürüyecek.”

Çalı çürpü: Köy ağzında “ince, hafif yakacak malzeme”yi ifade etmek üzere kullanılan ikileme GTS’de *çalı çırpı* biçimiyle “Kolayca ateş yakmaya yarayan ince ve kuru ağaç dalı, kuru ot vb. şeyler.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme yakın anlamlı sözcüklerden oluşmaktadır. *Çırpı* sözcüğünün ağızdaki söylenişinde düz, kalın ünlüler yuvarlak, ince ünlüye dönüşmüştür: *çırpı* > *çürpü*.

Ör. *Çufalın birisine de çalı çürpü doldurdum.* “Çuvalın birisine de çalı çırpı doldurdum.”

Çamur çökek: Köy ağzında “sulu, bataklık yerler”i ifade etmek üzere kullanılan ikileme yakın anlamlı iki sözcükten oluşmaktadır. Çökek sözcüğü DS’de “Bataklık, su kenarı, balçık.”, “Çukur yer.” ve GTS’de 1. “Çukur yer.”, 2. “Bataklık, sazlık.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Bu bacca hep çamur çökek, şimdi gazılmaz.* “Bu bahçe hep çamur çökek, şimdi kazılmaz.”

Çul çufa: Köy ağzında “çamaşırları, giyisileri” ifade etmek üzere kullanılmaktadır. *Çuha* sözcüğü DS’de “Elde işleme yünden ve yerli dokuma kumaştan yapılan, önü açık kısa bir çeşit ceket.”, “< Far çûhâ: çuha; eskiden ceket yerini alan ve kaba dokunuşlu kumaştan yapılan giyisi.” ve GTS’de “Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcükte /h/ > /f/ değişimi görülmektedir: *çul çuha* > *çul çufa*. Bu ikileme yakın anlamlı sözcüklerden oluşmaktadır.

Ör. *Öñden çul çufa bulamazduk da yamar geyerdük.* “Önceden çul çufa bulamazdık da yamar giyerdik.”

Dadır dadır: Köy ağzında *konuş-* fiili ve *et-* yardımcı fiili ile birlikte kullanılan ve çok fazla, gereksiz yapılan konuşmaları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu ikileme aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşturulmuştur.

Ör. *Zabaha ğada dadır dadır edip durdu.* “Sabah kadar dadır dadır edip durdu.”

Dengül dúngül: Köy ağzında *et-* yardımcı fiiliyle birlikte kullanılan ikileme, “yerinde sabit olmama” durumunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu ikileme GTS’de

“Sallanmak, oynamak.” şeklinde tanımlanan *dingilde-* fiilinin ses değişimine uğratılması sonucu türemiştir.

Ör. *Tencire dengül düngül ediya, şindi devrilecek.* “Tencere dengül düngül ediyor, şimdi devrilecek.”

Eyin baş: Köy ağzında “üst baş, kıyafet” anlamında kullanılmaktadır. *Eyin* sözcüğü DS’de “Vücut, beden.”, “Sirt, arka.”, “Göğüs kemiği”, “Üst baş, giyecek, elbise.”, “İç çamaşırı.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme yakın anlamlı iki ismin birleşmesiyle oluşmuştur.

Ör. *Eyni başı çamura bulanmış.*

Hak hörmet: Köy ağzında “saygı, nezaket” anlamlarında kullanılan ikileme yakın anlamlı sözcüklerden oluşmaktadır. *Hürmet* sözcüğündeki /ü/ sesinin yuvarlaklaştığı görülmektedir: *hak hürmet* > *hak hörmet*.

Ör. *Şindiki şeylerde hak hörmet galmamış.* “Şimdiki şeylerde hak hürmet kalmamış.”

İki iki: Köy ağzında bir eylemin “tekrar tekrar” yapıldığını ifade etmek üzere kullanılan ikileme aynı sözcüğün yinelenmesi yoluyla oluşturulmuştur.

Ör. *İki iki yapacağıña gózel yapsaña şu işi.* “İki iki yapacağına güzel yapsana şu işi.”

Kül küpür: Köy ağzında “kir, toz, çöp” anlamında kullanılan ikileme yakın anlamlı iki sözcükten meydana gelmektedir. *Küpür* sözcüğü köy ağzında “süpürülen yerden çıkan birikinti” anlamında kullanılmaktadır. DS’de *güpür* biçimiyle “süprüntü” biçiminde tanımlanmaktadır.

Ör. *Evde dur da bi kül küpür süpürüve.* “Evde dur da bir kül küpür süpürüver.”

Mal melal: Köy ağzında sahip olunan mal varlığını ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Sözlüklerde yer almamaktadır. Bu ikileme biri anlamlı diğeri anlamsız, ses olarak benzer iki sözcükten oluşmaktadır.

Ör. *Çalışmış da mal melal sâbı olmuş.* “Çalışmış da mal melal sahibi olmuş.”

Pat pat: Köy ağzında gürültülü bir durumu ifade etmek üzere kullanılan ikileme GTS’de “Pat` sesi çıkararak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme aynı sözcüğün yinelenmesi yoluyla oluşturulmuştur.

Ör. *Çobuk açmāyala deyi pat pat vurmuş ğapıya.* “Çabuk atmıyorlar diye pat pat vurmuş kapıya.”

Sapuk supuk: Köy ağzında *konus-* fiili ile birlikte kullanılan ikileme “yerli yersiz ve uygunsuz konuşma”yı ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu ikileme GTS’de “Tavır ve davranışları normal olmayan veya geleneklerden, törelerden ayrılan, anormal (kimse), gayritabii, anormal.” şeklinde açıklanan *sapık* sözcüğünün ses değişimine uğramasıyla oluşmuştur.

Ör. *Odaya girince sapuk supuk ğonuşmaya başladı.* “Odaya girince sapık supuk konuşmaya başladı.”

Satta patta: Köy ağzında genellikle *yetiş-*, *büyü-* fiilleriyle birlikte kullanılan ve “seyrek, tek tük” anlamına gelen bu ikileme ses olarak benzer iki sözcükten oluşmuştur. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Bu tallada ekin satta patta yetişiya.* “Bu tarlada ekin satta patta yetiştiriyor.”

Sayır sayır: Köy ağzında *et-* yardımcı fiiliyle birlikte kullanılan ikileme, yürürken çıkan sesi ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu ikileme aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşturulmuştur.

Ör. *Ekinleriñ arasından sayır sayır geliya.* “Ekinlerin arasından sayır sayır geliyor.”

Şapır şapır: Köy ağzında *yağ-* ve *ye-* fiilleri ile birlikte kullanılan ve “çok, fazla” anlamı katan bir ikilemedir. İkileme GTS’de “Acele ile yemek yeme veya üst üste öpme sırasında `şap şap` sesi çıkararak.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme aynı sözcüğün yinelenmesi yoluyla oluşturulmuştur.

Ör. *Dışarda şapır şapır yağmur yağıya.* “Dışarıda şapır şapır yağmur yağıyor.”

Şıkır şıkır: Köy ağzında “gösterişli, güzel” anlamında kullanılan ikileme GTS’de “Parlak, pırıl pırıl.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ikileme aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşturulmuştur.

Ör. *Düğüne gelüken şıkır şıkır geyinmişle.* “Düğüne gelirken şıkır şıkır giyinmişler.”

Uşak devşek: Köy ağzında “çocuk” anlamında kullanılan ikileme DS’de “Çoluk çocuk.”, “Kul, köle, küçümsenen kişiler.” ve *devşek* sözcüğü DS’de “Çoluk çocuk.”, “Köle.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır. Bu ikileme yakın anlamlı iki sözcükten oluşmaktadır.

Ör. *Bu işle uşağınan devşeğinen yapılmaz.* “Bu işler uşakla devşekle yapılmaz.”

3.2.4. Bilmeceler

Avladan atladım, dibine yumurtladım? Kabak. *Avla* sözcüğü köy ağzında bahçe ve arazilerin etrafına taştan veya çalıdan yapılan set anlamında kullanılmaktadır. Sözcük DS’de “Ağıl.”, “Bahçelerin etrafına ağaç ve ince dallardan yapılan çit, engel.”, “İnce, uzun çam ağacı veya direk, sırık.”, “Tahta perde.”, “Tahıl yıkamak için su kenarına yapılan beton ark, küçük havuz.”, “Balık tutmak için ırmaklarda taşla çevrilen daire.”, “Çerçeve, çevre: Aklının avlası o kadarcık.” ve “Ağıl içindeki kuzu bölmesi”, “Koyun ağılı” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ben giderin, u gider; önümde tiñ tiñ eder? [Ben giderim, o gider; önümde tin tin eder?]: Sakal.

Beş yumurta beşi beş guruşdan kaç guruş eder? [Beş yumurta beşi beş kuruştan kaç kuruş eder?]: 5 kuruş

Dağdan gelür, daşdan gelür; ayağında göca demür? [Dağdan gelir, taştan gelir; ayağında koca demir?]: Traktör

Dağdan gelür, daşdan gelür; götü akca enişdem gelür [Dağdan gelir, taştan gelir; götü akça eniştem gelir?]: Odun.

El gada mezer, dünyayı gezer? [El kadar mezar, dünyayı gezer?]: Ayakkabı.

Gölgelemeden garşuya geçer? [Gölgelemeden karşıya geçer?]: Ses.

Hırhırlıca, burnu eğrice? İbrik.

İki elim, iki ayağım; ayağında on barmağım? [İki elim, iki ayağım; ayağında on parmağım?]: 14.

İki sekiz, bi on dokuz, üç yirmi, bi otuz? 125

Yer altında yağlı gayış? [Yer altında yağlı kayış?]: Yılan.

3.2.5. Kalıp Sözcükler

3.2.5.1. İlişki Sözcükleri

İlişki sözcükleri, insanların iletişim sürecinde kullandıkları kalıplaşmış sözcüklerdir. Bu sözcükler “belli bir ortamda belli bir amaçla kullanılan” ve kişiden kişiye değişmeyen bir özelliğe sahiptir. Türkçede, kendisine su verilen bir kişinin “Su gibi aziz ol!” veya “Su verenlerin çok olsun!” sözcüklerini söylemesi ilişki sözcüklerine örnek gösterilebilir (Aksan, 2004: 190). Köy ağzında da belli durumlarda kullanılan ve kişiden kişiye değişmeyen, kalıp hâline gelen bu sözcükler yer almaktadır ve geniş bir kullanım alanına sahiptir.

Allah iş gayısı vesin [Allah iş kaygısı versin]: Bu söz çalışıp çabalamakla çözüm bulunan telaşların insana zorluk vermeyeceğini, asıl korkulacak olan durumun çaresi olmayan dertler olduğunu belirtmek üzere kullanılmaktadır. *Gayı* sözcüğü DS’de “Kaygu, tasa.” şeklinde tanımlanmakta ve köy ağzında aynı anlamda kullanılmaktadır.

Ör. *Allah iş gayısı vesin, öteki türlü tã zor.* “Allah iş kaygısı versin, öteki türlü zor.”

Emekten zavallı ne va? [Emekten zavallı ne var?]: Emek verilen bir işin sonucunun olumsuz olduğu durumlarda, emeğin zayı olmasını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. *Emekten zavallı ne va, uğraşduğumuz boşa gitdi.* “Emekten zavallı ne var, uğraştığımız boşa gitti.”

Güllerim gül açılıya [Güllerim gül açılıyor]: Çok sevinmek, neşelenmek anlamında kullanılmaktadır. Kişinin mutlu olduğu veya olmasını umut ettiği bir durumdan bahsederken kullanılmaktadır.

Ör. *Sizi görünce güllerim gül açılıya.* “Sizi görünce güllerim gül açılıyor.”

Hatıra toz gönmasın [Hatıra toz konmasın]: Bir konu hakkında konuşulurken, söylenen sözcüklerin karşıdaki kişi veya kişileri incitmemesi için söylenen bir sözcüktür.

Ör. *Hatıra toz gönmasın emme bu işi yañnuş etdiñiz.* “Hatıra toz konmasın ama bu işi yanlış ettiniz.”

Hay benim + uşağım, oğlum vb.: Kişinin hoşuna giden bir durum olduğu zaman karşıdaki kişiye “aferin” anlamında söylenen, beğeni ve takdir anlamında kullanılan bir sözcüktür.

Ör. *Hay benim uşağım hay, bi hamlada gördü işleri.* “Hay benim uşağım hay, bir hamlede gördü işleri.”

İyileriñ gaderi olmaz [İyilerin kaderi olmaz]: Çevresi tarafından sevilip sayılan, iyi insanların başına kötü bir durum geldiği zaman söylenen bir sözdür.

Ör. *İyileriñ gaderi olmaz, imış, bak nele yaşadı u kızcağaz.* “İyilerin kaderi olmazmış, bak neler yaşadı o kızcağaz.”

Oldum olasıya, gurtlar yiyesiye [Oldum olasıya, kurtlar yiyesiye]: Yapılan bir işin özensiz, baştan savma yapıldığını belirtmek üzere kullanılmaktadır.

Ör. *Etdüğü işden hayır çıkmāya; oldum olasıya, gurtlar yiyesiye.* “Ettiği işten hayır çıkmıyor; oldum olasıya, kurtlar yiyesiye.”

Sen bülüsüñ [Sen bilirsin]: “Lütfen” anlamında kullanılan, rica bildiren bir sözdür. Karşıdaki kişiden bir şey istenildiği zaman kullanılmaktadır.

Ör. *Abasınıñ, sen bülüsüñ şu göyunları bi kere çöğürive.* “Abasının, sen bilirsin şu koyunları bir kere çeviriver.”

Yaz yağmuru sağanak, bundan kaçan avanak [Yaz yağmuru sağanak, bundan kaçan avanak]: Yaz mevsiminde yağın yağmurların etkisi az olduğundan dolayı bu yağmurlardan kaçılmasının yersiz olduğunu belirtmek üzere kullanılan bir sözdür.

3.2.5.2. Dualar

Allah dirlik vesin [Allah dirlik versin]: Kişinin yaşamının sağlıklı, huzurlu ve sıkıntısız geçmesi için edilen duadır.

Ör. *Hayat kolay deyil, Allah dirlik vesin herkese.* “Hayat kolay değil, Allah dirlik versin herkese.”

Allah ecir vesin [Allah ecir versin]: Olumsuz ve üzücü bir durumla karşılaşan kimseler için edilen, sabırlı ve güçlü olmalarını dileyen duadır. Köy ağzında “sabır” anlamında kullanılan *ecir* sözcüğü DS’de “Aşırı güçlük ve sıkıntı.”, “Günah.”, “Öç, öç alma.”, “Kötü alinyazısı, çile.”, “Yerinde, uygun, doğru.”, “Kısmet, pay.”, “Aziz.”, “Bereket.”, “Eziyet, zahmet” ve GTS’de 1. “Sevap.”, 2. “Ücret.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Allah ecir vesin, durumu çok kötüymüş.* “Allah ecir versin, durumu çok kötüymüş.”

Allah, gülmeden ayırma [Allah, gülmeden ayırma]: Köy ağzında ağız tadının ve neşenin kalıcı olması için edilen bir duadır.

Ör. *Çok güldük bu ağşam; Allah, gülmeden ayırma.* “Çok güldüm bu akşam; Allah, gülmeden ayırma.”

Ayağıña daş dolaşmasın [Ayağına taş dolaşmasın]: Köy ağzında yolcu edilen bir kimsenin sorunsuzca varacağı yere ulaşması için edilen duadır.

Ör. *Ayağıña daş dolaşmasın gızım, varınca habar ve.* “Ayağına taş dolaşmasın kızım, varınca haber ver.”

Burnuñ ğanamadan git, gel [Burnun kanamadan git, gel]: Kişinin varacağı yere kazasız belasız gidip dönmesi için edilen duadır.

Ör. *Burnu ğanamadan gidip gelü işallah.* “Burnu kanamadan gidip gelir inşallah.”

Damarı ğür olsun [Damarı ğür olsun]: Bir ürünün, bir kazancın devamlı ve bereketli olması dileğiyle edilen duadır.

Ör. *Damarı ğür olsun, ne ğada içdüük şu südü.* “Damarı ğür olsun, ne kadar içtik şu sütü.”

Elim, ğolum deme [Elim, kolum deme]: Bir kişinin, kendisine faydası bulunan bir kimsenin sıkıntı çekmemesi, dara düşmemesi için ettiği duadır.

Ör. *Yemekleriñ çok ğözel olmuş; elim, ğolum deme.* “Yemeklerin çok güzel olmuş; elim, kolum deme.”

Ğazanılmış malla yi [Kazanılmış mallar ye]: Kişinin emeklerinin karşılığını alması, hak edilen kazançlar elde etmesi için yapılan bir duadır.

Ör. *Baña çok yardım etdiñ; Allah, ğazanılmış malla yi.* “Bana çok yardım ettin; Allah, kazanılmış mallar ye.”

Ğünüñ ğünüñden iyi geçsin [Günün gününden iyi geçsin]: Kişinin daima güzel günler görmesi dileğiyle edilen duadır.

Ör. *Sen olmasaydıñ ben n’ederdim, ğünüñ ğünüñden iyi geçsin.* “Sen olmasaydın ben ne ederdim, günün gününden iyi geçsin.”

İşiñ, seetiñ irast gelsin [İşin, sıhhatin rast gelsin]: Kişinin hayatının yolunda gitmesi dileğiyle edilen duadır.

Ör. *Baña çok yardım etdiñ; işiñ, seetiñ irast gelsin.* “Bana çok yardım ettin; işin saatin rast gelsin.”

Oğul ekmeği yi [Oğul ekmeği ye]: Genellikle anne babanın evlatlarına ettiği, onların çocuklarından yana talihli olmaları temennisiyle edilen bir duadır.

Ör. *Ben senin gótüdüğüñü yidim, sen de oğul ekmeği yi.* “Ben senin getirdiğini yedim, sen de oğul emeği ye.”

Öñüñe gelsin [Önüñe gelsin]: Kendisine iyilikte bulunan bir kimseye, onun da zor zamanlarında rahatlığa kavuşması temennisiyle edilen duadır.

Ör. *Yaluñuz gazamazdım ben bu ğada yeri, öñüñe gelsin.* “Yalnız kazamazdım ben bu kadar yeri, önüne gelsin.”

Soñu pişmansuz olsun [Sonu pişmansız olsun]: Başlanılan bir işte başarılı olunması, hedeflenen sonuca ulaşılması temennisiyle edilen duadır.

Ör. *Başı iyi oldu, soñu da pişmansuz olu işallah.* “Başı iyi oldu, sonu da pişmansız olur inşallah.”

Teknede hamur, tallada çamur; ve Allah’ım ve sellice yağmur [Teknede hamur, tarlada çamur; ver Allah’ım ver sellice yağmur]: Köy ağzında yağmurun yağması için edilen bir duadır.

3.2.5.3. Beddualar

Allah, inim inim inle! Bir kişinin çok fazla acı ve ızdırap çekmesini dileyen bir bedduadır.

Ör. *Allah, benden beter ol da inim inim inle.* “Allah, benden beter ol da inim inim inle.”

Bayğuş düneyessi [Baykuş tüneyesi]: Bir ailenin veya bir kazancın yok olmasını isteyen bedduadır. Baykuşlar, kimsenin bulunmadığı yerlerde yuva kurduğundan dolayı bir ailenin yok olması ile arasında ilgi kurulmuştur.

Ör. *Bayğuş düneyessiniñ zobası, yanmāya.* “Baykuş tüneyesinin sobası, yanmıyor.”

Boynu altına gelesi: Hayvanlar ve insanlar için kullanılan, ölmelerini ve işkence çekmelerini isteyen bir bedduadır. GTS’de “boynu altında kalsın!” biçimiyle “`ölsün, gebersin!’ anlamında kullanılan bir ilenme sözü.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Boynu altına gelesi, çok uğraşdudu bizi bu inek.* “Boynu altına gelesi, çok uğraştırdı bizi bu inek.”

Boyu devrilesi [Boyu devrilesi]: Kişinin ölmesini isteyen bir bedduadır. GTS’de “boyu bosu devrilsin (veya devrilesi)” biçiminde yer almakta ve “`ölsün` anlamında kullanılan bir ilenme sözü.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Gitduğı günden beri aramadı bi kere boyu devrilesi.* “Gittiği günden beri aramadı bir kere boyu devrilesi.”

Canı (ñ) çıksın [Canın çıksın]: Herhangi bir canlı varlığa, ölmesi istendiği için edilen bedduadır.

Ör. *Canı çıksın be, bırak uğraşma gayrı şu ibiyen!* “Canı çıksın be, bırak uğraşma gayrı şu ibiyle!”

Canını yiyessi [Canını yiyesi]: Bir kişi veya bir hayvanın ölmesi istendiğinde edilen bir bedduadır. Ör. *Canınını yiyessi ibi hep gaynāya.* “Canını yiyesi ibi hep kaynıyor.”

Çatlayası: Hayvanlar için kullanılan, çok yiyip şişkinlik sonucu ölmelerini dileyen bedduadır.

Ör. *Gine ekine girmiş çatlayası.* “Gene ekine girmiş çatlayası.”

Dede çıksın: Bir kimsenin veya bir durumun zarar görmesini isteyen bedduadır. *Dede* sözcüğü köy ağzında “yara, özür, kusur” anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamıyla sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Yeter bu gada uğraşduğıñ, dede çıksın.* “Yeter bu kadar uğraştığın, dede çıksın.”

Devrile ğalası [Devrile kalası]: Kişiyeye veya hayvanlara yönelik söylenen, ölmelerini dileyen bedduadır.

Ör. *Devrile ğalası, hep goşdudu beni bugün.* “Devrile kalası, hep koşturdu beni bugün.”

Ĝara ğurt düşes(s)i [Kara kurt düşesi]: Hayvanlara ve bitkilere yönelik söylenen, hasta olarak acı çekmelerini dileyen bir bedduadır.

Ör. *Gine samanı dağıtmış gara gurt düşessi toğukla.* “Gene samanı dağıtmış kara kurt düşesi tavuklar.”

Ġara ġuş yisin [Kara kuş yesin]: Kumes hayvanlarına söylenen, yırtıcı kuşlar tarafından öldürölmelerini dileyen bedduadır.

Ör. *Allah, ġara ġuş yisin şu toġuġu.* “Allah, kara kuş yesin şu tavuġu.”

Gelmez yola gidesi: Kişini gittiġi yerden dönüşünün olmamasını dileyen bedduadır.

Ör. *Kimseye demeden çıkmış gitmiş, gelmez yola gidesi.*

Gençliğiniñ hayrını bulmayası: Hayatının en güzel, en dinç zamanında felaketler yaşamasını dileyen bedduadır.

Ör. *Utanmāya da yapduklarından, gençliğiniñ hayrını bulmayası.* “Utanmıyor da yaptıklarından, gençliğinin hayrını bulmayası.”

Geşşine doymayassı [Gençliğine doymayası]: Kişi veya hayvanlara yönelik söylenen, gençlik çağlarının güzelliklerini yaşayamamalarını dileyen bedduadır.

Ör. *Geşşine doymayassı, bi inekleri sulayıvermedi bûġún.* “Gençliğine doymayası, bir inekleri sulayıvermedi bugün.”

Ġıran ġuyulası [Kıran koyulası]: Bir işin, kazancın veya mahsulün devamlılıġının ve bereketinin olmaması dileġiyle edilen bedduadır.

Ör. *Ġıran ġuyulası damatis bi dene olmadı bu sene.* “Kıran koyulası domates bir tane olmadı bu sene.”

Ġıranıñ önüne gelesi [Kıranın önüne gelesi]: Bir canlının veya mahsulün yok olmasını, veriminin düşmesini dileyen bedduadır.

Ör. *Ġıranıñ önüne gelesiniñ ġazları, bacadan çıkmāyala.* “Kıranın önüne gelesinin kazları, bahçeden çıkmıyorlar.”

Gidişiniñ olsun, dönüşüniñ olmasın [Gidişin olsun, dönüşün olmasın]: Kişinin gittiġi yerden dönmemesini dileyen bedduadır.

Gönü çardaġa yayulası [Gönü çardaġa yayulası]: Genellikle hayvanlara, kısmen kişilere yönelin söylenen ve ölmelerini dileyen bir bedduadır.

Ör. *Bu malla da bûġún hiç durmadı, gönü çardaġa yayulasıla.* “Bu mallar da bugün hiç durmadı, gönü çardaġa yayılasılar.”

Gözüne, dizine dursun [Gözüne dizine dursun]: Kişinin haksız yere elde ettiği kazançların ona yarar getirmemesini dileyen bedduadır.

Ör. *Gözüne, dizine dursun benden gördüğün iyilikle.* “Gözüne, dizine dursun benden gördüğün iyilikler.”

Gül jüken solası [Gül iken solası]: Kişinin hayatının en güzel, en gösterişli zamanında belaya uğraması niyetiyle edilen bir bedduadır.

Ör. *Gül jüken solası, bırakıp gitmiş uşağını.* “Gül iken solası, bırakıp gitmiş uşağını.”

Gülüp ışımayası [Gülüp ışımayası]: Bir kişinin güzel günler görmemesini, sıkıntıda olmasını isteyen bir bedduadır.

Ör. *Herkeze yalañ yanış daşımış lafi, gülüp ışımayası.* “Herkeseye yalan yanlış taşımış lafi, gülüp ışımayası.”

Gurt yiyessi [Kurt yiyesi]: Hayvanlara yönelik söylenen, ölmeleri istendiği için edilen bir bedduadır.

Ör. *Gurt yiyessi göca göyun gine emzümedi guzusunu.* “Kurt yiyesi koca koyun gene emzirmedi kuzusunu.”

Hortlayası: Ölen bir kişinin mezarında iyi anlar geçirmemesi, sıkıntıda olması temennisiyle edilen bedduadır.

Ör. *Hortlayası, gün yüzü gösdermedi baña.* “Hortlayası, gün yüzü göstermedi bana.”

Hortlayasınıñ önüğü [Hortlayasının eniği]: Bu beddua muhatabı olunan kişinin ebeveynine yönelik edilen, mezarda rahat bulmamasını dileyen bedduadır.

Ör. *Hortlayasınıñ önüğünden bıkdım gayrı.* “Hortlayasının eniğinden bıktım gayrı.”

Huyu gurusun [Huyu kurusun]: İstenmeyen davranışlar sergileyen bir kişi veya hayvana yönelik söylenen, o davranışının son bulmasını diyelen bedduadır.

Ör. *Ölüp gidecek tā aynı şeyi ediya, huyu gurusun.* “Ölüp gidecek daha aynı şeyi ediyor, huyu kurusun.”

Kispi kesilesi [Kespi kesilesi]: Bir canlının veya bir durumun devamlılığının olmaması, yok olması dileğiyle edilen bedduadır.

Ör. *Kispi kesilesi, yetti bugün baña bu civcivler.* “Kispi kesilesi, yetti bugün bana bu civcivler.”

Kókú kesilesi [Kökü kesilesi]: Bir mahsulün veya kazancın devamlılığının olmaması, zarara uğraması temennisiyle edilen bedduadır.

Ör. *Kókú kesilesi, satta patta bitmiş gine.* “Kökü kesilesi, satta patta bitmiş gene.”

Kóküne su gúyulsun [Köküne su koyulsun]: Bir ailenin veya canlı varlığın soyunun yok olması, devamlılığının olmaması istendiğinde edilen bir bedduadır.

Ör. *Allah, kóküne su gúyulsun şu paklanın.* “Allah, köküne su koyulsun şu baklanın.”

Ocağın söyünsün [Ocağın söyünsün]: Bir ailenin, sülalenin yok olmasını dileyen bedduadır.

Ör. *Seniñ de ocağın söyünsün işallah.* “Senin de ocağın söyünsün inşallah.”

Oñmayası [Onmayası]: Kişinin daima sıkıntı içinde olmasını, geçiminin yolunda gitmemesini dileyen bir bedduadır.

Ör. *Oñmayası, ne gada kötülük var, isa hepsini yaptı bize.* “Onmayası, ne kadar kötülük varsa hepsini yaptı bize.”

Ölü döşeğine yatası [Ölü döşeğine yatası]: Kişinin, çaresi bulunmayan bir hastalığa yakalanmasını dileyen bedduadır.

Ör. *Yetdiñ sen de gayrı, ölü döşeğine yatası.* “Yettin sen de gayrı, ölü döşeğine yatası.”

Yere geçesi: Canlı bir varlığa yönelik söylenen, toprağın altına gitmesini, ölmesini dileyen bedduadır.

Ör. *Anasına etmedük gomamış, yere geçesi.* “Anasına etmedik koymamış, yere geçesi.”

Zıbara gılası [Zıbara kalası]: Çoğunlukla hayvanlara edilen, ölmelerini veya zarar görmelerini dileyen bedduadır.

Ör. *Zıbara gılası, yarışıp duruya bi seetdü.* “Zıbara kalası, yarışıp duruyor bir saattir.”

Zıkkım yiyessi [Zıkkım yiyesi]: Kişinin veya hayvanın yediği yiyeceğin zarar getirmesini isteyen bir bedduadır.

Ör. *Bızanıñ yemini de yimiş, zıkkım yiyessi inek.* “Buzağının yemini de yemiş, zıkkım yiyesi inek.”

3.2.5.4. Yeminler

Gözüm arkama dönsün ki [Gözüm arkama dönsün ki]

Ör. *Gözüm arkama dönsün ki ben bi şey demedim uña.* “Gözüm arkama dönsün ki ben bir şey demedim ona.”

Gözüm kör olsun ki [Gözüm kör olsun ki]

Ör. *Gözüm kör olsun ben de bunu bi tā yaparsam.* “Gözüm kör olsun ben de bunu bir daha yaparsam.”

Şart olsun [Şart olsun]

Ör. *Şart olsun bacaklarıñı gırarın.* “Şart olsun bacaklarını kırarım.”

Şart olsun göman [Şart olsun koymam]

Ör. *U uşağı dövme, şart olsun göman bak.* “O uşağı dövme, şart olsun koymam bak.”

Şudusun [Şu dursun]

Ör. *Şudusun çıkarman ben bu ineği bi tā damdan.* “Şu dursun çıkarmam ben bu ineği bir daha damdan.”

Şudusun göman [Şu dursun koymam]

Ör. *Şudusun göman, çobuk buraya gel.* “Şu dursun koymam, çabuk buraya gel.”

3.2.5.5. Seslenmeler/ Ünlemler

Abüt: Köy ağzında bir şaşırma ünlemidir.

Ör. *Abüt, bu gada yemeğiñ hepsini sen mi yidiñ?* “Abut, bu kadar yemeğin hepsini sen mi yedin?”

Düş düş... : Köy ağzında inekleri çağırmak için kullanılan ünlem DS’de de “İnek çağırma ünlemi” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. *Nereye gidiya bu inek ya, gel düş düş düş...* “Nereye gidiyor bu inek ya, gel düş düş düş...”

Ey: Köy ağzında seslenmelere karşılık söylenen, “efendim” anlamında kullanılan ünlemdir. DS’de “Buyur anlamında ünlem: Ahmet ey!”, “Yüksek sesle çağrıldığında cevap edatı” ve GTS’de 1. “Kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati

çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü.”, 2. “Usanç anlatan bir seslenme sözü.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. - *Anaaa!*

- *Ey, noldu?*

Gâh gâh... : Köy ağzında büyükbaş hayvanları hareket ettirmek üzere kullanılan ünlemdir. DS’de “Koşum hayvanlarını çağırma ünlemi.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Gâh gâh gâh, bu öküzle niye yürümēya ya.* “Gâh gâh gâh, bu öküzler niye yürümüyor ya.”

Gē: Köy ağzında kadınların birbirleri için kullandıkları bir ünlemdir. Sözlüklerde yer almamaktadır.

Ör. *Şunu alıve elimden gē.* “Şunu alıver elimden ge.”

Gepçik gepçik... : Köy ağzında buzağıları çağırmaq için kullanılan sözcük DS’de *kepçik* ve *kepçük* biçimiyle “Küçük yüzlü (insan).” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almayan sözcükte /k/ > /g/ değişimi görülmektedir: *kepçik* > *gepçik*.

Ör. *Gel gepçik gepçik gel, şu bızāyı gūyalım gayrı.* “Gel kepçik kepçik gel, şu buzağıyı koyalım gayrı.”

Geyz: Köy ağzında kadınlar için kullanılan bir seslenme ünlemidir. DS’de “Arkadaş: Geyz ben burada kalacağım.” şeklinde tanımlanan sözcük GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Geyz Fatma, inekleri suladıñ mı?* “Geyz Fatma, inekleri suladın mı?”

Ğırı ğırı... : Köy ağzında eşeğı çağırmaq için kullanılan *kırı*²⁶² ünlemi DS’de “Eşek yavrusu, sıpa.” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcük başı /k/ > /g/ değişimi²⁶³ görülmektedir: *kırı* > *ğırı*.

Ör. *Eşek nereye gidiya öyle, gel ğırı ğırı ğırı...* “Eşek nereye gidiyor öyle, gel kırı kırı kırı...”

²⁶² Gülensoy sözcüğü < *kır* (~*kir*~*kur*~*kür*) ‘yansıma’ +(I)*k* ‘küçültme eki’ şeklinde tanımlanmaktadır (2007: 512).

²⁶³ Bk. 14. dipnot.

Güz: Köy ağzında genellikle kadınların birbirleri için kullandıkları bir seslenme ünlemidir. *Kız* sözcüğünün ses değişimine uğramasıyla oluşmuştur: *kız* > *gız* > *güz*.

Ör. *Güz Ayşa, neredesin?* “Guz Ayşa, neredesin?”

Ha varya bäh bäh... : Köy ağzında köpekleri harekete geçirmek için söylenmektedir.

Ör. *Bullarda gurt olabülü, ha varya bäh bäh...* “Buralarda kurt olabilir, ha varya beh beh...”

Lā: Köy ağzında genellikle erkeklerin birbirleri için kullandıkları bir ünlemidir. DS’de “Ey, ulan anlamında kabaca seslenme ünlemi.”, “Ulan anlamında, krş. lan, len”, “Kaba olarak ey anlamında bir hitap.” ve GTS’de *lan*²⁶⁴ biçimiyle “Ulan.” şeklinde tanımlanmaktadır. Ağızdaki söylenişi esnasında /n/ sesi düşmekte ve /a/ sesi uzatılmaktadır: *lan* > *lā*.

Ör. *Nereye gitdi lā bu uşak.* “Nereye gitti la bu uşak.”

Meh meh... : Köy ağzında köpekleri çağırmak için kullanılan ünlem aynı zamanda köydeki yaşlı kesim tarafından insanlara karşı “al, buyur” anlamında da kullanılmaktadır. Sözcük DS’de *me* ve *meh* biçimiyle “İşte.”, “Al, buyur.”, “Hayvan çağırma ünlemi.”, “Ha’ anlamında pekiştirme ünlemi.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. *Şu yalı verelim kópeklere, gel meh meh meh...* “Şu yalı verelim köpeklere, gel meh meh meh...”

Ör. *Şunu eve elet, meh.* “Şunu eve götür, meh.”

Oğ: Köy ağzında erkekler için kullanılan bir seslenme ünlemidir.

Ör. *Oğ, gel iki dakğa otu şuraya da gonusalım.* “Oğ, gel iki dakika otur şuraya da konuşalım.”

Viç viç... : Köy ağzında köpek yavrusunu çağırmak için kullanılmaktadır.

Ör. *Gövleze süt verelim öcük, gel viç viç viç...* “Gövleze süt verelim biraz, gel viç viç viç...”

²⁶⁴ Gülensoy sözcüğü < *lan* (~*len*) < *ulan* < *oğlan* biçiminde açıklamaktadır (2007: 596).

Yü: Köy ağzında seslenmelere karşılık olarak söylenen, “efendim” anlamına gelen ünlemdir. Sözcük DS’de “Buraya bak, buraya gel anlamında kullanılan ünlem.” şeklinde tanımlanmaktadır. GTS’de yer almamaktadır.

Ör. - Meyrām! “Meryem!”

- *Yú.*

Yüha: Köy ağzında kümes hayvanlarını korumak amacıyla yırtıcı kuşları kaçırmak ve yılandan korunmak için kullanılan sözcük DS’de “Kuşları kovalama ünlemi.” ve GTS’de “Yuh.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ör. Ekinleriñ içinden geçerken yüha deyerek geç, yılan filen vadu. “Ekinlerin içinden geçerken yuha diyerek geç, yılan falan vardır.”

SONUÇ

İletişim amaçlı kullanılan ve bu kullanım sayesinde toplulaşmayı sağlayan dil, toplumlara ayna olan çok yönlü bir sistemdir. Her toplum ve her topluluğun gereksinimleri hayat şartlarına, yaşadıkları ortama göre değişiklik göstermektedir. Gereksinimlerden birisi olan dil de bu farklılıklara göre şekillenmektedir. Dilin; konuşulduğu coğrafyanın, milletin ve ortamın ruhuna bürünme sebebi budur. Bu bağlamda düşünüldüğünde Türk dili ağızlarının her biri Türk dilinin anlatım ve ifade olanaklarının zenginliğini gösterme noktasında değerlidir.

Tezin “Birinci Bölüm”ünü oluşturan Adlar başlığı altında köy ağzındaki özel ve genel adlar incelenmiştir. Köydeki kişi adları incelendiğinde verilişindeki en yaygın etkenin ailedeki büyük veya saygın kişilerin adını vermek olduğu görülmektedir. Diğer bir etken ise Kur’an-ı Kerim’de geçen veya geçtiği düşünülen adlar vermektir. Geçmişte iz bırakmış, ünlü kişilerin adını vermek ve kitle iletişim araçlarınca duyulan adlar vermek de diğer etkenler arasındadır. Köydeki kişi adlarına köken olarak bakıldığında incelenen 71 kişi adından 48’inin Arapça olduğu, dolayısıyla en fazla adın Arapça kökenli olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla Türkçe, İbranice ve Farsça adlar kişilere verilmiştir. Köydeki kişi adlarının ses ve köken bakımından incelenmesiyle de özel olarak köyün genel olarak ise Türkiye’deki ad verme geleneği örneklendirilmiştir.

Köydeki veya civar köylerdeki kişilere çeşitli özelliklerinden dolayı (fiziksel veya kişisel özellikler, iş ve uğraşlar, başka bir varlığa benzetilme durumu, mensup olduğu aile-köy vb. yaşanan bir olay, kişi adının değiştirilmesi) lakaplar takılmış ve bu lakaplar zamanla kişilerin gerçek adlarından bile işlek bir kullanıma sahip olmuştur. Gerek lakabı alan kişinin gerekse köy halkının bu takma adları benimsediği ve yaygın bir şekilde kullandığı görülmüştür. Şehir hayatına nazaran köylerde daha sık

karşılaşılan takma adlar, insanlar arası ilişkilerin ve canlılığın kırsal kesimde daha yoğun yaşandığını göstermektedir.

Köyde, kişilerin kendini tanıtırken veya birisi hakkında bilgi alıp verirken sülale adlarını kullandıkları görülmektedir. Derlenen sülale adları incelendiğinde bu adların ailedeki birinin lakabından, adından veya soyadından türetildiği görülmektedir. Ayrıca bu sülale adlarının hepsinde topluluk ve akrabalık bildiren +*gil* ekinin yer aldığı görülmektedir.

Köy halkı, bakımını üstlendikleri ve kendilerine kazanç getiren hayvanlara da adlar vermiştir. Ağızdan derlenen hayvan adları incelendiğinde köy halkının yaşam mücadelesine ortak olan hayvanlara ad verirken hayvanın fiziksel özelliğine ve cinsine, satın aldıkları yer veya kişinin adına, hayvanın huyuna göre adlar verdiği görülmektedir.

Doğa ile iç içe yaşayan köy halkının dağ, tarla, su, dere, doruk, bayır, taş, yol, mahalle, türbe, mera, in ve ekimini yaptıkları bahçelere adlar verdiği görülmektedir. Bu yer adları tarihsel bir birikimin ürünü olduğu için köyün geçmişi hakkında da bilgiler vermektedir. Köyün yaşlı kesimi tarafından iyi bilinen yer adları genç kesim tarafından yeterince iyi bilinmemektedir. Bu durumun sebebi köydeki genç kesimin okumak veya çalışmak için şehirlere göç etmesi gösterilebilir. Köy ağzından derlenen 140 adet yer adının ses, yapı, işlev ve söz dizimi açısından incelenmesiyle ad verme işlemindeki dilsel temeller örneklendirilmiştir.

Kavram alanlarına göre tasnif edilen genel adlar kısmında yiyecek ve içecek, giyim-kuşam, hayvan, bitki, araç-gereç adları, sağlık ile ilgili adlar, coğrafya ile ilgili adlar, zaman ile ilgili adlar, meslek adları, vücudun bölümleri, organ adları, renk ve akrabalık adları incelenmiştir. İncelenen bu adların bazılarının DS’de ve GTS’de yer aldığı fakat bazılarının DS’de yer alıp GTS’de yer almadığı ve bazılarının ise yalnızca köy ağzında yer aldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu verilerin sözlük çalışmalarına katkı sağlayabileceği görülmektedir. İncelenen genel adlardan DS’de olup GTS’de yer almayan sözcükler şunlardır: yiyecek ve içecek adlarından *banduma*, *cizleme*, *eğşi*, *hamullu*, *haşul çorbası*, *malak*, *sarma ekmeği*; giyim-kuşam adlarından *çar*, *etekcek*; hayvan adlarından *ars*, *cırık guşu*, *gökyeşil*, *gövlez*, *ibi*, *munnak*, *tirik*, *vidi*; bitki adlarından *akbaşotu*, *argun*, *ayu mantarı*, *bıtırak*, *daracan*, *dolaman*, *doñuzörüğü*, *eşekdikeni*, *ğanlıca*, *ğarapakla*, *ğarıklı*, *gaymacukmantarı*, *gernik*, *gevreyük*,

gızılevelik, goçmantarı, ıspatan, ibimancarı, kedibıyırığı, kedicırnağı, kiren, soğuklukmancarı, sütlügoç, tellice, yeryaran; araç-gereç adlarından bağırđak, basđak, bişleğeç, çúlúngúr, daraba, eğsiran, ekmekevi, gırklık, gözgöre, gúnnúk, güllep, güvlek, herkil, kirenlik, künde, mengelez, yaslağaç, yaşmak; tarım aleti adlarından dörttekelli, gevük; hastalık adlarından döneyen, şap, sañ; vücudun bölümleri ile ilgili adlardan bikanak, candili, çon ve akrabalık adlarından dünürşü.

Ağızdan derlenen genel adlardan DS’de ve GTS’de yer almayan, yalnızca ağızda bulunan sözcükler ise şunlardır: yiyecek-içecek adlarından *ekmek makarnası, bayram helvası, el deymeni çorbası;* hayvan adlarından *gırsağaç/sağırğulak, góğ gazı, holduruk, misirci guşu;* bitki adlarından *çalımanı, ğaragöcü, ğıvırşayuk, ğodaman, ğulakmantarı, hırsuzotu, paklağiran, öküzpaklası, orakğayduran, meşemantarı, kókmantarı, sakızlağ, sırtıgızıl, sirkelem, sivrşeyük, sümüklüce, tayğuyruğu, tırtıgale, toğukgötü;* araç-gereç adlarından *çañlağ, ğaşuklā;* tarım aleti adlarından *altıbarnak;* hastalık adlarından *candili batması, davulcu, parazit, kókgurusu;* coğrafya ile ilgili adlardan *çiçekdöken, gozğavuran;* zaman ile ilgili adlardan *çarkdönümü;* meslek adlarından *geyrekci;* vücudun bölümleri ile ilgili adlardan *süskün;* renk adlarından *çiğdem;* akrabalık adlarından *dünür, ağ.*

Tezin “İkinci Bölüm”ünü oluşturan Fiiller başlığı altında köy ağzından derlenen fiiller sınıflandırılarak incelenmiş ve bazı fiillerin DS’de olup GTS’de olmadığı bazılarının ise yalnızca köy ağzında yer aldığı, sözlüklerde bulunmadığı görülmektedir. Ağızdaki fiillerden DS’de olup GTS’de olmayanlar şunlardır: *alın-, bıçgın-, buğen-, çiteş-, çörüş-, depit-, günsü-, tavlın-, uyun-, ağnan-, çok-, çörüt-, ğayna-, ğırış et-, heng yap-, heyder-, hopurda-, iğle-, mızıkla-, mile-, sun, tösülde-, yaka ol-, yesir ol-, asart-, biremle-, bürle-, dırı-, ēğit-, ekele-, evs-, ğarsala-, gözerle-, gunna-, iç et-, kakla-, şakla-, dāna-, ğırçın-, körük-, küy-, paysık-, pesend et-, zırıncı-.* Derlenen fiillerden sözlüklerde yer almayanlar ise şunlardır: *ayvalan-, barnı-, burçun-, çığal-, dedele-, poturda-, seçel-, yörelen-, cızık dut-, çokla-, cosla-, cumbala-, çöt, darpın-, endü-, gayukla-, güldürde-, gürüt-, püşteklen-, sayırda-, sızık-, takla-, civci çıkar-, çıkar-, ğat-, hörsele-, ibi çıkar-, ilit-, potukla-, vidi çıkar-, yerlet-, ğısık-, ırkın-, tösle-, yılçar-.* Bu sözcükler incelendiğinde köy ağzından derlenen söz varlığının sözlük çalışmalarına katkı sağlayabileceği görülmektedir.

Tezin “Üçüncü Bölüm”ü olan ağızdaki Kalıplaşmış Dil Birimlerinin incelendiği kısımda çok sayıda atasözü, deyim, ikileme ve kalıp söze yer verilmiştir. Kırsal alanda yaşamının gerektirdiği şartların ve davranışların, karşılaşılan zorluklara veya mutlu anlara verilen tepkilerin izlerinin taşındığı bu kalıplaşmış birimler, Türkçenin anlamsal derinliğine ve sözcüklerin çağrışım gücüne örnek teşkil etmektedir. Uzun yılların ve deneyimlerin ürünleri olan bu yapılar, toplumun kültürel ve tarihi geçmişine de ışık tutmaktadır.

Sofçular köyü özelinde yapılan söz varlığı çalışması sonucunda kavramların köy yaşamının birer göstergeleri olduğu görülmektedir. Kişilerin sıkı ilişki içinde buldukları hayvanlarla ve geçim kaynaklarını doğaya borçlu olmalarından dolayı doğayla kurulan yakınlık dile de yansımıştır. Ölçünlü dilde kullanılmayan pek çok söz varlığı ögelerine rastlanmıştır. Toplumda meydana gelen değişimler dile de yansımakta ve her dil toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde değişmektedir. Sofçular köyünde doğa ile iç içe sürülen yaşam tarzı kullanılan söz varlığını ortaya çıkarmıştır. Ağızda işlek bir kullanım alanına sahip olan pek çok sözcük ölçünlü dilde ya kullanımdan düşmüş ya da çok az kullanılmaktadır. Bu duruma örnek olarak hayvanlarla kurulan iletişimin kente oranla kırsal alanda daha fazla olmasından dolayı köy ağızında hayvanlarla ilgili söz varlığının daha çeşitli olması örnek gösterilebilir. Sofçular köyünde hayvanlarla kurulan yakın temasın ve paylaşılan hayatın yansımaları olarak hayvan yavrularının isimleri ölçünlü dile göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, ölçünlü dilde “... yavrusu”, “yavru ...” biçimlerinde ifade edilen yavru hayvanların Sofçular ağızında özel sözcükleri bulunmaktadır: *godak* “at yavrusu”, *potuk* “ayı yavrusu”, *çepiş* “keçi yavrusu”, *vidi* “kaz yavrusu”, *toklu* “koyun yavrusu”, *ferik* “tavuk yavrusu”, *munnak* “kedi yavrusu”, *malak* “kömüş, manda yavrusu”, *gövlez* “köpek yavrusu”. Hayat şartları değiştikçe sözcükler zaman zaman işlev kaybedip kullanımdan düşebilmektedir. *Kavram körelmesi* terimiyle ifade edilen bu durum dildeki olumsuz bir bozulmayı değil kültürel değişimin dilde meydana getirdiği zorunlu değişimi ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Hayvancılıkla ilgili söz varlığında meydana gelen kavram körelmesinin nedeni olan kentleşme süreci, aynı zamanda bilim, teknoloji, sanayi, ekonomi, sanat vb. birçok açıdan çok zengin bir söz varlığını dile kazandırmıştır. Bu nedenle “*kavram körelmesi* toplumsal değişimin kültürel değişime dönüştüğü bir süreçteki anlık bir fotoğraf olarak değerlendirilmelidir” (Karataş ve Ulusay, 2020: 496).

Bir köy özelinde yapılan bu söz varlığı çalışması, küçük bir yerleşim biriminde kullanılan dilin ne kadar işlek ve zengin olduğunu göstermektedir. Ağızlar üzerine yapılan dar veya geniş kapsamlı her çalışma, Türk dilinin çeşitli bölgelere ve yerleşim yerlerine yayılan parçalarını gözler önüne sermekte ve dile bütüncül bir bakış açısıyla bakmamıza olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar E (2012) Kastamonu ve yöresi ağızları. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Edirne.
- Akar A (2016) Sosyal bilimlerin veri kaynağı olarak ağızlar. *Gazi Akademik Bakış* 10.19: 169-182.
- Akar A (2019) *Düşünen Türkçe* (Ötüken Neşriyat, İstanbul).
- Aksan D (1980) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 2* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Aksan D (1982) *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Aksan D (1989) Kavram alanı-kelime ailesi ilişkileri ve Türk yazı dilinin eskiliği üzerine. *TDAY Belleten 1971*: 253-262.
- Aksan D (2004) *Türkçenin Sözvarlığı* (Engin Yayınevi, Ankara).
- Albayrak R (200) *Toponim Teknikleri ve Kafkasya-Borçalı Yer Adları* (Berikan Yayınevi, Ankara).
- Banguoğlu T (1974) *Türkçenin Grameri* (Baha Matbaası, İstanbul).
- Barın E (2003) Yabancılara Türkçenin öğretiminde temel söz varlığının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 13: 311.
- Barutcu Özönder FS (1999) Türk dilinde fiil ve fiil çekimi. *Türk Gramerinin Sorunları II. Türk Dil Kurumu Yayınları 2*: 56-64.
- Başkan Ö (1970) Türkiye köy adları üzerine bir deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 18: 237-251.
- Baş B (2011) Söz vatlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 29: 27-61.
- Bilgin B (2020) Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan hikâye kitaplarının söz varlığı açısından değerlendirilmesi: Yunus Emre Enstitüsü Çocuk Hikâyeleri Dizisi örneği (A1-A2). Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tokat.

- Birlik A (2020) Tuna Vilayet gazetesinin 1874 yılı sayılarının söz varlığı ve alıntı sözcükler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balkan Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Edirne.
- Boyras Ş (1998) Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 7: 107- 138.
- Chomsky N (1957) *Syntactic Structures* (The Hague: Mouton, Paris).
- Demir N (2009) Ağız dokümantasyonu niçin gereklidir? *Türkiye Türkçesi Ağzları Çalıştayı Bildirileri* 183-191.
- Demirci ÜÖ (2014) Ardahan'ın Hanak ilçesinde kullanılan lakaplar. *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi* 1-1.
- Demirci K. (2016) Metafor: Bir anlatım ve üretim mekanizması. *Dil Bilimleri Kültür ve Edebiyat*, (Edt. M Sarıca, B. Sarıca), *Padam Yayınları*, Ankara: 330-343.
- Demirel B (2020) Molla Nasreddin Dergisi'nde söz varlığı incelemesi (1909). Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Karabük.
- Divanü Lûgat-it-Türk Dizini* (1972) (Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara).
- Erdem M (2016). Türkçede fiiller ve sınıflandırma sorunları. *Electronic Turkish Studies* 11(20).
- Erdem M (2017) Oğuz grubu Türk lehçelerinde iletişim fiilleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 4.2: 94-103.
- Eren H (1966) Yer adlanmızın dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 13: 155-165.
- Eren H (1999) *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* (Bizim Büro Basım Evi, Ankara).
- Ergin M (2009) *Türk Dil Bilgisi* (Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul).
- Ersoy H (2005) Türkçe ve Almanca söz varlığında yabancı kelimeler- karşılaştırmalı-sözlükbilimsel bir çalışma. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Göçen G (2016) Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı anlatımlarındaki söz varlığı.

Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi
Ana Bilim Dalı, Sakarya.

Gökdayı H (2008) Türkçede kalıp sözler. *Bilig* 44: 89-110.

Gökdayı H (2015) Türkçede Kalıp Sözler (Kriter Yayınevi, İstanbul).

Göksel A, Kerslake C (2004) Turkish: a comprehensive grammar. London: Routledge.

Gülensoy T (2007) *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*
(Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).

Gülensoy T (2011) Anlamları kötü Türk kişi adları. *Journal of Dil Arastirmalari* 8.

Güner İ, Mustafa E (2004) Türkiye il merkezi kent adlarının kaynakları üzerine bir
araştırma. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12: 39-62.

Hatiboğlu V (1981) *Türk Dilinde İkileme* (Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara).

Hirik E (2014) Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin grameri: fiil. Doktora Tezi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırıkkale.

Hirik E (2018) *Türkiye Türkçesinde Mental Füller* (Türk Kültürünü Araştırma
Enstitüsü Yayınları, Ankara).

Hirik E (2021) Türkiye Türkçesinde 'mental isimler'. *Dil Arastirmalari* 15.28 (2018):
33-55.

Hopper PJ, Thompson SA (1980) Transitivity in grammar and discourse. *Language*
56(2): 251-299.

Hunutlu Ü (2018) Türkçede "K-> G-ve T-> D-" değişimleri ve aykırılıkları üzerine
düşünceler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*
63:161-186.

İmer K, Ahmet K, Sumru Özsoy A (2011) *Dilbilim Sözlüğü* (Boğaziçi Üniversitesi
Yayınevi, İstanbul).

Kabadayı O (2020) Kazak Türkçesinin at koşum takımlarıyla ilgili söz varlığı. Yüksek
Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Kalaçay ŞB (2020) Aka Gündüz'ün Türk Kalbi adlı eserinin harf aktarımı ve söz varlığı incelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Karahan L (2009) Türkçede dinî anlamlı bazı kişi adlarını ekle değiştirme geleneği. *Dil Araştırmaları* 4.4: 17-24.
- Karahan L (2011) *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması* (TDK Yayınları, Ankara).
- Karataş M, Ulusay H (2020) Kavram körelmesi bağlamında hayvanlarla ilgili bir söz varlığı çalışması: Sofçular köyü ağzı örneği. *Journal of Black Sea Studies* 67: 473-500.
- Karpuz HÖ (2006) Buldan ilçesinde kişi adları. *Buldan Sempozyumu*.
- Kaya M (2017) Kulun sözcüğü ve kuluncak Köyü'nün ad menşesine tarihsel bir bakış. *Trakya University Journal of Social Science* 19/2: 203-216.
- Kendzhalneva S (2020) İsmail Gaspıralı'nın eserlerinin kavramlar tasnifi ve söz varlığı. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sakarya.
- Kerimoğlu K (2021) Abdullah Tukay'ın şiirlerinde söz varlığı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Kilit A (2015) Aralık ilçesi ağzı (İğdır İli) (İnceleme, Metinler ve Söz Varlığı). Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Dalı, Kuzey Kıbrıs.
- Kocapınar P (2014) Kavram sözlükleri ve Ermeni harfli Kıpçak Türkçesi söz varlığı üzerine bir deneme. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Korga M (2020) Deyimlik yapılar hakkında. *Türkoloji Dergisi* 24.2: 189-204.
- Korkmaz Z (1992) *Grammer Terimleri Sözlüğü* (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara).
- Korkmaz Z (2009) *Türkiye Türkçesi Grameri* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Kurgun L (2011) Özel adlar ve sözlük birimleri üzerine. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies* 11/2: 293-307.

- Küçükadalı T (2020) Sabahattin Ali'nin "Değirmen" adlı hikâye kitabı söz varlığı-inceleme, sözlük. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırklareli.
- Lewis, G (2000). *Turkish Grammar* (Oxford University Press, New York).
- Maden MN (2020) Yabancı öğrencilerin Türkçe söz varlığının geliştirilmesinde şarkıların kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Tokat.
- Metin BB (2017) Geydoğan köyünde yer adları. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)* 1-1: 147-165.
- Murat M (2018) Onomastik bilimi ve eğitim. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* 28: 247-256.
- Öksüz D (2021) Hakas Türkçesine ait Altın Arığ Destanı'nın söz varlığı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Önal, MN (2005) *Muğla Efsaneleri* (Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla).
- Özen Eİ (2020) Sabahattin Ali'nin şiirlerinde söz varlığı. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırklareli.
- Özeren M, Alan İ (2018) Kırgız Türkçesinde mental fiiller. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 61: 203-224.
- Özkan N (2016) Adlandırma yöntemi olarak lakaplar ve Büyükkışla'daki örnekleri. *Birinci Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı* 5-7.
- Özşahin M (2011) Başkurt Türkçesi söz varlığı. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Parlatır İ (2012) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Yargı Yayınevi, Ankara).
- Sağır C (2020) Divânu Lugâti't-Türk ile Yakutçanın söz varlığı bakımından karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eskişehir.

- Sakaoğlu S (2001) *Türk Ad Bilimi* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Sarı C (2019) Türkiye Türkçesi ağızlarında kalıplaşmış dil birimleri. Doktora tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Muğla.
- Seçkin K (2019) Eski Türkçede mental fiiller. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Trabzon.
- Sekman A (2020) Orhan Veli Kanık'ın öykülerinin söz varlığı açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Soydan S (2018) Tarama Sözlüğünün ilk iki cildindeki duygu fiilleri üzerine bir değerlendirme. *Electronic Turkish Studies* 13.5.
- Sönmez M (2020) Kazak Türkçesi konu çözümlemeli söz varlığı -Türkiye Türkçesi ile karşılaştırmalı-. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Denizli.
- Sümer F (1935) *Oğuzlar* (Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara).
- Şahin İ (2013) Türkiye yeradbiliminde terim ve tür sınıflandırması sorunları. *Avrasya Terim Dergisi* 1.1: 46-58.
- Şahin İ (2019) *Adbilim* (Pegem Akademi, Ankara).
- Şahin S (2012) Mental fiil kavramı ve Türkmen Türkçesinde mental fiiller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 1.4: 45-62.
- Şenata N (2020) Dîvânü Lugâti't-Türk'te tematik söz varlığı ve çok anlamlılık. Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Manisa.
- Şenel M (2013) *Elazığ İli Yer Adları* (Manas Yayıncılık, Elazığ).
- Şirin User H (2009). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi* (Kömen Yayınları, Konya).
- Şişman RŞ (2018) Kişi adları üzerine dilbilimsel çalışma (Ulupamir Mahallesi örneği) *Electronic Turkish Studies* 13.5.

- Tekin D (2020) Raif Necdet Kestelli'nin Resimli Türkçe Kamus'unda söz varlığı incelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Tokat Ş (2020) Dîvânu Lugâti't-Türk'te geçen giyim kuşam kültürü ile ilgili söz varlığı ve Kazakçadaki durumu üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Tokay Y (2011) Bengü taşların söz varlığı ile Anadolu ağızlarının söz varlığının karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Underhill R (1976) *Turkish Grammar* (Mass.: MIT Press, Cambridge).
- Ünal A (2002) *Hititler Devrinde Anadolu II* (Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul).
- Üstünova K (2015) Eylem-nesne ilişkileri üzerine sadece {-I}, {-Ø} ekleriyle çekimlenmiş ad/zamir alan eylemler mi geçişli sayılmalıdır? *Turkish Studies* 10(16): 1143-1152.
- Vardar B (1980) *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).
- Vardar B (2002) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* (Multilingual Yayınları, İstanbul).
- Viberg Å (2006) 'Verbs'. Brown, Keith (Ed.), *Encyclopedia of Language & Linguistics* (Second Edition). Oxford: Elsevier. 408-411.
- Vural H, Tuncay B (2011) *Ses ve Şekil Bilgisi* (Kesit Yayınları, İstanbul).
- Yahşi Ö (2020) Yabancılara Türkçe öğretiminde temel düzey söz varlığını belirleme: Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitapları ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı ve sözlü anlatım uygulamalarına dayalı söz varlığı. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sakarya.
- Yapıcı Ş (2004) Çocukta Dil Gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* I/1: 1-17.

Yavuz S, Şenel M (2013) Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Electronic Turkish Studies* 8.8.

Yaylagül Ö (2005) Türk Runik harfli metinlerde mental fiiller. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 2.1: 17-51.

Yıldız H (2017) Türk dilinde fiillerin semantik sınıflandırılması problemi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 3.1: 337-362.

Yıldız H (2020) Eski Uygurcada mental fiiller arası geçişler üzerine notlar. *Gazi Türkiyat* 26: 105-125.

Yiğit U (2020) Yaşar Kemal'in "Çakırcalı Efe" romanındaki söz varlığı. Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırşehir.

Zülfikar H (1995) *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler: İnceleme, Sözlük* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara).

İnternet Kaynakları

<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-91025/genel-bilgiler.html>

<http://www.arac.bel.tr/content/tarihce-106>

<https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-172466/kastamonu-isminin-efsanesi.html>

<https://www.bebekisimleri.web.tr/sahizar-isminin-anlami-analizi.htm>

<https://www.hurriyet.com.tr/aile/hira-isminin-anlami-nedir-hira-ne-demek-41417632>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=acem&p=m>

METİNLER

Anlatan: Mehmet ULUSOY

Yaş: 79

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Köy

şehir varmış urda zamanla. ulları filen çok gazdıla. gazı filen yapıdıla ullarda. ğurna kesinlikle şey. yani gavulların şey çekdüğü şey. cāmi deyil ura. cami soñradan çóğrúlme. biz urayı góçúrúken bak urayı tamir ederken hep daşlarda istavruz resmi vardı. istavruz demek gāvurun şeyi. unuñ adı istavruz deyi geçer benim bildüğüüm ğadarıylen. u camiye biz soñradan yapıduk. atmış metre keresteye gitdük cāmiye bak. kiliseyimiş ura bak. gāvurun kilisesiyimiş. yani her taraftan, urlarda gāvur çoğ_umuş, uraya unların şey günü, mesela müslümanların cuma günü şeyi va ya, unların da ne gün ise şeyi uraya şey yapmaya gelüler_imiş.

Soy

ben soyu kesinlikle bilemeyecen de, şindi bizim laabımız şöyle: apdi efendi oğlu ismail bir musa deyi geçiya. iki ğardaş bunla. birsi ismail. ismail tiftiğ'in buvası. musa, buvamın buvası. tabula, öyle esgi tabula apdi efendi oğlu ismail bir musa deyi çıkardı. bak kâyögil gonya'dan gelme bak. kâyögil va ya? kâyö öyle derdi. biz derdi gonya'dan gelmeyüz derdi.

Define

şimdi gelelim şeye bak. bizim öte ğayadibinde tallamız va bak. u tallaları, ısmayıl u zaman, hatta anam, anamı bilmen de analığım yani, şindi burda tüy yoğ_umuş ısmayıl'ın. dayı der_imiş, börek sinisi daşır_ımış şey_inen u devirde istanbul'da börek... sini yapıdı der_imiş. u u zaman istanbul'dan bi balta alıya. u ğayadibi'ni, ötü yañkı ğayadibi olsun beri yañkı ğayadibi olsun bak. baltayınan ğırma yapıya. ğırmayınan u talları alıya bak. şindi gelelim şeye, bizim ötü yañkı ğayadibi'ne. üst yanı mezmelelik, daşlık biliyoñuz. şindi, öte geçede tam şeyin tallasının ğırsında tahminen bi buçuk iki ton ağırlığında bi daş var_ıdı. bundan yirmi, yirmi beş, otuz sene eveli. şindi daşı, dibinden geçerken daşdan şüppelendim ben. daşñ, yolsun bağlamış. daşñ

bu şekilde aşā yukarı bi buçuk iki santim oyulmuş, böyle. aynı bi araba urğanı vada esgiden. neyse, u daşdan şüppelendim ben. u daşın az ötü yanında, uranın da mezmelelik ötesi. aşā yukarı üç metre uzunluğunda daş örmüşle başa yokarı. daş vamiş ğata ğada gitmiş. şindi ğata varıya burayı daş örmüşle. tahminim iki metre yükseklikde. yapı yapmışla. şindi ben aklan dedim ki u ğat çok böyük bi ğat. urda dedim yeraltı çarşı va dedim ben aklan. şindi, nöçün? altı yanı dere, çarşu deresi. aşağı çarşu deresi yukarı çarşu deresi deyi vardı ya. çarşu deresini nerden aldı? demek çarşu vardı bunun üstü yanında. urda çarşu var ama devlet gücü lazım uña. kimseyi inandıramazsın da kimse seniñ aklından da gitmez. şindi gelelim şeye, ğurna camisine. ğurna camisi yapıldı. u zaman ben şeyden, rahmetli ğılıpcı'dan küfürüne ğada, gelü baña çatardı. ben uraya üç beş işçi gönderiyon. adamla ğaçıya urdan. ben başında mı beklēyin ya. neyse, şindi sālī bak. sālī terke'niñ bir numaralı dürüs isanıydı bak. u da define üzerine çok şey ederdi. istanbul'lardan filen bilgi aludu. şindi dedi ki baña yā mämed_ ağ dedi mal va ama dedi filen yerde, camide. sālī dayı dedim, şindi cami yapılmış. urda şey yapduğun zaman, mal çıkdı ğu zaman belli olacak. sorguya suale, ben bu yaşdan kēri dedim hiçbi şeyi ğabul edemen dedim. bak şindi dēya ki üç merdivanla eniliya dēya bak. direkleri tarif ediya, ğâvur veriya bilgiyi. neyse, şindi zaman geldi. ğoca yusufların ğaraaç'dan ğara çamluğun altı yanında kâyō'nuñ tallasında ğazıya geldile unla izin aldıla da. şindi ğazı yapıdıla filen talladan dışarı çıkdıla. merrāya çıkdıla. yā zenginler_inen baş edemen ki. benim arkamsarı kim gider. ben nedellerse etsinle dedim boşve dedim. ama buldula ama aldıla neyse. ama soñunda, şey etdükleri zaman, yol geçdüğü zaman, bak u şeyde urda kúp var_ımış na ğada kúpse. az bi şey ğalmış_ımış. ğara seyın var bak ğara zālī'niñ ğardaşı. ğara seyın urdan kúpü aldı gitdi. istanbul'da birsi kúpü aldı elinden yidi. çamluğun urda, ğâvur urda şey yapmış, daşa direk dikmiş. arkasında da bi daş va. bi yanbaşında da üzüm sıkılmışla, şarap yapmışla. duruya urda daş. çünkü üzümün şeyi akduğu zaman, altı yanına ğazan ğonacak ve ya bi ğap ğonacak. ğâvur evi; ğâvur eylenmiş urda. urda mahallisi varmış ğâvurun.

Yer Adları

bak omarsırtı nerden? u devirde omar deyi bi ğâvur var_ımış. şindi tokatlı başına gelince; e tokatlı kóyü va altı yanında. urdan almuşdu u ismi. çócúk, yokarsı da erenler deyi geçiya setden yokarsı. urda da var_dı mal, aldıla unu. uraya äsgiden rahmet duasına filen gidellerdi.

Define

şindi, zamanıñ birsinde, terke bazarı meşhur u zaman. toprak cumalı topal hoca deyi birsi vardı. terke bazarına gidiya. şindi emin_og'un ğara mämät deyi birsi vardı urda. kezban'ıñ buvası. terke bazarına giderken, tabi yol yokardan gidiya. sıçan dere'nin dibinden doğru yokardan gidiya. aşığda yol yok. topal hoca dēya ki şü daşla adam ğanduruya dēya. bak u topal hoca urayı soydu, ehyā oldu. bu ğāvur öyle ğurnaz ki türkle dēya dīnine sādukdu dēya tekkeye türbeye dēya tecavüz etmezle deyi öyle yerlere gómúya malı. şindi gelem camiiye bak. şindi camiiyi, iğdirli kór ğālip deyi birsi vardı bak. ğara mīstafa telefon açdı baña. u zaman masa telefonu va. ya seniñ dedi sevdúğün bi adam va buraya gel dedi. vadım beş tane samsunlu adamlı. tā u zaman ayşā ğızı almaduk bak. ğran harmanı va ya. ğran harmanı'na bakmak üçün. ben şindi dedim ki tayir_inen dedim ğoca şükrü gider. cihazları va ellerinde bakmaya. şindi, öte geziyala beri geziyala urda bi şey elde edemaala. şindi ben de aklım_inan düşünüyön. caminiñ üsdüne dedim yoldan geçerken yola bi şey dutuñ dedim, cihaz dutuñ dedim. şindi adamlı geldi. burda mal va dedi camide. va mal, ben biliyon sēten. ğurna camisi. ya şindi şöyle bak. adam tamam iş birliğı yaparsıñ seni öldürüle bi de. mal yüzünden sen de gidersiñ. malı alu adam seni de açuk vememek üçün... şindi u şeyi şey etdükleri zaman u yusuf vardı bak. ben çünkü şey yapmadım u ğāvur evini ğazarken. yusuf'a da ben ağzımdan ğaçurdum unu. bi ramazan'da boyna öte beri bi araba gidiya. neyse şindi bi ğün yusuf ğendüsü geldi cihaz_inan. camiiyi furdolayı dolandıla. mal ğapınıñ óñünde. ama şunu da dedi bak cami malıysa bize yaramaz dedi. ben de şunu dedim bak: ruhsat almassañız izin vemen dedim. ben başımı şeye sokaman dedim. gidiñ şeyden ruhsat alıñ. u ruhsata ğarşu değilin. undan soñra, urda öyle ğaldı. u mal urda duruya. ruhsatı müze müdürlüğünden alacak. u mal üçe taksim olu. bi ğıymuk verüle kóye. iki kóye verüle u maldan. yüzde birsini kóye verü, yüzde yirmisini izin alana verü, yüzde sekseni yetmişini de şeye gider. izin alduğün zaman. u serbes olu.

u sıçan ğaya var ya u sıçan ğaya'da su atıya. beri yanıda bi tane gemi ğaya vadu bak. şindi şöyle dikgatli baktın mıydı aynı bi gemi. gemi resmi. ama u ğaya ğaç tonluk yüz ālli tonluk. iki yüz tonluk, neyse. ğaya hala duruya urda gemi ğaya. şindi gelem bak samutlar'a bak. şindi samutlar'da, samutlarda'da ullarda mezer filen çok ğazdıla. amma buldula amma bulmadıla bence ğaranluk. u samutlar'da da bi tane daş va bak. daş u esgidenki taksilerin otomobillerin óñü ğırmalı, yanı başları şey ya. u şekilde

yapmışla. millet ğaziya amma işde bilmēan nediyala. bulan buluya bulmayan bulmāya. ama sakat iş u.

şindi bak bunla barajı yaparken ğazi yapmaya teşebbüs ediyala. şindi, u zaman yaşar dēya ki tāyir_inen ikisi şikayet edelim dēya. şikayet olunuya. hatta ğastamonu'dan şey geldi ya.

Anı

iğdir nahiyeydi bak. iğdir'de esgiden hâkim de vardı. müdür vardı şeyde, bucak müdürü olarak geçiyodu. iğdir bi bucağ_ıdı. nüfús memuru var_ıdı iğdir'de esgiden. soñradan banğa geldi bi ara. u banğayı ğaldudula. esgiden urda hâkim de vardı ğarağol da vardı. elli altı kóyü vardı iğdir'in. bi de soñradan ğayaboğazi kóy oldu. elli yedi oldu. sēten yüz yirmi bir kóyü va arac'ın. şindi bu káyō, kâtib_inen arası açuğ_udu bak. şikayet ediya şindi káyō'yu kâtip. şindi káyō varıya şeye. çağırıya tabiyi müdür. şindi káyō doğduğu zaman..... şindi ispāt etmek üçün ne yapıya barmağını ısıriya. dōğemēya. çünkú dōğse ispāt etdürecek dōğdüğünü. bak. akıla ba. barmağını ısıriya. ama vurarken ısıriya ama... tevātür dōğceydi bēki. u devirde dayak, öldüse kim arar kim sorar. kâtip u devirde, bak iğdir'in elli altı kóyün elli beş kóyün neyse kâtipliğini yaparmış. okuryazar bu devirde noksan. yani kóyleriñ bütcesi va. kóylerde bütce, önemli işleri yapar. kâtib'in yazusu filen gózel_idi. u eski túrkçe'yi de biliyodu. u zaman aşā gúney'de okul va. arac'ın bi numaralı kóyü aşā gúney_idi u devirde. u devirde bi tane öğretmen, yakup deyi bi öğretmen, u zaman üç sene ilkokul üç sene. hatta göca osman filen de urda okuyya. undan soñra, kâtib'in gózel bilgisi vardı şeyden, ğuran'dan.

Lakaplar- Anı

mesela ne dēyoz okcular'dan tıklar dēyoz ē di mi? bi ad dakma. káyō uña dar çeñe derdi bi de, tıklar'a. dar çeñe derdi. bizim kóyde ad dakmayı hâp káyō yapmışdu. dört mâmet adı şurdan ileri geliya ğızım. u zaman beni dokuz yüz ğırk sekiz doğumlu olarak yazdumuşla. bi yaşımdayken okula vedi buvam beni şeye, sarıyanı'na. buvamın öz ğız ğardeşi vadu sarıyanı'nda. safranbolu'nun sarıyanı kóyünde. hatta müfâtđış geldúđu zaman bi gelmeyeniñ yerine gósterilüdü. şindi ben urda iki sene okudum. eğer ben urda beş seneyi okusaydım üniverste mezunu gibi bilgim oludu benim. ikinci sınıfdayken birinci sınıfa ders veriyodum ben. şindi bi gún bi müfâtđış geldi. müfâtđış de kúrd_üdü. beşinci sınıfa şey soruya, soru soruya. cevap veremaala. barmak

ğaldudum. seniñ ne işiñ olu yā barmağ_ınan yā. neyse sordu biz de sayır sayır veriyoz. unları dizdi şindi beşinci sınıfta altı yedi kişi vardı. sēten elli yedi talebesi var_ıdı. bi bayan öğretmen. elli yedi talebesi var_ıdı. neyse, şunlara dedi başla bakalım tokad_ınan dedi. baña iki tane bi yerleşdüdü kurt. at bakalım dedi. atdım ämme ben gine doğru atamamussumdu. el mämleketi. müfätdiş seniñ başında mı bekleyecek. dóđerle beni urda. şindi urdan geldük aşā gúney'e bak. urdan naklimi isdedile benim. naklim gelince, nakleden gelme dört mämēt... benim numaram dörd_üdü. aşā gúney'de de iki üç yüzlerde, dört yüzlerde. yani böyüğün yanında ufak bi tuhaf oldu. nakleden gelme dört mämēd ismi urdan ğalma. bak ben ğırk dokuzda girdim, älli dörtde mämzun oldum. şindi benim mämzuniyetim de okuldayken, unu mämēd akif ersoy söylēya. şindi u zaman unu ben tam ezberlemisim. şeylerde söyledim. yirmi üç nisan olsun yirmi dokuz ekim olsun neyse. undan soñra, hala tā yukardan aşā şindi bak tam ğafaya yazmissiñ gibi bak. unu aynen okurun ben şindi bak. bak unu mantıklı bi tahsilli bi isan ğonuşsa ğarşuñdaki isan ağlar bak:

istiklal savaşında

ağlamakdan gözlerimin ğızarmışdı akları

büyük yas karartmıştı kırmızı bayrakları

boyunlar bükülmüştü başlar durmuyordu dik

kendi vatanımızda vatansızlar gibiydik

ana yurda o bir dört yandan saldırmıştı düşmanlar

türk'ün büyük derdini türk olmayan ne anlar?

halife onlarla birlik, sultan onlarla birlik

peresleri ediyordu düşmana habercilik

o günlerde bir ünlü ayak basdı samsun'a

yürüdü edrafindan gururlu umutlar suna suna

çekdi ğadife ğara al bayrağı yine

güzel izmir'i bürüdü esgi rengine

süngüler on dört günde vardı

o gururlu alınlar yere düşüp yalvardı

atmış sekiz atmış dokuz sene olmuş bak. ğaybetdile. hesaplarına gelmēya. benim nutğu
óğrensen de bi şeyde söylesene māmēt. bayramlarda. cumhuriyet bayramında olsun,
yirmi üç nisan'da olsun. yirmi dokuz ekim'de olsun.

Yer Adları

kirezlice: urası bi orman. içinde kirez varmış. unuñ çün kirezlice demişle. ğayabaşı: bi
ğayalık. ğat böyle. ğatıñ başı olduğu için ğayabaşı demişle. ğaraçamluk: ura da
çamluğ_umuş. bi ğara çam var_ımış esgiden. şimdi, kemal_oğ'nun meşelik deyince
urda kemal_oğ deyi, kemal_oğ'un gólü vadu bak urda bak. kemal_oğ deyi bi adam
varmış urda. urdan almış ismi. kemal_oğ'un gólü ismini almış bi de. sarı çamlık: urda
da sırf sarı çam vadu. ğara çam yokdu. çócúk: şimdi urası çok ğuvvetli bi yer. hasadı
bol olduğundan çócúk laabını almış. depe talla: böyük bi depe. böyle, aynı yığma gibi.
unuñ çün depe talla denilmiş. killice: bak urası şeydü, killicedü. ak toprak vadu. killi
toprak. unuñ çün killice laabını almış. şimdi, ğalınca başı'na gelince. ğalınca deyi bol
sulu bi yer va bak. ğalın demek böyük bi şey demek yani. urda aşuru su va. unuñ üstü
ğalınca başı laabını urdan almış. şimdi bayır góynúk: urası góynúkten sókúlme bak.
góynúk demek yeri sókme demek. bayır góynúk bak. şimdi, ğuru sadığ'ın tallası: anaña
sor bakalım ne dēya, babanneñe. şimdi şöyle ğızım bak. u talla ğuru sadık deyi
birsiniñmiş zamanla. mesela bu adam benim gibi ğuru bi adammış ğabul edelim. unuñ
çün ğuru sadık laabını almış. şimdi dere talla bak. u dere talla böyle dere bak. zebil dere
iki tarafı. dere talla laabını urdan almış. mercimeklik: ura da dere tallanıñ şeyinde. u
mercimeklik isminiñ ne üzere verüldüğünü... mercimek ekmişledü. talla ulla bak.
bizim çócúkde paklalık va bak. uraya pakla ekmişle. ğayadibi, altı yüz metrelik, şey
gibi ğaya. mesela elli metre yükseklikde va ğompile ğaya. ğayadibi laabını urdan
almış. fındıcak: fındık varmuşdu bēki u devirde. ğaya talla: bak urası ğaya bak. her
tarafı ğaya. ğayanıñ aralarında talla. kel talla: bak u bizim şurası bak. kel demek zayıf
bi yer demek. verimsüz olduğu için. kel doruk bak. kel demek arızalı demek. pamuk
talla moçō'un tallası aşāda. góbek daşda ullarda. ğapan geresi şeyde, şu yolsarı
giderken hüdayet'in eviniñ ğarşusuna ğapan geresi delle uraya. iniñ başı ğapan
geresiniñ üsdü. urda in va. urda hatta iniñ içinde ğarşuluklu iki kişi yatacak şey va. in
öşülmüş zamanla ğayadan. aynı isan yatar gibi. çekyatdan geniş iki tarafı da. ğalaycı
tallası: şimdi ğalaycı tallası deyince şöyle demek ki. u adam ğalaycıymuşdu bēki
zamanla. ğalaycı ismini almış olabülü. góbekdaş: yani góbek bi yerde. góbek demek

ortam demek. kóy altı, kóy üsdü: kóyün altı üsdü olduğundan. yol altı yol üstü u da aynı. akyol deyi geçiya bura tabiyi. çünkú bura da bi ak yol_umuş da. yol vardı. bizim baccanıñ başından yol geçerdí iki tarafa. kóse çukuru: bak müsemleler'in başında bi bayır va ya böyle, kóse çukuru ura işde. ura gırtıl bi yer. kóy tallası bak çócúk'deki talla va ya unuñ şeyi kóy tallasudu. ellecüğ_altı: şindi bizim aşāda şurda bi iki dönüm yer va ya. uranıñ altı yanı u dere, ellecüğ_altı ura. şindi ovazlar şurda bizim buñarda bosdan va ya aru damından yokarı gitdiñ miydi aru damından üç yüz metre yokarısı ovazlar. demek ovaz varmış zamanla urda. harman düzü: bizim şeyiñ olduğu yer harman düzü. alduğumuz yer olsun, u mevkí harman düzü. bak ğoca ğaraağaçların dibi de aynı urası bak. urda ğaraağaç vardı hatıpgil'iñkinde. bizim arı damınıñ üsdü yanınıñda. undan soñra tā doruğa vamağan urda iki tane ğoca ğaraağaç vardı. bu zobanın üç böyüklüğünde ğalın_ıdı. u ğaraağacın dibi deyi urdan almuşdu u lafi. tarihî yani yüz senelik değıl beş yüz senelik değıl biñ senelik ğaraağaç. tevātür ğalın_ıdı. yellice yazı buñar tarafında. yellice demek yel fazla mı eserdi nederdi bilmaaz ki. ğıran harmanı: bak ğral varmış esgiden ğral. ğıran değıl u ğral bak. ğıran harmanı olamaz. ğıran demek, ğıran öldürücü bi şey demek. ğral demek, bu semtin bi ğralı varmış. nasıl esgiden padişah varsa şeyde, bu çevrede de bi ğral varmış. ve ğral demek, u memleketle de hep gavur şeyi yani, eylentüsü. şindi mahmut buñarı bak. bizim omarsırtı'ndaki tarla va ya unuñ ğarşusunda urda hafif şöyle üç barmak ğada su akar. urda da oluk vadu ağığdan. hala tā duruya u urda. demek ki mahmud isimli birsi mi vardu u devirde bilmaaz ki. talla üsdü yanları. yazı buñar: yazı, çok böyük bi şeyi va. beş yüz dönüm, bin dönüm, iki bin dönüm. yazı, yani gózünüñ górebüldüğü yer, arazi. ğasım buñarı: ğasım buñarı hemen ğalincanıñ beri yanında. ellez buñarı bizim şeyin olduğu yer işde. urda buñar va ya çeşme va ya. geymece: şindi dağa yokarı gidiyoz ya. u bi daşlı yer va ya. uranıñ altı yanına doğru geymece yani urla, laabı. ısıtma suyu şeyde ğızım, oğcularıñ ötü yanında. tācir'in suyu bak. tācir'in suyu, ben saña şindi şöyle añnadıyım. bizim omarsırtı'ndan doğ geldiñ miydi, aşā yokarı bi kilometre geldiñ miydi tācir'in suyu deyi bi su vadu urda. hām u su adama tevātür ākmek yidürü. esgiden u suya banarduk biz sığır davar gúderken, ekmeği. ömür'üñ suyu: ömür'üñ suyu bak bizim buñar, çeşme va ya. çeşmeniñ hizāsında depede. civriz'iñ ğuyusu: civriz'iñ ğuyusu aşāda. bak giritli'niñ ođlanınıñ yeri vadu, u da aşāda. şindi, sarı çamluk dedúk ya. sarı çamluğ'uñ aşāsı civriz'iñ ğuyusu. şindi bak soğucak su: şindi teknoluk va ya bizim su alduğumuz yer uranıñ altı yanında sóğút var_ıdı bak. urası

soğucak su. urda buz gibi su çıkar derenin kâhında. erencúk bizim buñar. ben kesin bilemeyecen de, yani u su şey hesabına geliya benim görüşüm: zengin hesabına geliya. bak eren, érmış demek eren demek uzun müddet dayanu demek. benim ğafamın çalışduğu ğada. nöçün? hakikat de dayanıya u su. çok derinden geliya u su. soğuçlar buñarı: bizim bağda yerimiz va ya hemen yapının dibinde. çatak deresi ötü kóy hududunda. şindi örúkcü dereye gelince bak örúkcü dere müsemleñin ötü yanındaki şeye örúkcü dere derle. uña yokarı. ğına deresi de u tarafda. ğına filen mi çıkdı äsgiden nöçün u laabı aldı, olabülü. iki samañlıđın deresi: ğalınca'ya yokarı äsgi yoldan gidiyoz ya bekirler'e doğru gidiyoz ya. dereden şöyle eniyoñ yola. urda yoldan yokarı ğalınca'ya gidiya ya. sağ tarafı urası. iki samañlıđın deresi'dü adı da. ayu deresi: şindi dağa gidiyoz ya arulara, gólüñ yanından geçdük müydü urda bi dere va solda. urası ayu deresüdü. aşā dere: ğoca bubañgilin esgi eviñ altı yanı. ğaraağaç deresi: müsemleñin... den bu yanı. ğuyruk dere bizim hatıbgil'iñ eviniñ ötü yanı. ğoca ğaya deresi: şindi bak çarşu deresiniñ aşāsına derle. bi búçúk kilometre bi kilometre altı yanıñda. kiren dere de şurdan giden dere bak. alađıñónü deresi: urda alak varmış demek ki zamanla. alak yapmışla demek ki. şindi bizim evin olduğu yer va ya urdan doğ gidecen. arulariñ olduğu tarafın üç yüz metre ötü yanı alađıñónü deresi. alađıñ óñú. alak bi barınak yanı. porsuğ_ini: porsuğ_ini de uranıñ az ötü yanında. tabahna: müsemleñin dere va ya urda. urda aynı bizim şey gibi ğat va bak. cırlayukdan su akıdıya ya. urdan da su akıdan ğat vada. ğalınca'nıñ suyu akıya urdan. ullara esgiden mal saklāalar_ımış zamanla. ğurt deresi: uranıñ hemen üsdü yanında. hatta halañgilin baçcası vada ğurt deresi'nde. ğalınca'ya giderken saçda. ak doruk: müsemleñ'den çıkınca tam dorukda bak. ötüköy'ün deposu, su depōsu va ya. su depōsundan iki yüz metre yokarsına ak doruk delle. sēten urası şey toprak, ğayran toprak. beyaz toprak ulla. góbıd_öç'nun doruk: dağa gidiyoz biz şindi direkdór_unan gidiyoz. şindi tam u düze doğ giderken düzün sol tarafı, bi doruk va ya urda. u doruk góbıd_öç'nun doruk. góbıd_öğgil'in yeri va urda. bu isimle hep ĩsanlardan, yüzde doksan dokuz ĩsanlardan ğalmuşdu. ĩsanların zimmetindeymüşdü u yer. moçō'nun doruk da öyle. moçō'nun yeri var_ımış urda. ayř_öç'un bayır: şindi ayř_öç'un bayır da şindi ğalınca'ya yoldan gidiyoz bak. bekirler'den doğ gitdiñ miydi hemen örúđún ğarşusunda bi bayır vada, urası. esgiden urda ayř_öç'un yeri var_ıdı. ayř_öç deyi birsi var_ıdı ötüköy'den. akcayaka: toprak yok urda, ğayran toprak. boğmak ğaya: bizim şurdakı ğaya. ğaya, ortası yarım metre filen boğmakdu böyle. ğaya boğulmuş şekilde, oyulmuş. üsdü yanı

üç metre va, altı yanı geniş, üsdü yanı geniş, ortası boğmak. mesela yarım metre boğulmuş her tarafından dörd edrafından. yaslı ğaya şeyde, gúney tarafına giderken aşāda. u ğaya da yaslı ğayadu bak. bu eviñ içi ğada yaslıdu ğaya. ekmek ğayası: u da aşāda. yanuk ğaya: yanuk ğaya deyince, u ğaya yanmuşdu. ismini urdan almuşdu. ğaraoğlanıñ ğayası demek isan ismidü. ğara oğlan deyi ad dakılmışdu. herkesin bi laabı vadu. atlama ğaya şeyde, aşādan gelince atlama ğayadan yol var ıdı esgiden arpalıkdan ecemler'e. urda yūsek ğaya vadu. ğayadan yokarı çıkacañ. böyük bi ğayadu. ğatırcı yolu: ğatırcı yolu bizim hududun içinde değıl. aşāda. bizim kóyde değıl ura. iskender düzü: şindi iskender düzü şöyle. bizim arularınıñ olduğu yerden aşā, baccanıñ yanına aşā gidceñ. baccanıñ yanından yüz metre gitdiñ miydi u düz iskender düzüdü. harman başı, depōnuñ olduğu yer. mahallenin başı, harman başı. samutlar, müsemleler'in beri yanında. u da bi ğatın dibinde. mesela u samutlar'da bi samut varmışdu zamanla. uranıñ başında mezer var ıdı esgiden. boş mezer ama. rasgele gómülmüş yani. azime'niñ cóğúzleri oğcular'ıñ ötü yanında. çufadur oğ'uñ bağı va. dere bağı müsemleler'de. cami va ya u derede. soğanlı bağı bizim cóğúzlerin üsdü yanı. ğara in va. in çok. cırlayuk sēten, cırlayug'un altına beş yüz davar alu. su atıya ya urda. beş yüz davarı ğuy böyle. derin böyle. isan geziya içinde.

Arıcılık

ilkbahar şerbetine ğatmaya yavru döneminde balı toplamadan vitamin formula ğullandım. undan soñra, fomidil b ğullandım. bunları ğullandım şerbetine ğatmaya. bal akımına başladuğu zaman şerbeti kesersin. şubat-mart aylarında. kórúk, eldiven, maske unla arunuñ malzemeleri. peteği alıyosuñ. bazılarına peteksüz yapduruyosuñ, ğarağovan balı. unla peteksüz yapıya. yüzde yüz doğal oluya ğarağovan balı. ilkbaharda ilkbahar ğonturolunu yaparsın. undan soñra temüzlarsin ğovanların şeyini. undan soñra şerbet dönemine alusuñ. çünkü yavru döneminde ana aru üç yüz yumurta yirse bakarsañ beş yüz biñe çoğaldu. bal mävsimine aru yetüşü. sēten yirmi-otuz gún arasındadu bal akımı. bir ayı geçmez yokarı bal akımı. bal akımında aruyu yetüşdüremezseñ av etmez kópeğın hesabı iki kere döner gelü. bal akımı bal yapımı. hem nekter gelü hem pollen gelü. nekter demek bal demek. pollen demek çiçek tozu demek. aru bi ğram bal yapmak üçün altı ğram suya ihtiyacı olu. oğul çıkarma haziran'da başlar. mayıs'da da başlar. mayıs'ın on beşinden soñra başlar. mayıs'da çıkan oğul dā ğaliteli olu. geç çıkan oğul anca gündünü besler beslemez. ufak tefek

çıkarsa beslemez. yardıma ihtiyacı olu. bak kardinal aruları va. ğafğas arısı va. italyan arısı va. cisleri çok. bizim burası ğafğas. şindi ğafğas deyince, bundan otuz ğirk sene eveli ğafğas arısı érzurum_ unan ğars'da vardı. u zaman televizyon yok. radyolarda, érzurum, ğars iline aru ğuyan dışadan veya çıkarana, üç seneden altı seneye ğada mapisliği var_ıdı. nöçün? sebebi şuydu: u ırkı çoğaltmak. u ırk çoğalınca bin dokuz yüz yetmiş üç yılında türkiye'de ğalkınma vakfı ğuruldu. ğazan nahiyesine ankara'ya. urdan doğru üretim çoğaldı. ben seksen altıda aldım bak urdan aruları. u cisi. çünkü şindi şöyle, burdan adam ēğitsin on tene aru alsın ğitsin aşā ğúney'e, bu melezleşü. başğa arular_ınan şey etdúğünden melezleşü. ama bizim burdaki melezleşmez. çünkü başka şey ğarışmāya, ırk. unuñ çün yani bu yüz değilse de yüzde seksen ğafğasdu. veya ğafğas melezi ğabul et.

şindi, sene seksende traktör aldım ben. dünyanın bi ğucak parasına. çok bahalı. sekiz elli bin lireye. neyse, u zaman on üç tane ğarağovan ğaldı iki tene de fenni ğovan ğaldı. fenni ğovan tā u devirde yok. ğarağovanlarıñ arusunda yüz elli iki yüz kilō bal va. fenni ğovanda bal yokdu. ben dedim ğayrı yığıldım burda. beş altı senedü çalışyon gece ğündüz, baña allah bēki burdan bi rızık verü dedim ballarını almadım. sağlamca ğışı çıksınla dedim yani. şindi on birinci on ikinci aya vamağan arularıñ hepsi söyündü. şeker gibi bal duruya arkasında. aç ğovanıñ içini bal duruya içinde aru yok. şindi, fenni ğovanıñ birsi de söyündü birsinde aru va. u fenni ğovanın birisini eve çıkardım. ev yokarda u zaman. neyse, bir ay durdu evde. böyle mard ayına ğirecek zaman şubat'ın soñunda filen aruyu endüdüm hava iyleşdi deyi. ğovandan çıkan düşdü, çıkan düşdü. u da gitdi. şindi u da gitdi, u baña, her hasdalığıñ bi sebebi vadu. sen mesela matematik hasdasısuñdu, matematik dersine maraklısuñdu. okulda matematik óğredúken hoca hoşuña gider. başka ders hoşuña gitmeyebilü. undan soñra, benim bu zoruma gitdi tabiyi. şindi araç'da ziraat bankasında selim doğru deyi bi müdür vardı. müdür_ünen aram iyi. neyse para da yok. aru alacan ama para yok. para lazım. neyse, müdürün yanına vadım bi ğún. ama, gece ğündüz seyyah ğibiyin yani zoruma ğidiya. hatta matrak olsun deyi keşke deyon hanım ölseydi de deyon arula ölmeseydi deyi matrak, şey vaziyetinde ğonuşyon filen. neyse, şindi bi ğún ziraat bankasına müdürün yanına vadım. neyse vadım, ulusoy hoş ğeldiñ dedi. sağ ol müdürüm dedim. müdürüm, ben hastayın dedim. benim hastalık ilacı sende var dedim. sen baña u ilacı verüseñ ben iyi olacan dedim. u ilacı dedim ben tedarik edemezsem bu dünyayı değiştirecen dedim. yani öleceñ demek isdedim. ne u ulusoy dedi. benim arularım söyündü dedim. aru

alacan dedim. para lazım dedim. ben saña na ğada para isderseñ veriyin dedi. undan soñra, aruyu nerden alacan dedi. aruyu nerden bulusam urdan dedim. bak dedi ğafğas cisi dedi hasdalığa direçli soğuğa direçli dedi. undan soñra, türkiye ğalkınma vakfında aru var ğazan'da dedi. saña aruyu urdan alalım dedi. ğazan nahiyesi. ğızılcahamam'dan geçdiñ miydi uraya varusuñ. yirmi beş kilometre filen. neyse, peki müdürüm ğaç lire dedim. geçen sene ğırk iki bin lireydi dedi ğovanıynan. zile basdı elli beş lire. çok böyük para. neyse, peki on ğovan alacan dedim. yüzde yirmi beşini ödersiñ dedi baña. müdürüm ben bu parayı ödeyemen dedim. aynı baña yalvaru gibi boynunu búkdü de hiç yapmaduğum bi iş yapacan saña dedi. yüzde onunu olsun ödeyecen dedi. yüzde onuna da itiraz edilmēya tabiyi. neyse, urda da tanıduğum ihsan va araç'lı. ğara ihsan deyi birsi va u zirai işlere bakan. neyse on bir biñ lireyi yaturdum uraya. u da dedi ki mämed ağ seniñ arı almaña tā üç ay va dedi. bu parayı yürürlüğe ğuymayalım dosyayı dedi. üç ay fāyiz işlemesin dedi. u da unu yaptı. ben hemen gitdim ğazan'a. çünkú hasdayın ben. urdan on arunuñ ğaydını yapdudum. şindi, bir mayıs bak. bir mayıs'ta bi yazu geldi, mektup. u zaman telefon filen yok. bir haziran'da dēya bolu dipdere darıyeri kóyünden arularınıñızı urdan teslim alacañız dēya. neyse hemen ertesi ğún basdım gitdim şeye ğazan'a, şeye bolu'ya. endim urdan bi taksi dutdum. üç kilometre filen va. dipdere darıyeri kóyü. vadım uraya. arula serğüde. türkiye ğalkınma vakfı türkiye genelinde on dokuz tane şubesi vadu. yani on dokuz vilayetde yirmi vilayetde şubesi vadu. u ğalkınma vakfınıñ. undan soñra, érzurum, ğars, sivas, ardaan... yani aklıña nere gelüse... neyse vadım. urda hasan ğabacı deyi aru sorumlusu va urda. arunuñ başında. añnatdım. sen dedi cumartesi ğünü ğazana gel dedi. ben saña yardımcı olurun dedi. neyse, ertesi ğún vadım cumartesi ğún ğazan'a. dekontu aldım şeyden beş yüz elli biñ lirelik bi kağıt parçası, ziraat bankasından. beş yüz elli lire. beş yüz elli biñ lire çok böyük para. neyse, vadım uraya. ğamyon unan arunun ğaydını yapmaya gelmiş bi adam. mesela bi yerden bi yere serğüye ēğidiya. bak dē şu uzun hasan'ı görúyoñ mu sen dedi. u uzun hasan'ı gör seniñ işiñi yapar u dedi. vadım. u zamana ğada ben malbora sığarasına para vemedim. iki tene malbora sığarası aldım. neyse, gel arkamsarı dedi. santıraldan müdürü aradı. dedi böyle böyle. daha önce ğaydını yapırmış, dekontu elinde. teslim almasını rica ediya deyi. hemen işlemini yapıven dēya. arularını alsın dēya. neyse, gel abisiniñ dedi adam beni muamele yapmaya başladı. urdan gitdim, aldım bak. mayıs'ıñ sekizinde filen gótüdüm bak. u sene de bi rahmet duası vardı. yağmur ğıtlığı vardı. urdan gótüdüm aruları. bi

ğucak para. şöyle şöyle aru va içinde az az. bölmüşle, bilmen netmişle. harmana ğoduk. harmanda bakduk bakduk. velhāsılı u sene ara seçimde ben muhtarlıktan istifa etdim de ğara cemel muhtar olduydu. patatis ilaçlamaya gelecekle arulara dokunu muyki dedi. u gece saat birde geldim ğāvelerden. hemen diredörü çekdim harmana. arunuñ birsi de ğündönümüne yirmi ğún ğala filen iki tene oğul çıkardı. neyse, on dakğa sürmedi aru ğovanını beş dakğada yükledük. u zaman burdan yol yok. urda geymece'de bi daş va. daşñ üzerinde bu boyda şey va. müsemeler'den ğaradaşlık'dan doğru bekirler'den doğru geçdim. neyse ğovanları endüdük. ğovanla alaf çalıya böyle içerde. çünkü şeyde aru rahatsız olmuş. neyse hemen serğüye ğoduk ğovanları. hemen ben şeye yarışdım. saat şindi on bir, on iki, bir oldu, iki oldu. vadım kóye harman teyyāre meydanı. tüp gibi aru bi yerde tüp gibi bi yerde. neyse u sene aru yirmi sekiz otuz oldu burda. oğul çıkardı. u zaman da bi yiğit kópeğimiz var_ıdı. u kópek va ya u kópeği bağlāyoduk biz. şindi, musa oğlan ğalınca'ya suya gidiya. buraya gelmēya. ğalınca dā yakın uraya. neyse şindi kópek urda ğākınca ğurt gelmiş şeye, sırta. ğurdu görünce zānciri ğırıya kópek. ama yarım saat soñra geliya bak kópek. ğurd_unan dalaş etmiş. tahmīnen şu ğada filen ğótünñ üzerinde tūy noksan_ıdı. ē di mi musa? undan soñra, saat on bire ğada duruyon burda on birden soñra potoz sürmeye gidiyon. bi ğún tāyir nóbetci. tabiyi çocuk tā u. şindi oğul çıkmış aluca ğonmuş bi ğún eveli. neyse, értesi ğún arula şeyden ğākıya. oğul ğakdı mıydı top_unan tüfeğ_inen durmaz. dorukdan bağırıya tabi uşak. hem ağlāya hem bağırıya. u zaman bi aru ğaçurduk bak.

Anlatan: Hacere ULUSOY

Yaş: 79

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Anı

çocukluğumdan ben saña deyvesem. unnan, añ büyüklerimiz bi Ayşā ğız var_ıdı. abıcamın ğızı. urdan kerim, olu mu bu? şindi anamgil beni ırğatlıkda, tabi ayruyuz, ayrılduk, böyle ğapı ğapıyayuz ämme. undan kerim, bi öğúsker vā zabālayın. uyandım ben pānçireden bakıyon millāt hep araba_y_inan geliya aşdan yukarı sapınan. undan kerim, ayşā ğız uşakları nince endürüse öğene ev ğóçüya deyi. barıl barıl bağırıya ev ğóçüya deyi. Necibe ğız ğulakları çığneyesi ötü kóydeki, eğer buvama seni

dóğdúmessem deyi barıl barıl bağırya Aýşa gıza. ne ğorkuduyoñ uşağı deyi. ğorkma ğardaş inanma sen, ev góçermiymiş. beşiği endüdü ögene. ben pänçireden ğuş gibi bağıryon. arabayınan geçenne noluya deyi bağıryala, nöçün ağlāyoñ. abam ev góçüya dēya dēyon ben şindi. nağada deseñ élti çocuğu. undan kerim, beni ğorkutmak isdēya. u çok şey idi. undan kerim, necibe ğız, deli ğarıydıñ filen dēya ämme öyle demeyelim de gine. urdan kerim, çeşşediya unnan. ğorkma ğardaş sen inanma unuñ lafina dēya. geçenle de dēya ğorkma ev góçmez deyi. anamgil tabiyi ğapıyı kitlemişle üstümden, gelürüz şindi sapınan deyi, hēni uyuyya uşak deyi. ben de umut gibiyin biliyon. umut gibi olmasam nöçün biliyon, ē di mi? undan keri, irahmätli änvercük de dudun depesinde, inanma sen deyi bağırya, u da bağırya sert ğağ da bağırya ğorkma deyi. undan kerim, sert ğağ derdük mämäd ğağ'ya. mämäd ğağ duruya tā bak, bu en guccükleri öldü. şey gótürüdüm, u geçdi. çalı toplar gótürüdüm şöyle ufak çalıla va ya, bi bağurudu alabüldüün e ğarğa yuvasını gótümüş deyi. ğarğa çalısını toplamış derdi. şöyle ufak çalıları gótürüdüm da ğapınıñ şeyinden döğ ğordum. asma kilid idi. undan kerim, uña da bağurudu ğarğa yuvasını gótümüş deyi. çok ğaynadı baña.

Hayat

çalışmayınan, yarışmayınan, çoluğ unan çocuğ unan uğraşmayınan geçdi, neyin en geçer, mal inan melal inan. yaluñuz bi işanıdım ben bu ävde. böyle yukarıday ıkan bu evi bi kişi yörüdüyodum ben. bi tek işan. zabālayın ğākardım şafak atmadan mı atar mı ne biliyin ben, tämsilî yağat ferge gidecüz yağat çifte gidecüz hesabı. öküzlerimin yemini verüdüm undan kerim gelüdüm äkmeğim yoğ usa äkmeğ ederdim. tämsilî äkmeğim var ısa uşaklarımın altını filen aludum, şey ederdim, beşikde olanıñ. undan kerim, elinen barabar çıkar giderdim tallaya. yaa. ben şeye çıkardım, çöçüğ'e, tā ğún doğmazdı. u çöcük va yā. u şeyden doğ giderdim, ayşoğ'nuñ bayırdan. urdan, öküzün boynuna boyunduruğu ğorkan, dedeñ, bi ğara eşäk mi var ıdı bi de beygir var ıdı, ğara beygir, yağad uña binerdi yağad uña binerdi ğalınca'dan yukarı gelüdü. hazır şeye ğonardı uraya. amān işde. hayat iyiydi ämme. ben memründüm. valaha şindikinden iyiydi hayatım benim. urdan müsemle' de bosdan var ısa kóye gelmeden bosdana bosdan ğazmaya giderdik. yaluñuzluk da çäkdım, dedeñ iki sene eskerden gelmedi. yaa. nöçün ekdim ki be ben memlekadı. hayat böyle geçdi işde. ämme hiç yorulmazdım. yorulduğumu bilmezdim, valā bilmezdim. yorulduğumu hiç bilmezdim. ne biliyin ben.

Ninni

ninni edesiye ben durabiliyon mu uşağın başında, durabiliyon mu. ben ämzürüyon, çekiyon gidiyon. ninni şey edesiye duramāon ki. bāzı dërdim:

Pänçirenin ay ışığı

Yanına gömuş beşiği

Ğız ananın yakuşuğu (ğızısa ğız, oğlanısa oğlan)

deyi böyleler dërdim bāzı. undan kerim, dërdim bazı. ninni mi? işde öyle öyle:

Evimizin óñünde ağ ahlat

Üsdümüzde türlü zāhmät

En sevgülüm Muhammet

Muhammet'in gülleri

Has baçcanın gülleri

Açılmış açılmış

Gökden irahmät saçılmış

Hak yolunda bir buñar

Ne akar ne diñer

böyle böyle nenni ederdim başka bi şey bilmañ ki.

Masal

masal vadu ämme aklıma gelmeye. çok ğonuşuduk. ben undan bilmezdim de bizim māmäd ağ okulda okurdu, masal kitaplarından okurkan eşüdüdüm.

Bahçe İşleri

ekeceñ, ğazacañ, sulaycañ, çapalayacañ, çalışacañ, toplayacağın vakıt toplayacañ, dógeceğın vakıt dóğúp yerine ğuyacañ baçcanın zerzavatını. góğünü gók deyi ğuyuyoz, şeyini şey deyi ğuyuyoz. işde öyle öyle. bi ay oldu bak, baçcanın zerzavatını yiyyoz.

Eski insanlar ile günümüzdeki insanlar arasında ne gibi farklar vardır?

äsgi İsanla İyÿy İsan_ıdı, alıřđan_ıdı. ne biliyin ki ben, urdan kerİ cuğezim, herkez ortalık ışıdın mıydı malınıñ arkasında “hřt hřt” ğoşmaya okzynen giderdi. İsanı olan arkasından yemeğini gotrd, İsanı olmayan alu giderdi azığını tmsiliğine. äsgi İsanla tembel değil_ıdı. şindi ne biliyin ben hasdalık da şindi. ne biliyin ki ben şindi her şey ğolay, bi İsan tmsili ekiya biiya ğotrya hambara ğuyuya tmsili oğene. urdankeri cuğezim, ezeli bi tallaya, okz arabasıynan hele yz kere varuduk ocę’e, yz kere. yz araba sap olsa yz kere varusuñ. byk yer. undan kerim, uğada varusuñ. şey etmesi va, biçmesi va, toplaması va, orağ_ınan desde edeceñ. äsgiden eziyet_ıdı ämme millete ğolay geld. şindi ne biliyin ki ben birbirini beklemya herif, makine va şey va.

Bayramlar

bayramda millet, bi ğn bizim kyde bi ğn oteki kyde bayram. barabar ediyala heni. oteki ky_nen beriki ky. mihtarlıkları ayrı. e işde oyle, yemek yapıyala, yiyiyala, iiyala shpet ediyala, gidiyala. işde byle. oteky bizim kye gel, biz otesi seneye de oruç vtı biz cmi yanına giderz, urda ğurna’ya. urdan, ğine barabar ederz. urdan, hevle dağudula, oteberi dağudula işdne. äkmk dağudula. zirat erife ğn. bayramdan oñceki ğn zirat ederle. ämme şeyi, orucu, namazı ğılınca bozulu u oruç. namazı ğılalla. herkes, kimisi şeker ğuyar şeye giderken cmiye giderken birbirlerine İkrm edelle. urda aalla orucu. undan kerİ hevle, biři äğdrz. hevle bişiye ğatalla birbirine otekynkini beri kynkini birbirine ğatalla ğaruşdurula. undan kerim, soñra çoluğa çocuğa, iriye ufağa, hiç kimseyi ğomayasıya az çok vereceñ. ğurbanda bi ğn oñce İrmazanda bayram ğn.

Zirat

ğızım olenle ayağınyr m gitdi ? olenle un gidiyala ullara, ğendñ un gidiyñ. olenle urda, gelmeyene olu mu. bizim bak şindi řey edeller_ıdı, urdan pay bieceñ. yer almışla bařęasından, byğanam bize İki drg äkmk ğodutdurudu. bařęasınıñ yerini äkmiřle heni. urdan kerim, almışla parayınan. ämme řeyi bi top ğodutdurudu, hevleyi. bosdan yeri yok derdi u İsanın derdi. řey ğodutdurudu bi top hevle ğorduk ğendmz tarafına. olenle un daęıdıyñ unu. Çoluk ocuk yiyya urda. tmsili, sekiz ğnde bi kere okumazsañ olenlere, urdankerim, řey deller_ımiş, eęer okumazsañ, urdan, bizimkile ołmř deyi ağlalayak gideller_ımiş.

Bir bebek dünyaya geldiğinde neler yapılır?

gobeğini kesersin. kırk gün olunca uşağı kırklaruz. suya yıkaruz kırklaruz artan suyunan “kırk govuyon” deyi duvarlara, ögenlere. tamsili buñara gitdim ben, gapıya durarın buñara gitdim deyi buñara doğ atarın. dağa daşa giderin ben tamsili, dağ üçün daş üçün atıyon gitduğum yerlere gezduğum yerle üçün deyi. kırkı geçecek çıkıp gidecek. çocuğa yeniden çul çufa geydüreceñ. geydüklerini geydümeyceñ. anası bile kırklanınca yeñi şey geyer. bugün tamsili filenkes kırklanmış delle, añnarla.

Beddam Kutlaması

Bu gece beddam gecesi deyi beddam deyi, yārin deyi hataş yakallardı akşam, şindi. urdan kerim, tamsili depōnun yanında, doruk, nere_y_ise, çalı toplallardı gündüzden deliğanlıla. yakallardı uraya uraya hataş yakallardı. undan, zabālayın da seniñ gibi uşakla, tā senden böyük oğlanla moğlanla kızla tamsiline. İ_k_üç kişi ik_üç kişi na ğada *alusa* tamsili üç kişinin yımirtasını *alusa* bi üç kişi. başğası da gāndü ögenine yapardı gine. gine ğordu yımirta, *boyaala*. şey_inen; soğan ğabuğu urdan kerim, şey, ğurum bi de şeyden kók gotúllardı, *boya kókú* dellerdi, okulun yanına. aman, oħcular’da maktāp vardı ya urda, unu da ğatallar_ıdı. u üç kişi u yumurtaları aynı şindi sarı yımirta yımirtāya toğukla, öyle boyallardı ak yımirtayı boyanudu. unu büşüllerdi işdēne. tamsili kimisi azıklarına alulardı birer yımirta, ğalınca’da ğırış etdüllerdi yımurtaları. benimki ğuvetli seniñki ğuvetsüz. nemmen birsi nası dutardı, yımirta baş oldu urda. u bi yımirta. undan kerim herkezinkini ğıradı bişmiş yımirta. undan, soñrā, şey edellerdi, tamsili ğoca ğalla bi tāncire misir atallardı ocağa. urdan kerim, misiri gavulların gōzünü patladıyoz deyi bi tāncire misir atallardı. u boyayı da gavulların gōzünü boyāyoz deyi atallardı. şeyi de yapallardı: urdan, bi tāncire misir atallardı, poturdamaa mu bişince, gavulların gōzünü patladıyoz deyi. urdan, şey dellerdi, ğoca ğalla ederdi dōşeği heni esgiden. biz uşağuz u zaman ämme evelden va u da kimse ğalmayınca, ğurbete gidince beş on senedü yok ğayboldu bu şey. undan kerim, şey edellerdi yoğurdu olmayan dellerdi üç daş atsın yayuğun içine dellerdi çalkasın dellerdi. urdan kerim, yoğurdu olan yoğurd çalkardı. urdan, niye çalkallardı unu bilemaon işde. u da u şeyde u şeyin içinde. gavulla deller_imiş ki yağmur yağarsa, bi dımla düşerse türklerin günü oldu deller_imiş. iyi sayallar_ımış bizden yanına, türklerin günü oldu deller_imiş. yağmazsa ğüvenüler_imiş. şindi kimse ğalmadı geçlerden. gitdi ğaç senedü yok. yapan yok kōyde. bunu mardı geçerken mard ayından

keri ediyalar ıdı. āy anasınıñ, gavulların bayramıymış bu. bunla da işdēne türk de unların gózünü patladıyoz deyi, unların şeyini şey ediyoz deyi misir vurallardı ocağa. undan keri cuğezim, işde öyle öyle, ne biliyin ben öyle yapallardı. şey gótútdúmázlardı bi de bize u gún üçün çalı gótútdúmázlardı dışadan. pis şey gelü arkañızsarı dellerdi. neyse, işde bunu biliyon bu ğada. eğer yımırta yimesseñ dellerdi, senesine der yüreğñ patırdar dellerdi. insanı ğandurula mıydı ne biliyin ben.

Anlatı

böyle, şeye gitmişle, ulak'a yāmur duvāsına gidiyalar ımış. yāmur yağmāa deyi duvāya gidiyala. şindi ötekile ğırnataydı öteki hocala, bizim hatıp da şey imiş apdalsıymış. undan kerim, bundan hoca olsa nolu demişle hatıb'a. bu hava yāduramaz. undan, bi bulaşmış duvā etmeye herkes barnağını ısırmış böyle. sapıtmişla abdal deyi unu. geyünü ämme apdalsı durardı. ğocuğu şurasına atardı. burda durdurudu ğocuğu. undan kerim, işde böyle. unu beğenmemişle yāmur duvasına gidince. soñradan barnaklarını ısırmışla, sapıtmişla. hocaları şey etmiş, kāşlemiş. öteki hocalardan fazla şey çıkmış. derin hoca y ıdı zētinden.

Mani

ben birisini söylersem sen birisini söylerdiñ.

Mani maniyi açar

Mani bilmeyen ğaçar

Gel ağam bir mani öğrediyin

Gurbetde midej açar

Maniciydim ezelden

Góñnüm geçdi gózelden

Gózelin gózü çıksın

Meyil vérmem tezelden

Mani bilmem ne dēyin

Hankı yola gideyin
Ağam baña darılmış
Ben ağama ne dēyin

Manici başı mısıñ
Cefāyil daşı mısıñ
Gel ağam bir mani óğrediyin
Cebiñde daşır mısıñ

Çaya şağ giderin
Älli deve gúderin
Al deveci deveyi
Ben anama giderin

Ġayalardan kayarın
Yokdur benim ayarım
Ben bu dertden ölürsem
Ġaderime sayarın

Hūri şal ğuşanur
İş görmeye öşenür
İş görmeniñ şērinden
Kocasından boşanur

iyyy! urġan uzunluġu gibi doluydu ämme häp unuttum hay oġul hāy. gece zabaa der biz yolma yolmazduk. bizim tallala böyúk. elle häp yolardı maniynen, türküynen. ben de desde ederdim. biz biçerdúk. elle azacuk yerimiz deyi yolallardı. bi şey búrúkmēya

deyi. biz biz turpancı ederdük. on beş yirmi kişi otuz kişi. yaa... böyle yirmi otuz kişi edeceñ, bu talla altı üsdüne gelü kóy. yirmi otuz kişi edeceñ dağ altı üsdüne gelü. tam aşā gúney'den bi kere altı sufra adam geldi omarsırtı'nı biçmeye. tallayı biçmişle geldile öylen eve. iki sufra serdim. bi sufra çardağa bi sufra eve. ecemler'deyüz burda deyil. el_inen uğraşmak da zordu haa... şindi bazardan geliya äkmek. u zaman yok, nerden gelecek. her şey evden edeceñ unu da zabālıyın edeceñ. äkmek boyatsır. zabālayın ğākardım ekmeğ_ ederdim. yemek de büşüremezsiñ dolap yok, şey yok, ceyran yok. undan kēri cúğezim, hepsi bi günde olacak. edeceñ, büşüreceñ. mayayı, giderken ğatardım dağa. öylen gerisine gelince mayamı ederdim boğaz de.

doruklarda gezersiñ

ne gózel seyir edersiñ

na ğadar ıslık çalsañ

gine bekâr gezersiñ

dorukdan gel dorukdan

baña da ver örúkten

nasıl ayrılaysın sevdúğúm oy

seniñ gibi ferikden

ğaranfili eken bilür

bu derdi çeken bilür

ancak benim derdimden

bu derde düşen bilür

ğır ata bin de yarış

gerdanı var beş ğarış

ne kúsülü gezersiñ
şeftalı al da barış

öğlenler oldu geçdi
üç gúzel vakdi geçdi
ellere selam verdi
bizi ağlatdı geçdi

góvercinim süt beyaz
yine geldi bahar yaz
ğurban olayım ben saña
gózeli gózele yaz

ay ışıkdur varaman
dile desdan olaman
ay buluda girince
bağlasalar duraman

buğun hava bulutlu
tokada tulu yağdı
tokad'ıñ ğızlarını
bulanuk çaylar aldı

meşeler góğermiş
vasın góğersin
söyleyin hayırsuza

durmasın gelsin

ğuşburnunu budallar

fışgın sürmesin deyi

bizi burdan govarlar

arkadaş edinmesin deyi

atım atlar içinde

gümüş nallar gıçında

ben yârimi tanırın

beş yüz asger içinde

atım arap'tur benim

yüküm şaraptur benim

gider de gelmesseñ

işim haraptur benim

Hikâye

şindi, açlıktan ölüyalar ımış kópek, eşek, kedi, horuz. bunla durmuşla demişle ki bize bakan yok biz verem mızıgacılığına çikalım demişle. tãmsilî, gitmişle gitmişle pãnçireye bacaklarını atmışla. atınca urda da hursuzla varmış, u odada da. undan kerim, hãp şöyle yemekle doluymuş. hiç bilmedúğúñ yemekle varmış taplanıñ üsdünde. eşey añırmış, kópek çokmuş, kedi miyōlamış, horuz ötmüş. burayı cinle perile basdı demişle. nince gaçallar ısa urdan, gitmişle. unla girmişle içeri ğarınnarını doyurmuşla. undan kerim, kópek gitmiş merdimanıñ arkasına yatmış, eşek gitmiş havlu ğapısınıñ arkasına yatmış, kedi ocak başına kúlúñ içine yatmış, horuz da yokarı yūsek yere çıkmış, eviñ şeyine. birsi hursuzlarıñ içinden, başı, ben şu eve bi kere bakıyın da geliyın deyi gelmiş geceleyin. ocak başında girerken hiç bi şey duymamış. undan kerim, içeri girmiş ocak başında hataş ııldāya deyi kediniñ gózüne dutuya

civarayı. kedi bunu carmalāya. undan kerı cūgezim, yarışıya ğacıya, kópek bacağını ısıriya. undan kerı cūgezim, eşek hıçmuğ_ atıya, horuz yokardan ötüya. “unu buraya gótürüñ” deomuş horuz demeye gótümüş adam, öterken. urdan, u eve gitmeyelim demiş u evi cinle perile basmış demiş. unnan demiş, birsi havlu ğapısında sopa vurdu demiş belime aşāğ demiş. birsi demiş bacağımı bıçakladı demiş, birsi yüzümü gózümü cırmaladı ocak başında demiş, birsi de unu buraya gótún deyi bağıriya demiş.

Anlatı

uşağın birsine ğatığ_ al da gel demişle. deyince, ay uşağım demiş şindi yeni çaldım demiş yoğurdu demiş. undan kerim, uşak gitmiş gelmemiş gitdúğú yerden. yoğurdu uyuyan sülāle deyi ad ğalmış. yoğurd uyuyasayı der duran sülale deyi böyle.

Hikāye

böyle fakır_ımış bi deymenci varmış. tozlu bey deyi ad ğomuşla deymenciye. undan, altı toğuşu varmış bi horuz_ unan. tilki her āşam gelmiş her gece bi tenesini almış toğuşun. her āşam gelmiş. bi toğuş_ unan bi horuz ğalmış. şunları bu ğece dama atıyın bakıyın ne alıya bunları demiş. dama atmış. ämme sefil_ imiş adam. deymenciymiş ämme... undan kerim, tıklamış ğapıyı, gelmiş tilki. seniñ demiş altı toğuş_ unan bi horuzuñ vardı demiş. unları yidim demiş. bi toğuş_ unan bi horuzuñ ğaldı demiş. unu baña ğızardıverüseñ demiş seni çok mertebeye erdürecin demiş. adam demiş aman demiş unlara dayandım da buña mı dayanamaan demiş. ğızardıvemiş unu. ötekileri çalmış da gitmiş_ imiş ämme. soñrad, ğızardıvemiş çekmiş gitmiş. yārisı gece gine gelmiş. horuzu isdemiş boğaz de. horuzu ğızardıve demiş. bi horuza mı dayanamaan demiş. adı bi tilki ämme beni ne mertebeye erdürecek bu demiş. undan kerim, soñrad unu da ğızardıvemiş. unu yimiş. doğru padişahın sarayına, tilki. ğapınıñ óñüne vamiş. tabi bākile var_ımış ğapınıñ óñünde. eskelle. undan, ben demiş padişayı górecin demiş. tabi deyvemişle böyle böyle, bi tilki geldi ógene padişayı górecin dēya demişle. salıveñ gelsin demiş. hemen gelmiş. sandalyanıñ üsdüne otumuş tilki. ey padişayım demiş. ilkin demiş bi ğızım olusa demiş ilk geleñ dünüre veyciñ demiş padişah. uşağı olmamış demek. allahıñ emriylen demiş peyğamberiñ ğavliynen demiş. seniñ bi vaadiñ vardı dēya. vaadiñi yerine gótüracañ dēya. düşünüya şöyle. oldu dēya padişah. tozlu bey’e verecek kim olduğunu biliyo mu. tozlu bey dēya adına. ğayri vedim dēya tabiyi. padişaa altun yarımına gidiya. ğıysına işde bi altun dēya bi şey bul dēya işde meci diye bul şunu bul. boğaz de giderken meci diye yarımı isdēya. ğapıdan yuvalayıvēya şingır

şingır ediya. ya dēya ne bu dēya. unla üç ğardaş dēya tilki. altun bölüyala dēya. meci diye yarımını da alıya gidiya. unu da yuvalayıvēya ğapıdan. u da öyle ediya tabi şakır şukur. şu ğada dēya seniñ damada düşdü dēya şu ğada uña düşdü dēya. halbise herif eyni başı fesi. çekiyala gidiyala ğayri işdēne. dúğüne ğuruluyala. ämme ev yok kóy yok. açuk bi deymen. dúğüne ğuruluyala ämme āşam gelin gelecek nereye girecek. gidiyala şindi bi yere varınca tozlu bey çuluynan gidiya. yok ki bi şey geyecek. şuraya dēya ırmağıñ içine gir dēya tozlu bey'e. ben dēya gidiyin dēya saña bi ğat älbise kestürüyün dēya. ğaçakla soydula derin dēya damadı dēya. gidiya. ne u filen dēya padişah. nōlacak yā dēya. yolda gelüken dēya damadı soydula dēya. ben dēya bi ğat älbiseye geldim dēya. kóyümüz uzak dēya. geri dönsem burası yakın dēya. tabi eskelleri ğatıya elbiseyi verince gine soyalla deyi. tilki böyle yalan söylēya. geydürüyala, ēgidiyala. tabi veriyala ğayri. sandalyanıñ üsdüne oturunca ämme dēya cık çek dēya. iki yanıña bak dēya. bu nediya filen delle dēya. u nediya dēyalar ıımiş. u da demiş ki, tilki de gine, ya bu älbiseyi beyenmedi demiş. unuñ elbisesi şöyle iyiydi böyle iyiydi demiş. älbiseyi beyenmedi demiş. soñrad, şindi esker ğatıya geliniñ arkasına. gelini de soyalla, öteberiyi alula deyi. işde na ğada ğatdıysa esker ğatmış. varyıyala şindi yola düşüyala çelova'ya. tilki de düşüya eñ óñe tilki düşüya. şindi dev ğarısınıñ sürüsüleri var ıımiş. buraya geliñ dēya çobanlara. ne deoñ dēya. di hu eskelleri görüyoñ mu dēya. görüyön dēya. siziñ taciñızı taltañızı yıkmaya geliyala dēya. bu sürü kimiñ tozlu beyin deyceñiz dēya. bu sürü kimiñ tozlu beyin. bu sürü kimiñ tozlu beyin deyceñiz dēya hepsine de. undan kerim, eskelle soruya tabiyi. bu sürü kimiñ? gelini almışla geliyala ğayri. hemen geliya tā esker gelmeden dev ğarısınıñ sarayınıñ óñüne. ğoca dev dēya buraya gel dēya. noluya dēya. di şu eskelleri görüyoñ mu dēya. seniñ eviñi kóyünü yıkmaya geliyala dēya. nediya ben şindi dēya dev ğarısı. foruna girive dēya ekmek forumuna. uraya ğuyuya. ben seniñ óñüne biraz şöyle çalı çürpü toplāyin, pür mür ğoyvēyin. seni burda bulamazla dēya. dolduruya çalıyı çürpüyü óñüne bi hataş ğoyvēya. dev ğarısını yakıya urda. geliyala sarayınıñ óñüne. buyruñ buyruñ buyruñ açıvēya sarayı. dev ğarısınıñ sarayını. esker bizim hesap ğar yağıya. ğar yağınca esker ğalıya urda iki ğún üç ğún. padişah dönüya bu esker nerde ğaldı deyi. ya siz nerde ğaldıñız. damadıñ evinde ğalduk dēya. nasıl dēya. ya seni satun alıya değala. tilki filen beş altı ğún äkmek yiyyala barabar evde. ğarı ğısmısı deyil mi şeytan olu zeten. dēya ki sen dēya bi tozlu oldukdan kēri dēya ben padişahın ğızı

oldukdan kēri dēya bu aramızda bu tilki nediya dēya. ğalduruyala saraydan atıyala pençireden aşığrı. tilki tüküre tüküre gidiya.

Anı

periyān ğız, doğurdum. aşā kóydeyin. öylen uyumussum. uyuyunca, ğayadibi'nde bizim ğayadibi'nde dere va yā. ğarşuda gúneyiñ tallaları va. böyle bi uşak, ğırmuzu, gún gún. düşmüş yokardan. “ağ gúnüm ağ gúnüm” böyle toplāya uşak. pāt pāt ediya. tam ğaç sene oldu bak. periyān ğız beşikde. doğurdum, bi gún oldu. “ağ gúnüm ağ gúnüm” böyle. arkamsarı gótúruya. gótüme oğlum benim arkamsarı gótüme. ediya. uşak “gúnüm” deyi böyle toplāya. yas ediya. ürya górdüm u zaman. periyān ğızı doğurdum. uşak oldu. uyumussum öylen. uyuyunca işde u gúneşi görüyon. arkasında uşak gúneşim düşüya deyi, paralanıya deyi ağ gúneşim deyi böyle toplāya uşak. böyle umut gibi bi uşak. inadına benim arkamsarı geliya gúneş_inen. dereye geldi pāt pāt ediya gúneş. böyle ğucağında. ğucağında deyil yerden toplāya böyle. gúneş tekerlek. ğoccaman gúneş. bu ğada va. unnan, soñrad urdan kaçdım ben tabiyi. bizim tallaya çıkarkan ğayboldu. ğaybolunca ğızım, örtösü öylen, allah baña bunu malum etmiş demek ki, aynısı bi sél geldi ämme kóye. esälet bu. her taraf yokardan aşığrı bi şey oldu. millet harmanda. anam harmandaydı. buvam da ävde. abıcam gúnnükde, ötede. buvam barıl barıl bağırya. “hambarı alıya sel hambarı alıya.” lan ğaç dēyon saña deyi bağırya abıcam. almaz hambarı dēya. óğ hambara vuruya sel dēya. ceminiñ yanından aşā geliya sél. undan kerim, ben de bağıryon bubam gitdi deyi. ógene de enemaan. abıca buvam gitdi sele gider buvan abıca sele gider. aynı gúneşiñ patladığı gibi u sel patladı. baña malum oldu demek ki. boğaz de dedeñ eskerde. sığırlarımız dağda. u ğada sığırı... ağ mallarım medetsüz mallarım deyi barıl barıl bağıryon ävlerde. kimse yoğ_arkasında. hep sel almuşdu bugün bu malları deyi. bubam geldi soñradan. anam geçemēya zetden sélden beri. u tarafda. harmandan yanıda. mallarımız gitdi mallarımız gitdi deyi barıl barıl bağırya. yā ğızım sus gitmez. bi gún aşdı ämme. gún aşınca pençireye vadım. bakdım sığılla, daşdere va ya meyram seliñ ağzı, beri yanına toplanmışla sığılla. tam ävden górdüm sığılları. bi tā bağıru muyun medetsüz mallarım. hāp kimsini aldı mı netdi sığılların deyi. undan kerim, bizim evin yanına şağ geliya ya u sél. moçō'un dorukda sığılla. séliñ tarafındañ yanda. bu yanda. séliñ bu tarafında. bi gúneş açdı. buvam gitdi sığıllara ğayrı. derlemiş toplamış ğuymuş dama gótüdü. ğızım sığılla tamam dedi, geldi. ben aşā kóydeyin. işde böyle. bak u gúneşiñ şeyi örtesü gún

öylen aynı seetde patladı u sél. uña yoydum ben. başğa nōlu. güneş ne biçim gē. böyle aḥ güneşim deyi uşak böyle şu şey gibi toplāya böyle. benim arkamdan ämme güneş pāt pāt ediya beyā böyle. daşdere şu moçō'nun doruk.

Hikâye

adam, ğarısı ölmüş. evlenmiş, uvey_ imiş uşakla, üç uşak. urdan, siz demiş, mantara gidelim demiş, siz mantar toplarsıñız demiş, ben de odun ederin demiş. undan kerim, neyse uşakla ha buluyoz de buluyoz buvamız taklāya deyi. ğabağı asmış dala adam, ğaçmış urdan. uşakları ğomuşla dağda. unnan, gelmişle, tıklayan ğabak. öğüşker de vurdukca. “tık tık ğabacuk bizi aldayan buvacuk” deyi bulaşmışla yas etmeye. undan kerim, giderken giderken bi su gelmiş óñlerine. aba demiş ben çok susadım demiş su içecin demiş. içme ğardaş demiş unda eliğ_ izi va demiş eliğ_ olu da gidersiñ demiş. undan kerim, içmiş, tanımamış. gine bi yere tā vamişla bi tā gelmiş bi su. aba ben çok susadım demiş. öteki ğardaşım gibi demiş sen de ğaybolu da gidersiñ demiş. ben yaluñuz ğalurun demiş. u da tanımamış içmiş, çäkmiş gitmiş yanıdan. ğız giderken giderken bi kóye eniya. kóyün buñarında bi ğavak varmış. “eyril ğavağım eyril ben çıkıyın sen doğrul” dēya. unnan, ğız çıkıya depesine, ğavak doğruluya. zabālayın ağanıñ çobanı at sulamaya geliya. “deh” dēya “deh” dēya yanaşmāya eşiniya häp, suya. undan kerim, çóğürüya gidiya gerisine. ağa dēya at su içmedi dēya. neden içmeomuş dēya her vakıt içip de bugün niye içmēya suyu. eşiniya dēya óğüne varukan dēya. çóğür atı dēya. çóğürüya atı, beriden gózetlēya adam. gine öyle ediya at. geliya adam şöyle oluğun içine aşāğ eğiliya bakıya ki gozel bi ğız va ayın on dördü gibi oluğun içinde. yokardan şavkısı vurmuş. en ağanın en, enmez, en ağanın en, enmez. enmemiş. şindi dēyala ki bi kór ğoca ğarı, kór değil_ imiş ämme, ğoca ğarını ēgidiyala yaslağac_ inan maslağac_ inan buñara. nası olsa acıkmuşdu dēyala heni. ener dēyala. undan kerim, soñrad, yaslağacı ters çóğür dēyala unu eleğe ters ğuy dēyala ğoca ğarıya. sacı ters ğapa dēyala. undan kerim, öyle deyil ğoca ana şöyle, öyle deyil şöyle dēya ğız yokardan. ğızım sen kimsin nerdesin dēya. “gózüm görmeñya ğulağım eşitmēya” ah yavrum dēya. “góremēyon” dēya. baña dēya bi äkmek verüseñ dēya ben saña ediverün dēya. “hepsini yi ğızım sen, et, yi” dēya ğoca ğarı. “eyril ğavağım eyril ben eneyin sen doğrul” dēya. ämme edrafi dolmuş ämme ğız görmemiş. şapır şapır dutacuz deyi salınca ğıza, “eyril ğavağım eyril ben çıkıyın sen doğrul” dēya. ğavağ_ eyriliya ğız çıkıya yokarı. edemēala, ğoca ğarı da olmadı. biz bunu keselim dēyala bu ğavağı

dēala. undan kerim, bulaşıyala kāsme ye. ğavağa ğıyamāyala ämme, yonuyala enecek deyi u yandan bu yandan. unnan, ağşam oldu bırakalım dēyala, zabalayın ederüz öcúğünü de dēyala. gece geliya ğardaşları hiç kesilmedúk gibi yapıyala gidiyala. gine yoluyala gine şey ediyala, buğece bekleyelim dēyala. vuralım bunu ne yaparsa dēyala. duruyala, şıkır şıkır şıkır geliyalar ımış. eliklerin ayakları şıkırdamaz mı. ha geliyala dēyala vuralım dēyala. siz dēya unu vurmañ dēya unları dēya. unla benim ğardaşım dēya. unları vurmazsañız ben enerin dēya. vurdutdumāya. vurmayuz dēyala enerseñ dēyala. “eyril ğavağım eyril ben eneyin sen doğrul” dēya ğız. eniya, ğız alıyala gidiyala eve. unları da vurmāala. işde ağaya alıveala soñra u ğız. bi kere gelmişle kóye. ağlamışla biliyoñ mu nası bulacuz kóyü deyi. siz geliñ demiş güccúğu ben bulurun demiş. ben äkmek ğuydumdu kóyden demiş cebime demiş. äkmeği ata ata ata geldim demiş. bi kere gelmişle kóye. tákler ēğitmiş. u äkmeğ inen bulmuş uşak kóyü. anası ovey ımış. ğaynāomuş uşaklara, dóğuyomuş. adam ğıyamaduğundan atıya.

Hikâye

iki ğız ğardaş var ımış. birsi cēmi yapduruyomuş. hayır ediyomuş her şey ediyomuş. birsi de fakır ımış ğız ğardaşın, u bi şey yapamāomuş. urdan kerim, u her şey yapıyomuş. oluk da yapduruyomuş cēmi de yapduruyomuş. ğız ğardaşım dēyomuş cennete gider ben neyin gidecin. urdan kerim, uña da allah tarafından bi ğuş gelmiş topal bi ğuş óñune. u bayğuşu dutmuş ğafese ğuyumuş. gafesde bunuñ bacağını filen iyi etmiş salıvemiş. undan, u cennete gitmiş, u ğuşu şey eden, u gidememiş. allah’ı bilü ämme, ğayrı. undan kerim, işde bu ğada.

Hikâye

bi adam tallaya çifte gitmiş, çift sürüyümüş. ayu gelmiş yanına. ğolay gelsin çifti ğardaş demiş. hoş geldiñ sefa geldiñ demiş. ben demiş seni yiyecin demiş. u da demiş ki ben demiş bu ävlekleri sürüyün demiş toumu saçıyın temelli demiş ókúzleri ğoyvēyin demiş. ókúzleri ğovuyun kóye demiş. sen beni undan kēri yi demiş. undan, ben nereye gidecin ben nerde duracın demiş. sen dē uraya yat demiş dönüm başına. u da uraya yatmış. undan kerim, yatınca bi avcı gelmiş yokardan aşağ. oğ çifti demiş ğolay gelsin demiş. hoş geldiñ sefa geldiñ demiş. dönüm başında yatan ne demiş. benim ğabut de benim ğabut de demiş. yavaşcanaz tabiyi ämme. benim ğabut de demiş. benim ğabut demiş ğorkudan. urdan, uña ğolay gelsin demiş çäkmiş gitmiş. hiç kimseye bi şey dememiş. avcıların yanına vamiş, ğalabalık avcılarınıñ yanına. böyle

böyle demiş şurda bi çifci va demiş, dönüm başında yatan ne dedim demiş, benim ğabut de dedi ayu demiş. ğorkudan demiş benim ğabut dedi demiş. ókúzleri ğoyverince yiycek unu demiş. hemen gidiyala edrafını sarıyala. ayuyu takdan vuruyala. çifciyi ğurtarıyala.

Hikâye

iki ğardaş şeye gidiyala tallaya çift sürmeye. bi dönüm başında birsi, tâmsilî tallayı bölmüşle ayrılmışla heni. tallaya vamışla, iki kere dönmüşle, birbillerine demişle ki yâ iki kere dönünce üç kere ókúze ôha demek vadu demişle. şindi, ôha demişle ókúzlere, otumuşla dönüm başına. ikisi, iki tallanın arasına. şurda demişle iki kere atalım ğumar oynaylım demişle. kâad_ oynaylım demişle. oynarkan oynarkan ağşam namazı oluya habalları yok. urda öyle ğalıya toum. şöyle millet gidiya yokardan aşağı, óküzü ğoyvemmiş. bunla üç kere dönmüşle kâad_ oynamaya otumuşla.

Hikâye

şindi, ğarıya bağırmışla filenkes filenkes sığır keşiği gidiya deyi. ocak başına u da beş yımırta ğırıya saanın_ içine. undan kerim, beş yımirtayı yimedem sığır keşiğine gidiya, ğatmaya sığırı. ğatmaya gidince adam ev üzerine çıkıya, bu ğarı biz_ inen her ğún äkmek yimēya ne yiyya ävde. urdan dēya, ben yiyemaan ben hasdayın dēya bu ne yiyya yâ aç mı duruya dēya adam. ev üzerine çıkıya. undan kerim, ğarı oturuya yimeye. yiyemēya u on yımirtayı. beş tã ğırmış adam üsdüne. undan kerim, yâ dēya ben hasda mı olacın hasda mıyın dēya, ävde kime yoğ_ umuş. undan kerim, ğarı düşünüyä şindi ben niye yiyemaan her ğún yiyip de bugün dēya. yi ğarı yi dēya hasda değilsin dēya. beş yımırta on oldu dēya.

Hikâye

ğarının birsi de gine sığır keşiği ğatmaya gitmiş, sığılları keşiğe. iki ğarıyan lafa dakılmışla. dağılınca, ğız demiş iki lafım tã vardı ämme demiş sığır keşiği dönmüş de geliya demiş dağdan demiş.

Anlatı

şindi, davar ğúdüyalar_ imiş saniye ğız_ inan enişdem, ğara dudağ_ inan. şavğı adı da. şindi, davar ğúdüyalar_ imiş halam_ inan ikisi. urdan, ğurt gelmiş davara. ele hula varıya ğız ğúneyin ğızı yetiş, ele hula varıya ğız ğúneyin ğızı yetiş deyi bağırmış. ele hula deyi unu_ çün ğomuşla adını. ha varıya bäh bäh deyimemiş de ele hula varıya

ğız gúneyin ğızı yetiş demiş. urdan ğalmış ele hula deyi. bizim kóyde böyle bizim kóyün ísanları ad dakardı. hele şey, káyō vardı pek ad dakardı herkeze. çoğ ad dakardı. äsgi adamla öyleydi āy anasınıñ.

Anlatı

şindi ğalla geyinmişle ğuşanmışla bizim bu tallanın altı yanına aşağı gúney'e dúún e gidiyalar imiş ğalla. şavğınan da hasan dedeñ çif sürüyalar imiş burda. şindi ğarları görüncə böyle bakmış şavğı. óküzü çoğürmemiş. ğalla ällez buñarına enesiye der bakmış. hasan buvam gelmiş bu dönüm başına bi de bakıya kı urda sen hiç bi şey görmediñ mi deyi bi bağurusa uña. ğalla böyle ğalkan oynayalak gidellerdi dúún e. ğalkan oynarkan ğalağalmış. allı pullu geyimli şey. unlarıñ memlekadında öyle fakır memlekad imiş, öyle geyim yoğ umuş. üç etek gibi bi şey varmış sırtlarında unlarıñ kóyünüñ ğallarınıñ. bakağalmış unlara. yā öyle işde. āy anasınıñ yoksuzluk, burda çok durallar imiş heni yok. tãmsili burdan da işde saniye ğızı almış ğalibe. urdan kerim, analı ğızlı almışla bunla. bubası anasını almış, şavğı da bunu alıvemiş yanında durarkan işde urda. ğatır ğarıyı almış buvası. buvasını biliyon ben, asıl ğara dudak deyi uña dellerdi, u adama. kómüşe filen harmanda gah dedúğnü biliyon ben u ğoca adamın. ğara bi adam ıdı.

Ĝar yağar buram buram

Mekanım yok nerde duram

Mekansız ğuşlar olam

Yol ğıysına ğonam

Ben buvamı soram

Kız İsteme

allah'ıñ emriylen peygamberin ğavliylen oğluma ğızıñı isdēyoñ. adı neyse oğlanıñ. urdan, siz nasip góüyoñuz mu? unna da górerse oldu. ğız istemeye gelüken pō düzelle. yağat da sen bi yere gidiyoñ pō yaparsıñ gidersiñ. äkmek mi ğoycañ ne ğoyciysañ. bi yere giderken, misēfiriğe. u da urdan saña aynı üsdüne, boş mu vereceñ pō ğabını. sen de ğorsuñ bi şey ğarşuluğuna. äkmeğıñ varsa äkmek, başğa şeyiñ varsa başğa şey. sen de uña ğoyverüsüñ. eliñden boş vemezsiñ ğabı.

Düğün

ata binersin. at yoğ_ämme u zaman vardı. düñürşü olacañ ata binip. adamla yürüyelek gidecek kadunla düñürşü olacak, ğadınla at_ınan gidecek, çar geyecekle ğara çar va ya. ētiyar varsa adam tabiyi biner hayvana da, adamla yürüyelek gidecek kadunla hayvanlar_ınan, atlar_ınan. atlara bi dāh dediñ miydi yımırta gibi atla uçalla. ğına gecesi ğına yakalla. oyun, túrkü başğa ne olu. mävlüd okuduyala. urdan, uzakdan alacayısak uzağa giderdük, yakından alacayısak yakına giderdük. ğına gecesi ilahi ederdük. işde öyle öyle. ğına gecesinden soñra yārin düün olacak, zabālayın. adam düün ü gün yemek verülerdi. bi gün eveli adam düün ü oludu. adamlara yemek verülerdi. tämsili iki yanlarına buyurulardı, gúney olsun tā başğa yer olsun. urdan, davulluysa davullu düün edellerdi, davulsuzsa mävlüd_ünen edellerdi. öyle möyle işdēne. buvası evinden gelini alıp da gelüdük. şindi de ğasabada ediyala. kóy düün ü yok.

Anlatı

Eyri ähmed'in belinde tosya ğuşağı

Eyri ähmed'i vuranlar ğara bazar uşağı

Uyan ähmed'im uyan uyanamadıñ

Dom dom ğurşunlara dayanamadıñ

işde eşğıyalığ_edeller_imiş de ezeli, urdan kerim, şindi eşğıya yok boğaz de şey çok hay ğızım. görmaoñ mu vuranları ğıranları. şindi öyle şey yok. zapdiyele gelüler_imiş, şindi zapdiye deyi işde. hükümet yoğ_u zaman ğızım. tämsili hayvanları ekine salıvellermiş. ekine salıverince tämsiliğine kóyüñ uslusu dağdan aşāğ tämsili bi yerden geliya. öcúk hayvanları geri geri çekellermiş. gine ekine bağlallarmış ämme geri geri çekellermiş. kóyde uslu yok. hep herkez işinde, uşak devşek va. nereye gidiyoñuz deyi, tämsili muhtara deyvemeye gidiyoz kóye misafir geldi deyi, azallallar_ımış boğaz de çóğúller_imiş yoldan uşakları. öyle öyle işde, ezeli öyleydi ah ğızım.

İnanç

iyi dur şu şeyi çalsın. ayağımda yok unda. unda yok şullara çalalım ämme... şuña ba şullara. şunuñki de olmuş dizleri benimki gibi. sen ovalayı mıyoñ bē. şunuñ dizleri de benimki gibi olmuş eviñ_ichinde sürtüne sürtüne. bosdan da oldu bu böyle. bosdanda

bosdan ğazarkan dizlerim_inen ğazıyon. şöyle dikilip dizimi dikiyon da. undan oldu u. şu uşağın da öyle olmuş hep kómúr gibi. sapsarı sararmış. ne ānadıyın ben? dünya yaradulukan işdēne her şey işde dışada gezen mahkula. tām silī tilki hesabı neyse her şeye ğoĥu veylim demişle. ğoĥu verince mal kókünü keser demişle ğurt demişle. çañ dakaruz demişle. çañı dakalım ämme dışada ğalan hayvanları kimsesüz hayvanları yille demişle. urdan kerim, ğoĥuyu bilmez_imiş ğurt. çañı da yok. ğoĥuyu bizmez_imiş. ğoĥu almış olsa hepsiniñ kókünü keser. óñüne geleni yiyya bu şindi. tām silī eğer ğoĥu almış olsa, malı salıvēyoz yimez mi her yerde? yir. bi kere şeyde ğoyun ğúdüyon ğızğızım. ben de bunu górdüm. ğoca ısmayıl'ın depeye doğru ğoyunları çıkardım. bullarda ğoyunla zetten uña doğ ğútmeye ğıtdim. gidince, molla osman'ın u şeyi biliyoñ mu u tallayı? bizmessiñ sen. çarşu deresiniñ yanında ğızım. ben de ğoca osman'ın depedeyin. ğoca osman'ın depedeyi bilüsün. ğara çamlığı. ben de urdayın ğoyunlar_inan. ā ötden beri bi geliya ämme. bu ğada va yā. bäh bäh deyi barıl barıl bağırıyon, baña hiç bakmak yok. yā ğoyunna óñúmdē. bu deon böyle dolanacak benim yanıma gelecek deon şindi. nince urdan aşağ alusam ğoyunnarı. e tanımāya beni. benden yanna da bi kere bakmāya. ben ğuş gibi bağırıyon bäh bäh bäh bäh deyi. dere va aramızda. ben beri yanıdayın u ötü yanıda. bu ğaya dibinden nince çıkarsa şeyden, ğapan boğazı'ndan. yokarı doruğa, ğayabaşı doruğuna. urdan şúkrú oğlanıñ bi topal ğoyun ğalmış ğoca şúkrú'núñ. u topal ğoyunu górmüş urda uña doğ giderken. ğoyun öte aşıya, topal ğoyun geride ğalmış. unu urda devülmüş. yā, górdúğünü yiyya u. ben ğuş gibi bağırıyon bi kere baña bak yā. ben barıl barıl bağırıyon. bakmāya yā. ne şey hayvandu u. heni deon ğoĥuyu bilmiş olsa, ben urdayın yā benim sesimi eşitmez miy ki? sankine. barıl barıl bağırıyon yā. súğlüm de u ğún için baña bağırdı ämme bak. öylen. deyze deyi barıl barıl bağırıya. ğız sen ne dēyoñ dēyon. u yanna ğitme deyze der_imiş. unuñ ğoyunlarına ğara çavuş'uñ eviniñ yanında ğurt gelmiş. öylenleyin. undan kerim, aşağ endüdüm ğoyunları enişdem var_ımış ğadircúk. āy enişde dedim. ne deoñ dedi. yā dedim ben ğuş gibi bağırıyon dedim ğurt benden yana bakmāya. çıkdı ğıtdi dere óñúnden nereye gider dedim. benim yanıma geliya deyi dedim ğorkumdan dedim ğoyunları endüdüm tam yokardan buraya dedim. ğız u dedi şeye geldi dedi. u kóy altına siziñ eviñ altındaki meşeleriñ yanına gelmiş. súğlüm'ün ğoyunlarını yiyyomuş_umuş dedi urda dedi nerdeyse dedi. ğomuş da kóye ğitmiş_imiş. böyledü u canını yiyesi canavar.

Anı

böyle buvam davar gúdüyomuş. davar gúderken ulak'dan kór ālit, ala bi goçu var_ımuş buvamın davarın içinde, ala goçu çalıya. çalınca, urdan kerim, işde başga gún geliya gine. buvamı görünce gayri oğğ tayir_ ağ dēya. ne va kór dēya buvam şindi. ala goçu netdiñ dēya. zıkgım yiyessi dēya yidiñ de ala goçu baña sorumuyoñ dēya. çalmış ala goçu. undan, boğazde şey_ etmiş. hasan_ oğ'un hasan delle ötekóyden. unuñ erkecini dutuya çayda. urdan, gocuğun içine gıyuya, kesiya, garşuya geçürüya. kóye varıya. gız dēya bak dēya bunu dēya hasan_ oğ'un hasan'dan aldım dēya yengesine. gardaşınıñ ailesine. hasan_ oğ'un hasan'dan aldım dēya malıñ gibi yi dēya. lan kór dēya, çalmıssuñdu dēya. valaha hasan_ oğ'un hasan'dan aldım dēya.

İnanç-Anı

üstüneyken iğne dikilmez. aklını dikersiñ. çöp alula ağzına çöp golla şuraya. uşakların üsdünde çamaşuru dikerseñ, üsdünde dikdümezlerdi āsgi galla. āh, gocanañ olsaydı doğru yoldan gidene, ecemler'deki gocanañ burdakı, bu evin. doğru yolsarı gidene bi ad dakardı. pek şey_ idi u. ā böyüana derdim şeye, gara osman'ın garısı benim gibi oturamazdı biliyoñ mu. dur dur urda deyil. bak, bak gızım öteki dúğme burda ē di mi. bunu da şuraya dikeceñ. bak şuraya. südüklü garı derdi hemen derdi uraya uraya çörüdüvēya derdi. e garı benim gibi oturağa oturamazdı. deme ā böyüana derdim ben de. gızım, bi kere tā tıgúnnesek. şindi şeye, müsemleler'e gız isdemeye gitmişle. gardaşına, hesin_ oğ'ya. şindi, tabiyi isdemişle filen merdimana aşağı gidiyalar_ ımuş gayrı ne dediler_ ise. işde sözü alamadıla mı netdiler_ ise

merdimana aşağı giderken boğaz de hesin_ oğ arkalarından bağırmış. çakır_ ağ demiş ālli altun hazırlasın ālli altun demiş. böyüanam da demiş ki gerisine dönmüş de seniñ gızıñ demiş bi ayağının üsdüne ālli kere dönüyo mu demiş ālli altun hazırlayıcığ_ ımuş çakır_ ağ demiş. goca garı da demiş ki şöyle etmiş: yere geçesi biz isan yapacüz deyi bakıyoz sen bozuyoñ demiş. na va garı demiş ālli kere dönüyo mu unuñ gızıñ demiş bi ayağının üsdüne ālli altun hazırlayacak demiş. işde vedim demeye gótümüş henı. böyüanam da öyle demiş seniñ gızıñ ālli kere bi ayağının üsdünde dönüyo mu demiş. bozmamışla āmme işde bozuyoñ deyi gızıyalar_ ımuş. böyüanamın anası mıdu gayınnası mıdu ney_ ise işdēne. undan kerim, benim gızım demiş bi ayağının üsdünde ālli kere dönüyo mu demiş. dur bakalım şindi gızım. yarı yerinde dúğme yok. yakışmāya öyle yukardan aşağıra. nerde bulduñ gız aynı dúğme gibi. allah allāh. nerde

bulduñ unları. vallāyi góruyoñ mu. bak ğızım şindik bak. işde yeri de belli bak. allah, zeyniñ açuk olsun hedi ğızım sen. yā anasınıñ. irahmätli de pāk büzbüz_üdü. ğına ğarı dellerdi uña. öyle büzükdü, büzbüz gibi. u şeyiñ anası ğız, kel hasan'ın gelininiñ annanesi u da. ğına ğarı dellerdi uña. amān oğul hiç neler isanla geldi neler isanla gitdi. aynur ğız meşeniñ depesinde kóy üsdünde dal budāya. avlā edecüz ullara. bu da şeyde ürgúp'de okuyya. undan kerim, kel hasan davar_ıman geldi. şöyle depesine yukarı bakdı ämme demek gózünñ feri yoğ_umuş adamıñ. şey, şu ilik yerini edeceñ iliğñ altına. dayısınıñ musa hoş geldiñ dedi böyle etdi de. unu sānetmiş aynur ğızı. ā dayı dedim u aynur ğız dedim. vallā dayısınıñ dedi ben dedi musa sānetdim dedi. gózüm almāya ğayrı dedi. u sene öldü adam. davara gidiyodu. gózüm almāya dedi dayısınıñ dedi. bi kere de hacca, perıyan ğız_ıman tilligiliñ satı ğızı doruklardan ğuru çalı etdümemiş. çalı etdümemiş. etdümeyince ana deyi bağırdıla yokardan aşağ. ben yokarı harmandayın. na va ğız dedim. hacca bize çalı etdümēya. hacca her yanını benimsimiş mi dedim. ediñ ğız dedim. siziñ hakğñız yok mu u tallada dedim. ediñ dedim. hiç ğorkmañ dedim böyle etdim de. ağşam varınca hasan_ıağ'ya deymivedi netdiyse, ben bi gún sığır_ıman davar_ıman urlardayın. undan, nemmen çalı mı ederin nederin. benim ğulağım ezeli sak_ıdı. hacca'ya dēya ki sakinā bi şey dērsiñ dēya, böyle ediya da hacca'ya. demek hacca deyvedi ğızla odun etdi, hacır ğız da böyle mi dedi dedi netdiyse. undan kerim, böyle dedi böyle etdi de. ğulağıma urda geldi benim. kel_ıağ iyiydi yā irahmätli. ah āh. gózel dikdiñ mi? sókülmesin. şeyden gelip de bi tā mı dikivēceñ. neydi uranıñ adı? bak ne gózel oldu şindi. tam şuraya der açuğ_udu bak. iyi oldu. hay benim ğızım. allah zeyin açuklığı vesin. ben gidib uzanacıyın. sen de nederseñ et ğayrı. sen de üşüyyoñ. odun filen gótúramadım da bugün āşam. bu gece ne yakacüz. benim ğazağım ğayboldu ah oğul. ğollu bi ğazağım vardı. anaññ ğazağımı geyiyin de gidiyin iki üç çalı malı kesiyin de geliyin. güneş ğavuşuya galibe. burda zoba mı yanıya şindi bak. bi sıklad basdı yokardan aşağrı cıvdan terledi belime aşağrı. içimden geliya demek benim. burda zoba mı yanıya şindi. zoba da ediya dēyala baña. ne zobası bē. benim gendümden geliya. şuram geçmedi. āşam mıydı nemmen ne zaman_ıdı hap vediñ. geçmedi bura. meyrām ğızın şu ğazağı geyiyin de varıyın çalı kesiyin de geliyin. çalı malı gine yanıya. u da bi yerde duramāya uña gótü desem. anam nediyyin. vallaha telledim bak. cipden telledim. ah yavrum nediyyin.

bu geliniñ adı äzme mehelle mehelle gäzme.

bu geliniñ adı çırak, bubañiñ evindeki huyu bırak.

bu gelin gelin olursa işde yiğit işde nucak, bu gelin gelin olmassa işde ğıy işde bucak.

öyle öyle bi şey vardı. ğız doldudu anam ugacúk şeye! abüt. ğız siz neçün bu ğada vuruyoñuz.

bu geliniñ on oğlu olsun ikisi ikinci olsun ikisi dikinci olsun.

işde bilmem bi şeyler bē. ben bilemeon. yengem, bağrıbaşlı yengem çok gōzel ederdı irahmätli. şindi bihoş bi şey deala. eyyy lö lö lö lö lö... bi şey ediyala. unnan, li li li li li li deyi. benim yengem çok gōzel ilâhi yapardı şeyde, ğına gecesı. baña bak. bu duvak serpmē şeyini de necibe ğız gōzel bilü. anañiñ duvağın uña serpdüdüm üdü ben. şurda yetişdim gidiyomuş da. yazma yetişdüdüm.

Anı

şindi sadıkgilde telefon vardı. işde güllü ğız vardı sadığın ğızı. undan kerim, u elō melō dërken ben undan öğrenmissim unu.

- Elō.
- Efendim.
- Burası nere?
- Sofçular kōyü.
- Sen kiminsiñ?
- Tāyir'in.
- Tāyir nerde?
- Eskerde.
- Ne eskerinde efendim? İtiyad eskerinde mi efendim ğurā eskerinde mi efendim?
- İtiyac eskerinde efendim.

deyi böyle böyle bağurudum. ämme ğurā eskeri derdim ämme İtiyac. işde uydumussum uşağ_ıkan ne biliyin ben. şey de etdi baña bunu. nürten ğız da etdi dağda. babanne babanne. na va ğızım. biz ğapınıñ oñünde ikimiz oturuyoz. dedesi de arulariñ içinde. bi şarkı söyleyive babanne babanne. ben u zaman bilmēyon. vallāyi bilmēyon telefona alacayını filen. hiç bilmañ. unnan, ğızım ben şarkı bilmen. ne añnarın ben şarkıdan. bilüsüñ babanne bilüsüñ. babanne sen bilüsüñ dēya şindi bu. aklıma bi şey gelmedi gelmedi.

Kayalardan kayarın

Yokdur benim ayarım

Ben bu dertden ölürsem

Ėaderime sayarın

deyi böyle dedim. nince yarışusa eline telefonu aldı da. dedesiniñ yanına yukarı. nereye gidiyoñ ğız sen. dedesinin ğulaĝına ğoyvedi. u da ğülüya hedi bakalım. sen netdiñ dēyon ben şindi. bi şey etmedim babanne bi şey etmedim. unnan, dedeñe böyle ēgitdi yarışalak.

Anı

tā şeye, şindi mantara gitdük. soĝucova'ya, geley yaylası'nda mantar toplāyoz tabiyi. kómüş, óküz ullarda şakır şakır. ğocadaĝda. kesüt'den yandakı ğocadaĝda. taa geley yaylası'na vamussuk. unnan neyse, sert_aĝ'yınan u sığır ğúdenle şey etmeye başladıla. ğonuşuyala hani şöyle böyle. sert_aĝ'ya dēyala ki kātıp'i tanır mısıñ deala. iyi tanırın dēya şindi. adamlı toplāya toplāya gótúrúya sert_aĝ'ya mantarı veriyala ğayrı. hay şöyleydi adam böyleydi deyelek. kātib'in ben oĝluyun demēya. iyi tanırın dēya sēde. bi kere tufanda yol ğaybetmiş abıcam. u daĝlarda giderken. tufanda böyle ğışın. gitmese olmāya. bi atı vardı yımırta gibiydi. ğara bi atı vardı yımırta gibiydi. bi de deli ğısıraĝı vardı óñden. unnar_inan giderdi. işde yol ğaybetmiş geceleyin. bulasıya der canı çıkmış yolu.

Oyun

Eveleme develeme

Deve ğuşunu ğovalama

Çingi çenbel

Miski hember

Taze tüzü

Melekede hüzü

Salgum sefelā

çıkana da mekelā

sen çıkdıñ. böyle dizilüle, kim çıkarsa u yarışacak. undan kēri bi tā yarışacak. kim çıkarsa gine u yarışacak.

Saymaca

akbuva leylek

heni baña góynek

góyneiñ içi yok

sarı ğızıñ saçı yok

süleymeniñ suçu yok

akbuva havada

yımirtası tavada

gel bizim hayata

hayat ğapısı yıkılmış

burnu boka dıkılmış

ğanadında ğan va

yuvasında yılan va

Hikâye

túrkiye'niñ akıldānesi geliya deyi, bizim túrkiye'de akıldāne varmış biliyoñ mu ezeli, u da ufak bi şey_ imiş. dizilmiş gavulla túrkiye'niñ akıldānesi geliya. gavullara gidiyomuş. şeye, şu şey gidiya ya mesüt yılmaz filen bi şeylere gidiya neydi u? öyle şeye gidiyomuş uraya. undan kerim, şindi tabiyi şöyle bakmışla. bundan akıldāne olusa nolu demişle, gavulla. gavulla hiç ipsinmemişle. şindi, çay içerken demişle ki: bizim kedile de ğāve gótürü demişle. gótürü bēki demiş akıldāne. esālet mi şart demiş górgú mü şart demiş şindi bunlara. esālet şart demişle. esālet şart olmaz górgú şart demiş. şindi, ğāzmeye gitmişle dúkyanlara doğ. çıkmışla evden. akıldāneniñ aklında şindi bu. tabiyi bi dúkyana girmişle kimse görmeden. mändiliñ içine bi sıçan dutmuş akıldāne. cebine ğuymuş. gelmişle eve. tabiyi otur_ ukan filen ğonuşuyalar_ imiş. yā demiş şu kedi ğāveyi gótüsün bee demiş. tabiyi kedinin ğucağına vemişle. kedi ğapıdan doğ

girmiş böyle. gôtürüyomuş. cebinden çıkarmış, şöyle atıvemiş. kimse görmemiş. şağur şağur bardakları girmiş atmış elinden. demiş ki şimdi: nereye gitdi siziñ esâlet demiş. esâlet şart dēyalar_ımış unla. u da górgú şart demiş_ımış. u hesap, her kişi górgúyü bilmez. unu ucuz gósteriyalar_ımış. bu ne añnar öteberiden deyi. şimdi, geleciymiş ğayrı memlakada. iki tırı çekdümüş orta yere. dúkyanlarıñ óñúne. urdan kerim, beyendúğünden beyendúğünden tırları doldumuş, doldurtdumuş. memlakada gótúracak u öteberiyi. undan kerim, tabiyi arabaları çekiyalar_ımış ğayri. parasını vemediñ demişle gavulla. hambur şaravat hambur şaravat demiş. undan kerim cügezim, almış gelmiş. siziñ şeyiñiz böyle demiş, alışverişiniz demeye gótümüş unlara. unu ucuz görmüşle. gücücük görmüşle.

Anlatan: Sultan KABAOĞLU

Yaş: 75

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Sizce köyde yaşam değiştirdi mi? Evetse neden?

değiştirdi. mesela nası değiştirdi bak. äsgisi gibi bi şey olmāya äsgisi gibi dúún olmāya. äsgisi gibi bi nişan olmaya. äsgiden öyle değil_idi. äsgiden iki ğarı geliyordu ilkin ğıza iki äkmäk gótürüyalar_ıdı yani bi dúrgú äkmäk. bazar äkmeęi de değil. çay şeker de yoğ_udu. sēdece bi dúrgú äkmäk. ocuk goñnúñ varsa u äkmeęi alıyorduñ ocuk goñnúñ yoğ_usa giderken veriyoduñ. madem ğızı vemeyeceñ äkmeęini niye alıyoñ. yā böyleydi, dúñúr dúñúrşü oluyoduk. şimdi taksi, araba va. beygirlere biniyalar_ıdı, uña biniyoduñ dúñúrşü oluyoduñ. bi çar geyiyoduñ şöyle yüzüne sağ örtüyoduñ mesela. beygire binerken böyle geri atıyoduñ. dúñúrşü ata biniya gelin de biniya da gelin, alıp giderken biniya. dúñúrşüle geliyala almaya. e şimdi öyle değil ğızım, bi arabayınan geliyala, gelini de arabayınan ēgidiyala. e böyleydi. tallalarda ekin biçmek vardı. dóęerbiçer yoğudu äsgiden, turpan_ınan. undan soñra u beşellemeleri orağ_ınan dāsde ediyoduñ ediyoduñ ediyoduñ tallanıñ yüzüne yığıyoduñ. peki ağşam gelüken bi araba niye gotümēyoduk. unu boęázde daşımaya başlıyoduk. e bi yağmur yağıvēyodu hedi boğaz de beşellemeleri çoęürüyoduñ bi araba. e böyle böyle işle vardı değüşük değüşük. şimdi öyle yok.

Sizce insanlar değişti mi?

değişdi. äsgiden ğızla mesela başı açuk değil idi, örtüğ_üdü. yazma vardı ğoca ğoca, böyle şerpi de değil. ğalla bi ğat yazma ediyodu, ğızla bürguc ediyodu. urdan ğız olduğunu biliyalar_ıdı. ğalla da ğoca ğoca yazma ediyodu, ğotüne aşağrı. e bu ĩsanla burdan değişdi işde. şindi bürguc ediyoz, ğalla da bürguc ediya. ben ğarıym şindi nediyon bürguc_ünen mesela, değuşuk değil mi? hep bunla değuşuk.

Giyim

ğırmalı ğırmalı fistan geyiyoduk.

Bayramlar

bayramlarda uręana biniyoduk, ğurban bayramı'nda, ıramazan'da değil. beş altı ğarı biniyoduñ, iki ğarı, birsi de sallāyodu.

Mevsimler

ā ğızım ne biliyin ben işde yaza ğarşu bi oğuşker esiya ğıcıla filen dökülüya. bosdan ekimi oluya u. ben burda ğarik ediyodum ediyodum ecemler'den geliyodum da ğara amluęa doğ ğıcıya gidiyodum, ğarikla bitince. mesela u mävsim işde mävsim u. u da bi mävsim.

Bir bebek dünyaya geldiğinde neler yapılır?

bak şindiki gibi değil_ıdi äskiden. ula sarıyoduñ şuraya ğoyveyoduñ, iki üç ğun burda duruyodu. iki üç ğun soñra beşiğe ğöyoduñ. beşik vardı äskiden. önce bi kere duzlāyoduñ ğokmasın ayakları filen deyi. ğırkında işde yumurtayı ğıracañ içini ıkaracañ u yumurtayınan bakracıñ içine tam ğırk tene ğuyacañ ölçüp de. biraz tā su ğuyacañ uña, uşağı yıkayacañ. ğırklamak bu. undan keri u suyu alacañ gezdüęüñ yerlere bi bakrac suyu böyle “ğırk ğovuyon, ğırk ğovuyon, ğırk ğovuyon” atacañ.

Evin temel eşyaları nelerdir?

ā ğızım saħın vardı ämme bakır_ıdı saħanla böyle eliminyım değil_ıdi. täncirele de bakır_ıdı. evin içinde bi kilim bile yoğ_ıdu äskiden. dört beş minder vardı, sedir vardı. u häp häp u mindelle de ğabuk gibi ğabuk gibi ĩsanın ayağına geiyodu. şindi minder bile yok. öyle şeyle var_ıdı işde bi şey yoğ_ıdu. zoba bile yoğ_ıdu äskiden. ocağa bi kütük vuruyoduk, ocak başına. u kütüğ_ünen durduğumuzu cok biliyon ben. zobala filen soñradan çıkdı.

Evin Bölümleri

mesela äkmeğ_ evi, äkmek etdüğümüz yer. undan soñra yatduğumuz yere ne biliyin ben işde, ütkev beriki ev adı. salona çardak, çardak dēyoduk. şindi salon dēyoz.

Hastalık Tedavi

hayvanlara dut bākmezi, bal bākmezi içirüdük.

Anlatan: Emine BİLDİ

Yaş: 76

Öğrenim Durumu: Yok

Komşuluk İlişkileri

çok iyiydi. iyyyyy! hāp biz gömşumuz birbirimize äkmeğ_ alıyoduk bedava veresiye alıyoduk. biz oturuduk ağşam kapınıñ óñüne herkes toplanudu. biz çok gönuşuduk iyyyy! herkes herkesiñ evine geliyodu. televizyon yoğ_ ukan birbirimize gidiyoduk. ısınmaya gidiyoduk gız biz goñşumuza ısınmaya. vallayi bu sobayı abıcamız yakardı uraya giderdük. ne laf oludu ne dediğodu oludu. vallayi hiç ne laf oludu ne dediğodu oludu. ögenlerde oturuduk. şindi yok işan ki. kim_inen oturacañ. urda da yok bende de yok.

Bayramlar

urğan guruyoduk, salınğaça biniyoduk. sallayıvēyalar_ıdı böyle. zirat bizim bi gün oñde oludu. bayramdan bi gün oñde değil, zirat zabāleyini oludu hepsi bizim. urdan hāvle dağudular_ıdı. hāvleyi top edeller_ıdı. hā böyle top edeller_ıdı. gayınnam, buraya gelince gayınnam da ediyodu.

Bir bebek dünyaya geldiğinde neler yapılır?

ğırklama yapıyalar_ıdı. ğırklāyalar_ıdı. her gün suyu sayıyala, ğırk gün deyince ğırklamak. depesi aşā su guyallar_ıdı yukardan aşāğrı. “ğırk gövuyon, ğırk gövuyon” dellerdi. suyu atallar_ıdı yollara asağ yukarı.

Giyim

böyle dipden doruğa fisdan geyiyalar_ıdı, ğırmalı fisdan. etekcek var_ıdı yukardan aşıağı. yaşmak vurallar_ıdı. saklallar_ıdı yüzünü şöyle, yaşmak vurallar_ıdı. fes geyeller_ıdı.

Eşinize neden ismiyle bağırmıyorsunuz ?

vallayi bağıramāoduk. utanıyoduk, utancımızdan. eveli utanmak vardı ğızım, utanmak. şimdi herkes herkese birbirine alışıya utanmak yok.

Kız İsteme

ğayınnam geldi. ötüköy'den bi adam bi ğarı geldi baña dúnúrlüğe. benim de abıcamın dúnü var_ıdı. beni dún e yolladıla. urdan, gitdük dún e. aba derin analığıma, u geldi. ğayınnam geldi, benim ğayınnam da halamın ğızı benim. halañı al da gel dedi baña analığım. ā hala hedi gidelim dedim. saña dedim burda yatacak yer yok, dún yeri ya. unuñ da dayısının dúnü oluya. gidelim hedi dedim bekledim unu. geldim gótüdüm. baña dúnúrlüğe gelmiş. gozelcenaz, u ğarı da geldi. ğıl_ağ'nın anası da va, u da geldi. u ğarı da dúnúrlüğe gelmiş, ğayınnam da dúnúrlüğe gelmiş baña. tā duraĝo dedi buvam şimdi. sen dedi şindik dedi tā hemen dedi ne dēyin ben size dedi. ğarı gitdi, uña vemen dedi.

Bahçe İşleri

bi yandan bellerin. undan kēri çapaların undan kēri ğarık çekerin. undan kēri pakla dikerin, yararın şöyle ğarıĝın içini. kāmre ğuyarın, ğaruşdurun. undan kēri ğazarın. boğazını ğazarın. undan kēri deynek ğakarın. Bu ĝez de suların. sonra toplāyoz işde öyle yiyyoz boğaz de.

bosdanı ókúz_ünen akdarıyoz. undan kēri bosdan ekimi geldi miydi ekiyoz. cizi_ğ_ atıyoz. undan kēri daban çekiyo, örtüyo. undan kēri misir bitiya ğayrık, ğazıyo. boğaz de soñradan sulāyoz. misir ağardı mıydı bozuyoz işde u bitdi ğayrı.

oñdenki farklı tezek ğıyıyoduk. vallayi ğız, ağşama der tezek ğıyıyoduk.

Tarım Aletleri

saban_ınan akdarıyoz. arkasından daban çekiyo. hām ğazıyo hām daban çekiyo hām çapalāyoz. tezek var_ıdı tezek eveli. böyle böyle tezek çıkıyodu, daban etmez

miydi nederdi çapalāyoduk. óküzün arkasından, urgandire var_ıdı “gah oğlum gah gah” derdük.

Misafir Ağrlama

hoş geldiñ sefa geldiñ, şindiki gibi bi şey yok ki eliñde ne var_ısa unu verüdüñ. ğavurğa edüverüdük telde. telde böyle şindiki gibi tãncirede deyil. çekirdek ğavuruvēyoduk, ğabak çekirdeyi. telde misir ğavuruvēyoduk. tenikeyi deliyalar_ıdı sap dakıyalar_ıdı. misiri içine ğuyuyalar_ıdı, salla allah salla. kül_ünen de edeller_ıdı. ocakda hataş yakınca kül oludu böyle. külüñ içine misiri doldurular_ıdı. pöt pot ğavurular_ıdı. abıcamın oğlanı_y_nan biz iki ğardaş uşağıyuz, dógúş bile etdük külden ğavurğa bölüyo deyi. anamı hiç unutmaon ğoca anamı, siz şindi dógúş edersiniz dedi size dedi külü bölüvēyin dedi.

Yemek

misir keşkeği çok yiyyoduk eveli misir keşkeği deymende çekiyoduk. misir keşkeği mēşhür_üdü. äl deymeni çorbası büşürüyoduk. buyday keşkeği. göce çorbası da var_ıdı: uñarıyoduñ, deymende çekiyoduñ. arpayı ayıtlāyoduk, yıkāyoduk, ğuruduyoduk undan soñra çekiyoduk, büşürüp yiyyoduk.

iyi bi gelin zabālayın ğākacak. dama gidecek, mallara bakacak. gelecek çayımı verecek, äkmeğimi edecek. iyi bi gelin böyle. baña bakacak gelin iyi, hatırımı yıkmayacak gelin. sen de öyle ol zabah.

Anlatan: Aziz ULUSAY

Yaş: 63

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Hava Olayları

zemferide kómüş göle yatmış, sıcağ_olu zemferi ama kar yağmadı ki yā. pastırma ayazını biliyoñ mu? u da kasım'da olu.

Anı

odaya gittüğümüzde biz yüzük oynarduk. mesela bi yüzük oludu saklallardı birisinin arkasına kim bulusa. u uña vurardı, u uña vurardı. bulduğu zaman u oturudu u gākardı mesela heni. esgiden mesela toplanınca ğaz kesellerdi mesela bandurma yapallardı. sohbet edellerdi.

Hayvan Hastalığı ve Tedavi

ĝarnı şişerse zeytinyağı undan soñra ĝarbonata ayran içirilir, şişliğı gider. gırıkları mesela koyun bacağı kırığı için bi tane tahta bi tane sargı bezi. unun içine yumurta akıyla unu karıştırır kiriş yaparuz. sararuz.

Anlatan: Müzeyyen ULUSAY

Yaş: 64

Öğrenim Durumu: Okuryazar değil

Hayat

amān büssürü uşaklar ĩnan geçdi işde bē. oduna gidiyoduk, çift sürüyoduk. ırĝatlıĝ ediyoz.

Giyim

etekceğimiz vardı. büyük yazmamız vardı beyaz yokardan aşıĝ. bütün bi älbise, fisdan. şindik etek baksaña alt üst ayrı. eñ iyisi uymuş ämme.

Düğün

unu añnadyın. bi günde iki gelin çıkdı. deĝiş oldu. biz bunlara geldük unuñ anasını alduk geldük ikimiz otuduk motuduk. ben gelmedim ben evin işini górdüm. ävde böyle evin külünü kúpürünü górdüm. geliniñ ayağına gúĝüm ün en su ĝuyuyalar ıdı unu gótüdüm. u dereye gitdim suyu gótüdüm. sacı endüdüm aşıĝ. mäm et abcam ĝulakları çineyesi, şerif ĝızın ĝolundan dutdu bi yanda da bu ĝardaşı. ikisi endüdüle. atdan endürünce hemen ben girdim bi yanına da. ikimiz çıkarduk. gótüdük odaya ĝuyduk. ben ĝayrı yanından çıkmāyon. hiç ses filen etmēya. aĝlamāa da ĝız yazuk tā güccüĝ üdü bē. ämme bizim anamız buvamız yok deyi işde. undan keri, öcük durdum murdum ĝapıya birisi geldi. halamgil filen var ıdı u zaman aşıĝ gúneyden halam filen

vardı bizde. gel ğayrı dedi seni geydürecüz dedile baña. ne giyeciysem işde bi şey geydüdüle. bi de çarı geydüdüle. urdan aldıla geldile. ğışın ğasım'ın yirmi yedisidi. bak şindikileri unuduyon u zamankını unutmāyon. böyle böyle işdēne zabahdan biz unu gótüdük ağşam üzeri beni al da geldile. iki dúún oldu işde. ertesı ğún iki duvağ oldu.

Anlatan: Şükrü ULUSAY

Yaş: 70

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Köyün Adı

acemler yaşamış acem varmış eskiden. acem ğavimleri var ya. acemler de sofularla beraber yaşamış. kimse yetişmeden ğâvurla yetişmiş burda. sofudan gelebilir köyün adı.

Köy

çocuk erenleri, eskiden bi türbeymiş burası. çocuk erenlerinde böyle mesela çocuğu durmayanla böyle huysuz olanları urlarda bi yemek verirlermiş bunlara. bu erenlerde çocuğu irahatsız olanların bebeğ iken böyle sekiz on kişi bi sufralık isan gótürüp unlara yemek verirlerdi. urda adaklık gibi bi şey yaparlardı. hayvan kes tavuk kes. tavuk kesellerdi en çok. çıkıyalardı urda bi yemek yapıyalardı çoluğa çocuğa. necibe ğarı çok gitdi. ben okul uşaklarını çok gótüdüm buraya. urla belirli sınığılı bi yerle böyle yerle. önceden tā ğavimlerimizden gelmiş bi şey. uraya şöyle bi daş çóğürmüşle. candaroğulları filen yaşamış burda ğasdamonu'da.

Geçim

bizim burda yiyecek içeceklerden genellikle arpa, buğday undan soñra mısır, fasulye ceviz. tarım edersin, hayvancılık tarım. başğa bi geçim ğaynağı yok.

Misafir Ağrlama

hindi kesilir. banduma yaparsın ğaz kesip. sarma yaparsın datlı yaparsın. kóy usulü tarhana çorbası yaparsın. unu müsafir edersin hoş ğarşılırsın. sohbet edersin.

Hastalık ve Tedavi

dokdura geyrek deseñ geyreğe inanmāya. ğaburğa kemúkleri zora geldúğu zaman bu kemúkle batıya içeri böyle ğalıya. ğaburğala yapışıya geri geriye. uraya biraz yağ sürüyoñ zeytinyağıynan yımşadıyoñ. gúcüñ yeterse eliğ inen ğalduruyoñ. ğalduramazsañ buraya yımşadıyoñ yımşadıyoñ undan soñra ğara sakız ağaçlardan dağlardan bulunan ğara sakız. ğara sakızı buraya vuruyoñ. yapuřduruyoñ bi çuluñ içersine çula böyle sürte sürte sürte. uraya yapuřduruyoñ. iki üç gún durdukdan soñra ğara sakız unu ğaldurup çekiya. geyrekden ölen bile var ımış. dokdur olmadúğu için böyle şeyler yapılyodu. ğırık çıkuklarda sarma mesela. bacağıñ ğırulduğu zaman bi hayvan bacağı ğırulduğu zaman zeytinyağını, hamur unan yumurtanın ağını sürüyoñ uraya hayvana sarıyoñ. tedavisi böyle. biraz un ğuyuyoñ ğuyuyoñ biraz da yumurtanın ağını ğuyuyoñ unu ğarıřdırıyoñ. bi çula dolañ. ğırılan yerlere sarıyoñ. şeyden iyi dutuya alçıdan. ben çok yaptım. āski ğırık çıkukla da böyle yapıldu kóylerde.

Hayvan Hastalığı ve Tedavi

çiğerlerde paraşüt olu ğoyunlarda. kelebek olu. soğulcan olu bağırsaklarda. beyinde döneyen olu, ğurt olu. ot yirken bazı hayvanla çivi yir. ğarnında çivi olur. ğarni şişer. ineğiñ doğumu geldúğu zaman sancısı geldúğu zaman yatar u. yatduğu zaman da ayakları çıkduğu zaman geyninden uña yardımcı oluruz. arkasından geyninin üzerine aşağ yığuluruz. bi kişi de unu bacaklarından asulu çıkduğu zaman. inek rahat yavru yapar. hiç yapmasañ da olu. seniñ haberiñ bile olmaz gider dēhurda yavru yapar. baytar nedıya baytar da çıkarmāya makarayı dakıya burdan bacağına. makarayı çóğüre çóğüre makara_y_inan çekiya. aslında bizim yapduğumuz dā güzel. makara_y_inan dā sakat.

Bitki Hastalığı

bitkilerde ğurt hasdalığı oluya ya. bizim damatisde olmadı bu yıl mesela. bi çeşit hasdalığ_u. bi çeşit hasdalık nasıl hasdalığ_ısa.

Meslekler

eskiden vardı. dómürcü vardı. nalbat vardı óküz nallayan dómür çakan. semerci vardı semer yapan eşeklere, hayvanlara. sepet ören vardı. böyle sepetle va yā, çit derüz biz. eskiden bunla vardı.

Bilmece

gólgelemeden ğarşuya geçer; ses. el ğada mezer dünyayı gezer; ayakğabı. sen yi yi yi biz yidúk, sen çıkar. kola gótürelim mi saña sarıyan yir misiñ. u zaman çay_ınan yi unu çıkar çitozu yi. başğa ne va yā. ben giderim u gider óñúmde tiñ tiñ eder; sakal. dā öyle masalla çokdu. mämed iyi okul ğazanmış yā. ğaç puan dutdumuş? u okursa profesör ğada okur yā. isdanbul'un neresindeyki okul? nerde ğalıya u? helal olsun vallā. burs da verüle mi_y_ki. uña yeter burs. vallā yeter uña yā. gúzel yā, ilālet yā. burlardan eñ iyi çıkan puan u. ğızlardan da yūsek bullarda okuyanlardan da yūsek. ötüyañkıla okumadıla zēten.

Köy Hayatı

kóyde ne va. yapsañ ne ğada yapacañ bu işi. biz yapduk da ne olduk bu zamana ğada. dağları ekiyoduk hani noldu. bi emekli olmasayduk yanduğ_udu ğurbetde olmasayduk. nerden beş ğuruş para alacūyduk. iyi ki siğortalı olduk da emekli olduk. on yarım ekin gótüseñ toprak cuma'da yüzüne bakan olmaz yā eskiden böyle değildi. eskiden üç yarım arpa sarıyoduñ beygirlere. toprak cuma'ya giderdiñ. her şeyiñi aluduñ. şindi yüzüne de bakan yok. cuma'ya ekin ēğit kimse almaz şindi. eskiden seniñ óñúñú gózetleadu ekini ğōcuz deyi. bi torba gupre 115-120 lire, mazot olmuş yedi milyon lire. bi torba gupre yüz bin lire bu neresini ekeceñ, kâr edeceñ, nāpacañ yā. kúlli zarar vallā. depō da su va mıyki yā. Karısı: ää? depō da su va mıyki deon. penseyi alsam da ğitsem ben bi kere baksam su va mı. yoğ_usa tıkardı ĩsan yā. ben penseyi alsam da araba_y_ınan bi baksam yā u şeye. urdan da bi de şey alıyın. sen çayıñı iç pūskūdūñü... sen otu otu burda. kola gótürüvēyin mi meyva suyu? sen otu burda bizim işimiz yok ben depōya çıkacın. sula yok bi bakıyın. urdan ben penseyi alıyın da bakıyın. urayı sikuşdumayınca olmayacak yā. karısı: bi de sığırlara bak giderken. telefonuñu al da ben ararın seni. aldıñ mı?

Anlatan: Emine ULUSAY

Yaş: 67

Öğrenim Durumu: Okuryazar değil

El Alma

bizim ävde bi göca ğarı vardı. babaanne değildi ämme işde çatallığ_ uduk. u yapardı işde. ben de undan aldım. u verüken ğızım dedi elimi ben saña vedim dedi. elini elime sürdü böyle. benden dedi öğren bunu dedi. benim mesleğim sende ğalsın dedi. bizim ävde işde göca ğarıdan aldım ben.

Hava Olayları

sittisivri var. göca ğarı soğuğu. ğoz ğavuran. kirenlice. kirenliceye ğara su delle. nisan aylarında eser. nisan'ın dokuzunda. mart dokuz nāvruz. cemilele havadan suya düşüya, sudan toprağa düşüya. yaz geldüğü añaşılıya. ilk cemile havada hava soğuk olu. orta cemile toprakta toprak tüter. soñ cemile suya düşer. böyle ğırbā gibi bi şey oluya ya örümcek gibi.

içdim _idi ğızım sen gelmeden. fazla içemēyon yorgun olmayınca. üç dört bağırdak da içdim gine. ötüyañkı şekerden gótürüyün mü bundan ğatar mısıñ.

Dua-Beddua

Allah, işiñ seetiñ ırast gelsin, ayağıña daş dolaşmasın delle. duvāsı da öyledü bedduvāsı da Allah işiñ seetiñ ırast gelmesin. tā unuñ kótü şeyleri va da aklımda yok şindi siñirlenmeyince. Allah bedduvā etmekden geri ğosun. bedduvā iyi bi şey deyil.

Yemin

bildüğümüz şey bizim vallayı billayı başğa bi de ğuran çarpsın delle. hiç unu demen yani. u böyük yemin.

Bilmece

äsgi bilmeceleden çok şey biliyodum ämme aklımda şindi bi şey va mı? hırhırlica burnu eyrice, ne demek? sen üpruk biliyoñ mu? unuñ gibi bi şey var _ıdı äsgiden. ipruk bēki de hiç görmediñ. işde unuñ adı u. dağdan gelir daşdan gelir, gótü akca enişdem gelü. unu bil. odun. yer altında yağlı ğayış. uzun oğlan; yılan. äsgiden öyle derdük. çitoz yi çitoz yi. äsgilerden unutduklarımızı hatırlāyoz. ah ğızım ah. insan seneden

seneye unuduya her şeyi. hatırlarsañ işde düşündükce geliya aklıña. iç gızım iç çay soğumadan tā gıy da iç. selfnaz gızıñkı da böyük gız şey olacak heralda hastanede hemşeri mi hedemelik yapıya şindi. stacını góruya. hãm okula gidiya hãm urda stac góruya. tā ilersini de yapabülüse işde gıy nōlacak urasını bilmaan. sağlık meslekde. sığırlarımız nerde bizim? Kocası: u yanna gitdiydi. górunmaala bakdım pençireden. buñarlara aşığ mı endile. bu ses de nağada çıkıya bää. uy. gonusdu, bildúđum şey var ısa söylēyin bilemedúđume de dēyin. Kocası: benim telefon yok mu yā? ben buraya bakıyon işde yok nerde. yanında değil miydi? Kocası: yoo. ütkevden gótüdüñ müydü sen buraya gelüken. Kocası: gótümedim idi galibe. yatduuñ yerlere mi göduñ yasduun üzerlerine.

Bebek dünyaya geldiği zaman neler yaparsınız?

bebek dünyaya geldiğü zaman gızım işde, góbeđini bađlamazsañ góbeđinden ğan akar, góbek bağından. hemen góbeđini şey edeceñ. äsgiden ipliğ inen bağlarduk biz tebiyi. şindi bi şey gısturuvēyala. unu, ipliği búkerdük búkerdük böyle. hemen uşadı şey etdü zaman keserdük. şu ğada yer ğorduk góbeđiyen ğarnınıñ şeyinden. burayı sıkıca bağlarduk. burdan ğan akamazdı. tam ğānına gelen yerden. seninkini de ben bağladım, māmēd'inkini de ben bağladım. gāvşek de bađlarsañ urdan ğan akar. ğan gide gide uşak da ölebülü. soñradan bakdım da bacađınıñ arasına ğan dolağalmış ımış gāvşek olmuş da, sadi'ninkini. gendüm doğurdum gendüm bağladım. ğoca ğarı va yanımda ğayınnam va ämme beceremēya ki bi şey. bi şeye de yaramāya. äskiden dokdur da yok. bi yere ēgiden de yok yani. gendü gendüñe doğur gendü gendüñe góbeđini bağla. uşadıñ góbeđi ğopdu. şu ğada yere uşak düşdü gitdi. góbeđi beri elim inen sıkışdumasam, ipliği gótürüve deyi bağırmasam uşak óñúmde góbek bağlayasıya ğanı ğalmāya. gómğók góđerdi zeten şura gibi góđerdi. góbeđini sıkışdurup da bağlayıncak u zaman uşak işdēne biraz ğan zāyi etdi. işde deyceğim saña dünyaya gelüken uşak hemen evvelā góbeđini bađlayacañ. undan kerı góbeđini öyle keseceñ, góbek bağından. hemen keserseñ burdan ğan fazla akar. góbeđini dipden bađlayacañ, góbeđini öyle kesecidiñ işde. unu öyle yapalla. böyüdükçe eskiden bi şey bilmaaz ki gızım. anca işde bi yıkamasını ğırkını bilüdük. ğunlerini tamamlarduk. sayarduk işde. ne ğun oldu uşak ne ğun şey etdiyse uraya tarih atarduk olduğu ğunden. ğırk ğun olasıya ğadar urdan u tarihini sayarduk. ğırk ğun olunca işde ğırklarduk. böyle bi fincan, bağırdak ney ise, ğırk ölçek su yapacañ. urdan, işde uşadı yıkaycañ, gendúđü

de aynı şey _inen şey _edeceñ, ölçeceñ de. tam ğırlarkan ğırk bağırdak suyu, ölçdüñ suyu uşağı yıkadukdan kerı soñ ğaldıya uşağı “ğırlık peklik mundarlık çıksın gitsin” deyceñ. uşağı öyle ğırlaycañ. gendüñ de üzeriñden dökeceñ. artan suyu da gezdüñ yerlere serptüre serptüre atacañ. äsgiden öyle ederdük ğızım şindik nerde. hastanede on tene uşak üst üste doğuruyala da gine ğırk bastı deyen yok. şindi böyle bi şey de yok. eveliymiş bilmaan. iki ğarıyı aynı anda doğum yapsa birbirine yanaşdumazlar _ıdı ğırk basar deyi. yoldan geçerken “ayy ben _inen doğurdu, benim üsdüme geliya deyi insan şu ğada yer ğaçardı. uşağa bi şey olu deyi. ğırk basar dellerdı uşak ğurur ğurur ölür _ümüş. olmuş äsgiden böyle bi şeyle de. ğırk basdı dellermiş. eveli dokdur mu va işde başğa bi şey miydi öyle mi şey yapıyla gendü ğafalarına göre. bilmeyüz ki. bi şey yaşanmışlıkları va da işde uña göre öyle şey yapmışla. ğısğanular _ıdı birbillerini yani. ğırk basar, uşağın üzerine geliya deyi. öyle şeyle işde ğızım unla da.

Düğün

düñ le çok iyi oluyodu. düñ le esgiden perşembe ğunleri oluyodu. uğurlu ğunle öyley _imiş. tam düñyanıñ ğuruluşu çarşamba ğun _ümüş. çarşamba ğun düñya ğurulduğı için. äsgile öyle añnadular _ıdı yani. añnatduklarına göre düñya öyle çarşamba ğun ğurulduğı için yeni ävlile de zeten yeni nesille yetiştircekle yā, unuñ _ için çarşamba ğunden yapallardı. çarşamba ğun akşam ğına oludu, perşembe gecesı. cuma ğun ğız çıkardı. cuma ğun de duvak oludu. şindik değışdı her şey äsgiden ävlenip boşanmışları bazar ğun evlendürülerdi gótürülerdi. ävlenip boşanmış olusa bi tā evlendürüyala yā unları bazar ğun alular _ıdı. şindi düñya değışdı. her zaman olabiliya yani. şindi, eñ uğurlu ğun u ğun deyi işde çarşamba ğun ğına yapallar _ıdı. perşembe ğun ğız çıkardı. cuma ğun de duvak yapallardı. şindi duvak mı yapıyala duvak da yapan yok. üç dört ğun yemek verüdük düñ ederken. çarşamba ğunden başlarduk. çarşamba, perşembe, cuma. bi kóyü, her yerden gelen va akşama ğada yemek sermeyinen baş edemezdük. bi äkmeği sarma äkmek ederdük. nerde şindi äkmeğ _ almak mı va. u zaman äkmek mi va böyle, kóylere gótüren. ya, işde öyle öyle yaparduk ğızım düñ leri de. zānginle olusa tā fazla sürdürüyalar _ıdı. davullu zurnalı düñ yapallar _ısa tā fazla sürdürüyalar _ıdı. tā bi ğun öncesi başlāalar _ıdı.

Bayramlar

bayramlarda işde bayramı yapdukdan kerı bi ğun zırat yapalla. értesi ğun bayram yemeğini verüle. esgiden ävlerde yaparduk böyle yemek hazırlarduk. şindi odalara

hazırlāala. ävlerde yemek hazırlarduk. Şeye gideller idi namaza. namazdan herkes arkasına beş kişi on kişi ne bulabölüŐe götürüdü, ävlerde yapduğu yemekden ağırlardı, gönderüdü. äsgiden öyleydi. Şindi toplu yere herkes uraya para ğatıya Şey ediya, toplu yerde veriyala. äsgiden öyle bi toplu bi yer de yoğ udu. düzen esgiden evindeydi. ramazanlarda iftar açdurukan sekiz on sufra yemek yapallardı. iki odaya üç odaya böyle āŐam olunca. verebilen veriyodu, veremeyen veremēadu işde herkes te veremēadu. öyle işde ğızım. her yemekden de yaparduk. Şindiki gibi üç çeşit de deyil. dolmasından başla da keŐkeđinden bilmen nesine ğada her Şey. dē on iki on üç ğap yemek hazırlarduk tabaklara. ğoca ğoca tāncireler inen. datlısından dolmasından. sekiz ğún eveli başlarduk. äkmeđini bi ğún eveli ediceñ, dolmasını bi ğún eveli saracañ. esgiden çok ağırdı her Şey de Şindi her Şey ğolaylaŐtı. her Şey el inen el inen el inen. äkmek de el inen. Şindi yiyeceymiz äkmeđi de elimizde edemēyoz. vallāyi böyle işde ğızım. ämme Şindik de işde rahat çok dert çok. ırahatımız çok iyi.

Hastalık

ā ğızım äsgiden hasdalıkları bilen yoğ udu. dokdur mu vardı. Şindi böyle hasda olukan millät dokdura gidiya da dokdulla Şindi teknoloji geliŐti. her Şeyden bi Şey çıkarıyala. eveli böyle bi dokdur mu vardı. Şurda ölŐeñ yerine ğöre ğākıp da dokdura götüren de yoğ udu. araba yok daraba yok. eliñde para yok. adamla ğurbetde ğayınna ğayınnata ya ēgidecek ya ēgitmeyecek. uşak beşikde ölŐe ēgidip götüren yoğ udu. allah tarafından işte hasta sökel olsa da allah yardımcı oluyodu da gendü haline iyi oluyodu gine. böyle işde. dokdura gitseñ büssürü derdiñ çıkıya. Şindi çok. dert çok. yimeden içmeden mi neden ise işde. hazır Şeyleri çok ğullanılıya. yidüñden de uşaklara öyle hasdalık fazla sarıya deala. işde görüyoñ dokdurla ğonuŐuya. eveli her Şey gendünden. bulabölüŐeñ her Şey gendünden bulamazsañ yavan äkmeđi yi. u hasdalık bēki yoğ udu. yabancı madde girmēadu. gendü yapaböldüñden bağdan bosdandan. zabah ğākınca äŐgi ĩsanla ğöce çorbası yiller imiş. biz görmedük u ğúnleri de... bak biz Şindi deyil çorbayı çayı da içemēoz. Şindi çorba içülü mü dēyoz. ämme äŐgi ĩsanla da işde öyle alıŐmıŐla. u da tā iyi yarayıŐlıymıŐ ämme. ğöce çorbası dēyoz ämme ğöce çorbası ğırk ğún yiyeñ ğökde yılduzu sayar imiş. u ğada sağlam imiş ğöce çorbası. unu esgiden de çok yiller idi çok da yapallar ıdı. Şindi arpa da eken yok arpa çorbası da yiyeñ yok. kāŐke öyle bi Şey olsa da yapabilesek de yiyebilesek. pazardan alıyoz deyi alıyoz Şindi pazardaki Şeyin de dadı yok duzu yok. neden yapdukları bälli değil unu

da. arpa deyi alıyoz ämme kim bilü ne. valla işde deyceğim saña şeyini dutmāya ğızım bi şey.

İnsanlar

İsanla tā çok deyişdi ğızım. äsgiden hak hörmet... İsan birbirini yoldan geçerken saña baña söylemeden geçen olmazdı. eveli misafir çoğ_udu. ğış oldu muydu her akşam bi kere sende bi kere bende herkes de bi arada topluydu. bi āşam sen baña geliyoñ bi āşam ben saña gidiyon. herkes birbirine toplu. yimek içmek allah ne vediyse. yiyyoduk içiyoduk muhabbet yapıyoduk. ämme şindi herkes dağıldı birer yere. ğapıya bak bak dur. kimse yok. ben saña gidemaan sen baña gelemaañ. gelen yok. şindi yoldan geçerken bile yerine göre İsan sen nediyoñ deyi yola bakıp da nasılsıñ deyen bile yok ğızım şindi. İsanla çok deyişdi hem de az deyil. öyle görüyala ğayrı. eveli biz böyle görüyoduk. bizim görüşümüz başğa şindi siziñ görüşüñüz başğa. tā geriden gelen nesillerin görüşü tā başğa. öyle görüyala işde. siz tā şindi başkasıñız sizden geriden gelenle tā bi başka olacakla. onların nesli tā bi başka. öyle, dúnıya böyle ğurulmuş dēyala böyle biliyala. unla başka bi şey bilmaala kı. nesil işde böyle değişiya. allah soñumuzu hayır gótüsün. iyiye gider de kótüye gitmez işallah. ā ğızım yiyesim yok. deminden yemek yidim_ idi heraret basdı. yemek yidiñ mi? yimediyseñ bi şeyle gótürüyün. allah razı olsun. ben unuñ äkmeğini çok yidim. ğolum ğırılınca da ğaç kere gönderdi baña. allah, eli ğolu ağrımazın. urdan çıbık çıkar şey_ederseñ.

Anlatan: Meryem ULUSAY

Yaş: 47

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Köy İşleri

İlkbaharda bağ baccadan toplama yapulu. yiyeceklerle toplanu. ğışa hazırlık odun, ğıcıcı bunla toplanu. tarhana, bulğur yapulu. her türlü hasat dışardan toplanu. ğışın üç dörd_ ay evde yinü. undan soñra ğış böyle geçer evde yiyelek. malıña melalıña bakarsıñ. boğaz_ıman ğış ğısa günlerde zaten geçer gider. bu sonbahar benim añnatduğum. sonbahar ğapım ilkbahar atım zamanudu. ğışın u topladüğumuz yiyecekleri yidük. odunu ğıcıcıyı yakduk. ğış geçdi. gelelim ilkbahara. ilkbahar işde bundan bir ay soñraki ay. baccala bellenü, belleyemediyseñ. soğaniñ samırsağıñ dikim vağtı başlar ğayrı.

soğan, samırsak, patatis, ğara pakla, bunla erken dikülü. bezelye gibi şeyle erken dikimle. soñradan bostanıñ ekersıñ. pakla, misir gibi şeyleri ekersıñ. pakla, misir, damatis, biber, badılcan. aklıña ne gelüse yiyecek ğısımlardan. havuç, soğan. bunları dikdük. soñra yaz gelü. yazın da bunları sulama vātı olu, ekin ğuyumu olu. ekinleri ğuyacañ içeriye. ekinin hasat zamanı. şurdan beli alıyın ben devam ederüz. undan soñra sonbahar gelü. sonbaharda işde dışada neñ varsa bağında baccanda unları alusuñ. paklaları ğuruyunca toplarsıñ. damatislerden salça, melemin yaparsıñ. bunları, olanı sırayınan eve gótürüsüñ. ğışın yimeye hazırlık. sonbahar da tabi ekim ayında bi başlaya mard'a ğada devam eder. ne ekeceğ_iseñ arpa, buyday, ğarıklı, tırtığale, ğaplıca, fıy. ne ekeciñ bunları ekersıñ. işde böyle hayat yıldan yıla zaman döner durar. aslında zaman dönmēya insanıñ ömrü gidiya. böyle tekrar döne döne ilkbahar, yaz, sonbahar, ğış.

Sarma Ekmeği

unu elēyoñ. hamuru yoğuruyoñ. suyu az az az az ğuya ğuya bi ğısım duz ğatıyoñ çokluğuna azlığına göre. yumruklaya yumruklaya, ne ğatı olacak ne cıvığ_ olacak. normal yumşaklıkda. ğulak memesi yumşaklığında mesela. undan soñra yapıyoñ. pazulāyoñ. undan soñra böyle açıyoz işde böyük ğuccük. bu ğuccük şindi. şu górdúñ şunla böyük. saçda büşürüyon. yaslağaçda ediyoz, oħlağac_inan açıyoz. bişläğac_inen büşürüyo. eñsiran_inan kesiyoz.

Mancarlı Ekmek

ufak ufak dutuyon pazuları. pazu, şu şekil yuvarlak bi hamur el içi ğada. ğaz yumurtası böyüklüğünde. ğaz yumurtasından ufak tabiyi bu. toğuk yumurtasının biraz irisi. açıyoz elek yüzü ğada. eleğ_inen de un elēyoz. ıspanakları yıkāyoz. ince ince doğrāyoz. ğavuruyoz bi yumurtayınan. ğarabiberini... açduğumuz ekmeğin içine ğuyuyoz bi ğaşuk iki ğaşuk zevkiñe göre. işde bu şekil büşürüp yiyyoz.

Yumurtalı Ekmek

yumurtalı ekmeği de aynı. kóz ekmeđiniñ içine bi yumurtayı ğır. yay iki tarafına. biraz duz. ğapat büşür. yoğurtlu, yağlı, ıspanaklı, patatisli nası severseñ.

Patatesli Ekmek

aşlayacañ aynı salata eder vaziyetde. soğanımı ğavuracañ. içine, haşladıđuñ patatisleri salata şeklinde eliğ_inen ezince tā datlı. doğrayınca u ğada datlı olmaz. ikisini

ğavuruyoñ. bu şekil açıyoñ ekmeği işde. ıspanak yerine patatis, ğavrulmuş patatis gıyuyoñ. patatisliyi çok severin ben. yoğurtluyu da aynı. bu ıspanağın yerine yoğurt gıyuyoñ. nanesini kekúğünü ğat içine. dışını da yağlayoñ bişürünce. mantarlı da oluya. bi kere yaptım ben ğaragócülü. sen va mıydın?

Mantarlı Ekmek

ğaragócüyü yıkāyoñ gózel. ufak ufak eliñ_inen äzdü böyle. bol soğan. ğaragócüyünen ğavur, salçasını... aynı bu şekil elek yüzünde aç ekmeği. mesela biz şindi ıspanak gıyuyoz, u zaman da mantarı ğuyduk. mantarı önce büşürüyon, haşlāyoz.

Hamullu

hamullu işde mayasını gıyuyoñ içine ğızım. bazardan alınan yaş mayala tā gúzel. hamurun çokluğuna göre ğaşuk yüzü ğada mı gıyuyoñ yarısı ğada mı gıyuyoñ. hamurun çokluğuna göre maya gıyarsıñ. ğatıyoñ, aynı normal yumşaklıkda yoğuruyoñ. bunu iki üç saat dinlenmeye bırākıyoñ. mayası geliya. yarım ilyan bi ilyan hamur oluya. undan soñra pazulayıp tabak yüzü ğada tabak yüzü ğada zevkiñe göre hamullu taplasında aç, büşür, ğabart, saca çóğúr. hamullu çok ğabarınca hambar dolduracañ derle. bereketli olu. tā ben de bı yıl hambar dolduracın der u insan. u hamulluyu büşüren insan. tā ben de bı yıl da hambar dolduracın heralda der babanneñ büşürükten. hambar dolduma anlamına geliya yani. tabi en iyisini rabbim bilü de. söylentü dilde. ediyon ediyon arkamda siz yimeyince gücüme gidiya başga zaman.

Hamur Kızartması

hamur ğızartması da u tarif etdúğümüz mayadan ufak ufak parçalara ayırıyoñ. yağla eliñi. unu aç aç tavada yağın içinde ğızart. deĝúşúklúkleri yani mayanın. işde böyle. sonuçda ğarın doyurmak deyil mi ğızım. ğarnıñı aç goma da.

Banduma

etdúğümüz sarma ekmeklerini óñümúze alıyoz. dürüyoñ işde bu şekilde, kare şeklinde, uzun şekilde. kare şeklinde ócúk kóşeli olarak unları kesiyoz. undan soñra etimiziñ suyuna, önceden suya ğatıyoduk biz yağı soñradan bı yıl da etin suyuna gúzel olduğunu óğrendim bandurmanın. etin suyuna yağı ekleye ekleye, ğarabiberini, duzunu ğatıp, unu bandurup bandurup tabaklara dizip undan soñra zevkiñe göre çay_inan, ayran_inan otu yi. banduma bu.

Yoğurtun Mayalanması

südü büşürüyoñ ğızım. içine ğuy südüne göre yoğurdunu. fazla süde fazla yoğurt ğorsuñ. mesela iki kiloluğa iki ğaşuk, böyük on kiloluğa iki kepçe. u şekilde mayasını ğorsuñ.

üç dört saat uyumaya bırākıyoñ unu. ğaruşduruyoñ, üsdünü örtüyoñ onun sıcak bi ortamda. u yoğurd oluya işde.

Ġavut

misiri, buyday, arpa, ğabak çekirdeğini, bi de hoşaf ğatallar ğımış ämme biz ğatmaduk hiç. unu ğavuruyoñ ayrı ayrı. mesela şu sobanıñ içinde çörek sinisinde olu. ğuy deymeniñ boğazına hepsini. un şeklinde çıkar, al saña ğavut. isder toz halinde yi, şeker ğat. isder sulu şekilde yap, şekerini ğat. benim sulu şekilde hoşuma gider. boğazını almaz hani. hem dókülmez.

Anlatan: Habibe KABAOĞLU

Yaş: 50

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Mani

Saçak saçak gezerin

Yaş kiremüt ezerin

El benim kâhyam mıdır?

Nişanlım ğinan gezerin

Sohbet

HK: bacaklarım ağrıdı. hedi git dēhuraya meryem yengeniñ yanına otu.

MU: çayımı içiyin ğızım. ben çay ğinan yiyemen yā öyle şeyi.

HK: al ben saña aşāğ vēyin şuraya gel. nağada uyuz olduñ yā nağada mızımız olduñ.

AU: ğuzularınıñ çoğaldı mı?

HK: va işte on on beş tene.

AU: ekiz ğuzlāla mı?

HK: iki tene ekiz ğuzladıla. çok ufak.

MU: böyür bē. ufağı da ufak olu nedceñ.

HK: eziyala birbillerini.

MU: ezelle.

HK: hele ğoyunla. salıverince u unu süsüya, u unu süsüya, u unu süsüya. birbillerinin arasına gidi gidivēala ya.

MU: ğoyun öyledü.

HK: ha. hep öldürüyala ufakları. vurdum muydu şuraya aşuruyala, duvara. gendü yavrularını buluncaya ğada.

MU: baksınla da boşve.

HK: bulamāyon numara yok. boya yok.

MU: boya almadıñız mı?

HK: sēde analarına vurduk.

MU: anasınıñ boyasından ğuzuya da vuracañ.

HK: vurmaduk. ğoyunlara vurmayacāduk da şindi öteki ğuzlamayana da geliya ğuzlayana da geliya. bilinmeāla deyi. beceremedük.

MU: öyle hiç başıñ ağrımāya.

AU: aynı ğoyuna sürdüğün yeri ğuzunun da urasına süreceñ.

MU: çok rahat oluya hemen ğözün görüya yani.

AU: fisfis boya durmāya.

MU: unla da mı ğuzuya çalmaalar ımış. öyle ğolay oluya.

HK: öyle yazamaduk beceremedük. sēde analarını ötekilerden ayırmak üçün. ğuzlamayanlardan.

HK: boğaz üçün yarış ediyala öteden beriye. ğuzlamayanla, ğoçla filen. öğenden suyu ğapatduk mu biz? damın içine su doluyodu.

AU: bugün ğoyvedile mi suları?

HK: āşam üzeri işde ben ğoyundan geldükden kēri su geldi saat dörtde. yoğ_udu zabah benim ğakduğumda yoğ_udu. ellez buñarından suladım bugün. gāvur evinden içmaala deyi. uraya gelince dönüvaeala bağıra bağıra. uranıñ oluğu da yellek ya meryem siziñ hiç içine düşdü mü ğoyun bilmaan düşüveala içine.

MU: çok. geçen ğún görmeyeydim ğalıyomuş_umuş. çıkamayacāmış_ımış. kótü bi teke.

HK: yukardan düşüya, üsdü yanından düşüya.

MU: bağırınca górdüm. bazıları çıkamāya.

HK: bu zamana ğada u ğada dēyon ğoyun suladıñız. şöyle iki germeç gerivereydiñiz üsdü yanına doğru, seyrek. arasından doğ içebülüdü ğoyun. burdan yukardan varan pat içine giriya.

MU: gitdi mi seniñ?

HK: ğaç kere...

MU: hiç aklıma gelmedi.

HK: seyreğ_olacak şöyle. ğoyun arasından suyu içer gendü birden içine düşmez.

MU: arkada bekleyeceñ. gireni çıkaracañ. yapacak bi şey yok.

HK: e benden óñde varıya ğoyun uraya yarışalak. birbillerini şey ediyala, giriya içine. bu ğayrı ekin eker. hava da yağmadı.

AU: gúneyli ekiyodu bugün.

HK: bugün şu ğız nağada uğraşdı. soñradan ğuzlayan ğoyun ğaçı ğaçıvedi, ğaçı ğaçıvedi geri.

MU: baksınla da ğaçsınla bē. bakmasala tā eziyet.

HK: iyi de meryem dağdan ğaçıvese nerde buluyun ben unu. óñune bi şey dek gider. ben ötekilere bakarın uña bakman ki ğayrı ğaçana. tek başına gidene.

MU: dek gider.

HK: ğayadibinde ğarşudan ğaçsa ben çoğuna bakarın tekine mi bakacın.

MU: urası öyle.

HK: bi kere şúkrú dayının ineğini buluya işde şeyde gólüñ yanında. buğalekde. gara bi ineği var_ıdı.

MU: bizim danayı yimiş urda eveliden. bizim göyunu da yidi. demek ulla gurt yuvası.

HK: bi de göyun tek başına galınca geri gaçıya. göyunların yanına gelmeýa.

MU: göyun inad_olu.

HK: tek galınca geri gidiya neden_ise.

MU: bi kere başı dönünce döner.

AU: davar guzladı mı?

HK: guzlacı değil ki. göyunla davara gaşışmadı ki bi yere.

AU: dişi mi ikisi de?

HK: biri dişi biri erkek. güccük erkek.

AU: değiş edelim ya seneye oğlakları. unla benim hoşuma gidiya.

HK: bizim mi oğlak? değil ki. böyüğü iyi.

AU: satar mıyki u sizden alacak adam. alsa tãyir unları.

HK: bilmaan. göyun endümüş yakında guzlar.

MU: göyun da va di mi?

HK: bi göyun bi goçu va. öyle doñuz ki. gendünü öyle bi goruyya ki hiç yarıřmãya. dama filen boğaza eñ arkadan geliya.

AU: tüyleri hoşuma gitdi ya. bizimkile cıbr cıbr. ben señiñ sanıyon heni seneye bi erkeğ_inen ya da dişiynen değiş edelim.

HK: siziñ davarlara gatsayduk bı yıl. bi sene içinde guzlardı.

AU: u cins güzel ya hoşuma gitdi benim. kim vedi unu size?

HK: maraņęoz.

AU: ne zaman geri alacak.

HK: hiç almayacak. güdecüz işde. öteki güccüğü davar mämed'iñmiş. undan almış. hasancuk satmış cuma'ya unu.

MU: hã unlarda da vardı öyle tülü.

AU: şindi tā va mıyki?

MU: va tabi dolu.

AU: bi tene alsın u zaman tāyır.

HK: yazı'da bi gün göyun gúdüyon. geldi yola dikildi. bakdı şöyle geriden. bu davar benim dedi abıcam.

MU: bilmez miydi ki?

HK: bilmaan. oğlana soruyon soruyon dēya söylemēya dēya. oğlak nerde oğlak nerde deyi dēya. bu bize cumadan geldi gúdüveñ diye dedim. kópekler ğinen adam bize davar vedi de bize, sen davarla göyuna uymāya dēya deyi ben aldutdumadım. yedi yüz lireye, diriydi.

MU: bazısı diri oluya.

HK: iki kere gótüdü iki kere geri ēgıtdüdü.

MU: ayrı ayrı duruya dēoduñ ya sen.

HK: sağlıyomuş ğumuş hem. hiç de ğaynamāya u davar bilmaan. hiç de göyundan ayrılmāya. madem davar gúdüyoñuz alsañızna bi ankara geçisi iki tane gózel. tüyü yere ğada deyiya di mi?

AU: hā. ğoç aldıla ya di mi?

HK: hā. iki de geçi alıñ. bi teke bi şey.

AU: buvama demeli.

HK: hām südü çıkar hām de yere ğada tüyleri deyiya. hām de diri. tiftik geçisi.

AU: ğırkmak isdéyo mu?

HK: hani esgiden sadece óküzün gücüyenen, gendü gücüğünen. ókúzlere ve bi ğısım yem, ot yetiya.

MU: tabiyi. gücünen ğidi hāp. ekin biç turpan ğinan, gine güç. āk, gücünen.

HK: bi balya ğaç lire oluya. yüz balya çıksa iki milyondan olsa iki yüz milyon. her şey parayınan.

MU: tā äkmesi, biçmesi inan ki dúnya ğada geçiya. ziyāde olsun nuray, çok içdim.

HK: bu yıl äksin de bakalım seneye pişmān olu. tā bi yere bi bel dürtmedim. ota boğmuşdu.

MU: şindi bellenü müyki.

HK: ğurumuşdu. aslında bellenü başına varınca.

MU: buñarı ben de belleyecin.

HK: balĝonuñ_ altını temüzlemeye girdim yarım ğaldı.

AU: buĝun birsine ğara pakla dikdi dēyalardı. kimdi?

MU: bilmaan ben. ay bütün müyki, ay bütün_üken dikiyalar_ımış.

HK: bilmaan ki. aya bakacañ. buñara gine bosdana ekin ekdürecin érkenden.

MU: gine mi etmeön.

HK: e bu ğoca ğarı böyle. ğoyuna kim gidecek, u ğada inekleri bu ğız hak edemez ki songül_ünen.

MU: neye?

HK: nası ğúdecek buĝalekte şeyde uşāĝ_ıman.

MU: eder eder.

HK: valaha edemez. érkenden ekin ekmeli de...

MU: apduş dayı kótüymüş di mi?

HK: dün zabah mı ne ğarayı ēgidedi işde cumaya. bindürüve demiş oĝlanı. gitdi. buvañ dolaşivedi ğuzuları ayırmadan gine.

MU: ayırıyoñ mu?

HK: ayırıyon ğayri. bir aydan beri yanında duruyala. ğoyunları zayıfladıya ğakalaya. zabaā dan emiyala ğākıp ğākıp.

MU: emer. ğoyun da maraklıysa duru duruverü.

HK: zarar eder ğoyunlara. di mi? ğoyunları ğakaladukca ğakaladukca. bi seet ämmek başka zabaā dan ämmek başka.

AU: ışıĝı da yakmıssıñız.

HK: işde yakıyoz öyle devamlı. görmaala kı óñlarını görmaala. birbirlerini çiyneýala. dar ya gúmele, güccük yer.

MU: göyunları güzuların yanına mı güyyoñuz?

HK: ä?

MU: eviñ altında mı emzürüyoñuz güzulariñ yerinde?

HK: haa.

AU: sığır damına äkli miydi ura?

HK: äkli.

AU: gölay olu öyle. bugün güzuyu dışa göyvemişle. üç tene güzu yayılıya. cıggada.

HK: bizimkile de yayulu bēki de. bir ay oldu iki tenesi üç tenesi olalı.

Anlatan: Şerife BİLDİ

Yaş: 62

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Yer Adları

ğara çamlık. mandalin yi. ğapan geresinde in va ğapan geresinde. ğran harmanı'nda in va. bura soğuçlar.

Giyim

esgiden işanların giyim ğuşam ne olacak. üç etek enteri giyiyalar ımış esgiden. şindi her türlü ğyāfet va. pantul da va. aşortman da va etek de va. ğafaya fes dakılıyodu. babanneñ bilü bunları. ayaklarına çaruk. deriden yapılyodu.

Ev Eşyası

çölmek vardı, toprak çölmekle. bakır ğapla vardı. şindi alemiyonla çıkdı. şindi porselenle çıkdı. ötekile ipdal. ölüyon deylene bi dene yok.

Tarım Aleti

saban. óküz ğoşuyoduk ağaçdan. boyunduruk, saban, daban. düğen vardı. ğağrı arabası vardı. dört tekelli vardı. mesela biçecek şeyle; turpan, orak. yolma yolunuyodu

orağ_ıman. turpan_ıman biçiliyordu. şindi biçerdóger biçeri va. hepsini yapıya. tek galemde.

Hastalık

geyrek, ısıtma, sara dutar. verem. doktura gidebülüse gidiyordu. gidemeyenle bitkisel ot_ıunan, şununan, bununan. gáyınadıp içürüyalar_ıdı. ileri gelen bi uslu işanla yapıyordu. başka kim vardı. şindi hiç yok nerde öyle şey, yaşayan. geyreğe gara fādim bakıyordu, bergúzer bakıyordu. irahmātli oldu.

Hayvan Hastalığı

şep oluyala. ayakları basmaya. bacağı gırulu gızım, ayağı çıkar. buynuzu gırulu. bacağı buvam çekerti. ecemler'de ipreem ağ öldü ya bizim. u çekiyodu. gine eziz abıcañ da çekiya bē, kúrekden filen olusa. u deyverü saña çekiyon deyi.

Yönler

kúzey, gúney, doğu, batı. bi yere gidiyoñ, şeye çıkduk mesela yokarı dağa gitdúk. urda bi yön gáybetdiñ. uranın yönü nere. kıpla. gibleyi takib_edeceñ. kóyü öyle bulacañ mesela. yokarı gúneyli batıyı takib_edecek de gelecek. gáybolusa. mesela hacımat'da bi işan gáybolusa u da doğuyu takib_edecek. mesela tokatlı'dan gúlúkler'den gelen olusa u da kúzeyi takib_edecek. góргеñden takib_ediyoñ. uraya çıkdıñ mesela. gıpleyi bulduñ mu zeten yön tāyin etdi miydi dört memlekadıñı buluyoñ. u seni gótúru.

Mevsimler

şindi mesela bak. soñbahara girdúk. şubatın beşine gāda zemferi. gışa girince. beşinden soñra tamam. zēten şeye, mayıs'a nisan'a girdúğúñ anda ilkbahar başlāya. mart dokuz nāvruz va, kirenlice soğuşu va, goca garı soğuşu va. undan soñra va da va yani ufak defek şeye. sittisivri va. goz gāvuran. ilkbahar soğukları. ısınmaya geçerken. bi de bunları yaşāyoñ. u da zēten mard_ıman nisan ayında yaşāyoñ. undan soñra gāyri yaz geliya. yaz ayına giriyoz. ilkbahara giriyoz. işde böyle böyle.

Meslekler

bağ, bacce, talla işi, hayvancılık. işde bu. ev mev yapan usdala oluya. inşaat yapan usdala bulunuya. yapı yapar oluya.

Vücutun Bölümleri

bura diz bölümü. şura bıkanak. buraya bıkanak demek. ayağın oynak yeri bıkanak demek. burası galçañ. burası bögrüñ. burası omuzlarıñ. mesela boynuñ. elleriñ. bilekleriñ. disrekleriñ. yani bulla böyle. darak şurda. burası canevi. urda mide filen haddi hesabı yok. candili.

Renkler

ineklerden mesela siyah räk olu. gri olu. ala olu. ala dedúğúm siyah beyaz ala da oluya sarı ala da olu. mesela siyah inek de olu, beyaz inek de olu, sarı inek de olu, gri de olu. yani bunla tarz tarz. benim damda üç tene hayvan va, kimse kimseye benzemez. biri öyle biri bızā tā sarı. mesela dúge maltufan, u biraz tā şeye benzēya, sarıya benzēya. anımsatıya yani. siyah sarılara benzēya. anası da tam sarı da deyil gók de deyil akca da deyil. u da bi bozalak cisi. işde bunla böyle. hayvanla böyle olu. gók dedúğúñ tam öyle gók deyil. mavi gibi böyle gri. gri gibi. bozu da ğaruşuk yani. siyahla gri, siyahla beyaz gibi mesela. u da öyle.

Akrabalık Adları

anneniñ kardeşi teyzeñ oluya. undan soñra, babanıñ kardeşi hala oluya. babanıñ erkek kardeşi amca oluya. ananıñ erkek kardeşi dayı oluya. mesela bunla böyle. bu tarz akrabalıkla yani. mesela ğarşu taraftan ğız alusuñ, ğız verüsüñ. unla da dúñúrşü, dúñúrağ olu.

Seslenme

ne diye bağurun. ismiylen bağırmayınca ööy, herif. neredesiñ. u da baña bağıru. u da hanım diye bağıru. işde böyle yani. isim ğatmadı mıydı bunları bağıracañ. eskiden bak ğuş diliylen. tā bi dil tā vardı. neydi lā? bi şey deoduk ya biz. valla ben yapıyodum unu güccúğ_ úken ya. ğuş dili söyleaduk. bak şindi yapamaan işde unu. ecerece mecerece kecerece lecerece. böyle bi şeydi yani. bunu añnayacañ, anlamlı söyleyeceñ. unu ğonuşuyalar_ıdı. ämme ben şindi hiç yapamaan bile unu. bunla şindi ipdāl oldu gitdi. ingilizce oldu bizim ğuş dillerimiz. çayı demlediñiz mi? çay içsin gelsin de eve. şaban geliyomuş.

Atasözü-Deyim

gótüne yumurta gelince holluk aramak. ğızını dógmeyen dizini dóđer. çoluđuñu çocuđuñu iyi terbiye etmek. bi şeyi varken yok gibi dutmak. uña göre ayarlamak her şeyi. azı artırmak çoğu yetürmek. pişman olacak şeyi yapma.

Dua

nası edelim ğızım, cenābı allah... içden gelen bi şey. bi yola çıkarsa allah gúle gúle git gel. allah ayađuña daş dolaşmasın, burnuñ ğanamadan git gel. yoluñ açuk olsun. arkasından su atarduk. böyle uğurlarduk. duvāmız bu yani. kótülerden ğorusun allah. şeytanlardan şerrinden ğorusun. allah gúle gúle git gel. doğru yoldan doğru ğuluñdan ayrılma. böyle duvā ederüz.

Beddua

bedduvā aslında iyi bi şey deyil. yapmaycaksın. ämme deoz. yani şindi unuñ, karşundakınıñ, cenābı allah ben yapıyon ämme belki unuñ ğalbinde öyle bi şey yok. ben ókeleniyon da yapıyon yani. allah belañı vesin. allah şöyle ol allah eñ sevdúđuñu eliñden alsın. yani bu tür şeyle beddafala oluyodu. olmaadu deyil. allah belañı bul. ämme şindi yapmaycañ. beddafa etmeyceñ. yani deymez bunu bu ğada demeye deymez. işde cahil isanuz ya biz. hemen allah'ım şöyle olsun be, allah belasını vesin. gúle gúle etmesin, gúle gúle yimesin. hani bunu böyle deoz ämme yā yokardakı allah biliya unu. gúle gúle yiyceğni de yimeyceğni de. unu bizim demememiz lazım ämme dēya isan işde. ağzını dutacañ. hayvanlara ğızınca gózel bi sopa ğöyöz. hay zıbara ğalasıla, devrüle ğalasıla, muzurduñuz bilmem neydiñiz. işde bunları söylēyöz.

Yemin

yemin ederken vallā ğızım. vallāyi billāyi. ğuran çarpsın. kitap musaf çarpsın deyi böyle yemin edelle.

İnsanlar değiştı mi?

deyişdi tabiyi. eskiden çok kótü esgi binala vardı. eskiden yaşlı kadınla vardı. uyumsal kadınla vardı, adamla vardı. ämme şindi häp yeni yetişenle. dā farklı oldula. tā çok deyişdile. çok gurbet ğahrı çekdile. esgiden gurbete giden yoğ_udu. bi şey bilen yoğ_udu. millet akşam evinde zabah evinde. ämme şindi gurbete çıkdı çoluk çocuk. herkes tā farklılaştı. emäklilik yoğ_udu. emäklilik çıktı. herkes gurbete atıya gendünü emekli

olacak çoluğum çocuğum deyi. bu tür şeyle yaşanıya. mesela eskiden yoksuzluk vardı. ben saña geliyodum bi işiñi görüyodum, sen baña geliyoduñ bi işimi görüyoduñ. unu yoğ_udu bi şeyi yoğ_udu, saña herif iki saın un gıuyuyodu. u varlıklı işanla yoksuzlara öteberi veriyalardı. unla da yisinle deyi. ämme bunla ğakdı şindi. şindi yoksuzluk yok. herkesde varlık va herkez emekli. herkez şindi yani kimse kimseye şu demēya. selam verüse veriya, vemezse vemēya. çok deyişdi işanla. uzaklaşma oldu. açıldı arası yani. şindi herkes aylığım va, aman şöyle olsa da oluya aman böyle olsa da oluya. kimse kimseye gidip gelmez oldu. hısım akrabalık biter gibi bi şey oldu.

Misafirlik

óñden misafirlik iyiydi. eskiden işanla gelip gidip hatır soruyalar_ıdı. bi gurbete giderken gider ellā ısmarladuk derlerdi. şindi u filen ğakdı, ğayboldu, gitdi. biraz da şabancuk añnatıvesin ya. bu ğız baña büssürü soruya. geç şaban geç. dēhuraya ğada git. üşümüssündü geç ğardaş geç. şaban hoş geldin sefa geldin. bizim de ulları yapının diplerini atdı. boğazde ğaraltu yapduracuz bakalım şaban yapdurabülüsek.

Cenaze

uşakla amin çekiyalar_ıdı. şeker atıvēalar_ıdı. hocala okuyya okuyyodu da haa dēyodu da arkasından da amin dēyalar_ıdı uşakla.

Anlatan: Halil KÖSE

Yaş: 84

Öğrenim Durumu: Okuryazar değil.

Hastalık

hastalık bi kere vücūda girdi miydi öyle efendime söylēyin benim gibi benden beter araç'da ğarabúk'de yıllardan bēri. bi kere ğurt girdi miydi ağaca, böyle gıdıklaya gıdıklaya gıdıklaya bütürü. ğurt bi kere bi ağaca girdi miydi yiye yiye yiye yiye, üzdü müydü tamam. her şey öyle zaten. işan yaşlanıya her şey bitiya.

Anlatan: Firdevs YETİM

Yaş: 70

Öğrenim Durumu: Okuryazar değil.

Kırklama

bi yımirtayı gır. unuñ ğabuğuyunan kırk ğabuk su ölç. kırk da daş toplaycañ cami ğıysından. unları böyle çülúngúruñ üsdüne ğuyacañ suyuunan. çocuğúñ üsdüne sağ gideceñ. barnağında yüzük varsa atacañ suyun içine. bi iprúk suyu dókeller_ idi her tarafa, eviñ edrafına, oğenlere, evlere.

Düğün

gelini geydü. arabaya bindürünce bi torba şeker böyle taksiniñ üsdünden atılıyordu. böyle yayılıyordu şeker millet ğapıyordu yerden.

Hastalık

boynuñ ağrıyınca ğabağúñ ortasını alıp ğaynadıp uraya vuracañ.

Anlatan: Orhan YETİM

Yaş: 48

Öğrenim Durumu: Okuryazar

Cenaze

cenazeniñ arkasarı giderler. imam amin der. arkasından cemaat de amin der. ordan bi torba şeker vardır birisiniñ elinde. böyle şeker fırlatır yani. yirmi metre elli metre mesafeden. çocuklar arkasından u şekeri ğapallardı.

Hastalık

ğarnın sızlarsa soğuk taş ğoy.

Köy

bu mahallede, ok atmışlar bak. şurda bi fırın ğaya va bak. ekmek çıkartmışlar şurda. hep mezarlıkdu şu yukarıla. akbaba kayası var samutlar'ın başında. şu çatal kaya deriz bak, iki tane kaya var şöyle farkında mısın? su depösunu geçince ilerde.

KAYNAK KİŞİLER

Sıra No	Soyadı	Adı	Doğum Yılı	Doğum Yeri	Eğitimi	Mesleği/Uğraşı/Diğer İşi
1	Yetim	Aygül	1973	Araç	İlkokul mezunu	Ev hanımı
2	Acioğlu	Aynur	1972	Araç	İlkokul mezunu	Ev hanımı
3	Ulusay	Ayşe	1980	Araç	İlkokul mezunu	Ev hanımı
4	Ulusay	Aziz	1957	Sofçular	İlkokul mezunu	Emekli
5	Bildi	Emine	1944	Araç	Okuryazar değil	Emekli
6	Ulusay	Emine	1953	Araç	Okuryazar değil	Ev hanımı
7	Yetim	Firdevs	1951	Sofçular	Okuryazar değil	Emekli
8	Kabaoğlu	Habibe	1971	Tokatlı Köyü	İlkokul mezunu	Ev hanımı
9	Köse	Habibe	1996	Araç	Lisans mezunu	Öğretmen
10	Ulusoy	Hacere	1941	Sofçular	Okuryazar değil	Ev hanımı
11	Köse	Halil	1936	Sofçular	Okuryazar değil	Emekli
12	Ulusay	Mehmet	2001	Araç	Lisans mezunu	Öğrenci
13	Ulusoy	Mehmet	1941	Araç	İlkokul mezunu	Emekli
14	Ulusay	Meryem	1974	Araç	İlkokul mezunu	Ev hanımı
15	Ulusay	Musa	1968	Araç	Lise mezunu	Çiftçi
16	Ulusay	Müzeyyen	1956	Araç	Okuryazar değil	Ev hanımı
17	Köse	Nezahat	1965	Sofçular	İlkokul mezunu	Ev hanımı
18	Canbaz	Nuray	1996	Araç	Lisans mezunu	Öğrenci
19	Yetim	Nurdan	1996	Araç	Ortaokul mezunu	Çalışmıyor
20	Bildi	Nuri	1957	Araç	İlkokul mezunu	Emekli
21	Yetim	Orhan	1973	Sofçular	İlkokul mezunu	Çiftçi
22	Köse	Osman	1960	Sofçular	İlkokul mezunu	Emekli
23	Bildi	Sebahat	1962	Araç	İlkokul mezunu	Ev hanımı
24	Köse	Songül	1993	Araç	Lisans mezunu	Öğretmen
25	Kabaoğlu	Sultan	1945	Sofçular	Okuryazar değil	Emekli
26	Bildi	Şaban	1965	Araç	İlkokul mezunu	Çiftçi
27	Kabaoğlu	Şahin	1974	Sofçular	İlkokul mezunu	Çiftçi
28	Bildi	Şerife	1959	Araç	İlkokul mezunu	Ev hanımı
29	Ulusay	Şükrü	1950	Sofçular	İlkokul mezunu	Emekli
30	Ulusay	Tahir	1974	Araç	İlkokul mezunu	Çiftçi, muhtar

DERLEMEDE SORULAN SORULAR

1. *Komşuluk ilişkileriniz nasıldır?*
2. *Sizce köyde yaşam değişti mi? Evetse neden?*
2. *Köyde kutladığınız bayramlar nelerdir ve nasıl kutlanır?*
3. *Bir bebek dünyaya geldiğinde neler yapılır?*
4. *Köyde düğünler nasıl olur?*
5. *Köyde cenaze törenleri nasıl olur?*
6. *Köyde giyim şekli nasıldır?*
7. *Köy halkı geçimini nasıl sürdürür?*
8. *Köydeki beddua ve dualar nelerdir?*
9. *Bildiğiniz bilmece nelerdir?*
10. *Bildiğiniz atasözleri nelerdir?*
11. *Nasıl yemin edersiniz?*
12. *Köydeki lakaplar nelerdir? Bu lakapların verilme nedenleri nedir?*
13. *Köydeki sülale isimleri nelerdir?*
14. *Vücudumuzdaki organların, bölümlerin adları nelerdir?*
15. *Bir evin içinde hangi bölümler bulunur?*
16. *Evin temel eşyaları nelerdir?*
17. *Eski insanlar ile günümüzdeki insanlar arasında ne gibi farklar vardır?*
18. *İnsanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde görülen hastalıklar nelerdir ve geleneksel tedavi şekilleri nelerdir?*
19. *Birine, ismini kullanmadan nasıl seslenirsiniz?*
20. *Köyde hangi hayvan ve bitkiler vardır?*
21. *Eşinizle nasıl tanıştınız, düğününüz nasıl oldu?*
22. *Bir bahçenin bir hasatlık işleri nelerdir?*
23. *Köydeki eski tarım ile yenisi arasındaki farklar nelerdir?*

24. *Eski ve modern tarım aletlerinin adları nelerdir?*
25. *Köyde hangi yemekler, nasıl yapılır?*
26. *Köydeki yer adları nelerdir? Bu adların verilış sebepleri nelerdir?*
27. *Bildiğiniz ninni, masal, efsane ve hikâyeler nelerdir?*
28. *Unutamadığınız bir anınızı anlatır mısınız?*
29. *Mevsimsel dönüşler nasıl olur? Mevsim adları nelerdir?*
30. *Bir günün içinde hangi zamanlar vardır?*
31. *Sizce insanlar değişti mi?*

DİZİN

A

aba, 122
Abdullah, 16
Adil, 16
aga, 121
ağnan-, 132
ağrı-sızı, 109
Ahmet, 16
Akbaş, 27
akbaşotu, 95
akca, 120
Akçayaka, 60, 69
Akdoruk, 68
Akgöz, 25
Akguyruk, 46
Akyel, 113
Akyol, 72
ala, 119
Alağınönü Deresi, 67
Alameşelik, 53
Alaş, 46
alın-, 128
Ali Bey, 35
Alime, 19
almacuk kemüğü, 118
Almalar, 62
altıbarnak, 106
anadut, 105
Apduş, 40
aralık, 102

argun, 88
Armut, 38
ars, 87
asart-, 137
Aşağ Bacca, 76
Aşağıköy, 73
Atlamağaya, 70
Aygül, 19
Aynur, 19, 46
Ayruk, 92
Ayşe, 19
Ayşö'nun Bayır, 69
Ayu Emine, 30
Ayuderesi, 66
Ayumantarı, 96
ayvalan-, 126
Aziz, 16

B

bacanak, 120
bağırdak, 103
baldıran, 94
baldız, 121
Ballıkgaya, 71
banduma, 76
Barış, 16
barnı-, 126
basdak, 99
basma etek, 83
Başak, 19
Bayırgöynük, 54

Bayırtalla, 60
bayram helvası / Köy helvası, 79
Bekirler, 74
bel, 108
Berkay, 16
bıçgın-, 128
bıkanak, 119
bılıç, 85
bıtrak, 91
biremle, 135
bişleğec, 103
bitlenme, 112
Boğmakğaya, 70
Boncuklu, 48
boyunduruk, 104
boz, 119
böğür, 117
buğen-, 127
Bulamaçlık, 60
Buñarbaşı, 58
burçun-, 128
Buydayekmeği, 30
Bülent, 16
bürle-, 135

C

Camc oğ, 27
Camiyanı, 56
candili, 117
candili batması, 109
Cemile, 46, 113
Cıbr Ahmet, 37
cırık guşu, 86

Cırlayuk, 72
cızık dut-, 132
Cipğaya, 71
civci, 85
civci çıkar-, 138
Civriz'in Guyusu, 64
cizleme, 81
cokla-, 132
cosla-, 134
cumbala-, 134

Ç

Çahır, 45
Çahır ağ, 31
Çahır ağgil, 43
çalımançarı, 91
çañlağ, 101
Çapaklı Kâmil, 25
çar, 82
çardak, 101
çark dönümü, 114
Çarşuderesi, 66
Çatakderesi, 65
çetlemük, 90
çiğal-, 126
çtkar-, 136
çiçekdöken, 114
çiğdem, 46, 120
çiteş-, 128
Çocuk Erenleri, 74
çok-, 132
Çomar, 47
çon, 118

Çocuk, 54
Çökelek, 47, 81
çökelez, 87
Çöküçgöz, 38
çölmek, 103
Çörten, 63
çörüş-, 128
çörüt-, 130
çöt-, 130
Çukurtalla, 58
çúlúngúr, 103

D

dāna-, 141
Danaoğlan, 39
daraba, 99
daracan, 95
darak, 117
Darçene, 28
Darıyeri, 60
darpın-, 130
Daşdere, 67
Davar Māmet, 38
Davşanağnuğu, 75
davulcu, 109
dedele-, 126
Del Emin (Deli Emin), 35
Deli Abdurrahman, 36
Deli Feyzü, 36
Depeli, 48
Depetalla, 54
depit-, 128
Derebağ, 75

Deretalla, 55
dırı-, 135
Dibekgaya, 72
diğren, 105
Dikyol, 72
dóđerbiçer, 108
dolaman, 93
dolma, 77
Doñuzbuñarıderesi, 68
Doñuzörúđu, 89
Dost, 48
dömürcü, 115
döneyen, 109
Dört Māmet, 41
dörttekelli, 104
dúğen, 105
Duzdaşı, 71
Duzlak, 74
dülbent, 82
dünür _ağ, 122
dünürşü, 122

E

Ecemler, 73
Ecinni, 37
ēğit-, 137
Eğri Āhmet, 31
eğsiran, 103
eğşi, 80
ekele-, 136
ekmek makarnası/ Erişte, 80
ekmekevi, 101
Ekmekgayası, 70

el deymeni çorbası, 78
Ellecükaltı, 61
Elos, 40
Emekli, 33
Emin, 16
Emine, 19
endü-, 133
entari, 82
Erencük, 64
Erenler, 74
eşekdikeni, 87
etekcek, 82
Etli Emine, 30
evs-, 136
eyraltı, 90

F

Fatma, 19
Fatma İkra, 20
ferik, 85
fes, 81
Fevzi, 16
Firdevs, 20
fistan, 81

G

Ġabakcı Mahir, 34
Ġadı Fahri, 37
ĠaĠnı, 107
Ġalaycı, 116
Ġalaycıtallası, 60
Ġalınca, 63
Ġalıncabaşı, 54

Ġambur, 28
Ġamışlıkderesi, 68
Ġanlıca, 92
Ġaplıca, 97
Ġara Aziz, 25
Ġara Cemel, 27
Ġara Çavuş, 26
Ġara Emin, 28
Ġara Fatma, 29
Gara İn, 75
Ġara İprēm, 25
Ġara Mämet, 25
Ġara Mıstafa, 30
Ġara Selet, 29
Ġara Şaban, 25
Ġara Tahir, 26
Ġara Zäli, 24
Ġara Zütdü, 26
Ġaraagaçderesi, 66
Ġarabaş, 47
Ġarabüzeyli, 40
Ġaraçamluk, 52
Ġaradaşlık, 59
Ġaradudak, 24
ĠaraĠız, 25
Ġaragöcü, 39, 92
Ġaramolla, 24
Ġaramuk, 87
ĠaraoĠlan'ın Ġayası, 70
Ġarapakla, 95
Ġarasaban, 107
Garaş, 33
Ġarayel, 112

Ġarıklı, 92
ġarsala-, 137
Ġasap'ın Bağı, 76
Ġasımbuñarı, 63
ġaşuklađ, 101
ġat-, 136
Ġaturciyolu, 73
Ġatırđarı, 38
Ġatil Ercep, 41
Ġavaklıca, 59
Ġavgalıdađ, 51
Ġâvurevi, 74
Ġâvurun Tallası, 61
ġavut, 78
Ġayabaşı, 73
Ġayadibi, 55
Ġayatalla, 56
ġayđana, 80
ġayınçı, 120
ġayınna, 121
ġayınnata, 121
ġayınpeder, 121
ġaymacukmantarı, 93
ġayna-, 130
ġayukla-, 131
Gelin, 42
Gemiğaya, 72
gernik, 88
gevreyük, 88
gevük, 106
geyrek, 116
geyrek batması, 108
Geyrekci, 116

Geyrekçi, 34
gıcı, 91
Gıcı Mıstafa, 39
Ġıl Ağ, 36
Ġıldırält, 47
Ġınadaşı, 71
Ġınaderesi, 66
Ġınalı, 29, 45
ġır, 120
Ġırbaş, 26
ġırçın-, 142
ġırış et-, 132
ġırklık, 104
ġırsađaç/sağırkulak, 85
Ġıruk, 41
Ġıruk'un Çalılık, 53
ġıstık-, 142
ġıvırşayuk, 89
ġızđun, 84
ġızilevelik, 97
Ġızlgöynük, 60
Giritli, 34
Girüntü Ġadir, 36
Gobid oğgil, 44
Gobid oğ'un Doruk, 68
Ġoca Fedime, 32
Ġoca Ġadir, 32
Ġoca Osman, 32
Ġoca Ömer, 32
Ġoca Şükrü, 32
Ġocađaraađaçlarındibi, 58
Ġocađarı soğuğu, 113
Ġocađayaderesi, 66

Ġocaibuk, 48
góce çorbası, 78
ğoçmantarı, 96
ğodaman, 94
Góğ _Urzā, 28
Góğ gazı, 86
gók, 119
ğoķala-, 140
Ġondumađarı, 33
Gónügızıl, 28
Ġoruyucu, 33
gozđavuran, 113
göbek düşmesi, 108
Göbekdaş, 57
Göbekliğaya, 71
gökyeşil, 86
Gölünyanı, 74
gövlez, 86
gözer, 97
gözerle-, 136
gözgöre/ oyma, 100
Ġranharmanı, 59
ğulakmantarı, 96
gúldürde-, 131
gunna-, 138
gúnnúk, 101
gúnsü-, 127
Ġurna, 65
ğursak, 117
ğurt düşmesi, 112
Ġurtcu, 40
Ġurtçugil, 42
Ġurtderesi, 67

Ġuru Sadık'ın Tallası, 55
gúrút-, 129
ğuşak, 81
ğuşburnu, 89
Ġuyrukdere, 66
Ġuzugöynük, 61
gülleþ, 104
gün dönümü, 114
günâşık, 90
gündoğrusu, 112
Güneş, 45
Güneyli, 45
Güneyli Mâmet, 40
güvlek, 97
Güzelce, 47

H

Habibe, 20
Hacer, 20
Hacer Molla, 35
Hacı, 41
hamamlıkdolabı, 100
Hambarđaya, 71
hamullu, 77
Hapır Şavđı, 36
Harmanbaşı, 59, 74
Harmandüzü, 58
Harun, 16
Hasan, 16
haşul çorbası, 79
Hataş Mâmet, 39
Hatıp, 34
Hatıpgil, 43

Hatice, 20
hemsin, 115
heng yap-, 134
herkil, 102
Hesin  Oğ'un amluğu, 52
heyder-, 129
hudirellez, 115
hırsuzotu, 91
Hikmet, 17
Hira Nur, 20
holduruk, 85
homurdan-, 130
hopurda-, 133
Hotu Osman, 37
hörsele-, 137
Hurşütgil, 43

I

ırkın-, 141
Isıtma Suyu, 65
Ismayılgi, 44
Ismayılgi'in çamluk, 53
ıspatan, 90
Işıklık, 60

İ

ibi, 84
ibi tkar-, 138
ibimancarı, 91
İbrahim, 17
i et-, 135
idare, 98
iğle-, 131

ilit-, 135
İmdat, 17
inet-, 135
İngiliz, 31
İninbaşı, 56
İpriş, 42
ipsin-, 141
İrem, 20
İrfan, 17
İsmail, 17
itdirseği, 109

K

Kadir, 17
kakla-, 137
karın şişmesi, 111
Kâtip, 33
Kâyō, 37
Kâyōgil, 44
Kedi Sefer, 39
kedibıyriğı, 91
kedicırnağı, 89
Kel Hasan, 29
Kel Rāmis, 26
kelebek, 110
Kellec đđ, 41
Keltalla, 56
Kemal  Oğ'un Gölü, 64
Kemal  Oğ'un Meşelik, 52
Kepeksavuran, 35
Kepli, 48
keşgek, 77
Kezzapçı, 41

kırık çıkık, 109, 111
Killice, 54
Killice Bayırı, 69
kireçlenme, 110
kiren, 95
kiren tarhanası, 79
Kirendere, 67
Kirenlice, 113
Kirenlik, 100
Kirezlice, 52
kişne-, 133
kók ğurusu, 111
kókmantarı, 97
Kór Ālit, 30
Kór Galip, 30
Kór Mämet, 28
Kóseçukuru, 61
Kósegil, 43
Kóy Tallası, 58
kömüş, 86
körlük, 111
körük-, 141
Köyaltı, 57
Köyüstü, 57
kúnde, 98
Kürtoturağı, 75
küy-, 142

M

Maçō'nun Bağı, 76
Maçō'nun Doruk, 68
Mahir, 17
Mahmutbuñarı, 63

kalak, 80
Mehmet, 17
Melezbacca, 76
kengelez, 98
Mercimeklik, 55
Meryem, 20
Meşemantarı, 96
Mıdık, 41
mıhlama, 77
mızıkla-, 131
mile-, 131
Misirci ğuşu, 86
Moço, 36
Molla Osmangil, 44
munnak, 84
Musa, 17
Mustafa, 17
Muzaffer, 17
Münevver, 20
Müsemler, 73
Müzeyyen, 20

N

nalbat, 116
naylon, 83
Nazlı, 21
Necip Ağanın Dere, 67
nevruz, 114
Nezahat, 21
Nuray, 21
Nurdan, 21
Nuri, 18
Nurten, 21

O

Okçular, 73
oklağaç, 102
Omarsırtı, 54
orak, 107
Orakğayduran, 92
Orhan, 18
Osman, 18

Ö

öd, 118
Öküzpaklası, 90
Ömür'ün Doruk, 69
Ömür'ün Suyu, 64
Örükçüdere, 65
ötürgeç, 111

P

Paçalı, 45
paklağırın, 94
Paklalık, 62
Pala, 29
Paldun Şükrü, 31
Pamuktalla, 56
parazit, 111
pastırma yazı, 115
paysık-, 142
penye, 83
pesend et-, 141
Petrol, 48
Pinti, 35
Pomakgil, 43
Porsukini, 75

potukla-, 138
poturda-, 128
poyraz, 113
Profesör, 37
püşteklen-, 130

R

Recep, 18
Refiye, 21
Rıza, 18

S

sac, 102
sacırak, 104
Sadıkgil, 44
Sağır _oğgil, 43
Sağır Ğarı, 31
Sakall _oğ, 26
Sakar, 46
sakızlağ, 88
Salim, 18
Samutlar, 57
Samutlarğayası, 72
sañ, 112
Sarı Gelin, 27
Sarıbaş, 46
Sarıçamluk, 52
Sarığayabaşı, 53
sarma ekmeği, 78
Sarsuk, 27
Satı Mümet, 42
Satılmış, 18
sayırda-, 134

Sebahat, 21
seçel-, 126
sedir, 101
semerci, 116
sepetci, 116
sergen, 99
Serhat, 18
Sert Ağ, 35
Sevim, 21
Sırtıgızıl, 93
sızık-, 134
Simoş, 48
sirkelem, 94
Sittisivri, 113
sivirşeyük, 91
Sivri, 46
Sofçular Buñarı, 64
Soğanlıbağ, 76
Soğucaksu, 64
soğuklukmancarı, 96
soğulcan, 110
Songül, 21
sökü, 98
Sultan, 21
sun-, 132
sundu, 98
sümüklüce, 93
süskün, 118
sütlügoç, 94

§

Şaban, 18
Şahin, 18

Şahizer, 21
şakla-, 137
şap, 110
Şerife, 21
şerpi, 83
Şeytan Ğadir, 38
Şeytangarı, 35
Şımaruk, 47
Şükriye, 22
Şükrü, 18

T

Tacirin Suyu, 63
Tahir, 18
Tahir Onbaşı, 33
takla-, 133
tavlan-, 127
tayğuyruğu, 95
Tekgözgil, 43
Teknoluk, 62
tellice, 93
Tıkır, 42
tırtıgale, 88
Tiftik, 40
Tiftikgil, 43
Tilki Yaşar, 38
Tilkiyolu, 72
Tilligil, 43
Tirik, 84
Toğukgötü, 88
Tokatlıbaşı, 59
Top Mämet, 34
Topal Helil, 29

Topal Hoca, 30
Topal Mämet, 29
Topmeydanı, 61
Tosbasuyu, 64
tösle-, 141
tösülde-, 129
Tuğlu, 48
Turan, 19
turpan, 107
Türkan, 22

U

Umut Nuri, 19
uyun-, 127

Ü

üçetek, 82
ülker, 115
ümük, 118
üvendire, 106

V

vidi, 84
vidi çıkar-, 138
Vildan, 22

Y

yaba, 104
yaka ol-, 129
Yalaka, 47

Yaman, 48
Yanukğaya, 70
Yaren, 48
yaslağac, 101
Yassığaya, 70
Yaşar, 19
yaşmak, 99
yayuk, 98
Yazıtalla, 57
yazma, 83
Yazubuñar, 62
Yellice, 59
Yellice Bayırı, 69
Yencoluk, 62
yerlet-, 135
yeryaran, 94
yesir ol-, 129
yılçar-, 142
Yolaltı, 57
Yolüstü, 57
yörelen-, 127
yüklük, 100
yürek, 118

Z

Zaide, 22
Zehra, 22
zemferi, 114
zevle, 106
zırıncı-, 142